

COLECȚIA DRUM - serie nouă

4

VICTOR GABRIEL OSĂCEANU

ION GHEORGHE DUCA

O FLOARE RARĂ

ÎN CÂMPUL POLITICII ROMÂNEȘTI

Editura TIPOALEX
Alexandria 2014

COLECȚIA **DRUM** – serie nouă

VICTOR GABRIEL OSĂCEANU

ION GHEORGHE DUCA

O FLOARE RARĂ

ÎN CÂMPUL POLITICII ROMÂNEȘTI

Editura TIPOALEX
Alexandria, 2014

***Carte apărută cu sprijinul Consiliului Local al
Municipiului Roșiorii de Vede și al
Direcției pentru Cultură, Educație, Creație și Sport***

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

OSĂCEANU, VICTOR GABRIEL

Ion Gheorghe Duca : o floare rară în câmpul politicii românești /

Victor Gabriel Osăceanu. - Alexandria : Tipoalex, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-621-050-8

32(498) Duca,I.Gh.

929 Duca,I.Gh.

Coperta: **Aurelia Bărbuț**

Tehnoredactare: **Vladimir Ion Mutu**

Cuvânt înainte. De ce Ion Gheorghe Duca ?

De la bun început aş dori să precizez că scopul pentru care am pornit la scrierea acestei cărţi a fost acela de a face o propagandă extrem de meritată uneia dintre cele mai mari personalităţi pe care le-a avut vreodată politica românească. O propagandă în acelaşi timp necesară pentru a putea însufla un adevărat model de atitudine, comportament şi viziune politică, tuturor reprezentanţilor clasei noastre politice de astăzi şi din viitor.

Desigur personalitatea aleasă pentru a fi prezentată cititorilor nu este vreunul dintre regii României, nu este nici Alexandru Ioan Cuza, Ion C. Brătianu, Ion. I.C. Brătianu, Iuliu Maniu sau Ion Antonescu, adică personaje istorice despre care se vorbeşte şi se scrie astăzi atât de mult, şi pe bună dreptate, capabile să atragă enorm, să captiveze pe cititori, pe cei interesaţi de istorie şi de continuă descoperire şi dezvoltare a unor aspecte inedite care-i privesc. În comparaţie cu aceştia, pentru cei mai mulţi dintre noi, Duca pare mai degrabă un personaj secundar al istoriei noastre, care nu a ieşit atât de mult în faţă. Şi totuşi din anumite puncte de vedere, legate de caracterul său aparte, Ion Gheorghe Duca i-a depăşit pe toţi aceştia. El are însă multe în comun cu generaţia de mari patrioţi români din secolul al XIX-lea, care cuprinde pe Nicolae Bălcescu, Ion C. Brătianu, C. A. Rosetti, Mihail Kogălniceanu, Costache Negri şi încă mulţi alţii, care au făcut posibile, deseori prin sacrificii personale, realizările dintre 1859 şi 1918, Unirea Principatelor, Independenţa, România Mare. El este plămădit din aluatul acestei generaţii strălucite, este un fel de continuator al acesteia în secolul XX al noţiunilor de patriotism, de datorie în slujba ţării, de moralitate politică.

Faţă de alte personalităţi ale istoriei noastre care beneficiază de o literatură istorică impresionantă, despre Ion Gheorghe Duca s-a scris prea puţin în ultimii zeci de ani, prea puţin faţă de cât s-ar fi meritat.

A fost fiul lui Gheorghe Duca, un remarcabil organizator și promotor al învățământului tehnic superior românesc în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, de la care a moștenit cumpătarea, seriozitatea și modestia. Se cuvine spus că, neexistând fonduri bugetare pentru plata profesorilor de la anul preparator de la Școala de Poduri și Șosele, al cărei director a fost, Gheorghe Duca a predat matematicile fără a pretinde a fi remunerat. Dezinteresul pentru bani, pentru a se căpătui de pe urma unei funcții publice sau politice l-a moștenit și fiul său. De altfel și bunicul său, Ion Duca, la origine om simplu, răzeș moldovean din Plopona, județul Tutova, devenit ministru în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza dar și după acesta, a fost la fel de modest, despre el Radu Rosetti consemnând că „a avut o însușire frumoasă și rară în oștire, mai ales în vremurile de mai demult: a rămas cu mâinile curate. Intrat sărac în oștire, tot sărac a ieșit dintr-însa”.

Ion Gheorghe Duca reprezintă politicianul ce are darul de a impresiona profund și sincer prin viața personală și opera politică. Cariera sa politică, și-așa însemnată, ar fi putut fi cu siguranță mult mai prodigioasă dacă o mână criminală nu i-ar fi pus capăt în mod brutal și nedrept, înainte ca acesta să-și poată duce la îndeplinire tot ceea ce își propusese față de țara și poporul său. Nimic nu justifică crima, decât, poate cel mult tot crima. Dar pe cine oare omorâse Ion Gheorghe Duca, un om și un politician care a dat deseori dovadă de umanitarism ? Poporului său, țării sale ? Legionarii, apologeții legionarismului au insistat și insistă și astăzi să convingă de răul, crimele și nedreptățile făcute de Duca Mișcării Legionare. A instigat însă oare personal Ion Gheorghe Duca la ură, violență, crimă ? Cei care cunosc bine cine a fost omul Ion Gheorghe Duca, cei care l-au cunoscut fiindu-i contemporani, n-au putut și nu pot accepta această acuzație nedreaptă.

„Nu știu dacă s-au luat măsuri. Îmi este indiferent ce va fi cu persoana mea. Eram dator pentru salvarea țării să fac ce am făcut. Am conștiința împăcată că mi-am îndeplinit datoria. Poate voi pieri. Dar ce importă. E riscul sarcinii de a governa”. Le răspundea în acest fel prietenilor și apropiaților săi care-l avertizau asupra

pericolului la care se expunea și fizic nu doar politic, după ce la 9 decembrie 1933, în calitate de prim-ministru luase măsura de a dizolva Garda de Fier, organizația politică a Mișcării Legionare. Rostind aceste vorbe, marele om îmbrăcase practic „cămașa morții”, destinată doar adevăraților eroi și martiri care au tăria de a se sacrifica.

Câți oameni politici români cunoaștem, de la Cuza încoace, cu funcții atât de importante în stat, care să fi afirmat așa ceva și care să-și fi asumat prețul responsabilității deciziilor sale chiar cu prețul vieții ? Ion Gheorghe Duca a dovedit, nu numai, dar mai ales atunci, că pune suprema datorie deasupra tuturor intereselor personale care au în vârful lor propria viață. Ar fi putut sta liniștit, impasibil, odată ajuns în funcția de prim-ministru, în ceea ce privește atitudinea față de legionari. Ar fi încercat eventual să ajungă la un compromis cu Mișcarea Legionară, din ce în ce mai ofensivă, care pășea din ce în ce mai mult pe calea nejustificată a violenței și a crimei, a fanatismului politic cu orice preț, în ciuda principiilor sale morale, curate, generoase, pe care le enunțase încă de la bun început. Crima în numele unui crez exacerbât politic este împotriva unei națiuni, nu doar a unui singur om. Duca a luat decizia cea mai dezavantajoasă pentru el ca persoană, considerând însă că este cea mai potrivită pentru binele societății, al țării.

Nu e nici o exagerare, am avut și oameni politici mari, adevărați, iar Ion Gheorghe Duca a fost unul dintre aceștia. Un mare român, cum rar mai întâlnești astăzi și chiar atunci în epoca sa, nu neapărat prin fapte mari de vitejie, de arme, de eroism, pentru că nu este cazul, ci prin valoarea, moralitatea, patriotismul său și de asemenea prin sfârșitul său tragic și apoteotic. Un mare român insuficient de bine mediatizat, lăsat pe nedrept am putea spune în umbra altor oameni și lideri politici contemporani lui, precum Ion I.C. Brătianu, ale cărui merite sunt într-adevăr incontestabile, dar față de care nu a fost, zicem noi, mai prejos, lipsindu-i însă șansa de a fi făcut parte dintr-o dinastie de calibru cum a fost cea a Brătienilor.

Nu a fost un arivist cum mulți au fost și sunt în politica

românească, a știut atunci să aștepte să-i vină rândul, ca politician liberal, a respectat autoritatea de necontestat a celui care a fost Ion I.C. Brătianu, un politician de clasă, dar cu greșelile sale, apoi l-a servit cu devotament pe fratele și continuatorul său, Vintilă Brătianu. A fost deci un prototip al consecvenței și fidelității politice, nu și-a trădat nicidecum partidul pe care l-a iubit ca pe propria viață. Și asta într-o perioadă în care dezertările politice, migrația politică, erau la ordinea zilei, cum de altfel se întâmplă și astăzi, căci așa e în România !

Nu a fost implicat în afaceri oneroase, nu i se cunosc legături personale cu marii industriași sau bancheri de pe urma cărora ar fi putut să profite, nu și-a însușit nici un leu din bugetul statului sau al ministerelor pe care le-a condus. „Printre cei care în timpul anilor neutralității umblau după câștiguri rapide, el s-a strecurat ca un muștrător exemplu de corectitudine”, a spus despre el ziaristul, memorialistul și prietenul său Pamfil Șeicaru. Și când ne gândim la faptul că oameni importanți ai țării, aflați la putere, miniștri ca și el - pe unii dintre ei imortalizându-i în scrierile sale memorialistice - au trecutul pătat de anumite lucruri incompatibile cu moralitatea politică și pur și simplu umană și care, cel mai grav, au păgubit țara. Ca prototip al corupției și necinstei politice la rang ministerial, îl avem pe Alexandru Constantinescu, nu degeaba poreclit și „Porcu” de către contemporani, politician și ministru de Interne și al Agriculturii, celebru pentru afacerile sale veroase pe care le-a făcut, unele chiar în timpul Primului Război Mondial, în acele vremuri de suferință pentru poporul român. Vorbim despre politicieni ca Take Ionescu - de altfel un om cu merite deosebite, de necontestat - care, în postura de ministru al Instrucțiunii Publice nu a plătit în 1895, în plină campanie electorală, salariile profesorilor și învățătorilor deturnându-le în folosul partidului său, de Nicolae Fleva, ministru al Agriculturii, cu așa numita afacere din 1897 a „fânului mucegăit” importat pe bani frumoși și iroșiți. Sau de cei implicați în „afacerea Hallier”, din 1899, de modernizare a portului Constanța, din care au ieșit comisioane serioase pentru politicienii și miniștrii aflați atunci în funcție. Să amintim de foloasele trase de miniștrii și înalții

funcționari publici în timpul guvernării național-țărăniște din perioada 1929-1933, recunoscut fiind că mulți dintre aceștia, ajunși la putere au scăpat de datorii și s-au îmbogățit prin contracte cu statul ale unor firme și societăți în care erau proprietari și acționari. Să ne referim tot în această perioadă la afacerile oneroase financiar-bancare ale lui Constantin Argetoianu, ministru al Finanțelor între 1931-1932 și bineînțeles la celebra afacere Skoda din anii '30 de care nu a fost străin Iuliu Maniu. Și încă multe altele care ar mai putea fi menționate !

Cunoscându-l îndeaproape, Gheorghe Selten, unul dintre apropiații și puținii săi biografi, ne-a lăsat, la puțin timp după dispariția acestuia, un portret memorabil al marelui om: „A fost modest până la sfiiciune, cinstit până la abstractizarea persoanei sale, drept până la o indolentă slăbiciune. N-a făcut niciodată paradă de cultura sa vastă, de talentul său superior, de inteligența sa prodigioasă. N-a fost bogat și nu s-a îmbogățit... N-a putut să-și strângă bani pentru a-și face o casă măcar; veșnic a fost chiriaș...”. Gheorghe Tătărescu, colegul său de partid - cu care nu s-a aflat la un moment dat, datorită diferenței de opinii, în cele mai bune relații - completează această imagine, ireală am putea spune, astfel: „Biroul lui ! O încăpere în care de-abia pot șede comod patru inși – cu fereastra ce da pe o curte dosnică. O masă de brad, patru scaune de lemn; într-un colț un divan acoperit cu un macat de stambă roșie, într-alt colț un dulap. Atât. Niciun ornament, nicio podoabă – nici un obiect de artă. Pe dulap o mască de bronz a lui Eminescu, străjuind cu zâmbetul dureros încăperea. Odaie de schimnic. O chilie. Aici s-au scurs ultimii săi ani de trudă – de chin – (de) zbuțum; aici s-au scurs zilele închinare numai binelui public. Un astfel de om a fost ucis de oamenii Gărzii de Fier care urmau să urce până în vârful puterii în numele lui Dumnezeu și al căpitanului”. În același ton, Pamfil Șeicaru, unul dintre puținii săi prieteni adevărați, afirmă la o bună bucată de timp după moartea lui Duca: „A trecut de atunci un sfert de secol. Revăd modestul lui apartament în strada Cometa, biroul așa de micuț că doi oameni abia puteau să se miște. Îmi defilează atâtea amintiri în care se găsește omul politic de o

impecabilă corectitudine, de un patriotism fără prihană, și încerc o mare tristeță. Un om politic necunoscut: I.G. Duca”. Ce exemplu de modestie, dusă chiar până la limita sa extremă ! În acele vremuri înțesate și atunci ca și astăzi de corupție și corupți, Duca a rămas departe de tentațiile banului și onorurilor facile.

Să mai adăugăm că, student fiind la Paris, în urma morții tatălui său în 1899 și având în vedere situația financiară dificilă a familiei prin prisma unor datorii acumulate, s-a întreținut singur, colaborând la ziarul „Universul” în calitatea de corespondent în capitala Franței pe probleme de politică externă. Revenind în țară în 1902 după finalizarea studiilor, cunoscută-i fiind capacitatea, întrebat de ministrul Justiției, Eugen Stătescu, unde ar dori să profeseze – prin urmare ar fi avut șansa de a rămâne în capitală – tânărul Duca a răspuns: „Oriunde, dreptatea e la fel”.

Amintind în plus câteva aspecte care-i probează această modestie nemaiîntâlnită la un om politic care ajunge să conducă o țară, ne putem da seama de caracterul de „om mare” al acestei personalități pe care am avut-o și despre care românii cunosc atât de puține lucruri. Astfel, imediat după ce a fost asasinat de legionari, în momentul în care trupul său a fost preluat și dezbrăcat în vederea constatării decesului și pentru a se trece la procedurile medicale și legale specifice, s-a constatat cu surprindere că cel care fusese prim-ministru în funcție și de mai multe ori ministru, avea cămașa cusută în coate și ciorapii cârpiți ! Ca să nu mai vorbim de pardesiul învechit, ros la guler și pălăria cu căptușeala pe alocuri ruptă ! Vorbim despre un om de frunte al politicii românești care, cel mai adesea, pentru a se îmbrăca elegant, își procura hainele din împrumuturi. Ca să nu mai spunem că tot ceea ce a fost găsit asupra sa la momentul tragic al asasinatului a fost o sumă modestă de bani, mai precis 85 de lei cu care se puteau cumpăra cam 30 de ziare.

De altfel aceste lucruri n-ar fi trebuit să mire pe nimeni din moment ce de fiecare când călătorea cu trenul atât în țară cât și în străinătate, circula aproape mereu la clasa a III-a (!) indiferent că a făcut-o din postura de demnitar al statului, de exemplu cea de ministru de externe, sau de pe poziția de șef de partid. Și când ne

gândim că astăzi folosirea avionului sau a elicopterului a devenit o practică obișnuită pentru oamenii politici de la conducere...

Ce păcat că viața și opera politică în fruntea țării s-au sfârșit atât de rapid, la o vârstă la care, cu siguranță, mai avea multe de spus și mai ales de făcut ! Cum ar fi arătat viața politică românească în continuare la vârf cu un astfel de om de valoare ? Ar fi putut România să salveze o societate democratică la care ținea atât de mult de intențiile nefaste ale lui Carol al II-lea și ale camarilei sale, sau măcar să atenueze din efectele nocive ale acestei conduceri care a dus pe plan intern România la dezastrul destrămării României Mari ? Nu vom ști niciodată. Dar ar fi fost fără îndoială măcar ceva mai bine pentru România, pentru democrația și așa fragilă din țara noastră. De un lucru suntem siguri – poate fi doar o ipotetică consolare - marele om care a fost Ion Gheorghe Duca a scăpat, prin moartea sa prematură, de calvarul unei foarte posibile detenții din timpul regimului zis comunist instaurat după al Doilea Război Mondial, de un sfârșit la fel de tragic dar cu siguranță mult mai îndelungat și chinuitor. Așa cum a fost el, ca om și politician și cum îl vom cunoaște sper și din cuprinsul acestei cărți, cu certitudine că ar fi rămas cu sinceritate pe pozițiile sale de apărător al valorilor democratice, nu și-ar fi trădat principiile și ar fi devenit un politician incomod, bun de eliminat de către noul regim, așa cum a fost cazul multor oameni importanți, politici sau de cultură.

Pentru a aborda în mod similar situația descrisă mai sus, cunoscătorii de istorie știu că o altă mare personalitate dintr-o altă țară, lider al Revoluției franceze de la 1789, este vorba desigur de Robespierre, supranumit și „Incoruptibilul”, conducător al țării pentru un timp, a considerat puterea doar ca o misiune și o datorie și nu ca pe un mijloc de a profita în interes propriu și de grup. Acest mare revoluționar, asemeni lui Duca, a locuit chiar în perioada în care conducea Franța, în timpul guvernării iacobine, cu chirie, într-o casă modestă, acolo unde își avea domiciliul și înainte. Și pentru că tot am făcut o comparație între eroul acestei cărți și o personalitate de prim rang a istoriei universale, să mai facem una, de data asta cu o personalitate a românilor, este vorba de Nicolae Bălcescu. Așa

cum cititorii au remarcat mai înainte, este evident că sfârșitul vieții l-a găsit pe Duca fără averi, cu resurse modeste. În mod asemănător, marele Nicolae Bălcescu murea departe de țară, la Palermo, sărac lipit, cu doar câțiva bănuți în buzunar, fără bani de înmormântare. Dar, trebuie precizat, față de Bălcescu Ion Gheorghe Duca se aflase în câteva rânduri la conducerea țării, cumulând aproximativ zece ani ca ministru, timp arhisuficient pentru a se căpătui.

Ion Gheorghe Duca reprezintă modelul de om politic înțelept, rațional, calculat, echilibrat, capabil să-și înfrâneze propriile ambiții și porniri politice care sunt cel mai adesea dăunătoare. Un model politic care este demn de urmat, care obligă. Un model de o aleasă conduită, noblețe și probitate morală, pe care l-a lăsat posterității. Nu aș dori să se înțeleagă că doresc să înfățișez în persoana sa omul politic ideal, ca voință, capacitate, care nu a existat, nu există și probabil că nu va exista vreodată. Nu a fost ideal sau perfect pentru că politica în sine nu presupune perfecțiune mai ales raportându-ne la societatea românească a epocii în care a trăit Duca.

Tot respectul și admirația pentru un astfel de om, pe care l-am dori întâlnit cât mai des în viața noastră politică. Am avea nevoie astăzi, să recunoaștem, pentru binele țării, de câți mai mulți politicieni ca el.

Politicienii de astăzi și de oricând ai acestei țări trebuie să ia aminte la această pildă de devotament politic și public, să încerce să-și impună o astfel de ținută ca a acestui om deosebit pe care l-am avut odată, noi românii ! Nimeni nu pretinde ca ei să trăiască atât de auster precum a trăit Duca, să se sacrifice precum a făcut-o el. Dar trebuie să-i caracterizeze crezul și demnitatea cu care acesta a considerat că trebuie să ocupe o poziție publică, de conducere, indiferent care ar fi ea. Este greu, desigur, în condițiile unei societăți românești care nu prea lasă, din păcate, mari șanse afirmării unor astfel de caractere în politică.

Autorul

Scurtă biografie

Născut la 20 decembrie 1879 la București, Ion Gheorghe Duca este fiul inginerului Gheorghe Duca, director general al Căilor Ferate Române și al Școlii de Poduri și Șosele din București și al Luciei Duca, născută Ghica, fiica Cleopatrei Cantacuzino, domnișoară de onoare a reginei Elisabeta și înrudită prin alianță, prin Grigore Ghica, fratele său, cu Casa Regală a Serbiei.

Urmează clasele primare și primele două clase de liceu în particular, după care a urmat Colegiul „Cantemir Vodă”. Cursul superior îl continuă la Liceul „Sfântul Sava”.

În iunie 1897 își ia bacalaureatul, iar în toamna aceluiași an pleacă la Paris pentru studii universitare, înscriindu-se la Facultatea de Drept de la Sorbona. La Paris, grație activității sale, este ales director al Cercului studenților români. Teza de doctorat, pe care studentul Ion Gheorghe Duca a prezentat-o în 1902 la Paris, „Societățile Cooperatiste din România”, a impus atât prin noutate, cât și prin maniera de abordare.

Întors în țară, la recomandarea lui Ion I.C. Brătianu este numit ajutor de judecător la Ocolul Vâlcea, Plasa Horezu, la 20 decembrie 1902, exact în ziua în care împlinea 23 de ani. Au urmat patru ani de activitate la Casa Centrală a Cooperației din București în calitate de subdirector. În 1908 ajunge director general al Băncilor populare și al Cooperativelor.

Anul 1907 coincide cu momentul intrării sale în viața politică în rândul Partidului Național Liberal, pe listele căruia candidează pentru prima oară și este și ales ca deputat de Vâlcea în Parlamentul României, la vârsta de numai 26 de ani.

Izbucnirea Primului Război Mondial a marcat punctul de cotitură pentru activitatea politică a lui Ion Gheorghe Duca, care devine, la 36 de ani, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice

(1914-1918). După acest prim ministru, devine ministru al Agriculturii și Domeniilor (1918-1919), apoi după puțin timp i se acordă importantul post de ministru al Afacerilor Străine (1922-1926) în timpul căruia se remarcă în mod deosebit, iar mai apoi cel de ministru de Interne (1927-1928). La moartea lui Vintilă Brătianu la sfârșitul lui 1930 devine președintele Partidului Național Liberal.

Atinge apogeul carierei în 1933 când este desemnat prim-ministru al țării, dar doar pentru scurt timp, fiind asasinat de către legionari la 29 decembrie 1933, pe peronul gării din Sinaia.

Este înmormântat, conform dispoziției sale testamentare, în biserica din localitatea Urșani, județul Vâlcea, în apropierea reședinței sale din comuna Măldărești.

CAPITOLUL I

- Ideologul -

Ion Gheorghe Duca a fost fără nicio îndoială *unul dintre marii gânditori politici ai românilor, un ideolog de mare valoare*, creator al unei doctrine pe care a încercat s-o adapteze realității societății românești. Deplin conștient că societatea secolului XX - mai ales în condițiile în care omenirea se confruntase cu un război atât de nimicitor - nu mai putea să se identifice cu cea a secolului trecut, cea a capitalismului sălbatic, Duca a căutat să promoveze ceea ce puțini alți ideologi ai liberalismului din alte țări au făcut atunci și anume să întindă o mână sinceră social-democrației, conturând astfel un sistem mai uman, mai echilibrat, politic, economic și social.

Ca teoretician al politicii, Ion Gheorghe Duca ne-a lăsat în 1923 cea mai densă și mai clară expunere a conținutului liberalismului și neoliberalismului românesc din primii ani interbelici¹.

Liberalismul epocii respective considera, cum arăta autorul, că „societățile omenești se dezvoltă potrivit unor anume legi, mai presus de voința oamenilor și că în această veșnică prefacere datoria organizațiilor politice e să adapteze formele legale nevoilor sociale impuse de diferite faze ale evoluției popoarelor”². Concepția evoluționistă a P.N.L. justifica progresul social ca o necesitate obiectivă și vedea misiunea partidului politic în asigurarea cadrului politico-juridic pentru a croi drum noului sistem de societate.

---

¹ Ion Gheorghe Duca, *Doctrina liberală în Doctrinile partidelor politice, 19 prelegeri organizate de Institutul Social Român*, București, Editura Garamond, 1996; Ioan Căpreanu, *Partide și idei politice în România (1880-1947)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994

² Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 94

Evident aceasta concepție, deși întemeiată de fapt pe materialismul filozofic, nu admite, asemeni lui Nicolae Iorga, legitimitatea revoluțiilor în viața socială: „Progres nu înseamnă salturi, progres nu e violență, progresul e grija, grija permanentă a viitorului, e preocuparea de a-l pregăti și de a-l asigura. În înțelesul doctrinei liberale, progresul nu e zvâcnire incoerentă, ci mișcare organizată. Dar progresul mai e ceva: el e dușmanul forței de inerție, care pornește de la iluzia că omenirea poate sta pe loc și a forței de reacțiune care, cu naivitate, crede că viața socială poate să se întoarcă la formulele trecutului. Liberalismul are ochii ațintiți înainte, privirile lui cercetează într-una căile pe care omenirea se îndreaptă într-o înfăptuirea nevoilor ei atotstăpânitoare”³. Se observă generozitatea și raționalitatea ideilor lui Duca. Ideologul nu consideră progresul, de altfel cheia evoluției și dezvoltării societății umane în orice epocă, ca un simplu rezultat ce va veni de la sine, al unui sistem precum liberalismul, ci el insistă pe preocuparea mai ales a celor care vor să-l implementeze, pentru a controla modul în care este aplicat. Duca insistă deci ca fundamentele liberale să fie suficient de bine construite, atrage atenția asupra pericolului superficialității în gândire și acțiune.

Duca acordă o importanță primordială noțiunii de *proprietate*, specificând că această doctrină a liberalismului nu admite progresul decât în cadrul concepției proprietății individuale⁴.

„În domeniul proprietății – constată autorul – liberalismul roman a plecat de la ideea clasică a proprietății quirinare romane, sacre și inviolabile și a ajuns la formula proprietății funcție socială, din care a ieșit exproprierea și naționalizarea subsolului”⁵. Liberalismul românesc a plecat de la formula manchesteriană „laissez faire, laissez passer”, specific capitalismului sălbatic, clasic, rigid, spre a ajunge la intervenționalismul statului, care „a izvorât din complexitatea economică modernă, nu numai ca o condiție a

---

³ *Ibidem*, p. 103

⁴ *Ibidem*, p. 144

⁵ *Ibidem*, p. 146

progresului, ci ca un mijloc de înlăturare a ciocnirilor violente, deci a anarhiei”⁶.

Schițând evoluția curentului liberal în România, Ion Gheorghe Duca a sintetizat în conferința din 1923 elementele de bază a ceea ce s-a numit *neoliberalism*. Acest fenomen definea înnoirile doctrinare și programatice elaborate de Partidul Național Liberal în preajma războiului și mai ales în primii ani postbelici, și anume: concentrarea proprietății ca funcție socială pentru a justifica exproprierea și reforma agrară, ideea participării muncitorilor la beneficii, preconizarea intervenției statului în economie, preocupările de limitare a efectelor individualismului prin măsuri de echitate socială⁷.

Se observă tenta puternic socială pe care o imprima Duca doctrinei liberale, care nu putea se putea concretiza decât în condițiile unei intervenții controlate a statului pe care-l vede drept un motor al societății. În acest fel, se justifica caracterul echilibrat al ideologiei sale, ce capătă cel puțin în contextul românesc o notă de originalitate evidentă. O astfel de doctrină politică a unui liberalism controlat de stat va fi aplicată nu peste mult timp, după marea criză economică și financiară (1929-1933), începând cu S.U.A, iar în Marea Britanie, prin doctrina lui John Mainard Keynes, după al Doilea Război Mondial.

Asemenea inovații și dezvoltări, conchidea autorul, dovedesc că liberalismul nu este o formulă rigidă, ci trebuie mereu să se adapteze nevoilor sociale: „Liberalismul are ochii ațintiți înainte, privirile lui cercetează într-una căile pe care omenirea se îndreaptă întru înfăptuirea nevoilor ei atotstăpânitoare”⁸, la urma urmei o formulă filozofică dar și politică oricând actuală.

În afară de criteriul menținerii cadrului proprietății private, alte patru condiții de bază ale concepției liberale despre progres sunt: *ordinea, democrația, naționalismul și armonia socială*,

---

⁶ *Ibidem*, p. 152-153

⁷ Marin Nedelea, *Prim ministrii României Mari*, Casa de cultură și presă „Viața românească”, București, 1991, p. 112

⁸ Ioan Căpreanu, *op. cit.*, p. 225

denumite de autor „cele patru coloane care susțin templul doctrinei liberale”⁹.

Astfel, *ordinea* e înțeleasă ca antiteză a dezordinii, a anarhiei, ca premisă esențială a stabilității social-statale. Fidel fără compromisuri acestei concepții despre ordine ca premisă a progresului, Ion Gheorghe Duca a manifestat o atitudine constant negativă față de mișcările extremiste și a luptat cu mijloace specifice liberalismului politic împotriva organizației fasciste a Gărzii de Fier. În ultima sa cuvântare publică, rostită la 19 decembrie 1933, literalmente cu câteva zile de a fi asasinat, el spunea: „Azi mai mult ca oricând ordinea, ordinea materială ca și cea morală, constituie condițiunea esențială a oricărei rodnice înfăptuiri. Suntem, deci, hotărâți, tocmai pentru a ne putea aplica programul și a salva țara, să menținem cu orice preț și împotriva oricui ordinea publică. Agitațiunile sterile, dăunătoare consolidării interne, ca și prestigiul nostru în afară, va găsi în noi stavila reclamată de înseși interesele superioare ale statului”¹⁰. Ordinea preconizată de Duca nu este însă una specifică unui sistem bazat pe impunerea forței, care să genereze teamă, ca până atunci, ci este asigurată pozitiv prin respectarea legilor. Iar scopul nu este întărirea puterii celor care conduc, ci așa cum precizează, binele țării. În consecință – câtă valabilitate poate avea această concepție oriunde și oricând! – el susține că liberalismul se deosebește de conservatorismul care caracterizează trecutul prin faptul că nu concepe ca acesta ordinea în rezistență, ci într-o continuă mișcare, care-i angajează și-i face responsabili pe toți cei care reprezintă societatea, nu doar pe conducători.

În ceea ce privește *democrația*, Ion Gheorghe Duca o definea astfel: „Democrația e grea, e îngrată. Datoria ei e să înstruneze pornirile nesănătoase, să ridice stavila rațiunii în fața valurilor pasiunii, să spuie adevărul când mulțimea așteaptă măguliri”¹¹. Recunoscând deci că deși construcția democratică nu este una

---

⁹ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 148

¹⁰ Marin Nedelea, *op. cit.*, p. 115

¹¹ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 149

ușoară, ea trebuie să învingă, aceasta fiind un imperativ al societăților moderne, a căror viață e stăpânită de ideea democratică, în acest sens, liberalismul aducând cu adevărat guvernarea prin popor și pentru popor.

În viziunea lui Duca democrația poate institui un dialog al tuturor forțelor active ale unei societăți, prin care să se identifice problemele ei, să se ierarhizeze prioritățile și să se găsească cele mai potrivite soluții, de care să beneficieze un număr cât mai mare de cetățeni.

Cât despre *naționalism*, în viziunea lui Duca, acest concept nu trebuie luat în sensul său simplist, intransigent, intolerant. Ideologul respinge manifestările violente ale așa-zisului naționalism exclusivist, ale șovinismului, apreciindu-l ca fenomen „morbid”. Ce ne spune Duca ? Că tot ceea ce poate fi definit ca o sumă de cuceriri ale gândirii minții umane formează un patrimoniu care aparține omenirii întregi, dar naționalismul „se simte fericit și mândru că face integrantă parte dintr-însul dar se străduiește să păstreze nota specifică în opera obștească. Naționalismul economic știe că ziduri chinezești nu se pot înălța, că infiltrarea capitalurilor străine e fatală și necesară, dar vrea să găsească formele de organizare care să înlăture acapararea unora și sugrumarea celorlalți, întâi fiindcă progres fără neatârnavare nu se poate și, în al doilea rând, fiindcă neatârnavarea politică fără neatârnavare economică iarăși nu se poate. Liberalismul îmbrățișează deopotrivă toate aceste forme de naționalism”¹².

Reprezintă să recunoaștem nu doar o definiție a adevăratului naționalism, pozitiv, ponderat, fără excесе, dar și a *patriotismului*, printr-o justificare nu doar politică ci și economică, pentru că la Duca cele două laturi ale existenței unui popor, ale unei țări, nu se pot separa una de cealaltă. Câtă luciditate și înțelepciune în gândirea unui adevărat doctrinar și vizionar ! Tot atunci, în 1923, el opina pentru aflarea unei „formule” de colaborare care „să înlăture

---

¹² Ioan Căpreanu, *op. cit.*, p. 225-226

acapararea unora și sugrumarea celorlalți”¹³. Astfel, Ion Gheorghe Duca se prezintă ca unul dintre *fondatorii devizei liberalismului românesc*, „prin noi înșine”.

Apărarea intereselor țării și asigurarea independenței sale economice a fost un obiectiv de perspectivă, pe care Ion Gheorghe Duca l-a formulat în diferite perioade ale activității sale. Duca critică doctrina naționalistă de atunci - reprezentată în special de Partidul Național Român din Transilvania - pentru unilateralitatea ei, întrucât privea viața socială „sub prisma specială, fatal îngustă și exclusivistă, a ideii naționale”¹⁴.

Ceva mai târziu, în 1927, Duca avea să adauge, declarând tranșant: „Nu este exact că suntem potrivnici capitalurilor străine, cerem numai introducerea lor în viața noastră economică sub formă de colaborare, iar nu de acaparare”¹⁵.

În timpul vieții sale politice, Ion Gheorghe Duca s-a lovit și de problema minorităților naționale, astfel într-un discurs rostit în Parlament în 1932, el pornea de la considerentul că „România întregită nu poate să fie cu adevărat și temeinic consolidată decât dacă vom găsi modul de a trăi în cele mai armonioase raporturi cu toate aceste minorități... De altfel, în problema minorităților sunt două aspecte: sunt legile și este atmosfera. La unii dintre minoritari predomină credința că importante sunt legile. Întâi legile se vor schimba... sunt în funcțiune de o mulțime de contingente care pot, la un moment dat, întârzia realizarea lor. Legile pot să nu aibă o deplină eficacitate practică. Atmosfera este însă indispensabilă. Ea, pe deasupra legilor oneste, creează o mentalitate care înlesnește legiferarea și care asigura buna aplicare a legilor votate”¹⁶. Cu multă profunzime în gândire, Duca afirmă deci că mai presus de legile unei țări care-și au bineînțeles rolul lor, foarte important este să se creeze o adevărată coeziune și o reală solidaritate a tuturor naționalităților,

---

¹³ *Ibidem*, p. 225

¹⁴ Gheorghe Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Casa Editorială *Demiurg*, Iași, 2009, p. 113

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ Marin Nedelea, *op. cit.*, p. 114

a majorității cu minoritățile, pe baza cărora și legile vor putea fi respectate pe principiul moralității și nu doar pe cel al obligativității.

Un alt concept invocat în gândirea lui Ion Gheorghe Duca a fost cel al *armoniei sociale*. Duca a înțeles bine conținutul dramatic al schimbărilor prin care trecea România, care aduceau un statut nou diverselor grupuri sociale. În 1907 a văzut ce înseamnă nevoia unor transformări în viața țărănimii iar în perioada interbelică în cea a păturilor muncitorești. Declarația de guvernare pe care a prezentat-o la numirea ca prim-ministru, în 1933, rămâne exemplară pentru înțelegerea profundă a rațiunilor crizei prin care a trecut lumea în anii precedenți - și de care România nu mai putea fi scutită, odată intrată în circuitul economiei internaționale - oferind soluții stimulative pentru creșterea economică și pentru păstrarea echilibrului și ordinii sociale.

În consecință, concepția liberală, în viziunea sa, consideră posibil progresul numai prin evoluție, iar evoluția nu este posibilă fără armonie socială. Ideologul recunoaște că în prima etapă de dezvoltare a liberalismului în Țările Române, și nu numai, restructurarea societății s-a făcut prin mișcări revoluționare. Pornind de la considerentul că viața societății trebuie să fie mișcarea, pe care o invocă din nou, Duca susține că aceasta nu trebuie asigurată prin menținerea permanentă a acestui echilibru. Se respinge ideea marxistă a „luptei de clasă”, căreia îi opune orientarea spre realizarea armoniei sociale. Ion Gheorghe Duca declară că Partidul Național Liberal „păstrează intactă existența capitalului ca factor de producție și respinge cu hotărâre introducerea comunismului, dar, potrivit năzuințelor lui de progres, de armonie socială, vrea încetarea antagonismului fratricid dintre cei doi factori ai producției, capitalul și munca, și înlocuirea acestei lupte de interese printr-o conlucrare cerută de dreptate”¹⁷.

Și pentru că a fost făcută referirea la comunism, trebuie precizat că Duca a avut, așa cum era și normal, o poziție categorică, de repudiare a acestui sistem sub toate formele sale, cu devierile și

---

¹⁷ Ioan Căpreanu, *op. cit.*, p. 225-226

ororile sale, așa cum era el propagat atunci din patria sa de origine, Rusia bolșevică. Mai ales că în ceea ce privește țara noastră, bolșevicii, Cominternul, adoptaseră o politică antinațională, antiromânească, militând pentru dezmembrarea României.

Cu ocazia unui discurs rostit în 1929 în Parlament¹⁸, omul politic afirma, exprimându-și îngrijorarea față de revigorarea mișcării comuniste din România, dar și speranța în stăvilirea acesteia: „Nu cred ca masele noastre populare să fie contaminate de idei comuniste. O agitație superficială, cu consecințe plicticoase, în genul celei de la Tatar Bunar, se poate însă organiza oricând de către agenții sovietici, cu banii Moscovei”. Făcând o trecere în revistă a infiltrărilor bolșevismului în țările Europei, Duca exprima satisfacția că în România propagarea pericolului roșu a fost stopată la timp prin legile ferme care fuseseră luate în anii '20. El cerea conducerii național-țărăniște de atunci ca împotriva propagandei bolșevice și a agitatorilor săi să fie luate în continuare măsuri severe: „Este deci, inadmisibil ca acum, prin slăbiciunea guvernului s-o luăm iar de la capăt. Toleranța și slăbiciunea ne vor expune, fără îndoială, la grave agitații comuniste și pericole, pe cari puțină energie le-ar face să înceteze ca prin farmec”. Politicianul mărturisea totuși la final faptul că totul depinde în primul rând de mentalitatea celor de la putere mai mult decât de activitățile subversive comuniste. Era de fapt expresia spiritului de ordine, de decizie și acțiune, al datoriei funcției, care-l caracterizau și pe care le demonstrase din plin și când fusese, nu cu mult timp în urmă, ministru de interne.

Revenind la principiile sale ideologice, putem spune că, în egală măsură, Duca critică doctrina țărănișă pentru că admitea de asemenea ideea luptei de clasă. Cum justifică el această critică? Susținând faptul că revendicările sociale implică, în anumite momente, o grijă mai vie cu privire la interesele și cerințele unei clase decât a celorlalte clase, deci presupune o defavorizare a unora

---

¹⁸ Ion Gheorghe Duca, *Comunismul în România*, în „Cronica politică și parlamentară”, anul 1, nr.2, 8 martie 1929, cf. „Historia”, anul 1, nr.5, martie 2002, p. 81-82

în defavoarea celorlalți. De aceea „Este necesar - conchide Duca – să se realizeze mai degrabă un echilibru între toate clasele, între toate părțile, fără de care progresul și evoluția sunt relative ajungându-se la reacțiuni violente, la ruperea echilibrului social, într-un final la revoluție. Prin urmare, armonia socială asigură progresul, în timp ce prin lupta de clasă el este amenințat”¹⁹. Iarăși se poate constata preferința ideologului pentru soluția pașnică, cea a guvernării pentru toți, pentru popor, nu doar pentru unii, care să prevină tulburările politice și sociale. În felul acesta, nici lupta de clasă nu ar mai fi necesară. Aici trebuie să spunem că Ion Gheorghe Duca se dovedește a fi un idealist într-o lume plină de patimi, de revoluții, dominată încă de principiul superiorității elitelor asupra maselor, pradă din ce în ce mai mult extremismelor și violențelor, așa cum realitatea imediat următoare avea să confirme.

Cât despre socialiști, spune el, „nu cred progresul posibil decât prin desființarea proprietății individuale”. Teoretic, el nu contestă că „în domeniul speculațiunii intelectuale se poate concepe și o organizare socială bazată pe negațiunea proprietății individuale”. Dar Duca „nu crede viabilă o astfel de organizare și o respinge ca pe „o fantezie,... ca pe o nesocotire a realităților existente și posibile”²⁰.

Un aspect important al gândirii doctinare a lui Ion Gheorghe Duca este *internaționalismul*. El reproșează în primul rând doctrinei socialiste internaționalismul care în acea vreme era adoptat și practicat explicit numai de partidele socialiste și comuniste, considerând că acesta contravine „ideii naționale” și prejudiciază interesele statului.

„Doctrina liberală – afirmă Duca - opune ordinea generatoare de progres ideii de dezordine care ar fi atras anarhia, democrația ideilor demagogice, naționalismul ideii internaționale. Se apreciază că internaționalismul, prin ignorarea însușirilor specifice ale fiecărei națiuni, a mentalităților și a tradițiilor diferite, împiedica adevăratul progres, în timp ce naționalismul economic era perceput ca fiind

---

¹⁹ Ioan Căpreanu, *op. cit.*, p. 226-227

²⁰ *Ibidem*, p. 225

„mijlocul de a salva individualitatea materială a fiecărei naționalități, de a împiedica cotropirea ei de către elementele superioare prin puterea sau prin organizarea lor”²¹.

Desigur că această combatere a internaționalismului politic și economic are ca justificare nu neapărat teama de cooperare la nivel internațional ci mai ales un impuls rațional de protecționism național care-i afirmă în acest fel patriotismul. Marele ideolog, căci fără doar și poate a fost mare, a gândit mai altfel decât cei mai mulți doctrinari ai României, în interesul țării sale.

Oricum, pentru a nu se înțelege că Duca a sugerat un izolaționism egoist al României, trebuie amintit faptul că el a fost un promotor al apropierii de cercurile politice și financiare franco-britanice din convingerea că aceasta era calea sincronizării noastre la Europa absolut necesară unei modernizări reale a țării.

Europenismul reprezintă o altă caracteristică a viziunii omului politic. Duca a pledat cu însuflețire în favoarea unității europene într-o perioadă în care anumiți oameni politici progresiști precum Koudenhove-Kalergi, Aristide Briand sau românul Nicolae Titulescu propuneau proiecte de unire politică și economică a Europei, sub forma frecvent enunțată a „Statelor Unite ale Europei”. Într-o cuvântare ținută la Geneva, în 1929 ²², afirmă: „Eu cred, eu am încredere în «Statele Unite ale Europei»”. În ceea ce privește posibilitățile de înfăptuire a unității europene, el se deosebește față de alți inițiatori proeuropeni care susțineau că „Statele Unite ale Europei” nu va lua naștere decât ce se va ajunge la o înțelegere între state. Duca apreciază că lucrurile se vor petrece exact invers, „închegarea politică va preceda pe cea economică”.

Pentru a se putea realiza acest obiectiv utopic încă la acea vreme, spune el, „ai nevoie să lupti numai cu câteva prejudecăți, pe când, ca să realizezi economicește aceste «State Unite ale Europei», trebuie să lupti cu interese, cu mari și aprigi interese». Pentru Ion

---

²¹ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 147

²² Gheorghe Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, *Istorie și Societate*, vol. III, Editura Mica Valahie, București, 2011, p. 150-153

Gheorghe Duca, crearea «Statelor Unite ale Europei» nu înseamnă desființarea statelor și unităților etnice europene: „Ele se pot perfect concepe și chiar nici nu se pot concepe decât cu respectul deplin al autonomiei fiecăruia dintre state”. Originalul ideolog român mai adaugă că va trebui ca „pe deasupra lor și în vederea unor anumite interese bine definite să se creeze un fel de superstat”. Referitor la obiecțiile privind acceptarea Rusiei Sovietice sau participarea Marii Britanii, Duca afirmă că «nu e neapărat necesar ca cele două țări să facă parte din «Statele Unite ale Europei»». Înțelegerea inițială – sugerează Duca – poate fi și mai restrânsă și să sporească treptat prin adeziuni ulterioare”. Câtă dreptate avea Duca atunci ! Toate aveau să se întâmple conform previziunilor sale. Constituirea Comunității Europene, în viitor Uniunea Europeană, avea să se realizeze în etape, prin procese de aderare, Marea Britanie nu a fost unul dintre primii membri ai acesteia, Rusia nu este nici acum în Uniune, de asemenea structura actuală unită europeană este, prin instituțiile un superstat care nu neagă independența, individualitatea fiecărui stat component.

Ion Gheorghe Duca apreciază că „în ciuda numeroaselor divergențe de tot felul, mai ales economice, ramuri mari din industrie vor începe tot mai mult să-și armonizeze interesele, să înceteze, prin carteluri și altele, luptele distrugătoare de azi”. Viziunea ideologului liberal era una care invita la o construcție sinceră, care să confere șanse egale tuturor, considerând că acel „capitalism sălbatic” care venea din secolul trecut nu mai putea fi de actualitate sub nicio formă, în măsură să ducă la edificarea unui astfel de ideal, care presupunea întrajutorare economică nu concurență acerbă, nelioală.

Ideolog de talie europeană, putem spune deci fără a greși câtuși de puțin, Duca susține de asemenea „tendința generală de unificare a regimului muncii”, care „va înlesni, paralel cu înțelegerile capitaliste, stabilirea unei vieți economice europene”. Care viață economică, spune el, este „prinsă pe de o parte între concurența americană care devine tot mai apăsătoare, pe de altă parte Rusia care continuă să lipsească economia europeană de unul

din principalele ei debușeuri normale, sărmăna Europă, slăbită și dezorganizată de război este dinainte condamnată să capituleze”. Iarăși un aspect de maximă importanță care nu trebuia neglijat și care își va spune cuvântul cu tărie după cel de-al Doilea Război Mondial, în condițiile Războiului rece și al imixtiunii Statelor Unite ale Americii în Europa prin Planul Marshall. Cu toate acestea, afirmă Duca cu optimismul care l-a caracterizat „greutățile sunt mai mari decât pe terenul politic, dar nu sunt nici ele invincibile”.

Vizionarul ideolog care a fost Ion Gheorghe Duca își dădea seama că dacă se dorește a se ajunge la o solidaritate europeană, este necesar mai întâi ca Europa, popoarele Europei să aibă puterea de a depăși împreună criza profundă în care omenirea de-abia intrase. Astfel el afirmă că „va veni ziua în când starea ei economică va fi atât de gravă și dezastrul atât de vădit încât o înțelegere, o armonizare, o federalizare generală a intereselor va apărea tuturor ca singura posibilă”. Intuind inevitabilul dramelor pe care criza economică și financiară declanșată în octombrie 1929 le va răsfrânge asupra popoarelor Europei, Ion Gheorghe Duca mai declară: „Vor trebui lupte, vor fi decenii. Ironicii și scepticii vor avea ceasurile lor de izbândă trecătoare. Apostolii ideii nu vor fi scutiți nici de clipe de deznădejde, nici de hula ce întrezărește toate marile înfăptuiri”.

Convingerea lui Duca în reușita ideii de unitate europeană este totală, pentru că, spune el „orice s-ar spune și s-ar face, ideea e în mișcare și va birui fiindcă nu e o formă abstractă și se înfățișează tot mai mult ca o necesitate practică, ca un mijloc de salvare, de întărire și de regenerare a bătrânei și glorioasei noastre Europe”. Ideologul român mai consideră că niciun efort nu era prea mare pentru realizarea acestui mare obiectiv, toți oamenii politici ai statelor europene aveau „datoria imperioasă de a consacra izbânda ideii mistuitoare a Statelor Unite ale Europei, toată puterea lor de muncă, tot idealismul lor”.

Intervenția sa, de o prestață deosebită, să recunoaștem, demnă de un *adevărat precursor al Europei unite*, era un îndemn energetic la unitatea europeană, la solidarizarea în fața greutăților

crizei care urma să afecteze profund Europa, exprimat la tribuna înaltului for mondial de la Geneva, și către reprezentanții statelor europene. Mai era desigur nevoie de voință, de o adevărată înțelegere între țările Europei, indiferent de statutul lor politic. De asemenea marile puteri ale Europei să renunțe la interesele meschine teritoriale, economice, la veleitățile și orgoliile lor. Ceea ce, din păcate, se va dovedi imposibil în anii '30, ai escaladării unor noi stări de tensiune și conflict la nivel european și mondial, premergătoare ale unui nou război.

Despre eșecul proiectului european al lui Aristide Briand, îngropat și uitat după 1932, anul morții marelui om politic și diplomat francez, Ion Gheorghe Duca apreciază că idealul propus de acesta „trecea peste sfera posibilităților de realizări imediate, deschidea mai multe perspective viitorului decât concretiza soluții de dată aplicabile. Dar acest ideal, slăvit de unii și hulit de alții, rămâne în mijlocul întemeietorilor în care se zbate astăzi omenirea sărăcită și deznădăjduită, o rază de înviorătoare de lumină, o supremă speranță pentru toți”²³.

Revenind la viața politică internă, să spunem că rezultatul concret al influenței sistemului de gândire al lui Ion Gheorghe Duca se poate constata în cele două programe ale Partidului Național Liberal, cel din 1930 și cel din 1933. Perfect conștient de extrem de dificila perioadă a gravei crize economico-financiare, Duca a propus măsuri ample în favoarea populației.

Prin Programul din mai 1930²⁴ – Duca avea să fie ales lider al P.N.L. la sfârșitul aceluiași an, în decembrie, impunând un suflu nou activității acestuia – Partidul Național Liberal își propunea „să îndrepte relele și prin desăvârșirea consolidării începute, să asigure țării în viitor o temeinică și liniștită dezvoltare”. se afirmă că Partidul Național Liberal este „credincios ideilor naționale,

---

²³ Gheorghe Sbîrnă, *Românii și proiectele federale europene interbelice*, Ed.Sylvi, București, 2002, p. 64

²⁴ Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, Editura Didactică și Pedagogică, București, p. 215-216

democratice, de ordine, de dreptate și de înfrățire socială”. Se regăsește astfel una din tezele de bază ale lui Duca, aceea a armoniei sociale, care are menirea să conducă la înfrățirea tuturor românilor. Partidul își propunea „să îndrepte relele și prin desăvârșirea consolidării începute, să asigure țării în viitor o temeinică și liniștită dezvoltare”, această liniște invocată decurgând bineînțeles din armonia sau înfrățirea socială care trebuie să existe în societate.

Opera doctrinară a lui Ion Gheorghe Duca a fost continuată de cea a unui alt mare ideolog liberal, Mihail Manoilescu, care în 1928, sublinia, ca un fel de întărire a ideilor lui Duca, că „neoliberalismul nu urmărește întoarcerea trecutului, ci se îndreaptă pe calea deschisă în continuă schimbare a viitorului”²⁵, o cale care nu presupune „nicio excludere prin politică de partid sau de clasă, nici o excludere prin regionalism, nici prin antiregionalism, care ca înălțime de idei, ca orizont și ca viabilitate nu poate însemna mai mult decât regionalismul însuși”²⁶.

În discursul program rostit la congresul Partidului Național Liberal din februarie 1931, el se pronunța pentru dezvoltarea și încurajarea așezămintelor românești create în ultimii 50 de ani și „pentru o colaborare mai activă cu capitalurile străine”, dar nu „vânzând pentru blidul de linte avuția țării și nici considerând fără rost, pentru foloase trecătoare și problematice toate izvoarele de venituri cu adevărat productive ale țării ci numai inspirând străinătății încrederea și dovedindu-i seriozitatea”²⁷.

În aceeași ordine de preocupări, instructiv, pare, de asemenea modul cum înțelege Ion Gheorghe Duca relația dintre ajutorul internațional și efortul propriu pe plan economic. El releva, astfel, ca satisfacție recomandarea făcută României de experții internaționali în anul 1932: „România caută să vă ajute, dar înainte de toate încercați să vă ajutați dumneavoastră singuri, sau, mai practic, faceți

---

²⁵ Mihail Manoilescu, *Neoliberalismul*, în Dimitrie Gusti, *Doctrinile partidelor politice, 19 prelegeri organizate de Institutul Social Român*, 1938, București, p. 155

²⁶ *Ibidem*, p. 160

²⁷ Marin Nedelea, *op. cit.*, p. 116.

mai întâi dumneavoastră ordine în casa dumneavoastră și în urmă veniți să cereți sprijinul areopagului internațional”²⁸.

„În sfârșit, în materie socială, liberalismul român a ajuns de la individualismul atotputernic la țârmurirea treptată și crescândă a individului în fața nevoilor de dreptate și de echilibrare generală”. Prin urmare, ideologul nu poate separa nicidecum doctrina liberală, politica partidului, de componenta profund socială. Duca dorește un liberalism adresat maselor largi: „Partidul liberal român ar fi nesocotit prescripțiile cele mai elementare ale doctrinei lui, dacă ar fi lăsat pe cei slabi pradă celor tari. Individualismul nemărginit și nestânjenit își avea rațiunea în epoca de creațiune a liberalismului. Atunci menirea lui era să descătușeze, să dezrobească persoana omenească din toate lanțurile concepțiilor medievalice, să dea fiecărui ființe umane drepturile cerute de trebuințele dezvoltării și ale demnității lui. Mai târziu, însă, când aceste drepturi au fost asigurate oricui și când stăpân netulburat pe destinele lui, fiecare era ispitit nu numai să uzeze, dar adesea să și abuzeze de aceste drepturi, oare datoria unui partid liberal conștient de doctrina lui era să privească nepăsător la această dezlănțuire distrugătoare, sau să restabilească echilibrul social, stabilind limitele peste care drepturile omului nu se mai împacă cu nevoile obștești ?”²⁹

Un aspect important al preocupărilor ideologice ale lui Ion Gheorghe Duca este reprezentat de *cooperăție*, el fiind un adept și un *susținător înflăcărat al mișcării cooperatiste*.

„Se știe că niciodată instituțiile create de stat nu au dat roade atât de frumoase ca cele ce s-au născut fără ajutorul lui”³⁰ spunea Duca, în calitate de prim președinte al Casei Centrale a Băncilor Populare la Congresul Cooperatist din 1904.

---

²⁸ *Ibidem*, p. 114

²⁹ *Ibidem*, p. 115

³⁰ Gheorghe Dumitrescu Bumbescu, *Cooperăția noastră de ieri și de astăzi. Conferințe cooperatiste*, Tipografia „Lupta” N. Stroilă București, 1927; D. Dângă, D. Cruceru, *Cooperăția în România. Tradiție și actualitate*, Editura Artifex, București, 2003, p. 124

Și într-adevăr, Ion Gheorghe Duca considera cooperăția „un sistem care-și propune de a rezolva chestia socială, transformând lent și progresiv situația economică actuală, prin ajutorul unei forme de asociație, ai cărei membri, printr-un cumul de atribuțiuni, contribuie la întreprindere și în același timp beneficiază de ea”³¹.

Într-unul dintre puținele demersuri cu caracter profund științific consacrate cooperăției de doctrina românească în perioada interbelică se arătau următoarele: „Din punct de vedere economic cooperăția reprezintă o formă de întreprindere colectivă spre deosebire de forma individuală, din fruntea căreia s-a eliminat patronul, s-a eliminat întreprinzătorul. Cu alte cuvinte, în sistemul cooperatist nu mai există o persoană care să-și asume riscurile și să culegă beneficiile, prin împreunarea capitalului, a materiei prime și a muncii, ci toți asociații sunt în același timp întreprinzători și lucrători cooperatori”³².

În ceea ce privește situația din România la început de secol XX, cu tot numărul mare al băncilor populare dar și al cooperativelor de consum care au fost înființate în anii 1901 și 1902, numai o mică parte respectau cerințele Codului Comercial, ce conținea formalități prea complicate și aproape imposibil de îndeplinit, acestea fiind ocolite de cele mai multe ori. Acest fapt l-a determinat pe Ion Gheorghe Duca să afirme că România „prin excelență este țara falsei cooperății”³³.

Capitalismul văzut de Duca este unul care îmbină inițiativa particulară cu cea cooperatistă, gânditorul apreciind că, adeseori, munca colectivă și spiritul colectiv de lucru pot conduce la consecințe și rezultate mai bune atât pentru producția în sine cât și

---

³¹ Ion Gheorghe Duca, *Les sociétés coopératives en Roumanie*, Teză de doctorat, Paris, 1902, cf. D. Dângă, D. Cruceru, *op. cit.*, p. 124; D. Cruceru, *Istoria și doctrina cooperatistă în România*, Editura Artifex, București, 2010, p. 94.

³² I.L. Georgescu, *Natura juridică a societății cooperative după Legea din 27 martie 1929*, în „Pandectele Române”, partea a IV-a, 1931, p. 67.

³³ Ion Gheorghe Duca, *Les Sociétés Coopératives en Roumanie*, p. 156-157, cf. D. Dângă, D. Cruceru, *op. cit.*, p. 99

pentru producători. Și din acest punct de vedere putem afirma că liberalismul Ion Gheorghe Duca poate fi considerat ca unul cu tendință spre stânga.

*

Din punct de vedere ideologic, personalitatea lui Ion Gheorghe Duca este expresivă pentru ideea că liberalismul nu este doar o doctrină, ci și un program politic, economic, social și moral, legat de afirmarea capacităților creatoare ale individului și colectivității din care face parte. În centrul acestei viziuni se află individul și drepturile sale care acționează într-un stat de drept, în care se asigură participarea universală la viața politică, competiția pentru alegerea doctrinelor și a personalului politic, respectul procedurilor și posibilitatea tragerii la răspundere a celor ce exercită funcția publică.

Doctrina lui Duca este, așa cum s-a putut remarca, o *doctrină umanistă*, aflată în slujba celor pentru care ea a fost de fapt concepută, pentru că, la urma urmei, politica are menirea să folosească tuturor, celor mulți, nu unei elite restrânse. Doctrina sa este o doctrină generoasă, nu este una rece, doar pur teoretică, rigidă, științifică, ci capătă valențe umane. Pamfil Șeicaru afirma despre Duca următoarele: „Concepția liberală a lui Ion Gheorghe Duca nu era formală, ci din convingere; opunerea lui oricărei opresiuni corespundea formației lui intelectuale, cum și temperamentului pașnic”³⁴.

Politica sa presupune, fără doar și poate, o politică în adevăratul sens al cuvântului, care ne duce cu gândul la originile sale, la *politeia* cetății grecești, la timpurile îndepărtate în care filozofii, un Platon, un Aristotel, căutau să găsească cheia guvernării ideale.

---

³⁴ Pamfil Șeicaru, *Scrieri din exil. Un om necunoscut, I.G. Duca*, vol. I, Editura Saeculum I.O., București, 2002, p. 271

CAPITOLUL II

- Activitatea politică -

În politică Ion Gheorghe Duca a debutat în 1907 ca membru al Partidului Național Liberal. Cariera politică a început-o devreme fiind ales deputat la vârsta de 29 de ani, a fost propus ministru la vârsta de 35 de ani, președinte al Partidului Național Liberal la vârsta de 51 de ani și, ca o încununare a carierei politice, a fost ales prim-ministru la 54 de ani, funcție pe care a deținut-o însă doar foarte puțin timp.

În privința carierei politice a avut șansa de a lucra cu una din cele mai mari personalități politice, Ion I.C Brătianu, care i-a îndrumat pașii în politică, care l-a sprijinit, a avut încredere în capacitățile lui intelectuale cât și în cele organizatorice, lucruri care s-au văzut mai târziu în evoluția lui ca om politic. A fost șansa vieții pe care a știut să o fructifice cu inteligență și pricepere până în ultima clipă a vieții lui. A fost un bun elev până la un punct, în care a acumulat multă experiență dar și multă înțelepciune, după care a ajuns să fie un bun colaborator și un bun profesor pentru alții. Elevul a ajuns să-și depășească maestrul și ne putem referi aici atât la concepția ideologică, profundă și de perspectivă, cât și la moralitatea ei precum și a carierei sale politice în general.

Bogatele sale însușiri de inteligență, de finețe, talentul său oratoric, originea și legăturile sale de familie și sociale, dar mai presus de toate seriozitatea și munca sa asiduă l-au favorizat să crească continuu și să acceadă în funcții înalte, făcându-și un loc al său printre oamenii de seamă ai politicii românești.

În vremuri grele de război

După ce se face remarcat prin activitatea sa în Parlamentul României și în cadrul Partidului Național Liberal, concomitent opiniile sale fiind cunoscute și prin intermediul presei, al publicațiilor în care își exprima concepțiile sale despre politica internă și externă, tânărul Ion Gheorghe Duca primește primul portofoliu ministerial din carieră, acela de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Era o misiune destul de dificilă, mai ales că venea la doar doi ani după perioada de schimbări și împliniri magistrale ale celui care fusese Spiru Haret, cu siguranță cel mai important ministru pe care l-au avut vreodată educația și învățământul românesc. Duca avea misiunea și obligația în același timp de a întreține ceea ce construisese marele Haret, dar și de a continua opera sa. Fusese unul dintre cei mai zeloși colaboratori ai acestuia în ceea ce privește atât instrucțiunea cât și mișcarea cooperatistă.

A îndeplinit această funcție într-o perioadă care s-a suprapus aproape în totalitate cu desfășurarea Primului Război Mondial (4 ianuarie 1914 - 26 ianuarie 1918; 29 noiembrie 1918 - 12 decembrie 1918), a doua sa parte însemnând participarea efectivă a României la război, fapt care a îngreunat extrem de mult activitatea sa, ca de altfel a tuturor celor care au guvernat țara atunci. A fost o perioadă de sacrificiu, ingrată, prioritatea guvernării fiind desigur problematica războiului și nu doar în timpul angajării în conflict ci și în timpul neutralității. Ca atare, miniștrii de atunci pot fi priviți mai mult ca un corp politic având ca numitor comun războiul.

În postura de ministru a fost nevoit să intervină în rezolvarea unor chestiuni delicate, tensionate, interne dar care aveau legătură cu problemele majore ale societății românești, în condițiile efervescentei naționaliste. Un exemplu a fost cel care a apărut la Universitatea din Iași, la sfârșitul lui 1914. Acolo, conform opiniei publice majoritare la nivel național, antantofile și ostile Germaniei și Austro-Ungariei, susținând pe românii din Transilvania, majoritatea

profesorilor în frunte cu rectorul Toma Ionescu dar și marea masă a studențimii sprijineau activ acțiunile Federației Unioniste. Aceste acțiuni, dincolo de cauza lor nobilă, recurgeau din păcate și la acte de violență precum manifestații injurioase antigermane sau devastarea redacțiilor tipografiilor și ziarelor finanțate de germani, fiind desigur de nedorit. Unele dintre aceste acțiuni care susțineau cauza Antantei deranjau însă puternic misiunea diplomatică a guvernului Brătianu din care făcea parte și Ion Gheorghe Duca, chiar dacă acesta era de partea aliaților.

Ca atare, agitațiile de la Iași, oricât de îndreptățite din punct de vedere național, trebuiau oprite pentru că depășiseră o anumită limită și împiedicau și buna desfășurare a procesului de învățământ.

Astfel, guvernul hotărăște să-l înlăture pe dr. Toma Ionescu din funcția de rector al Universității din Iași. „Demult atitudinea lui era inadmisibilă – scrie Ion Gheorghe Duca despre Toma Ionescu – Prea multă vreme tolerasem ca el să transforme Universitatea într-o agenție electorală a fratelui său și a actualilor săi tovarăși de luptă, a lăsa ca rectorul Universității să insulte cu chip trivial Coroana echivala cu a încuraja toate excesele din partea studențimii universitare, însemna începutul anarhiei”³⁵. Adept al respectării unei ordini stricte, așa cum am constatat din parcurgerea concepțiilor ideologice, Duca a acționat ca atare, în spiritul legii și credem că nu i se poate reproșa acest lucru.

Ținând să se justifice, răspunzându-i personal lui Toma Ionescu în Parlament, cu argumente solide, în mod inteligent, ministrul Duca afirmă: „Nu cred că e momentul; cred că există în conștiința poporului întreg – și am mare încredere în țărâtimea noastră – cred că există în conștiința generală că în momentul acesta nu trebuie să fie nici o manifestație care ar putea da naștere la o manifestare de împărțire de păreri, sau de idei, oricât de caldă ar fi convingerea noastră, oricât de adânci ar fi certitudinile noastre asupra soluțiilor definitive ale reformelor pentru care am fost trimiși aci. În momentul de față, un sentiment de patriotism și de

---

³⁵ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. I, Editura Expres, București, 1992, p. 51.

elementară înțelepciune politică ne impune să amânăm tot ce ne poate dezbinda. Acestea sunt motivele pentru care nu cred că este momentul de a răspunde afirmativ la întrebarea d-lui senator al Universității Iași”³⁶. În acest discurs, el face referire la țărănime, categorie socială la care ținea, cu care iată că aproape identifică poporul, sperând că această temelie a societății românești, așa cum o considera, să imprime prin modelul său de viață adevărata solidaritate asupra tuturor românilor. Solidaritate la care face apel, pentru că în viziunea sa, fără ea nu poate fi vorba de patriotism.

De altfel, Duca, conform prerogativelor pe care i le acorda calitatea de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, care răspundea direct de învățământul superior a recurs la mijloace legale și atunci când acestea au permis, nu la presiuni politice cum era obiceiul, pentru a încerca înlăturarea lui Toma Ionescu din funcția de rector pe cale legală, folosindu-se de noile alegeri pentru rectorat care s-au ținut un an mai târziu în noiembrie 1915³⁷.

În timpul acestui mandat ministerial, Ion Gheorghe Duca a avut șansa, ca membru al guvernului, să fie martor îndeaproape la momentele de vârf ale istoriei noastre care au determinat soarta României în Primul Război Mondial. Între acestea, a fost unul dintre cei prezenți la Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914 care a decis neutralitatea țării la începutul conflictului precum și la Consiliul de Coroană de la data de 14/27 august 1916 în urma căruia s-a hotărât ca România să intre în cele din urmă în război de partea Antantei. A fost printre cei care au redactat textul Tratatului cu Antanta și a avut privilegiul de a se afla în casa lui Vintilă Brătianu, unde acest document a fost semnat, martori fiind de data aceasta din partea română numai câteva persoane, alături de Duca, acestea fiind Ion I.C. Brătianu, primul ministru, Constantin Diamandy, unul dintre negociatorii importanți, gazda Vintilă Brătianu și ministrul rus Poklewski-Koziell³⁸. A avut posibilitatea în acest timp să fie alături

---

³⁶ *Ibidem*, ședința din Senat din data de 19 decembrie 1914, p. 174.

³⁷ *Ibidem*, p. 159

³⁸ Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Bibliografii*, vol. III, D-F, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p. 28.

de personalitățile noastre de seamă, pe care le-a și immortalizat în scrierile sale.

În noaptea de 14 august 1916, în ajunul Sfintei Marii, clopotele bisericilor și goarneau au sunat, de la un capăt la altul al țării, prin orașe și sate, ora mobilizării. România, prin ambasadorul său la Viena, Edgar Mavrocordat, a înaintat atunci nota ce conținea declarația de război Austro-Ungariei.

Ministrul Instrucțiunii Publice Ion Gheorghe Duca a avut o lăudabilă inițiativă personală trimițând către toți prefectii o circulară prin care cerea să se comunice directorilor de școli secundare și speciale, iar prin revizori tuturor școlilor primare, următoarea telegramă: „Armata română a fost mobilizată, războiul care pornește, este războiul de dezrobire și de integrare a neamului. Ea pleacă să înfăptuiască visul de veacuri, speranța cu care înaintașii noștri au trăit și au putut birui urgia vremurilor. Deși școlarii sunt în vacanță, clipa aceasta e prea hotărâtoare ca să nu se pătrundă cu toții de măreția ei și ca, în toată viața lor, să nu i se păstreze amintirea neștersă. De aceea vă rugăm ca, de urgență, să adunați pe toți elevii școlii dumneavoastră, pe care-i veți putea găsi în localitate și să le arătați însemnătatea ceasului ce trăiesc, să le spuneți că România intră în luptă pentru a pune capăt suferințelor de veacuri ale fraților noștri de peste munți și din Bucovina, pentru a le da puțința ca, într-o Românie liberă și întregită, să se dezvolte în pace... veți veghea ca, pe cât se poate, școlile, în corpore, cu drapelul lor, să asiste la plecarea trupelor și să salute pe cei ce, cu atât avânt, pornesc, sub conducerea Regelui nostru, care și-a însușit toate aspirațiile neamului, să lupte pentru gloria și mărirea Patriei”³⁹.

O adevărată mostră de discurs patriotic însuflețitor ! Superbe aceste cuvinte ieșite din mintea și sufletul unui om aflat la conducerea țării ! Nu a fost militar, dar cu toate acestea, îmi exprim opinia că, dacă ar fi fost mai mulți oameni politici ca Ion Gheorghe Duca care să gândească și să acționeze, să-și facă datoria cum le

---

³⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la Statul dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pag. 496-497

cerea funcția pe care o ocupau, poate că soarta țării noastre în 1916 ar fi fost oarecum alta.

Una din inițiativele sale din postura ministerului pe care-l conducea a fost aceea de a se ocupa de obiectele de mare valoare culturală, de patrimoniu național care puteau cădea victime ale invaziei inamice. Un exemplu este acela al osemintelor marelui voievod Mihai Viteazul. Ion Gheorghe Duca a dat dispoziție ca aceste oseminte, de fapt capul voievodului, să fie luate de la Mănăstirea Dealu și trimise în alt loc, gândindu-se că poate, din considerente de răzbunare pentru campania din Transilvania, dușmanii ar fi putut sustrage și distruge în mod intenționat ceea ce ne rămăsese din cel care, cu sute de ani în urmă într-o campanie asemănătoare, tot în Transilvania, adusese o mare biruință a românilor, unind-o cu Țara Românească.

Din fericire, atunci, poate și ca o inspirație a ministrului, capul domnitorului nu a fost trimis împreună cu restul tezaurului către Moscova ci către Cherson. Duca ne relatează: „Din autoritățile civile multe au fost trimise la Cherson, așa spre pildă am pornit acolo pe Gârboviceanu și i-am incredințat capul lui Mihai Viteazul luat de la Mănăstirea Dealului în momentul invaziei germane, nu care cumva acest adevărat simbol al unității noastre naționale să cadă în mâinile dușmanilor, și în special ale ungarilor...”⁴⁰.

Mai târziu, când războiul se afla la sfârșit și soarta surâdea din nou României, capul lui Mihai Viteazul a fost cu alai readus la Mitropolia de la Iași, unde la 8 noiembrie 1918, de ziua sfinților Mihail și Gavril, Mitropolitul Pimen a oficiat o slujbă de pomenire a marelui voievod și în același timp a tuturor eroilor români care se jertfiseră pe câmpul de luptă în timpul războiului. Cu acest prilej, Duca, care nu mai era în această funcție, prezent la eveniment scrie că „Socoteam că, în clipa în care se înfăptuia unirea tuturor românilor, acest omagiu de recunoștință, se cuvenea aceluia care

---

⁴⁰ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. IV, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 106

prin viața sa, ca și prin moartea lui, păstrase viu în conștiința neamului idealul întregirii lui”⁴¹.

În orice caz este curios și foarte simptomatic cum simbolul unității noastre naționale a trebuit să treacă prin aceleași neînchipuite vicisitudini prin care a trecut statul român însuși, până să ajungă la înfăptuirea unității sale.

În condițiile ocupării țării de către armatele Puterilor Centrale și ale refugiului în Moldova la sfârșitul lui 1916, misiunea sa ministerială devine una aproape imposibilă, prioritatea absolută a guvernului de la Iași din care va face parte în continuare fiind rezistența armată. Având în vedere că părerile oamenilor politici au fost împărțite, pro și contra -unii au fost de părere că ar fi fost mai bine că Parlamentul să rămână la București cu tot regimul de ocupație - Ion Gheorghe Duca a fost unul dintre politicienii care și-a exprimat susținerea pentru regimul parlamentar de criză din capitala Moldovei⁴². El s-a exprimat ca activitatea de legiferare să continue chiar și în condițiile de război, având în vedere legile de maximă importanță pe care trebuiau să le adopte cele două camere și pentru care „va trebui să se adopte o majoritate, pentru că legalitatea acestora să nu fie pusă în discuție”⁴³.

Implicarea sa cu o profundă conotație sufletească în problemele grave care apăsau asupra românilor s-a văzut și prin faptul că Duca a fost cel care s-a oferit să conceapă discursul Mesajului regal al Tronului cu prilejul deschiderii lucrărilor Parlamentului de la Iași care a avut loc la data de 9/22 decembrie 1916⁴⁴. Cu o deosebită elocință imprimată de talentul ministrului Duca, cuvintele rostite de regele Ferdinand au făcut să răzbată

---

⁴¹ *Ibidem*, p. 175

⁴² Gheorghe Buzatu, coordonator, *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)*, Colecția Senatul României, vol. II, Editura MicaValahie, București, 2011, p. 21-22

⁴³ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 136

⁴⁴ Ion Mamina, *Monarhia constituțională în România, Enciclopedia politică 1866-1938*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 254; Gheorghe Buzatu, *Discursuri și dezbateri parlamentare*, p. 25

sentimentul de patriotism care nu trebuia să părăsească pe nimeni și care trebuia să conducă la păstrarea ființei naționale în acele momente de restriște. Mesajul a făcut apel la sentimentul de unitate națională cerând ca „în fața pericolului comun să fim cu toții însuflețiți de patriotismul cel mai călduros, să ne arătăm uniți în sentimente și în gânduri, să înconjurăm cu dragoste și admirație pe soldații noștri care apăra pământul strămoșesc încălcat de vrăjmași” S-a amintit faptul că în răstimpul scurs de la închiderea ultimei sesiuni parlamentare, România intrase în războiul unității naționale, iar „armata noastră a susținut lupta în acele grele împrejurări cu o vitejie demnă de tradițiunile glorioase ale strămoșilor noștri și care ne îndreptățește să privim viitorul cu desăvârșită încredere” Suveranul a exprimat convingerea că „până acum războiul ne-a impus jertfe mari și dureroase. Le vom îndura însă cu bărbăție fiindcă păstrăm neștirbită credința în izbânda finală a aliaților noștri și oricare ar fi greutățile și suferințele, suntem hotărâți să luptăm alături de dâștii cu energie și până la capăt”.

Fidel atașamentului sau față de soarta țaranului român, Ion Gheorghe Duca a ținut ca discursul să amintească de cel care purta de fapt greul acelor vremuri așa cum îl purtase mereu de-a lungul istoriei: „Să spunem țaranului că luptând pentru unitatea națională, el luptă totdeodată pentru dezrobirea lui politică și economică”. Având la bază un conținut asemănător acestuia de deschidere a Parlamentului de la Iași, câteva luni mai târziu, în toiul luptelor, în aprilie 1917, la Răcăciuni, regele Ferdinand avea să promită soldaților țărani care se sacrificau pentru patrie - printr-un discurs solemn conceput de Nicolae Iorga - că, odată sfârșit acest crunt război, ei vor beneficia de drepturile lor legitime, ignorate atâta amar de vreme.

În slujba țăranilor

Inițial, la formarea primului guvern de după încheierea războiului, ca un semn de apreciere pentru munca depusă în anii în care se aflase în fruntea departamentului de Culte și Instrucțiune Publică, Ion I.C. Brătianu încredințase lui Ion Gheorghe Duca același minister. Însă în urma unor negocieri care s-au purtat în continuare și datorită dorinței exprese a lui Constantin Angelescu de a prelua el acest minister, Duca va rămâne în discuție pentru un alt post în guvern⁴⁵.

Cunoscându-se preocupările lui Ion Gheorghe Duca în domeniul îmbunătățirii vieții țăranului, confirmate atât în plan teoretic, cât mai ales practic, prin enorma sa activitate de reorganizare a băncilor populare și cooperativelor sătești, și poate și dintr-un sentiment de recunoștință pentru prietenia ce-i anima pe cei doi, Ionel Brătianu i-a încredințat conducerea ministerului Agriculturii și Domeniilor⁴⁶.

Astfel, la 12/25 decembrie 1918, Ion Gheorghe Duca este numit în fruntea unui minister chemat să înfăptuiască cele mai importante și așteptate reforme. Prindea contur în aceste condiții unul dintre cele mai îndrăznețe visuri ale tinereții sale, pe care se străduise să-l facă cunoscut și la realizarea căruia va contribui în mod deosebit: „De la mișcarea cooperatistă din 1903 și până la adunările profesionale din 1933, Duca a fost în tot acest răstimp în fruntea tuturor reformelor sociale ce s-au săvârșit în evoluția statului nostru, a fost purtătorul de cuvânt al generației care vroia libertate și progres, prin ordine și naționalism”⁴⁷.

Un apropiat al lui Ion Gheorghe Duca avea să consemneze că

---

⁴⁵ Nicolae Peneș, *Dr. Constantin Angelescu. Povestea unei vieți*. Editura Mentea, București, 1998, p. 93

⁴⁶ Constantin Kirițescu, *Ion Gheorghe Duca*, Editura Cartea Românească, București, 1934, p. 11

⁴⁷ Gheorghe Selten, *Viața și opera lui I.G. Duca. Omul politic ca erou*, Editura Cultura Poporului, București, 1935, p. 64

acesta intenționase ca, prin toată activitatea sa, să contribuie la ridicarea economică a țărănimii, poate și ca o măsură compensatorie peste timp, pentru faptul că unii dintre predecesorii săi politici fuseseră cei care contribuiseră la detronarea lui Alexandru Ioan Cuza când acesta se aplecase prea mult asupra soartei țaranului⁴⁸. Din răscoala țărănească din 1907 trăsese concluzia că e nevoie de o reformă radicală agrară pentru a ușura traiul obiditei țărănime.

Așa cum se arăta în manifestul-program al Partidului Liberal, dat publicității în 19 noiembrie/2 decembrie 1918 între obiectivele prioritare ale noului guvern era trecută, ca fiind prioritară, realizarea reformei agrare⁴⁹. Deși războiul făcuse ca înfăptuirea celor două reforme să fie amânată, chiar de la începutul anului 1918, imediat ce ieșiseră de la guvernare, liberalii s-au preocupat de pregătirea acestora, întrucât, așa cum arăta Ion Gheorghe Duca încă din 1913, „Statul nu se va bucura de o înjghebare sănătoasă cât timp va avea o țărănime săracă în stare de semi-robie și cât timp această țărănime va sta în fața unei mari proprietăți absenteiste și latifundiare”⁵⁰.

Din inițiativa lui Vintilă Brătianu, s-au creat patru comisii care aveau ca scop studierea și pregătirea reformelor. Ion Gheorghe Duca a fost desemnat să facă parte atât din Comisia legii agrare, cât și din Comisia legii electorale. Era numit exact omul cel mai potrivit, cel care se dovedea că se află aproape cu sufletul dar și cu rațiunea alături de cei care reprezentau temelia societății. Așa se face că, deși în Constituanta de la Iași se stabilise ca reforma agrară să înceapă a fi pusă în practică la șase luni de la încheierea războiului, guvernul, la nici o lună de la venirea la putere, având pregătită această reformă în amănunt, a publicat, la 14/27 decembrie 1918, sub semnătura lui Ion Gheorghe Duca, decretul-lege privind exproprierea moșiilor.

Dând expresie aspirației de veacuri a țaranului rămân de a-și

---

⁴⁸ Pamfil Șeicaru, *Scieri din exil. Vol.II. Portrete politice*, Editura Saeculum I.O., București, 2002, p. 259.

⁴⁹ Ioan Scurtu, *Politica internă a guvernului liberal (12 decembrie 1918 – 12 septembrie 1919)* în „Analele Universității București”, seria Istorie, anul XXIII, nr.1, 1974, p. 126.

⁵⁰ „Democrația”, anul I, nr. 2, 15 aprilie 1913, p. 51

avea propria bucată de pământ, în adresa de sancționare a proiectului de reformă agrară înaintată regelui Ferdinand, Ion Gheorghe Duca, printre altele, menționa numeroasele măsuri întreprinse mai ales după 1907, în a se remedia situația țărănimii: înființarea Casei Rurale, arendările de obști, îmbunătățirea legii învoielilor agricole, mișcarea cooperatistă și legea trusturilor arendășești, măsuri, care, chiar dacă au îmbunătățit în mod simțitor soarta țăranului, s-au dovedit a fi neîndestulătoare pentru a da acestei clase propășirea ce i se cuvenea. Prin urmare, se impunea ca „Astăzi când biruința cea mai strălucită încununează luptele țării și ale aliaților noștri, când Unirea hotarelor Românilor de la Nistru până la Tisa este un fapt îndeplinit, când se pun temeliile României întregite, marile reforme agrare votate de constituanta Regatului și de Sfatul Țării din Basarabia trebuie înfăptuite fără întârziere. Numai astfel se va face țărănimii dreptatea ce i s-a făgăduit și ce i se cuvine. Numai astfel răzămată pe un popor înstărit și mulțumit de soarta lui, unitatea națională va putea să dea toate roadele ei binefăcătoare”⁵¹.

Potrivit acestui decret-lege, urmau a se expropria terenurile cultivabile ale Domeniului Coroanei, Casei Rurale și ale tuturor persoanelor morale, publice și private, toate proprietățile rurale aparținând supușilor străini și cele ale absenteiștilor cărora li se adăugau cele 2 milioane de hectare din pământul cultivabil aparținând tuturor proprietăților particulare de peste 100 de hectare. Despre modalitatea în care urma a se face exproprierea se preciza că o serie de alte decrete-legi vor veni să completeze prevederile acestui decret. Prețul pământului expropriat era egal cu media prețului regional de arendă, înmulțit cu 20, iar plata se făcea în titluri de rentă, cu o dobândă de 5%, amortizabile în 50 de ani și la care Statul contribuia cu 35% din sumă⁵².

Imediat după publicarea decretului-lege, Ion Gheorghe Duca s-a grăbit să aducă la cunoștința atât a eforilor Spitalelor Civile,

---

⁵¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond I.G. Duca, dos.18, f. 33-34

⁵² Ioan Scurtu, *art.cit.*, p. 135

Spitalului Sfântul Spiridon și ai Așezămintelor Brâncovenești, cât și la cunoștința Administratorului Domeniilor Coroanei, că, potrivit acestui decret, terenurile cultivate ale instituțiilor ce conduc sunt declarate expropriate în întregime și urmează să intre în folosința țăranilor, în primăvara lui 1919. În acest scop, se solicita ca un delegat al lor să Se prezinte la minister pentru ca, împreună, să ia măsurile convenite constituirii obștilor. În plus, se preciza ca la întâlnire să vină însoțiți de o situație a terenurilor, care, pe viitor, vor putea fi folosite în alte destinații, în funcție de cerințele economiei naționale⁵³. Demersul părea justificat, întrucât practica demonstrase că obștile reușiseră să obțină producții mai bune, atât din punct de vedere calitativ, cât și din punct de vedere cantitativ, având o influență pozitivă în lumea satului, prin puterea exemplului. În același timp, luând în seamă răgazul scurt rămas până la însămânțările de primăvară, apelându-se la mijlocirea obștilor, se diminuea pericolul ca terenurile să rămână necultivate și să se confirme în acest fel toate speculațiile privind neajunsurile acestei reforme.

Concepția lui Duca era aceea ca, prin decretul-lege, să se facă o împrumietărire cât mai sistematică, ținându-se seama de tot ceea ce se dovedise greșit în experiență de la 1864 și până atunci. Prin urmare, el considera că, pentru o împrumietărire eficientă, se impunea ca terenurile expropriate să fie date în stăpânirea obștilor până când se vor face parcelări raționale și până când se va face un plan economic sistematic pentru fiecare moșie, deoarece: „am considerat că exproprierea singură nu este o soluțiune definitivă fiindcă în concepțiunea noastră chestiunea agrară n-a fost niciodată numai o chestiune de repartițiune a proprietății, ci a fost în același timp și o chestiune de producțiune agricolă”⁵⁴. În aceste condiții, timp de 15 zile după decretarea exproprierii, s-a format un comitet din specialiștii cei mai cunoscuți, atât din țară cât și din teritoriile

---

⁵³ A.N.I.C., fond I.G. Duca, dos.18, f.35-36.

⁵⁴ Dezbaterile Adunării Deputaților (D.A.D.), nr. 118/7 iulie 1921, ședința din 15 iunie 1921, p. 2987

alipite, care, sub președinția rectorului Universității din București, a studiat problema învățământului agricol, pentru ca, paralel cu distribuirea pământului, să li se ofere țăranilor și posibilitatea cultivării în mod rațional a respectivului teren.

Programul pe care intenționa să-l pună în practică ministrul Ion Gheorghe Duca viza în principal patru aspecte: defalcarea celor 2 milioane de hectare de teren până la 1 aprilie 1919, organizarea unui serviciu de măsurători cadastrale pentru delimitarea loturilor, organizarea unui învățământ agricol cu accentul pe dezvoltarea învățământului practic elementar și dezvoltarea cooperăției, pentru a pune la dispoziția sătenilor creditul necesar. În majoritatea lor, aceste obiective și-au găsit materializarea. Astfel, până la 1 aprilie 1919, se defalcaseră 1.517.000 ha urmând a fi executate măsurătorile convenite și pentru celelalte 483.000 ha, serviciul de măsurători și cadastrare fusese organizat în mare, cele două comisii, una pentru reorganizarea învățământului agricol și cealaltă pentru reorganizarea celui zootehnic, pregătiseră documentele pentru viitorul proiect de lege, iar cooperăția primise printr-un decret-lege un nou statut, în funcție de reorganizarea sa⁵⁵. Inițiativa exploatarea pământurilor expropriate prin intermediul obștilor sătești nu aparținea ministrului Ion Gheorghe Duca, ci ea fusese vehiculată încă din timpul guvernului trecut, de către Constantin Garoflid, ministrul Agriculturii și Domeniilor de atunci⁵⁶.

Numai că Duca va reuși să dea conținut practic acestei idei, chiar la câteva zile de la publicarea decretului-lege privind reforma agrară, când anunța că Direcția Generală a Casei Centrale a Băncilor Populare și Cooperativelor Sătești, potrivit articolului 19 din decretul 3697/15 decembrie 1918, va trece de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, numindu-se Casa Centrală a Cooperăției și Împroprietăririi, fiind însărcinată cu aplicarea exproprierii. În acest sens, se cerea ca până la 8 ianuarie 1919 să fie întrunite

---

⁵⁵ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 210-211.

⁵⁶ D.Șandru, I.Saizu, *Ion Gheorghe Duca – Coordonate economice*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, vol. XXII, partea I-a, Iași, 1985, p. 297

adunările generale din fiecare județ, pentru a se desemna câte 2 delegați și 2 supleanți spre a face parte din fiecare comisie județeană de expropriere. O adresă similară era trimisă și inspectorilor agricoli, cărora le revenea sarcina primirii proceselor verbale cu hotărârile comisiilor locale cu privire la terenul ce urma a fi expropriat. Un exemplar din aceste procese verbale urma a se înainta comisiei județene, iar un altul mergea la obștea locală, spre a-i servi drept document pentru luarea în folosință a terenurilor stabilite de comisie⁵⁷. Comisia locală de expropriere era formată din judecătorul de ocol, proprietarul moșiei și un delegat al sătenilor. Aceștia stabileau în linii mari partea din moșie ce urma a fi expropriată. Apoi, comisia județeană, alcătuită din doi delegați ai moșierilor, doi ai sătenilor, un delegat al Casei Centrale a Cooperăției și Împroprietăririi și judecătorul de ocol, aveau obligația de a stabili exact hotarele părții expropriate și quantumul despăgubirii. Suma încasată din arezi nu însemna o parte din prețul de răscumpărare⁵⁸.

Desigur că exproprierea prin intermediul obștilor era un proces care ridica multe probleme, atât din punct de vedere organizatoric, cât și din punct de vedere al personalului necesar unei astfel de operațiuni. Așa de exemplu, la 27 februarie 1919, Ion Gheorghe Duca a fost nevoit să trimită instrucțiuni scrise către președinții comisiilor locale și județene privind constituirea islazurilor comunale în regiunile de munte, solicitând în același timp ca membrii acestor comisii să dea ei înșiși concursul celor implicați să execute acele exproprieri. Cu alt prilej, el le cerea membrilor comisiilor respective suspendarea oricărei activități până la 15 martie 1919, întrucât agronomii regionali trebuie să se ocupe personal de constituirea obștilor de expropriere și de lucrările de însămânțări de primăvară⁵⁹. Mai mult, pentru a le facilita deplasarea în teritoriu a celor chemați să aducă la îndeplinire aplicarea exproprierii, Ministrul Duca adresează o telegramă către toți

---

⁵⁷ A.N.I.C., fond I.G. Duca, dos.18, f.37-39.

⁵⁸ Marcel Știrban, *Din istoria României(1918-1921). Probleme ale vieții politice, economice și sociale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 254

⁵⁹ A.N.I.C., fond I.G. Duca, dos.39, f. 1-2.

prefecții din țară, prin care îi anunță că s-a fixat cuantumul diurnei la 40 de lei/zi și că pentru satisfacerea unor prime cheltuieli urmează a se acorda un avans de 700 de lei⁶⁰.

În lipsa unor dezbateri parlamentare, opoziția nu pierdea niciun prilej de a critica, prin toate mijloacele, prevederile decretului de expropriere. În concepția unor reprezentanți ai acesteia, decretul care purta semnătura lui Ion Gheorghe Duca prezenta două mari neajunsuri. Pe de-o parte, stabilirea ordinii celor îndreptățiți să fie împroprietăriți se făcuse pe criterii sentimentale, iar pe de altă parte, deoarece se aplicau măsuri identice de expropriere și împroprietărire atât într-un județ unde țăranul nu avea inventar agricol și nici un număr suficient de vite, cât și într-un județ în care de generații pământul era cultivat în dijmă⁶¹. Alteori, se invoca faptul că atunci când se modificase Constituția, pentru a se putea înfăptui cele două reforme, se vorbise de împroprietărirea individuală și nu se stipulase niciunde că procesul se va derula prin intermediul obștilor, ceea ce reprezenta doar o modalitate de a se amâna împroprietărirea efectivă a țăranului în dorința de a se obține o despăgubire cât mai ridicată pe seama acestuia⁶².

Pus în fața unei asemenea situații, ministrul va face adeseori apel la ajutorul prefecților pentru a interveni spre a se evita apariția unor situații nedorite, cu atât mai mult cu cât în anumite zone obștile întârziaseră să se constituie sau nu se constituiseră încă, iar lucrările de primăvară trebuiau să înceapă. Teama că vor izbucni incidente, întrucât țăranii, în dorința lor de a lua în stăpânire pământurile și de a începe cât mai repede lucrul câmpului, vor fi ispitiți să intre cu plugurile în moșii, fără a mai aștepta constituirea obștilor, îl determină ca, împreună cu ministrul de Interne, să facă apel la ajutorul prefecților: „Vă rugăm deci ca în aceste câteva zile

---

⁶⁰ *Ibidem*, f. 3.

⁶¹ Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VI, partea a VI-a, 1919-1922, Editura Machiavelli, București, 1996, p. 234.

⁶² Vasile Liveanu, Mihail Rusenescu, *Relații agrare și mișcări țărănești în România 1908-1921*, Editura Politică, București, 1967, p. 319

să concentrați toată atenția dumneavoastră, a consilierilor agricoli și a întregului aparat administrativ asupra acestei chestiuni de care sunt legate interesele cele mai însemnate și mai vitale ale Statului. Veți grăbi constituirea obștilor, veți lua măsuri ca acolo unde nu se pot constitui, pământurile să fie împărțite sătenilor prin comitete și veți chibzui după împrejurările locale prin ce mijloace puteți îndemna mai bine pe săteni la răbdare și liniște până la trecerea lor în folosință”⁶³.

Vorbind de reforma agrară și de felul în care s-a făcut aplicarea acesteia, este necesar să ne referim și la un anumit aspect al problemei care-l implică direct pe Ion Gheorghe Duca în calitate de proprietar .

Trebuie să precizăm că este vorba de fapt despre două proprietăți, una în județul Vâlcea, cealaltă în județul Constanța. Proprietatea deținută în județul Vâlcea nu a fost una moștenită, ci a fost achiziționată de Duca, cu prilejul scoaterii la licitație în 1910 a terenului și imobilului colonelului Măldărescu, dintr-o comună apropiată de Horezu care va purta și poartă astăzi numele său⁶⁴. Respectiva proprietate era grevată de o datorie de câteva zeci de mii de lei, și, întrucât proprietarul nu-și putuse plăti ipoteca, fusese scoasă la vânzare prin licitație publică la tribunalul din Râmnicu Vâlcea. Locuitorii din comuna Măldărești, aflând că terenul este scos la vânzare, s-au constituit în obște pentru cumpărarea terenului. În ziua licitației însă, Duca este rugat de săteni să renunțe la achiziționarea terenului. Ca unul care sprijinise dintotdeauna înființarea acestor obști sătești, el a cedat țăranilor posibilitatea de a cumpăra pământul licitat, dar a revendicat dreptul de a-și achiziționa imobilul - o culă oltenească de la începutul secolului al XIX-lea, aflată în paragină, de pe la 1850 nelocuită - și grădina din jur, în suprafață de 5 hectare. Aceasta în timp ce fiecare țăran a cumpărat între 5 și 10 hectare !

---

⁶³ A.N.I.C., fond I.G. Duca, dos. 348, f.1

⁶⁴ A.N.I.C., fond Dumitru Drăghicescu, dos.4, f.148-149

La termenele fixate însă, după adjudecarea licitației, obștea nu a dispus de banii necesari pentru a achita suma licitată, astfel încât, Ion Gheorghe Duca a intervenit la Casa Rurală pentru a facilita obștii obținerea unui împrumut. Cum, după ceva timp, obștea nu a mai putut plăti nici împrumutul eșalonat în rate, cărora li se adăugau dobânzile destul de mari, tot Duca a fost cel care i-a împrumutat cu banii de care aveau nevoie!⁶⁵ Plata acestui împrumut s-a prelungit mult în timp, pentru că, așa cum rezultă din corespondența particulară a ministrului, chiar în timpul războiului, un membru al obștii din Măldărești, I. I. Mormonea, îi scria lui Duca, la 17 octombrie 1916, și îl ruga să-i mai îngăduie pe locuitorii obștii cu plata datoriilor pentru terenurile cumpărate. Mormonea menționează că, deși anul a fost bogat, ei au consumat din recoltă înainte de strângere, iar zece dintre membrii obștii sunt mobilizați pe front și familiile neajutate nu pot plăti. Pe scrisoare se poate citi rezoluția lui Ion Gheorghe Duca prin care consimte să fie prelungit termenul având în vedere împrejurările extrem de grele, îndeosebi pentru țărani îndatorați, urmând ca plata dobânzii să se facă la banca din Horezu⁶⁶.

Probabil că acest context a fost cel care a generat mai apoi ipoteza că, la împrumutarea, el a renunțat la pământul pe care-l deținea, în favoarea țăranilor de pe moșia sa: „Înainte de a-și pune semnătura pe decretul de expropriere și-a împărțit mica sa moșie la țărani, păstrând pentru sine doar 5 hectare. Și când a fost întrebat de prieteni de ce a făcut acest lucru, căci șuvița de pământ pe care o avea nu intra în nici într-un caz în cadrul legii de expropriere el a răspuns: „Nu vreau să-mi tremure mâna, atunci când voi semna decretul de expropriere”⁶⁷. Aflăm astfel fapte extrem de rare, extraordinare, atitudini și acțiuni ale unui om care i-a ajutat pe țărani insistând pentru ei la nivelul cel mai înalt, care a cedat de bună voie în favoarea țăranilor, fără nicio urmă de regret.

---

⁶⁵ Gheorghe Timuș, *Amintiri cooperatiste despre I.Gh.Duca și Fotin Enescu*, Editura Biblioteca Neoficială a Cooperăției, București, 1934, p. 20-21

⁶⁶ A.N.I.C., fond I.G. Duca, dos.221, f.1

⁶⁷ Gheorghe Selten, *op. cit.*, p. 29

În ceea ce privește cula, reședința sa modestă - care se va numi și se numește și astăzi Cula Duca - o va restaura, consolida și apoi o va împodobi cu icoane și scoarțe țărănești. A ținut la acest lucru pentru că dorea să se stabilească în zonă, încântat de frumusețile locului și de bogăția monumentelor de aici. Îndrăgind peisajul oltenesc, a rămas o viață întreagă legat de această pitorească regiune, dornic să traducă în faptă iubirea lui pentru țărani. „Cula îmi rezumă existența necăjită a poporului românesc”⁶⁸, spunea el despre o astfel de așezare. Avea să fie, până la sfârșitul vieții localei cel mai scump lui Duca, de fapt singura sa proprietate personală, departe de tumultul vieții publice.

Cât privește cealaltă proprietate din județul Constanța, aflată în două locuri, în comuna Ovidiu și în comuna Peceneaga, o moștenise de la familia sa. Ion Gheorghe Duca stăpânea cele două terenuri în indiviziune cu fiul său George, cu fratele său, Grigore și cu sora sa, Gabriela. Deși suprafața deținută era apreciabilă, 104,65 ha, el a renunțat ulterior la tot pământul în favoarea celorlalți membri ai familiei sale care aveau oricum suprafețe mult mai mari, spre exemplu Grigore Duca, 313,10 ha, iar Gabriella Duca, 500 ha⁶⁹.

Așadar, Ion Gheorghe Duca, atunci când era în fruntea acestui minister, a dat dovadă de cea mai aleasă generozitate. La Constanța, renunțând la pământ în favoarea celorlalți moștenitori, iar la Vâlcea, facilitându-le sătenilor din Măldărești obținerea acestuia, mai întâi renunțând la a-l cumpăra și apoi ajutându-i cu bani să poată să și-l păstreze până la plata finală. Aceasta ne arată un suflet mare, faptul că acest om nu era deloc un materialist, ahtiat după averi. Pare incredibil, într-o epocă în care oamenii politici ajunși la putere căutau să-și mărească averea, posesiunile, acest om și-a cedat din avutul său personal !

Ce diferență între ministrul Agriculturii Ion Gheorghe Duca și de exemplu un alt ministru tot al Agriculturii, de după Duca, este vorba despre Alexandru (Alec) Constantinescu-Porcu, despre care

---

⁶⁸ Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 268

⁶⁹ A.N.I.C., fond Comitetul Agrar, județul Constanța, dos. 9/1924, f.1-2

am amintit deja la începutul acestei cărți ! Acesta, în timpul retragerii în Moldova în Primul Război Mondial, în condițiile unei acute lipse de material feroviar, a rechiziționat o garnitură întreagă cu 17 vagoane pentru transportul averii personale, neuitând să-și ia în refugiu mobila sau murăturile !⁷⁰

Chiar dacă cele 9 luni cât gestionase afacerile Ministerului Agriculturii și Domeniilor (12 decembrie 1918 -12 septembrie 1919) aveau să fie perioada celui mai scurt ministeriat din toată cariera sa de om politic, Ion Gheorghe Duca s-a străduit să dea măsura capacității sale organizatorice, făcând în așa fel încât, această masivă dislocare de pământ să se realizeze fără ca mutația să provoace disfuncții la nivelul producției agricole și să compromită recolta din acel an. Un indiciu că lucrurile se aflau pe făgașul dorit este și bilanțul campaniei agricole pe anul 1918-1919 din vechiul regat, unde se estima că, prin expropriere, din totalul producției aceluși an, marii cultivatori dețineau 32,30%, obștile 24,70%, iar micii cultivatori 43%, subliniindu-se că pe viitor cea mai mare parte a producției agricole va fi realizată de acești mici cultivatori⁷¹. Plin de numeroase greutăți și de piedici de tot felul, acest ministeriat avea să rămână în amintirea omului politic drept perioada cea mai plină de satisfacții din întreaga sa carieră.

Punându-și semnătura pe decretul de expropriere, Ion Gheorghe Duca, așa cum singur mărturisea, își materializase un vis înfiripat încă din studenție: „Într-adevăr, de când ieșisem din Universitate, la Băncile Populare, la Cooperatie, în genere la Casa Rurală, în Parlament întru apărarea reformelor de la 1907, la legea tocmelilor agricole, la trusturile arendășești, în lupta prin scris și prin grai pentru expropriere, la deliberarea proiectului de la Iași – închinaseam toată activitatea mea și tot entuziasmul tinereților mele îmbunătățirii și ridicării clasei noastre rurale. Putința ca iscălitura mea să figureze pe istoricul act al epocalei reforme agrare menită să

---

⁷⁰ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, vol III, partea a V-a, 1916-1917, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 106

⁷¹ „Buletinul Agricol”, anul II, nr.17/15 septembrie 1919, p. 250

prefacă întregul așezământ economic al României – a fost cea mai strălucită recompensă ce mi se putea da⁷². Cele spuse nu mai au nevoie de niciun comentariu !

*

Cu toate dificultățile pe care le-a întâmpinat însă, neobositul și inimosul om care a fost Ion Gheorghe Duca a dus reușit să ducă la bun sfârșit un prim capitol al legii de reformă agrară de după Primul Război Mondial care s-a finalizat în 1921. Se poate spune că de numele său este legată această extrem de importantă măsură care trebuia să aducă țaranului român dreptatea meritată după secole de trudă și umilință, după jertfa supremă adusă în timpul războiului ce abia se încheiase. Este expresia purității sufletești a unui om deplin conștient de realizarea unei adevărate și neîngrădite justiții sociale în favoarea celor care plătiseră cu sângele lor zămislirea României Mari, a unui om politic care nu a profitat atunci de o astfel de funcție care putea să-i aducă beneficii, ci și-a exercitat-o în mod corect, cinstit, în slujba celor pentru care fusese investit, a țăranilor la care ținea și pe care-i prețuia atât de mult.

---

⁷² Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 187

Un om potrivit la locul potrivit

„Noi trebuie să avem o politică românească și că numai având o politică românească și neangajându-ne nici către unii, nici către alții, numai așa putem scăpa din această furtună mare, care din zece în zece ani izbucnește pe marea Europei și care ar putea pune în pericol statul roman”⁷³. Erau cuvintele rostite în 1883, de Mihail Kogălniceanu, unul dintre cei mai mari oameni politici ai noștri din secolul al XIX-lea și totodată cel mai important ministru de externe pe care-l avuseseră românii până la Primul Război Mondial. Spunea acest lucru la scurt timp după ce România își obținuse independența și avea posibilitatea de a-și făuri singură, fără a mai depinde de nimeni propria politică externă. Exact în același an însă țara sa își delega o parte a politicii sale externe unei alianțe pe care o încheia cu Germania, Austro-Ungaria și Italia de care avea să se delimiteze în preajma războiului urmând ca după doi ani de neutralitate, România urma să se alăture Antantei. Se dovedea astfel că la acea vreme, din dorința de a-și afirma individualitatea pe plan internațional, de a-și asigura și consolida integritatea și securitatea, statele mici și mijlocii aveau nevoie de aliați puternici.

Câteva decenii mai târziu, într-o altă epocă istorică, cea a României Mari, Ion Gheorghe Duca, devenit la fel ca și Kogălniceanu, ministru de externe sau al Afacerilor Străine, așa cum era titlatura atunci, în primul său discurs ținut la 30 ianuarie 1922 în Parlamentul României, afirma un principiu asemănător: „Oricare cunoaște politica românească, știe că una din directivele fundamentale, directiva de la care de 40 de ani nimeni nu s-a abătut, în nicio împrejurare și față de nici o țară, este aceea de a nu se amesteca în politica internă a altor țări. Neamestecându-ne noi în politica internă a altora, am avut grijă ca și ceilalți să nu se amestece în politica noastră... În fața străinătății nu trebuie să fie partide, ci o

---

⁷³ Mihail Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura Politică, București, 1967, p. 348-349

singură și nedespărțită Românie”⁷⁴. Cele spuse reprezintă un adevărat postulat al concepției politice externe al lui Ion Gheorghe Duca.

Se cuvine să remarcăm, în acest cadru, activitatea lui Ion Gheorghe Duca în calitate de șef al diplomației românești, într-o perioadă (19 ianuarie 1922 – 27 martie 1926) extrem de complicată a relațiilor internaționale de după Primul Război Mondial, când se structura un mod nou de înțelegere a interdependențelor statale, în condițiile în care se prăbușiseră imperii, apăruse „comunismul” sovietic dar și spiritul universal wilsonian care se impuneau treptat lumii. Duca s-a dovedit a fi un promotor al intereselor României, coordonând prezențele diplomatice românești la lungul șir de conferințe și consfătuiri menite să conducă la soluționarea diferendelor, la vindecarea rănilor războiului, la așezarea raporturilor internaționale pe baza unui drept internațional și a unei organizații cu vocația universalității, cum era Societatea sau Liga Națiunilor. În exercitarea acestei funcții, Duca s-a sprijinit pe o bună cunoaștere a capacităților de care dispuneau marii actori ai relațiilor internaționale, cărora le acordase numeroase pagini de analiză: Franței, căreia îi acordase cele mai semnificative aprecieri pentru viața politică internă și pentru prestația internațională, în prietenia căreia a crezut sincer, Marii Britanii, căreia îi recunoștea capacitatea imperială de a interveni în scena internațională dar și rolului noilor puteri mari, cum era China.

Ion Gheorghe Duca are meritul de a impune o nouă filozofie activității diplomatice. În perioada cât a deținut portofoliul Ministerului Afacerilor Străine el a decis angajarea în diplomatie a unor licențiați ai universităților și institutelor superioare românești, îndeosebi cunoscători ai limbilor de largă circulație internațională: franceză, engleză, germană și italiană. Pentru funcția de „atașat de presă” au fost preferați oameni de cultură, publiciști, scriitori, care

---

⁷⁴ Gheorghe Buzatu, *Discursuri și dezbateri parlamentare*, p. 30; Ion Bitoleanu, *Politica externă a României Mari în dezbaterile Parlamentului, 1919-1939*, Constanța, Editura Mondograf, 1995, p. 11

au fost selecționați în urma unui sever examen profesional. Astfel, Duca a dovedit că dorește ca România să fie reprezentată pe plan extern de adevărați profesioniști, cu vocație diplomatică, ceea ce nu putea fi decât în folosul țării. În același timp, ministrul Ion Gheorghe Duca a păstrat în aparatul diplomatic extern pe acei oameni mai vechi pe care-i considera mai valoroși cum de exemplu a fost cazul lui Constantin Diamandy, unul dintre artizanii diplomației românești din timpul Primului Război Mondial și care avea să joace un rol de primă mână și în timpul mandatului său.

Viziunea lui Ion Gheorghe Duca despre cum trebuie să arate politica externă a României timpului său a fost pentru prima dată enunțată cu tărie într-o conferință intitulată „Politica noastră externă”, ținută în timpul desfășurării Războaielor balcanice, la începutul lui 1913. Toate reflecțiile sale de atunci dovedesc un discernământ surprinzător, o analiză profundă și extrem de profesionistă, de perspectivă pentru o țară înconjurată de conflicte de interese de care nu putea să stea departe.

Punând accentul evident pe rolul care îl avea statul român în principal în spațiul propriu balcanic, Duca afirmă: „Dacă nu putem decât să aprobăm politica noastră balcanică din trecut, nu tot astfel stau lucrurile cu politica pe care am urmat-o de la izbucnirea conflictului încoace. Întreaga noastră situație externă depinzând de configurațiunea politică din Balcani, de echilibrul de forțe de la sudul Dunărei, care trebuia la izbucnirea crizei să fie linia noastră de purtare ? E lămurit că nu puteam să urmărim decât două căi: întâi trebuia să luptăm din toate puterile ca să menținem echilibrul din Balcani ce ne era atât de favorabil, iar dacă nu reușeam trebuia cel puțin să nu lăsăm cu nici un chip ca chestia Orientului să se rezolve fără noi, fiindcă rezolvându-se fără noi, ea nu se putea rezolva decât împotriva noastră. Din nenorocire noi n-am urmat nici una nici alta din aceste două politici”⁷⁵.

---

⁷⁵ Ion Gheorghe Duca, *Politica noastră externă*, Conferință rostită la Cercul de Studii al Partidului Național Liberal, în ziua de 15 ianuarie 1913, București, Institutul de Editură și Arte grafice „Flacăra”, București, 1913, p. 13

Tânărul politician abordează un discurs extrem de îndrăzneț, prin evidențierea unui rol crescând pe care trebuie să-l joace România în Balcani: „Aveam puțină să facem chiar o politică mare. Puteam să fim intermediarii dintre Turcia și Statele balcanice pe de o parte, dintre Statele balcanice și Europa, dintre Europa și Turcia pe de altă parte”⁷⁶.

Cu acest prilej el invocă situația aromânilor despre care scrisese articole entuziaste în presă, atrăgând atenția că situația acestora era indestructibil legată de asumarea acestui rol pe care-l considera vital în viitor: „Vreți autonomia Macedoniei și a Albaniei, vreți o soartă mai bună pentru frații voștri din Imperiul Otoman ? Puteți conta pe întregul nostru sprijin. Și noi avem frați de ai noștri care năzuesc să se poată dezvolta etnicește în condițiuni mai bune sub o dominațiune otomană, prin urmare vom interveni împreună cu d-stră la Sublima Poartă pentru a dobândi îndeplinirea acestor comune dorinți...”⁷⁷.

Prin ceea ce afirmă, Duca devine unul dintre factorii politici care îndeamnă la ieșirea din pasivitate și la implicarea în problemele balcanice: „Este oare iertat ca noi să fi asistat cu brațele încrucișate la îndoirea întinderii teritoriale a Bulgariei, a Serbiei și a Greciei, fără ca să ne fi dat măcar osteneala s-o împiedicăm ? Este de conceput ca noi să fi privit la asemeni transformări politice în cari se juca soarta și viitorul nostru, cu aceeași nepăsare cu care privim astăzi la desfășurarea tratatelor dintre Kotukta de la Urga și Dalai-Lama-ul din Thibet ?... Această politică ne era cu atât mai imperios impusă cu cât oamenii noștri politici au susținut în continuu că România nu va admite niciodată ca problema orientală să se rezolve fără amestecul și consimțământul nostru”⁷⁸. Vocea sa contribuie astfel la implicarea României în al doilea Război balcanic, care va conferi un statut politic și diplomat sporit statului român, reprezentând un moment de mare succes al diplomației românești

---

⁷⁶ *Ibidem*, p. 16

⁷⁷ *Ibidem*

⁷⁸ *Ibidem*, p. 19-20

prin Pacea de la București din 10 august 1913. Duca surprinde în mod inteligent scopurile și interesele legitime ale unei eventuale participări la Războaiele balcanice: „Deși sunt argumente în favoarea ambelor acestor politici, tot cred că cea mai nimerită era aceea de valorificare a drepturilor noastre fiindcă dacă această politică nu poate să mai asigure interesele de ordin general ce le aveam în Balcani, ea poate cel puțin să satisfacă interesele noastre speciale și îndeosebi, dezvoltarea etnică a românilor din Macedonia și din Epir și dobândirea unei granițe apărăbile la sudul Dobrogei”⁷⁹. Va fi, la urma urmei, rostul alipirii Cadrilaterului la România.

Strălucitul orator insistă așa cum era și cazul pe modul de abordare politico-diplomatică a evenimentelor pe care România nu putea să le ignore, făcând apel la fermitate, consecvență și profesionalismul care trebuie să conducă la un deznodământ folositor țării: „Această politică implică însă o condiție: să fie dusă până la ultimele ei consecințe. Fiindcă dacă e vorba să ceri, dar să fii dinainte hotărât să nu tragi toate urmările pe cari o asemenea atitudine le reclamă atunci această politică devine o concepție atât de absurdă și atât de ridicolă, încât pentru demnitatea acestei țări, nici nu vreau să presupun că ea a putut să încolțească în mintea vreunui din oamenii noștri politici serioși”⁸⁰.

Oratorul oferă cu eleganță - și nu de pe o poziție de superioritate, de emfază, cum se întâmpla de atâtea ori în dezbaterile politice din România - sfaturi lucide celor care reprezintă puterea politică: „Politica noastră externă, a României nu poate să mai fie o politică de înfeodare. Ea poate să fie o politică de simple amicitii, poate să fie o politică de alianțe, chiar de alianțe intime și credincioase, dar nu o politică de supunere oarbă. Și de abdicare a oricărei individualități și a oricărui spirit de inițiative, căci o asemenea politică este incompatibilă cu interesele acestui Stat și cu demnitatea noastră națională”⁸¹. Și oferă și o justificare din care reiese

---

⁷⁹ *Ibidem*, p. 24

⁸⁰ *Ibidem*

⁸¹ *Ibidem*, p. 26

moralitatea argumentației sale: „Marii noștri oameni de Stat au conceput întotdeauna în acest chip politica noastră externă”⁸².

„Al doilea învățământ – continuă Duca - care reiese iarăși cu multe evidențe din ultimele evenimente este că politica externă a României nu trebuie să fie o politică de exclusivism. Politica de alianță cu unii nu implică ostilitate față de ceilalți. Ceea ce caracterizează tocmai vremurile noastre este că în diplomatie s-a făcut în ultimii ani o adevărată transformare. Al treilea învățământ e că trebuie să ne bizuim mai mult pe noi decât pe alții. Cancelarul de fier obișnuia să spue: «Ca să poți face o bună politică externă, trebuie să ai mai întâiu o bună și puternică situație internă... »”⁸³.

Duca dă dovadă de o adevărată atitudine patriotică, își manifestă încrederea în poporul său, în viitorul țării sale, cu condiția ca puterea politică, să fie exercitată în numele și folosul acestuia. În felul acesta, Ion Gheorghe Duca se dovedește un exponent și un apologet al democrației, într-o perioadă în care țara sa încă se afla departe de un astfel de sistem politic: „În neamul acesta este destulă vitalitate pentru ca, dându-i-se o întocmire democratică, toți germenii lui de forță să se poată manifesta și desvolta spre propășirea obștească și am convingerea că numai astfel vom putea asigura în viitor realizarea tuturor aspirațiilor noastre ca Stat și ca Neam”⁸⁴.

Să ne gândim că atunci când afirma acest lucru, în România oligarhică existau conform statisticii din 1912 doar circa 100000 de alegători, un deputat fiind ales de doar 400 de alegători !⁸⁵

Încercând să spargă acest sistem inert politic, să invite la depășirea acelor mentalități care țineau țara într-o situație de înapoiere fără ieșire, Duca susține că o politică externă se poate face numai prin rezolvarea problemelor țărănești adică democratizarea vieții sociale a țării. Democrația reprezenta pentru Ion Gheorghe

---

⁸² *Ibidem*

⁸³ *Ibidem*

⁸⁴ *Ibidem*

⁸⁵ Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, p. 34

Duca un sistem complex de factori, inclusiv cei economici, legați de modalitățile traiului tuturor claselor sociale, de reducerea flagrantelor inegalități. Toți acești factori de la cei politici la cei economici se condiționau și influențau, democrația stând la baza civilizației unui stat.

Duca intrase în Parlament mânat de entuziasmul său politic și mai presus de convingerea că poate contribui la realizarea unei schimbări în bine a României mai ales prin înfăptuirea reformei agrare care era prioritară – pentru el - în dezvoltarea țării. De altfel, Duca și-a exprimat de la bun început dorința de a fi aproape de alegători, de marea masă a lor. De fapt, Duca era printre pușinii cărora Ion I.C. Brătianu le încredințase această misiune, de a propaga ideile partidului acolo jos între oameni, coborând de la tribuna rezervată elitelor⁸⁶.

În discursul său despre „Politica externă” expune la loc de cinste problema țăranimii și a situației țării. El este conștient de faptul că dacă politica internă este una favorabilă, atunci și politica externă se poate face în cele mai bune condiții. Însă condiția primordială este să ai o politică internă care să îți poată da siguranța că poți să contezi pe sprijinul tuturor claselor sociale pentru a înfăptui o politică externă eficientă.

Această convingere, a unei politici sociale, o apăruse și în timpul intervențiilor sale în Parlament, încă de la începutul carierei sale de deputat. În 1909, în timpul unei ședințe, chiar și marele politician P.P. Carp, „revoltat” de ceea ce auzise de la tânărul care venea cu idei noi, îndrăznește, a ținut să-i răspundă, cu o substanțială doză de ironie: „Din vremurile Eladei antice, și chiar mai înainte, de la faraonii Egiptului, demagogii fac apel la patimile plebei și predică democrația și partajul averilor. De milenii, mulțimea și prostimea tot muncește, iar elita tot guvernează... Mulțumită acestei orânduiei neclintite s-au ridicat piramidele, ca și templele din Karnak și Lucsor, precum mai târziu au înflorit minunile arhitecturii și ale artei

---

⁸⁶ Ion Bulei, *Elita politică a românilor*, O sinteză a conferinței cu același nume ținută la Teatrul Național, la 12 februarie 2012

elene... De atunci și până astăzi nu s-a schimbat nimic în fond și nici nu se va schimba în vecii vecilor... Atât numai, că ne costă mai scump aparatul de guvernământ...”⁸⁷. Erau astfel față în față reprezentanții a două lumi, Carp al unei lumi conservatoare, care se încăpățâna să înțeleagă rostul schimbării și Duca, promotorul unei lumi noi, a viitorului.

Reiese deci spiritul novator, al unui om politic conștient de rolul schimbării din temelii a societății românești. Duca se aseamăna destul de mult cu acei oameni de seamă care constituiau în secolul trecut „partida națională” și care îndeosebi după 1830 își propuseseră să lupte pentru nobilele obiective naționale, economice, sociale, ale românilor. Duca era în pragul de a deveni un nou Bălcescu care visa un regim democratic pentru țara sa, avea idei îndrăznețe, ulterior exprimate în cuprinsul programului Revoluției de la 1848, Proclamația de la Islaz. Pledoaria lui Ion Gheorghe Duca din 1913 se dorea un fel de proclamație către țară, țara însemnând însă toți românii, nu doar acea oligarhie – în rândul căreia se afla și distinsul P.P. Carp - care la acea vreme făcea jocurile politice.

După desfășurarea Războaielor balcanice care i-au confirmat deci previziunile, dar mai ales după evenimentele cruciale ale Primului Război Mondial, concepția lui Duca s-a îmbogățit și adaptat desigur conform noilor realități istorice.

Reiterând și îmbogățind principiile directe ale politicii externe ale țării noastre, ani mai târziu, ca ministru al Afacerilor Străine, Ion Gheorghe Duca avea să declare: „După ce am avut fericirea să putem realiza unitatea noastră națională, după ce românii se găsesc astăzi închegați într-unul și același stat, care poate fi interesul statului român ? Să consolideze această unitate națională și înăuntru și în afară. Și vădit că nu o poate consolida decât prin pace, prin menținerea echilibrului european, care a fost creat de tratatele existente... După părerea noastră, aceasta se poate realiza în următoarele trei moduri: Întâi: Rămânând strâns uniți de mării noștri

---

⁸⁷ Ion Bulei, *Lumea românească la 1900. Oameni, obiceiuri, moravuri*, vol. II, Editura Fundației Pro, București, 2006, p. 104

aliați, alături de care am dus războiul care ne-a condus la unitatea națională. Al doilea rând, menținând raporturile de cordială intimitate și de alianțe cu acei din vecinii noștri care au aceleași interese ca și noi, să mențină pacea, pe baza tratatelor existente. Și în al treilea rând, întreținând și îmbunătățind pe cât se poate raporturile cu toate țările, cu țările neutre, ca și cu cele care în timpul războiului au fost vrăjmașe nouă, fiindcă, încă odată, nu suntem călăuzuți decât de un singur gând, acela al consolidării păcii mondiale...”⁸⁸.

Cum se poate desprinde și din cele afirmate mai sus, bazele politicii externe ale lui Ion Gheorghe Duca au rămas deci prietenia cu Franța și cu Anglia, cu Mica Înțelegere și cu Polonia. Bunele relații cu aceste țări au avut rezultate și din cauza unor conjuncturi favorabile. Cât timp a deținut portofoliul Afacerilor Străine, Ion Gheorghe Duca a desfășurat o activitate pe mai multe planuri pentru ca tratatele semnate după Primul Război Mondial să fie respectate. Ca deținător al acestei importante funcții, a desfășurat o activitate foarte dificilă din pricina situației politice din întreaga lume pentru că războiul abia se terminase. Sfârșitul războiului a adus multe probleme, una dintre cele mai importante fiind aceea de a respecta și aplica tratatele postbelice.

Politica externă a României a fost orientată spre a crea mijloacele de apărare a teritoriilor, de păstrare a integrității lor și a independenței naționale.

Linia directoare a gândirii și atitudinii lui Duca este dată de ideea democratică ce rezultă din cele două puncte ale viziunii sale. Aceasta poate să dea răspuns la modul cum trebuie înțeleasă societatea și necesitățile acesteia, raporturile între state, problemele lor interne și internaționale. Duca pledează pentru ideea de democrație atât a vieții politice interne, pentru că ea poate să aducă mari resurse creatoare, cât și la nivelul vieții politice internaționale, pentru că poate duce la edificarea unor raporturi echitabile între state, oricare ar fi ele.

---

⁸⁸ Gh. Buzatu, *op. cit.*, discursul lui Ion Gheorghe Duca în ședința Camerei Deputaților din 20 martie 1924, p. 323

În acest sens, o direcție importantă a activității lui Ion Gheorghe Duca a fost legată de implicarea țării noastre în politica Societății Națiunilor. Ea a fost exprimată în numeroasele întâlniri ale ministrului Afacerilor Străine al României, având ca bază de studiu și discuții o multitudine de probleme și documente pornite de la Geneva și București. Ca expresie a activității lui Duca, în 1924 a fost desemnat în importanta și înalta funcție de vicepreședinte al Adunării Societății Națiunilor, ca președinte al Comisiei pentru dezarmare.

Luările de poziții ale reprezentantului României au vizat principalele domenii și documente aflate în dezbaterile forului mondial. Cum în 1925 a fost elaborat Protocolul de la Geneva, referitor la principiul dezarmării, moment de referință în viața forului mondial, acesta a rostit la 16 septembrie 1925, de la tribuna geneveză, un discurs în care a caracterizat succint conținutul său, racordându-l și la interesele proprii ale statului român, prin perspectiva tratatelor și acordurilor regionale și exprimându-și speranța în aplicarea sa: „În consecință noi așteptăm. Noi așteptăm ceasul în care Protocolul de la Geneva și principiile sale vor putea fi admise și noi așteptăm acest ceas cu încredere. Dar noi suntem de părere că nu ajunge să așteptăm pasiv. Noi nu putem să rămânem inactivi. Până la momentul la care Protocolul va putea fi acceptat, noi toți trebuie, în măsura mijloacelor noastre, să lucrăm pentru consolidarea păcii...”⁸⁹.

În același an, la 5 decembrie 1925, într-o telegramă, secretarul general al Societății informa pe ministrul Afacerilor Străine că la Geneva se preconizează constituirea unei Comisii pregătitoare a Conferinței dezarmării⁹⁰. Relevând importanța pe care o prezenta această conferință și pentru statul român, se preciza că era necesară prezența unui delegat român în comisia respectivă, sugerându-se din partea acestuia inițiative diplomatice într-o serie de capitale europene pentru îndeplinirea acestui obiectiv. În acest sens, cu

---

⁸⁹ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (A.M.A.E.), fond Geneva, vol. 40, f.11

⁹⁰ *Ibidem*, vol. 4, f.35

receptivitatea care l-a caracterizat întotdeauna, Ion Gheorghe Duca răspundea în exact aceeași zi printr-o telegramă prin care se arăta că demersurile necesare fuseseră deja întreprinse. Duca a considerat că modalitatea optimă de acțiune era chiar contactul personal cu oameni politici și diplomați de vază cum erau Briand, Chamberlain sau Beneș, ca atare a recomandat acest lucru reprezentanților români la Geneva și nu numai⁹¹.

În cele din urmă, eforturile conjugate ale ministerului și ale diplomaților s-au concretizat în mod fericit cu un acord dat de Consiliul Societății Națiunilor ca România să facă parte din Comisia pregătitoare a Conferinței dezarmării⁹².

Ion Gheorghe Duca a fost conștient de importanța misiunii pe care o moștenise de la înaintașul său Take Ionescu, în ceea ce privește marea sa realizare, Mica Înțelegere, de a asigura din partea română buna funcționare a acestei vitale alianțe regionale pentru România. Ca atare, prin inițiativele sale, a devenit un fel de protector al alianței statului român cu Cehoslovacia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven (Iugoslavia), după cum se poate constata și dintr-o luare de poziție în Parlament la jumătatea mandatului său: „De când am venit la guvern am inaugurat sistemul conferințelor periodice ale Miciei Antante. Am avut până acum patru conferințe. Am avut una la Belgrad la 1922; am avut a doua în toamna anului 1922 la Praga; am avut a treia astă-vară la Sinaia; am avut a patra acum la Belgrad. Vom avea viitoarea din nou la Praga... Dar aceste conferințe nu ne-au dat numai satisfacție nouă, ele au înfățișat tot mai hotărât Mica Înțelegere ca un sâmbure de solidaritate, de ordine și de pace în centrul Europei”⁹³.

Desigur pentru ca, în cadrul alianței, relațiile României cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven să aibă un curs normal, era necesar să fie rezolvată sinuoasa problemă a Banatului. Ministrul român al Afacerilor Străine a precizat cu aceeași ocazie în 1924: „Cu sârbii

---

⁹¹ *Ibidem*, vol. 4, f.36

⁹² *Ibidem*, f.30

⁹³ Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 327

am rezolvat chestiunea graniței din Banat... am încheiat cu sârbii o convențiune pentru reglementarea situațiunii locuitorilor a căror proprietăți sunt tăiate de graniță iar în momentul de față tratăm direct cu guvernul din Belgrad rezolvarea chestiunii școlilor și bisericilor din Banatul sârbesc și din Banatul românesc și am nădejdea că aceste tratative vor ajunge la un rezultat satisfăcător...”⁹⁴.

O chestiune aparte și continuă pentru ministrul Ion Gheorghe Duca a reprezentat-o problema minorităților. Încă de la începutul mandatului său, Duca a ținut să-și exprime clar și concis poziția față de această problemă extrem de delicată cum s-a dovedit pentru statul român.

La 11 aprilie 1922, într-un discurs în Camera Deputaților, răspunzând afirmațiilor și considerațiilor făcute la adresa politicii guvernului cu doar o zi înainte la Târgu Mureș de György Bernády, lider al Partidului Maghiar, Duca a declarat: „Domnilor, n-am pretențiunea aici să vă schițez în întregime acest program de muncă. Îl cunoașteți din programul nostru de partid. Vreau numai să spun că în această operă vom avea în vedere spiritul care trebuie să domnească într-o societate modernă și civilizată față de minoritățile etnice. În această privință să-mi dați voie să exprim toată gratitudinea mea și a colegilor mei domnului deputat Bernády pentru cuvintele care le-a rostit aseară. Punctul nostru de vedere este că toate naționalitățile fără deosebire de rasă sau de credințe religioase trebuie să fie considerate în România Mare pe un picior de deplină egalitate cu toți fiii țării, cu o singură condițiune, ca aceste naționalități să se considere în cadrul statului român ca credincioși fii ai statului nostru. Ne-a bucurat declarațiunea dlui Bernády de ieri pentru că în numele numeroasei populațiuni maghiare care se găsește astăzi în hotarele României Mari, domnia sa ne-a dat asigurări formale că, în acest fel înțelege această populațiune datoriile ei către statul român”⁹⁵. Într-un mod elegant dar tranșant,

---

⁹⁴ *Ibidem*, p. 328

⁹⁵ „Glasul minorităților”, II, din 13 aprilie 1922, p. 20-27

inteligentul politician clarifica problematica drepturilor cetățenilor minoritari.

În timpul mandatului lui Duca, președintele Secției administrative și a minorităților din cadrul Societății Națiunilor, Erik Colban, ca de altfel și alți emisari ai acestui organism, au efectuat în anii 1923, 1924, 1926, călătorii de informare în România la invitația autorităților românești⁹⁶. La 6 ianuarie 1923, Colban era informat de unul dintre funcționarii Secției despre o întâlnire avută cu ministrul Afacerilor Străine. Tema centrală a discuției a fost cea a minorităților. Se preciza că ministrul român a accentuat că statul român va promova o politică liberală față de minorități, în speranța că ei se vor atașa de statul român, adăugând că nu erau probleme în raporturile cu germanii și cu rutenii iar statul român a întreprins multe în favoarea evreilor⁹⁷.

Minoritarii din România, ca și din celelalte state, și-au prezentat, în principal, punctele de vedere față de statutul lor prin intermediul petițiilor trimise la Geneva. Maghiarii au redactat după unele surse 40 de petiții, în afara lor, din România ajungând și petiții ale ucrainenilor, rușilor, rutenilor, bulgarilor și germanilor⁹⁸.

Privitor la această problemă a petițiilor, Ion Gheorghe Duca a adresat concetățenilor minoritari îndemnul: „Nu mergeți la Geneva pentru revendicările dumneavoastră de aici, aveți încredere în noi și căutați ca doleanțele dumneavoastră să le satisfaceți nu peste hotare, ci la București”⁹⁹.

Unul din aspectele mult dezbătute pe această temă a fost cerința reprezentanților minorităților din România de a avea învățământ în limba maternă, existând serioase discuții referitoare la cele două legi elaborate în acei ani, este vorba despre legea învățământului primar, adoptată în 1924 și cea a învățământului

---

⁹⁶ Gheorghe Iancu, *Probleme ale minorităților etnice din România în documente ale Societății Națiunilor*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2002, p. 30

⁹⁷ *Ibidem*, p. 76

⁹⁸ *Ibidem*, p. 30

⁹⁹ Marin Nedelea, *op. cit.*, p. 156

particular, în 1925, soldate cu rezultate notabile. Hans Otto Roth, deputat și totodată președinte al minorității germane din Camera Deputaților, într-o discuție cu Ion Gheorghe Duca, preluată de consulul britanic la București, Herbert Dering, după adoptarea primei legi, i-a declarat că, deși nu era pe deplin mulțumit cu prevederile ei, recunoaște că 95% din solicitările minorităților fuseseră acceptate și prevăzute în lege, exprimându-și speranța că cele 5% rămase se vor rezolva pe viitor¹⁰⁰. În cazul maghiarilor, susținea Duca, guvernul de la Budapesta îi instiga mereu, îi îndemna să se adreseze Ligii Națiunilor. Duca s-ar fi bucurat dacă Colban ar face o vizită în România, pentru a vedea la fața locului situația, fapt care s-a și petrecut în acel an la insistența ministrului român al Afacerilor Străine¹⁰¹. În urma unei extrem de aprofundate și amănunțite călătorii în țară în iulie-august 1923, putem spune o adevărată expediție, înaltul reprezentant al Societății Națiunilor avea să afirme sugestiv la 8 august 1923, într-o scrisoare adresată secretarului general al forului de la Geneva: „De aceea, călătoria noastră a fost o mare reușită, și acum îmi pun mai mari speranțe în faptul că școlile existente nu se vor îndepărta de principiile generale ale liberalismului și considerației față de minorități, principii pe care el (n.r. Duca) le susține atât de fervent, și care constituie politica Guvernului său. El a răspuns că Guvernul român nu adoptă această politică de dragul minorităților ca atare, ci fiindcă știe că este în interesul României ca toți cetățenii ei să fie tratați într-o asemenea manieră încât să le permită să fie mulțumiți și să fie loiali statului”¹⁰².

În timpul unei noi vizite a lui Colban în România, în mai 1924, întâlnindu-se cu acesta, Duca și-a repetat asigurarea de anul trecut, cum că Guvernul nu va persecuta minoritățile și nu le va leza interesele. La 24 mai 1924, reprezentantul Societății Națiunilor transmitea printre altele către Geneva ceea ce îi fusese precizat de către ministrul român, că „desigur, trebuie salvgardate interesele

---

¹⁰⁰ Gh. Iancu, *op. cit.*, p. 30

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 75-107

¹⁰² *Ibidem*, p. 107

legitime ale statului, dar după atingerea acestui obiectiv minorităților li se va acorda cel mai liberal tratament în chestiuni școlare”¹⁰³

La 28 mai 1924, Colban s-a întâlnit cu deputatul german Hans Otto Roth. Colban i-a mărturisit că simte o îmbunătățire a situației din România în chestiunea minorităților față de anul 1923 când făcuse ultima lui vizită în România, Roth recunoscând că în unele privințe era adevărat, dar că mai erau aspecte importante de rezolvat, care au fost de altfel discutate¹⁰⁴. Discuțiile purtate cu reprezentanții autorităților române, în special cu Ion Gheorghe Duca, cu ministrul Instrucțiunii și Cultelor, Constantin Angelescu și cu ministrul de Interne, Gheorghe Tătărescu¹⁰⁵, au fost utile, abordându-se unele chestiuni deschise dialogului cum ar fi cele legate de autonomia administrativă, justiție sau instrucțiunea publică, aceasta din urmă fiind deosebit de stringentă având în vedere aprobarea în acel an a legii învățământului primar. Astfel, o chestiune controversată referitoare la învățământ a fost aceea a originii etnice a învățătorilor din regiunile în care trăiau minorități deoarece reprezentanții acestora solicitau ca aceștia să provină din rândul lor. Cererea era mai presantă din partea minorității maghiare, Duca, la fel și Tătărescu, a agreat ideea ca învățătorii să fie exclusiv maghiari, dar Angelescu, în opoziție, a susținut că învățătorii din școlile minoritare puteau fi și români.

Dacă soluțiile oferite de guvernele române interbelice nu s-au bucurat întotdeauna de aprecierea celor de la Geneva sau a minoritarilor care s-au adresat Societății Națiunilor, nu se poate însă contesta preocuparea constantă, prin persoana ministrului Afacerilor Străine, a guvernului liberal de atunci al României, de a pune într-o concordanță cât mai firească prevederile Tratatelor minorităților, ale rezoluțiilor Societății cu privire la minoritățile etnice și la starea lor concretă.

Capitolul relațiilor diplomatice cu alte state începe pentru Ion

---

¹⁰³ *Ibidem*, p. 128

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 132-133

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 127-132

Gheorghe Duca cu vizita în 1922 a ministrului român al Afacerilor Străine în Italia care a însemnat un moment deosebit în istoria relațiilor româno-italiene. Cu acest prilej, Duca a vizitat pe președintele Senatului italian, Titoni, apoi a exprimat în presa din peninsula solidaritatea și prietenia dintre cele două state și popoare de gîntă latină și a arătat admirația pentru curentul predominant în politica italiană, felicitând pe cei ce luptă cu tărie contra bolșevismului. Sugestiv este faptul că ministrul român s-a bucurat de o primire entuziastă¹⁰⁶. Prin această vizită, Duca deschidea perspectiva încheierii unui acord politico-diplomatic cu un stat important al Europei. Ceea ce se va și întîmpla patru ani mai târziu, dar din păcate cu Benito Mussolini la conducerea Italiei, a cărui viziune agresivă – printre altele impunerea renunțării României la alianța tradițională cu Franța – va duce în timp la diluarea însemnătății și eficienței Tratatului bilateral parafat în 1926 la Roma.

Problema cea mai spinoasă a diplomației românești interbelice a fost cu siguranță cea a recunoașterii apartenenței Basarabiei la România. Cum se știe, autoritățile bolșevice au refuzat să admită acest lucru, și au demonstrat asta și în cadrul Conferinței de la Genova din 1922, când emisarii României, primul ministru, Ion I.C. Brătianu, și ministrul Afacerilor Străine, Ion Gheorghe Duca, au purtat discuții intense cu Cicerin, ministrul de externe al Uniunii Sovietice. Delegația română a luat în mod unilateral, un angajament permanent de neagresiune față de Rusia Sovietică, reconfirmat ulterior de guvernul român la 10 iunie 1922, însoțit de precizarea că România nu va tolera pe teritoriul său „trupe neregulate de atac contra Rusiei”. Considerând că atât Basarabia, cât și tezaurul aparțineau de drept și de fapt statului român, guvernul de la București a continuat să manifeste fermitate în relațiile cu vecinul de la răsărit, respingând propunerile acestuia de renunțare la tezaur în schimbul recunoașterii suveranității asupra Basarabiei¹⁰⁷.

---

¹⁰⁶ Viorica Moisuc, *Probleme de politică externă a României (1918-1940)*, Culegere de studii, Editura Militară, București, 1977, p. 138-139

¹⁰⁷ Ioan Scurtu, *România și Marile Puteri (1918-1933)*, Editura Fundației România de mâine, București, 1999, p. 120-122

Doi ani mai târziu, la Conferința de la Viena din 28 martie - 2 aprilie 1924, care-și propunea să dezbată probleme ale vieții internaționale de maximă stringență, delegația sovietică s-a situat din nou pe poziții ostile, ireconciliabile. Problema Basarabiei, adusă în discuție în mod tendențios de sovietici, a fost iarăși respinsă de delegația română¹⁰⁸.

Diplomația românească, în fruntea care se afla Ion Gheorghe Duca, a dat dovadă de generozitate și de amiabilitate dar nu și slăbiciune față de un stat cu un statut problematic, repudiat de aproape întreaga omenire, și nu a cedat la un astfel de șantaj.

Una dintre cele mai serioase preocupări și probabil cea mai importantă realizare a lui Ion Gheorghe Duca ca ministru al Afacerilor Străine, în ceea ce privește acordurile și tratatele bilaterale, este Tratatul cu Franța din 1926. Inițiativa a aparținut, ce-i drept, părții franceze, la 27 martie 1924, ministrul României la Paris, Constantin Diamandy, transmițând la București textul unui proiect de acord bilateral între Franța și România¹⁰⁹. Acesta făcea referire la Pactul Societății Națiunilor, la promovarea păcii și securității internaționale iar autoritățile române, prin primul ministru Ion I.C. Brătianu și ministrul Afacerilor Străine Ion Gheorghe Duca au răspuns favorabil¹¹⁰.

Din păcate, în timp ce decurgeau tratativele dintre Paris și București, și-a făcut efectul marea prioritate a diplomației franceze și anume garantarea granițelor Franței de către Germania, acest lucru realizându-se în cele din urmă prin parafarea importantului Tratat de la Locarno din 1925. Odată obținută de către Franța asigurarea securității granițelor occidentale, însemnătatea spațiului oriental european a scăzut simțitor. Mai mult de atât poziția Angliei, aliatul fundamental, devine potrivnică încheierii unui astfel de acord cu România, britanicii dorind să devină ei „vioara întâi” în Balcani.

---

¹⁰⁸ Ibidem

¹⁰⁹ Eliza Campus, *Le caractère européen des traités bilatéraux conclus par la Roumanie dans la décade 1920-1930*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, nr.6/1973.

¹¹⁰ A.M.A.E., fond Convenții, dos.nr.9 F.1, aprilie1924.

Ca atare, Ion Gheorghe Duca a transmis în mod imperios legației române de la Paris indicația de a insista asupra definitivării acordului cu Franța pe care-l considera extrem de important¹¹¹.

Diplomația franceză a cedat până la urmă în fața celei britanice, astfel că în răspunsul lui Briand către Chamberlain de la 4 iunie 1925 ministrul de externe francez era de acord să ia în considerare punctul de vedere al guvernului de la Londra, el fiind de părere că în pofida faptului că pactul de garanție nu mergea decât până la Rin, esențial pentru guvernul de la Paris era să aibă relații bune cu Anglia. Astfel, Franța a preferat să facă concesii Marii Britanii decât să rămână singură în față Germaniei. Această poziție arăta foarte bine caracterul capitulant al politicii franceze, care i-a derutat și pe conducătorii politici români¹¹².

Duca le-a transmis miniștrilor plenipotențiarilor Titulescu (la Londra) și Diamandy (la Paris) să atragă serios atenția guvernelor pe lângă care erau acreditați, asupra primejdiei pentru pacea europeană care se naște din asemenea înțelegeri unilaterale. În acest sens, Nicolae Titulescu a evidențiat că în ce privește ideea revizuirilor, aceasta nu poate produce decât confuzie și dezordine, „procedul atârând pe capul țărilor mici ca o sabie a lui Damocles”¹¹³.

Cu ocazia vizitei la Paris întreprinsă în iulie 1925, de către suveranii români, regele Ferdinand și regina Maria, la care a participat și Ion Gheorghe Duca în calitate pe care o avea, s-a insistat asupra reluării negocierilor în vederea consfințirii tratatului, ministrul de externe francez, marele om politic Aristide Briand declarând încurajator suveranului român: „Sunt foarte fericit că pregătim cu miniștrii majestății voastre un pact de alianță care va fi un inel în favoarea păcii”¹¹⁴.

---

¹¹¹ A.M.A.E., fond Primul Război Mondial, telegrama 7324/ 4 martie 1925.

¹¹² *Ibidem*, scrisoarea nr.6681/2 iunie 1925 de la legația din Paris, semnată Constantin Diamandy, trimisă lui Duca

¹¹³ *Ibidem*

¹¹⁴ A.M.A.E., fond citat, telegrama nr.6726/3 iulie 1925, de la legația română din Paris, semnată Constantin Diamandy

După atâtea negocieri, amânări și tergiversări, la 15 iunie 1926 a fost semnat la Paris Tratatul de prietenie româno-francez, moment de referință al diplomației românești interbelice. Ion Gheorghe Duca nu mai era, la acea dată, ministru al Afacerilor Străine, dar, prin prisma insistențelor sale, meritul ce-i revine în ceea ce privește parafarea acestuia este unul incontestabil.

Implicarea diplomației românești în crearea unui climat de pace și înțelegere în Balcani a fost de o deosebită însemnătate. În 1923, la Conferința de la Sinaia, din 1923, Ion Gheorghe Duca a depus eforturi intense pentru realizarea unei apropieri reale între statele balcanice¹¹⁵.

Grecia era una dintre țările cu care România întreținea relații destul de bune. Acestea s-au păstrat chiar și după ce în Grecia, monarhia a fost înlăturată și s-a proclamat în 1924 republică, așa cum a reieșit din rapoartele ministrului român de la Atena, C. Langa Rășcanu¹¹⁶. Mai mult, România s-a implicat, în 1925, în conflictul greco-bulgar pe cale de a se extinde, cu scopul de ajuta la împăcarea dintre cele două părți. Ion Gheorghe Duca a ținut să-l asigure pe omologul său K. Kollas de bune oficii în aceste împrejurări. Conform principiilor pe care le-a promovat în calitatea sa de reprezentant al diplomației românești, Duca a militat pentru împiedicarea hegemoniei unui stat anume în Balcani, pentru calmarea autorităților de la Atena și Sofia și stingerea acestui conflict care avea rădăcini ceva mai vechi¹¹⁷.

Conștient că Mica Înțelegere, încheiată cu câțiva ani în urmă trebuie și poate fi extinsă, ministrul român al Afacerilor Străine a precizat că atragerea Greciei în această alianță ar însemna un câștig extrem de important în asigurarea liniștii și păcii în zonă. Un acord iugoslavo-elen de exemplu ar fi fost un pas înainte spre solidarizarea

---

¹¹⁵ Cristian Vornicu, *Acțiuni diplomatice românești în context balcanic, din anul 1919 până astăzi*, în „Studii și Articole de Istorie”, vol. LXIX, 2004, p. 171

¹¹⁶ Georgeta Filitti, *1880-2010, Mereu împreună, România-Grecia, 130 de ani de relații diplomatice*, Editura Suvenir, Brașov, 2010, p. 18

¹¹⁷ *Ibidem*

Balcanilor¹¹⁸. De asemenea, în timpul mandatului lui Ion Gheorghe Duca, numărul consulatelor române din Grecia crește cu cele de la Volo (1922) și Mytilini (1926)¹¹⁹.

Lăudabilă este și atitudinea ministerului condus de Duca la sfârșitul lui 1922, în cazul neplăcutului episod al arestării de către revoluționari al unui membru al familiei regale a Greciei, este vorba despre Andrei, fratele regelui și unchiul principesei Elena, soția principelui român Carol, în condițiile înfrângerilor suferite în conflictul cu Turcia. Salvarea acestuia a fost posibilă printre altele și datorită demersurilor guvernului și ministerului român Ion Gheorghe Duca¹²⁰.

Având în vedere că marile puteri occidentale Anglia și Franța intenționau să se implice activ în zona balcanică, conform intereselor lor, România a reacționat cu rezerve. Astfel, după ce în 1925, guvernul britanic lansase ideea încheierii unui pact balcanic în care Anglia să fie principalul garant al integrității teritoriale și securității statelor respective, Ion Gheorghe Duca a arătat, după primirea unei telegrame trimise la data de 1 august 1925 de legația română de la Paris¹²¹. Personalitatea politico-diplomatică a lui Duca și implicit a țării noastre se evidențiază cu acest prilej ca fiind una verticală, exprimând faptul că România nu admitea sub nicio formă un sprijin din partea unei mari puteri în schimbul subordonării față de aceasta. Atitudinea României nu a fost una singulară, Regatul Sârbo-Croato-Sloven, Bulgaria și Albania exprimându-se asemănător.

De asemenea, șeful diplomației românești, a ținut să-i declare lui Herbert C. Dering, reprezentantul Marii Britanii la București, că tendința arătată de pactul de garanții propus, idee pe care el înclina să creadă că aparținea mai mult Franței decât Germaniei și diviza Europa în două părți, țări garantate și negarantate. Ministrul român

---

¹¹⁸ *Ibidem*

¹¹⁹ *Ibidem*

¹²⁰ Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică*, vol. I, Editura Humanitas, București, 1993, p. 51

¹²¹ A.M.A.E., fond Înțelegerea Balcanică, vol. 1, f.32

al Afacerilor Străine a subliniat că Pactul Ligii Națiunilor și Protocolul de la Geneva, cu toate imperfecțiunile și lipsurile lor de sancțiuni efective, ofereau totuși o garanție mai reală de pace¹²². Ion Gheorghe Duca a mai atras atenția ambasadorului englez asupra prevederilor Tratatului de la Locarno din 1925, arătându-și deschis scepticismul față de acțiunea de pacificare realizată prin aceste acorduri, prin faptul că presupuneau o destindere, care nu se referea la acea regiune a Europei, din care făcea parte și România. Duca a evidențiat că slăbiciunea Pactului de garanții era faptul că nu oferea securitate față de URSS și în această situație România devenea o zonă vulnerabilă a continentului, ceea ce nu era de bun augur pentru pacea Europei¹²³. Se dovedea și cu acest prilej „stofa” de mare diplomat a lui Ion Gheorghe Duca care înțelegea la justa valoare jocurile diplomatice ale marilor puteri.

Încă o dovadă a faptului că Ion Gheorghe Duca a fost preocupat de raporturile României cu țările din Balcani sau zonele adiacente o reprezintă restabilirea relațiilor diplomatice cu Albania, realizată la insistențele ministrului român, mai ales că țara noastră a contribuit hotărâtor la nașterea și consolidarea acestui stat, militând pentru drepturile sale încă din 1913. În consecință, după 1925, începând din timpul mandatului lui Duca, cei care au fost acreditați în capitala Albaniei au fost reprezentanți importanți ai României, diplomați sau oameni de cultură și de știință precum Simion Mândrescu, Vasile Stoica, Nicolae Lahovary. Bineînțeles că un motiv important a fost acela de a veghea cât mai îndeaproape asupra destinului comunității de aromâni din acea țară¹²⁴.

Din 1923, din timpul mandatului lui Ion Gheorghe Duca, România va avea raporturi destul de bune și cu Turcia republicană condusă de Mustafa Kemal¹²⁵.

---

¹²² Denis Fabian, *Marea Britanie și țările din sud-estul Europei în perioada interbelică*, Cahul, 2010, p. 16

¹²³ Ibidem, p. 18

¹²⁴ Cristian Vornicu, *op. cit.*, p. 175

¹²⁵ Ibidem, p. 170

Din păcate, deși imediat după război relațiile cu Bulgaria au cunoscut o îmbunătățire semnificativă în urma vizitei întreprinse de primul ministru bulgar Stamboliiski la București în 1921, în ceea ce privește atitudinea responsabililor politicii externe bulgare pe planul cooperării regionale, aceasta a fost una destul de rezervată. Cu toate insistențelor diplomatice românești între 1923-1926, Bulgaria nu a răspuns corespunzător, așa cum nu o făcuse nici în anii constituirii Micii Înțelegeri¹²⁶.

Se știe că relațiile cu Polonia, un stat cu o implicație serioasă în politica geostrategică a răsăritului Europei, au fost pentru statul român printre cele prioritare imediat după Primul Război Mondial. Din păcate nu s-a reușit, așa cum își dorea și Take Ionescu, artizanul din partea României al Micii Înțelegeri, ca Polonia să fie parte integrantă a acestei alianțe, datorită diferendelor de granițe pe care le avea cu Cehoslovacia. În aceste condiții, parafarea pe cinci ani a Tratatului cu Polonia a reprezentat una din primele reușite ale diplomației românești de după război. Ion Gheorghe Duca a pregătit reînnoirea tratatului încă înainte de data stingerii valabilității sale. Astfel, la 26 martie 1926, la București are loc semnarea unui nou acord, Tratatul de garanție între România și Polonia, document prin care părțile „se angajează să respecte reciproc și să mențină împotriva oricărei agresiuni exterioare integritatea lor teritorială și independența politică prezentă”, urmând ca modalitățile concrete de executare să se reglementeze printr-un „aranjament tehnic”, care s-a și semnat în aceeași zi, având formularea „erga omnes”. Documentul de bază a fost semnat din partea României de ministrul Afacerilor Străine, Ion Gheorghe Duca, iar din partea Poloniei de trimisul extraordinar și ministru plenipotențiar în România, Józef Wielowiejski¹²⁷. Era de fapt ultimul act de politică externă, ultimul

---

¹²⁶ Constantin Iordan, *Deschiderile și limitele colaborării interbalcanice, 1920-1930*, în „Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană”, vol. V, București, 1989, p. 221

¹²⁷ Nicolae Mares, *Alianța româno-poloneză între destrămarea și solidaritate, 1938-1939*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2010, p. 27

document pe care-l parafa cu semnătura sa în chiar ultima sa zi în calitate de ministru.

Nicolae Titulescu va face următoarele dezvăluiri în 1937: „În 1921, Take Ionescu – politician realist – a încheiat Tratatul cu Polonia numai pentru cazul unei agresiuni sovietice. Ion Duca, în 1926, a lărgit baza acestui Tratat și a încheiat un Tratat de alianță cu Polonia «erga omnes» pentru toate frontierele. Fiind impresionat de consecințele serioase pe care le-ar fi putut implica acest tratat – explică Titulescu – am plecat de la Londra la București și am avut convorbiri cu Ion Brătianu și Duca”¹²⁸.

Aprecierea marelui diplomat român reprezintă desigur cea mai bună măsură care poate indica adevărata valoare a ministrului Ion Gheorghe Duca. Cât timp a deținut această funcție, Duca a fost într-o strânsă legătură cu Nicolae Titulescu, ca de altfel cu toți cei care reprezentau diplomația românească, cu care a știut cum să se comporte, pe care a știut să-i aprecieze, să le folosească calitățile lor în favoarea intereselor țării. Un exemplu în acest sens este cel pe care îl înfățișăm în continuare. Cum se știe, marele Titulescu a fost deseori ținta criticilor virulente, nejustificate ale adversarilor săi. Una dintre acuze a fost aceea că își însușea în mod necinstit din banii statului destinați pentru călătoriile sale în străinătate. Într-un asemenea context, la 28 octombrie 1925, Nicolae Titulescu, aflat la Londra, trimitea lui Duca, ministrul Afacerilor Străine, deci superiorul său, o scrisoare prin care cerea dezmințirea unor afirmații calomnioase la adresa sa¹²⁹.

„Domnule ministru,

Mi se aduce la cunoștință că acum câțva timp un ziar din București a publicat știrea că aș fi primit suma de cinci milioane șapte sute mii lei pentru o călătorie de la București la Praga.

---

¹²⁸ *Ibidem*

¹²⁹ George Potra, *Nicolae Titulescu-Nicolae Iorga. Interferențe*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2011, p. 22-23

Uimit de această născocire și împiedicat prin funcțiunea ce ocup de a intra în polemici de presă, nu-mi rămâne decât a mă adresa dv., care știți ceea ce primesc eu de la statul român, pentru a vă ruga să permiteți ca oricine ar dori aceasta să ceară de la Ministerul de Externe, Direcția Contabilității, toate sumele ce am primit de când sunt ministru la Londra, în orice împrejurare și sub orice titlu.

Astfel, se va putea ușor constata că, departe de a avea salarii speciale, eu nu primesc nimic mai mult ca orice diplomat de carieră ar fi fost la Londra în locul meu și aceasta pe baza unui buget în funcțiune cu mult înaintea numirii mele.

Se va mai putea astfel vedea și ce primesc eu de la statul român în diferitele mele misiuni și dacă acestea sunt pentru mine un profit sau o sarcină.

Astfel, vă citez următoarele:

În afacerea optanților unguri, care a necesitat două călătorii la Geneva și una Bruxelles și prezența mea în aceste orașe 34 zile, am primit de la statul român, inclusiv biletele de tren, trei sute douăzeci livre sterline. În Afacerea Împrumutului Ungar, care a adus României rezolvarea chestiunii ocupării Budapestei și care a necesitat la Paris și Geneva trei călătorii și prezența mea în aceste orașe 41 zile, am primit, inclusiv biletele de tren, de la statul român 390 livre sterline. În Afacerea Coloniștilor Unguri, care a necesitat două călătorii la Geneva și prezența mea în acest oraș 44 zile, am primit de la statul român, inclusiv biletele tren, 438 livre. Și în toate călătoriile, fiind purtător de acte diplomatice, voiagez cu bilet dublu.

Dacă dezinteresarea pentru interesele statului e un sentiment în care nu se crede la noi, cu atât mai rău. Eu nu pot face altceva decât să vă adresez prezenta rugăciune și să stărui în sentimentele cu care lucrez.

Primiți vă rog, domnule ministru, încredințarea înaltei mele considerațiuni. N. Titulescu”.

Ca dovadă a înțelegerii față de marele diplomat cu care de altfel a avut o relație specială până la moarte, Ion Gheorghe Duca

punea rezoluția: „Se va da ziarelor o dezmințire”. Duca îl cunoștea prea bine pe Titulescu pentru a da crezare și curs diferitelor bârfe și răutăți. O astfel de întâmplare dovedește, deși în mod indirect, caracterul de om corect, care procedează cu înțelepciune în problemele delicate.

Față de marea putere de peste ocean, Statele Unite ale Americii a nutrit o mare admirație, așa cum s-a putut remarca și din discursul prezentat în Parlament în martie 1924. Astfel, în ianuarie 1926, lua ființă la București „Asociația Amicii Statelor Unite”, sub înaltul patronaj al Reginei Maria și al ministrului Afacerilor Străine, Ion Gheorghe Duca, având ca președinți de onoare pe omul politic liberal și William Smith Culbertson, ministrul Statelor Unite la București, în același timp un reputat istoric¹³⁰. În 1932, a avut loc un alt moment important din viața Asociației, o festivitate grandioasă dedicată bicentenarului nașterii lui George Washington, din comitetul de onoare, făcând parte și Duca, împreună cu alte personalități ale vieții politice și culturale românești¹³¹. Din păcate în 1940, în contextul celui de-al Doilea Război Mondial, asociația a trebuit să-și înceteze activitatea.

*

Ca un corolar al misiunii lui Ion Gheorghe Duca în calitate de conducător al diplomației românești, trebuie evidențiată prestața omului politic, activitatea bogată pe care a avut-o în cei patru ani și pe care cu siguranță că nu am putut-o epuiza în acest capitol al cărții. Duca nu a fost un ministru șters, fără personalitate, ci din contră, s-a remarcat ca fiind unul dintre cei mai activi și devotați misiunii sale dintre miniștrii de externe pe care i-am avut. Un ministru care a știut să dea pentru în perioada mandatului său un statut demn și onorabil țării sale astfel încât să poată mărturisi că „în mijlocul însă al acestor

---

¹³⁰ Dan Doboreanu, *85 de ani*, în „Revista Româno-Americană”, seria a II-a, ianuarie 2012, nr.XXII-XXIII; Nicolae Ciachir, *Marile puteri și România, 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996, p. 225.

¹³¹ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 225-226

greutăți, România se afirmă din ce în ce mai mult ca un factor de pace. România se afirmă din ce în ce mai mult ca o țară care e însuflețită nu de ambițiuni megalomane, nici de pretențiuni nejustificate, care nu e călăuzită în viața ei decât de dorința sinceră, cinstită și modestă de a munci pentru a recâștiga timpul pierdut prin vitregia vremurilor și pentru a dobândi situația ce i se cuvine și prin originea și prin idealurile și prin aspirațiunile ei... ”¹³².

O misiune extrem de dificilă

La prima vedere, funcția de ministru de Interne pare a fi una nepotrivită cu specificul personalității lui Ion Gheorghe Duca și aceasta deoarece cere un anume tip de conduită mai dură, acțiuni și decizii represive uneori, aceasta contrastând cu umanitarismul său. Dacă ne gândim însă că una din trăsăturile de bază ale gândirii sale doctrinare era respectarea ordinii, absolut necesară pentru a putea construi, lucrurile nu mai par atât de ciudate. Și într-adevăr în timpul exercitării acestei funcții (22 iunie 1927 – 3 noiembrie 1928) avea să achite cu bine de misiunea încredințată, în pofida evenimentelor deosebit de agitate cu care a avut „norocul” să se confrunte.

Desemnarea sa a avut loc odată cu investirea noului guvern Ion I.C. Brătianu în iunie 1927, după brusca „debarcare” de la conducere a lui Alexandru Averescu și efemerul executiv condus de Barbu Știrbei. Și cum regula era aceea ca ministerul de Interne să asigure „buna desfășurare” a schimbării politice, Ion Gheorghe Duca a trebuit să treacă la exercitarea acestei misiuni.

Astfel, la sugestia ministrului de Interne, comandanții de brigăzi și de regimente ai Jandarmeriei au fost convocați și li s-a comunicat că e de dorit ca Partidul Național Liberal să câștige alegerile din iulie 1927, așa cum fusese clar și categoric enunțat de

---

¹³² Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 334

către șeful său, Ion I.C. Brătianu¹³³. Având în vedere practicile politice ale epocii – și nu numai cele din acea vreme ! – lucrurile nu par atât de anormale. Duca era interesat desigur să vegheze și ca membru al guvernului la menținerea la putere a partidului pe care-l slujea de mult cu devotament, un partid care făcuse atât de multe lucruri pentru țară în ultimii ani. Ce variante avea atunci la urma urmei România ? Partidul Național Țărănesc care boicotase momentul solemn și sublim al încoronării de la Alba Iulia din 1922 și nu recunoștea Constituția democratică din 1923, și încerca să torpileze, sub pretextul dictaturii de partid, orice sărbătoare publică sau inițiativă serioasă de a legifera și lua decizii ? Sau celelalte partide de opoziție, de exemplu Partidul Poporului, prea slabe, insuficient de bine pregătite pentru a se menține la putere și a governa, cu schismele și oscilațiile lor ? Aceasta mai ales în condițiile în care nu după mult timp s-au petrecut cele două mari drame, moartea regelui Ferdinand și a primului ministru Ion I.C. Brătianu, garanții cei mai puternici ai dominației Partidului Național Liberal în viața politică românească.

Cu toată această misiune ingrată, proaspătul ministru de Interne, și prin prisma caracterului său, a ținut să respecte pe cât posibil echidistanța politică și să vegheze asupra cadrului legal în care trebuia să aibă loc alegerile. Greu de realizat în condițiile în care campaniile electorale din România erau pline de violență, abuzuri, ilegalități iar partidul de la putere „trebuia” să câștige alegerile.

Un exemplu este următorul. În fața numeroaselor reclamații primite, ministrul de Interne Ion Gheorghe Duca îi trimitea subprefectului de Sălaj următoarea telegramă: „Primesc mereu reclamații contra măsurilor pe care le-ați luat. Vă invit a înfrâna abuzurile agenților Dumneavoastră”. În aceeași ordine de idei, Duca îi telegrafia generalului Traian Moșoiu, care îndeplinea, printre altele, funcția de președinte al organizației Partidul Național Liberal din județul Sălaj, următoarea telegramă: „La Sălaj, prefectul a luat

---

¹³³ „Viitorul” din 9 iunie 1927

măsurii inadmisibile. Întrucât ești șeful politic al județului ia te rog de urgență măsuri ca alegerile să se facă așa cum știi că este în intenția guvernului”¹³⁴.

Misiunea sa a devenit cu atât mai grea cu cât opoziția centrată în special pe Partidul Național Țărănesc a început după alegeri o campanie virulentă cum nu mai fusese până atunci în România, îndreptată împotriva guvernării liberale asigurate de noul prim-ministru Vintilă Brătianu și a Regenței apărute de liberali. Și cum una dintre direcțiile de bază ale opoziției a fost aceea a aducerii ca suveran a nestatornicului Carol care se răzgândise în privința tronului și a actului său de abdicare, Duca a luat măsuri speciale pentru a curma orice acțiune de stradă favorabilă acestuia care ar fi susținut revenirea sa în țară din Marea Britanie, unde se afla¹³⁵. Printr-un ordin al Direcției Generale a Siguranței Statului, au fost detașate forțe polițienești „destoinice și pătrunse de simțul datoriei” la punctele de frontieră pentru a putea preveni o încercare a fostului principe de a se întoarce în țară¹³⁶. Aflând ca ofițerii români aflați la studii în Franța sunt carliști și că unul dintre ei, un anume Teodoru, a devenit secretar al lui Carol Caraiman, Ion Gheorghe Duca a ordonat o anchetă discretă și chemarea în țară a celui vinovat¹³⁷.

A ținut chiar să atenționeze, să prevină pe cei pe care îi știa apropiați ai lui Carol, printre aceștia aflându-se și Nicolae Iorga, dascălul acestuia, pe care l-a considerat, prin prisma autorității sale incontestabile, un puternic atu în ceea ce privește influențarea lui Carol¹³⁸.

---

¹³⁴ Arhiva Națională Istorică Centrală (A.N.I.C.), fond Ministerul Afacerilor Interne (M.A.I.), Diviziunea administrativă dos. 769/1927, f. 10-11

¹³⁵ Ioan Scurtu, *Criza dinastică din România, 1925-1930*, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 112

¹³⁶ Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Editura Paideia, București, 1999, p. 180

¹³⁷ *Ibidem*, p. 181

¹³⁸ Ion D. Licu, *Iuliu Maniu și restaurația*, în „Studii și articole de istorie”, LXXI, 2007, p. 117

Situația a devenit mai acută cu precădere la sfârșitul lui 1927, când frunțașii național-țărăniști, pe lângă agitațiile politice declanșate în țară și blocarea activității parlamentare, au făcut o propagandă negativă asiduă în străinătate, guvernului și țării în general, în special în mass-media, în ziarele din Franța, Marea Britanie, Germania, cu declarații surprinzător de răutăcioase și păguboase¹³⁹.

În vederea combaterii fără întârziere a haosului, a violențelor, a anarhiei la care îndemnau național-țărăniștii și partidele aliate, Duca a trimis urgent circulare prefectilor cu scopul de a curma de la bun început astfel de acțiuni nocive, dând instrucțiuni clare de a interveni dacă va fi cazul poliției și jandarmeriei. Partidul Național Țărănesc a hotărât în ianuarie 1928 să se organizeze în scurt timp adunări și întruniri în anumite orașe prin care să ceară demisia guvernului liberal și organizarea de alegeri în urma cărora urma să preia puterea.

După organizarea acestor întruniri locale și regionale, a urmat în ziua de 18 martie 1928, organizarea unei mare adunări la București pe care guvernul, și prin intermediul ministerului de Interne condus de Ion Gheorghe Duca a decis să o combată prin diverse metode cum ar fi interdicția pentru cadrele didactice de a părăsi satele și orașele, organizarea recensământului vitelor și vehiculelor în perioada 17-19 martie sau blocarea circulației unor trenuri cu direcția București¹⁴⁰. De asemenea, ministrul de Interne a dispus printre altele și întărirea gărzilor de pază de la palatele regale din capitală și dotarea lor cu armament automat¹⁴¹. Exagerate sau nu, aceste măsuri trădau grija deosebită a lui Duca de a preveni orice fel de incident. Cam așa trebuie nu, să-și facă datoria un ministru de Interne, răspunzând solicitărilor primului ministru, să fie prevăzător, să ia măsuri și să acționeze cu rapiditate atunci când situația o cere. Făcând o paranteză să spunem că nu tot așa își va face datoria un alt

---

¹³⁹ Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940*, p. 86-87

¹⁴⁰ „Curentul”, nr.70 din 20 martie 1928

¹⁴¹ A.N.I.C., fond Casa Regală Regentă - Mihai, dos. 51/1928, f.7

ministru de Interne numit Ion Inculeț, aproximativ șase ani mai târziu, servind un prim-ministru numit Ion Gheorghe Duca...

La această adunare din București s-a adresat o somație fermă guvernului „dictatorial” de a-și da demisia și a preda puterea în mâinile lui Iuliu Maniu¹⁴². Gheorghe Tătărescu, subsecretar de stat la ministerul de Interne, la acea vreme bun camarad politic și colaborator de încredere al lui Duca, a sugerat liderului național-țărănist, din îndemnul șefului său, să renunțe la ideea de a provoca dezordine și haos, antrenând masele în a lua eventual cu asalt instituțiile statului: „De ce vreți să creați precedente care vor putea fi o dată și pentru dumneavoastră neplăcute?”¹⁴³. O inițiativă care va avea rezultat pe moment și va opri exacerbarea manifestării din capitală ce putea lua o turnură tragică dar, în condițiile neînțelegerii dintre Regență și Maniu, liderul protestatarilor, va duce la organizarea în luna mai, a unei noi și de mare amploare adunări la Alba Iulia, capitala Marii Uniri, nu întâmplător aleasă.

Și într-adevăr Adunarea de la Alba Iulia a depășit-o cu mult ca dimensiune pe cea de la București, ca atare ministrul de Interne Ion Gheorghe Duca a luat din nou anumite măsuri de combatere a acesteia precum rechemarea în activitate a celor care făcuseră armata în cadrul jandarmeriei, mobilizarea pe loc a personalului căilor ferate, instalarea unor obstacole pe drumurile ce duceau la Alba Iulia sau chiar unele arestări care s-au impus când s-au semnalat acte de violență sau încălcarea legii¹⁴⁴. Cu toate acestea, datorită mobilizării făcute de Partidul Național Țărănesc și partidele aliate, Partidul Social Democrat în special, adunarea nu a putut fi împiedicată și a fost în cele din urmă autorizată la 3 mai 1928.

Duca, din însărcinarea guvernului a primit instrucțiuni de a lua toate măsurile de siguranță, civile și militare, pentru ca ea să nu degenereze, pentru ca „abcesul să crape la Alba Iulia și puroiul să nu poată curge în afară”¹⁴⁵. Ion Gheorghe Duca l-a numit pe același

---

¹⁴² „Dreptatea”, II, nr.130 din 21 martie 1928

¹⁴³ „Adevărul”, 41, nr.13575 din 20 martie 1928

¹⁴⁴ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 93

¹⁴⁵ A.N.I.C, fond 104, dos. 8560, f.1001

Tătărescu în funcția de „comandant suprem al forțelor guvernamentale”, acesta stabilindu-și drept „cartier general” orașul Deva și având în subordine pe generalii Davidoglu și Chirculescu, pe colonelul Schipor și Costel Tătăranu, șeful de cabinet al lui Duca¹⁴⁶. Din ordinul ministrului de interne, acest comandament a dat dispoziții ca în împrejurimile orașului Alba Iulia să fie concentrate importante forțe militare, în oraș de exemplu fiind instituite patrule din 30 în 30 de metri. De asemenea, pe dealurile din jur au fost instalate câteva baterii de artilerie pentru a fi gata de acțiune în orice moment¹⁴⁷. În orașul Aiud, unde se va muta cartierul general dirijat de Gheorghe Tătărescu s-a avut în subordine chiar Corpul VI armată și o escadrilă de avioane, în afară de unitățile obișnuite de jandarmi¹⁴⁸. O organizare ireproșabilă, se poate spune. În preziua desfășurării evenimentului, Gheorghe Tătărescu a primit mandat de la ministrul Duca și de la ministrul Apărării de a retrage totuși dispozitivele armatei și jandarmeriei din Alba Iulia¹⁴⁹, în urma asigurării de către lideri ai național-țărăniștilor că nu se vor produce dezordini¹⁵⁰.

În același timp, pericolul venea și din afară. Circula zvonul destul de întemeiat cum că, în acea zi a desfășurării adunării, va veni în țară principele Carol, aterizând pe platoul de lângă cetate iar de acolo, va porni spre București, unde va fi și proclamat rege, la 10 mai. Zvonurile nu erau lipsite de un suport real. În ultimele luni, mai mulți fruntași național-țărăniști se întâlniseră cu Carol în capitala Franței, punând la cale planul revenirii. Astfel, la 21 aprilie, principele plecase din Paris spre Bruxelles, iar, de acolo, spre Londra, unde ajunsese la 28 aprilie. Ca atare trebuiau luate măsuri la nivelul conducerii ministerului de Interne. Ca urmare a solicitării ministrului Ion Gheorghe Duca, legațiile României din Franța, Belgia, Olanda, Germania și Marea Britanie l-au urmărit

---

¹⁴⁶ „Dimineața”, XXIV, nr.7687 din 5 mai 1928

¹⁴⁷ *Ibidem*

¹⁴⁸ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 94

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 96

¹⁵⁰ „Adevărul”, 41, nr.13613 din 6 mai 1928

îndeaproape. Guvernul de la Londra a fost rugat să îi interzică orice activitate politică și, mai ales, să împiedice o eventuală încercare de a pleca cu avionul spre România¹⁵¹.

În momentul în care la 6 mai, ziua adunării de la Alba Iulia, în urma discursurilor liderilor politici s-a luat decizia organizării „marșului asupra capitalei” pentru a determina căderea guvernului, ministrul de Interne a intervenit și prin Tătărescu l-a anunțat pe Iuliu Maniu că s-au luat toate măsurile „pentru a reprima cu hotărâre și cu mijloace ce legea-mi pune la dispoziție, toate încercările ce s-ar face pentru turburarea liniștei și ordinii legale, lăsând, totodată, răspunderea consecințelor grave acestei intervenții în sarcina aceluia care au provocat-o”¹⁵². În cele din urmă, liderii adunării, convingși și de argumentele invocate, dar conștienți și de urmările unei asemenea deplasări ale mulțimilor, au anulat marșul, apelându-se pe alocuri chiar la forțele de ordine pentru a pune la dispoziție mijloace de transport necesare deplasării către localitățile de domiciliu ale manifestanților. Chiar minerii din Valea Jiului s-au întors la ei acasă în vagoane de cărbuni, însoțiți de jandarmi¹⁵³.

Pentru a prezenta peste hotare situația de la Alba Iulia, având în vedere că funcția sa, prin implicarea în eveniment, pretindea acest lucru, - pe lângă intervențiile așteptate ale primului ministru Vintilă Brătianu la Legațiile României - Ion Gheorghe Duca a informat oficiile diplomatice românești că „nu s-a făcut nicio aluziune la chestiunea dinastică”, astfel încât să reiasă că Carol căzuse „în mâinile unei bande de aventurieri și escroci cunoscuți, care-l împing la cele mai nesocotite atitudini”¹⁵⁴.

În același timp, printr-o scrisoare adresată Legației din Londra, ministrul român de Interne preciza că „înseși declarațiile fostului principe Carol că are concursul Partidului Național Țărănesc au fost dezmințite prin atitudinea acestui partid la întrunirea de la

---

¹⁵¹ A.N.I.C., fond Casa Regală, Carol Caraiman, dos.5/1929, f.58

¹⁵² „Universul” din 7 mai 1928, ediție specială

¹⁵³ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 99

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 100

Alba Iulia”¹⁵⁵. Totodată, Duca a dezmințit ferm ideea vehiculată că în România are loc o „revoluție”, precizând că la Alba Iulia, la adunarea de la 6 mai 1928 a fost de fapt redactată de către fruntașii Partidului Național Țărănesc o moțiune în termeni agresivi, care îndemneau vădit la violență, la preluarea puterii prin forță¹⁵⁶. În declarații date unor publicații importante europene precum „Giornale d’Italia”, „Le Temps”, „Neue Freie Presse” din Viena, ministrul Ion Gheorghe Duca a dat explicații riguroase despre adevărul frământatelor evenimente cu care se confrunta țara, combătând exagerările și declarațiile tendențioase ale național-țărăniștilor care afirmaseră peste hotare că România devenise un stat polițienesc, înfierând vehement autocrația guvernului, interzicerea autonomiei locale precum și atitudinea brutală a poliției în timpul manifestațiilor opoziției¹⁵⁷. Prin toate aceste fapte și declarații, Ion Gheorghe Duca s-a dovedit în acest fel nu numai un politician abil, capabil să se descurce în momente critice, dar și un bun diplomat care știa, chiar cu prețul unor subterfugii de nuanță, să apere interesele țării. Ca ministru de Interne, Duca a știut deci să gestioneze cea mai lungă și mai amplă campanie de răsturnare a unui guvern din istoria României de până la 1944, când după evenimentul crucial de la 23 august, a început puternica ofensivă a „comuniștilor” români de a ajunge la putere sub oblăduirea Moscovei.

Pentru a liniști opinia publică internațională și a contribui la pacificarea situației în interior, într-o scrisoare adresată lui Duca din străinătate, ministrul Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, la două zile după adunarea de la Alba Iulia, specifica faptul că „oricât de mare ar fi violența noastră ca Guvern... opoziția a ținut să declare că unirea Transilvaniei cu patria mamă este pe vecie... cu toate

---

¹⁵⁵ A.N.I.C., fond Casa Regală, Carol Caraiman, dos.5/1929, f.66

¹⁵⁶ *Ibidem*

¹⁵⁷ „Viitorul”, XXI, nr. 6074 și 6075 din 21-22 mai 1928; „Viitorul”, XXI, nr. 6082/ 1 iunie 1928 ; A.N.I.C., fond Ministerul Propagandei și Informațiilor, f. 44, p. 25

divergențele interne când e vorba de România bate în noi toți una și aceeași inimă”¹⁵⁸.

După adunarea de la Alba Iulia, ministrul de Interne Ion Gheorghe Duca a făcut o propunere justă, echilibrată, Partidului Național Țărănesc, aceea de a succede la putere dar numai după ce partidul care dăduse tonul la violențele politice avea să le curme, punând capăt adunărilor și manifestațiilor care aveau loc în mai multe orașe din țară. Însă datorită temerii ca puternica bază umană de sprijin de care dispunea în acele momente să nu fie pierdută, propunerea liderului liberal a fost respinsă în cadrul unei reuniuni a liderilor național-țărăniști condusă de Iuliu Maniu care avea loc la Chișinău, cerându-se stabilirea de către regimul liberal a unei date concrete la care urma să aibă loc schimbul de putere politică¹⁵⁹.

Iar acest lucru avea să se întâmple peste câteva luni, în noiembrie 1928, când se va lua sfârșit și mandatul lui Ion Gheorghe Duca în fruntea ministerului de Interne. Un mandat scurt dar foarte dificil pe care credem noi că, indiferent de acuzele cel mai adesea subiective aduse asupra sa sau de practicile la care s-a recurs uneori, l-a îndeplinit așa cum îi cerea datoria.

---

¹⁵⁸ A.N.I.C., fond Casa Regală Regență- Mihai, f. 41/1928, p. 32

¹⁵⁹ A.N.I.C., fond Brătianu, f.468, p. 111.

În fruntea partidului

Evoluția lui Ion Gheorghe Duca spre vârful Partidului Național Liberal a fost una care a scos în evidență nu mașinațiunile, manevrele politice obișnuite ale vremii, ci munca asiduă, devotamentul, abnegația, toate acestea puse în slujba partidului. Vom proba cu câteva stampe de activitate politică și electorală în centrul cărora s-a aflat omul politic Ion Gheorghe Duca.

Alegerile din noiembrie 1919 au marcat, în județul Vâlcea - județul în care candida și Duca - un moment de început în viața politică interbelică a județului. Participarea la alegeri a unor partide noi - Partidul Țărănesc, Liga Poporului - a avut cel puțin două consecințe majore: pe de o parte, a dus la o fărâmițare a vieții politice, dar, pe de altă parte, a oferit alegătorilor posibilitatea de a vota candidați pe care îi simpatizau, de exemplu generalul Cantacuzino-Grănicerul, pentru că era omul lui Averescu, sau candidați pe care îi considerau a fi mai înțelegători față de nevoile lor, de pildă candidații țărăniști. Cu toate acestea, cele mai multe voturi au fost oferite candidaților liberali, atât datorită anumitor influențe ale administrației, cât și grație forței pe care liberalii o aveau în Vâlcea. Deși la nivelul județului Vâlcea, Partidul Național Liberal s-a clasat pe locul întâi, la nivel național a obținut abia locul al doilea, obținând mai puține locuri în Parlament decât Partidul Național Român. Unele personalități ale partidului vorbeau atunci chiar de o criză a acestuia. Această criză s-a manifestat și în Vâlcea, unde, în ciuda forței lor, liberalii nu au reușit să-și adjudece toate cele opt locuri de deputați, fiind nevoiți să cedeze două locuri unor candidați independenți. Duca a caracterizat astfel rezultatele obținute în județul Vâlcea: „La Vâlcea, prin autoritatea mea personală, am obținut majoritatea voturilor,... dar rezultatul alegerilor a reprezentat pentru noi o înfrângere”¹⁶⁰. Iată deci o mostră concretă a eficienței activității politice a lui Ion Gheorghe Duca.

---

¹⁶⁰ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. IV, p. 232

Un episod mai târziu din 1927 ne amintește prin presa vremii: „Pe cuprinsul întregului Ardeal, Partidul Național Liberal a început a se reorganiza. Vizitele făcute de către foștii miniștri I.G. Duca și N. N. Săveanu în cercurile ardelenesti, au avut darul de-a întări și mai mult rândurile slăbite ale partidului liberal. Iar după amiază, la recepție, cuvântarea dlui I.G. Duca, a fost insuflată de cel mai robust optimism. În cadrele întrunirii de la Cluj s-a reliefat un fapt: că partidul liberal în Ardeal este o realitate. În Ardeal, partidul liberal capătă tot mai mulți aderenți în rândurile intelectualilor. Mulți din partidul național, nemulțumiți de fuziune, au început a se orienta către liberali. Și această orientare o legitimează cu aceea, că așa înțeleg, să protesteze cei nemulțumiți, în fața faptei dlui Maniu de a se fi unit cu țărăniștii. Însă nu numai nemulțumiții de fuziune se înscriu la liberali. Mulți și dintre acei ce-au trăit în afara politiceii de partid, au început a se orienta către liberali. Rândurile partidelor fuzionate au fost sparte. În mijlocul lor a pătruns partidul liberal cu toată armătura sa de disciplină. Și această pătrundere este una dintre cele mai presante necesități. Căci singurul partidul liberal reprezintă intransigența națională în politică. Or, noi în Ardeal, avem nevoie tocmai de această intransigență”¹⁶¹.

Anul 1930 ne aduce o situație nouă și dificilă pentru liberali, Partidul Național Țărănesc ajunsese la putere, urmând să gestioneze însă nefericit momentele de criză. Ca atare, rolurile se inversaseră, și ca un aspect specific al disputei politice românești, liberalii erau aceia care demonstau și protestau împotriva măsurilor și nedreptăților guvernului. Cu prilejul Congresului din mai 1930, la care s-a adoptat un nou program al Partidului Național Liberal, mii de cetățeni s-au adunat în București, la solicitarea liderilor liberali, printre care și Ion Gheorghe Duca, pentru a cere Regenței demisia guvernului¹⁶². Partidul încerca să-și recapete popularitatea de altădată și își verifica în acest fel priza la electorat după scorul

---

¹⁶¹ „Clujul Românesc” din 23 ianuarie 1927 .

¹⁶² Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 196

dezastruos de 6,55%¹⁶³, înregistrat la finele lui 1928, când s-a produs cel mai mare succes electoral al unui partid, Partidul Național Țărănesc.

În condițiile revenirii surprinzătoare în țară a lui Carol, doar o lună mai târziu, în iunie 1930, Ion Gheorghe Duca a afirmat la sediul partidului, în cadrul unui discurs vehement anticarlist că „Mai bine îmi tai mâna dreaptă decât să colaborez cu acest aventurier”¹⁶⁴. A fost o atitudine unică, curajoasă, a unui om politic revoltat de ceea ce se petrecea.

Cu o zi înainte de ziua de 8 iunie 1930, cea a investirii lui Carol ca rege al României, în ședința Comitetului Executiv al Partidului Național Liberal, Duca a afirmat: „Să-mi dați voie să fac în fața dumneavoastră acest examen al conștiinței mele și cred că îmi veți admite că sub imperiul întâmplărilor de azi noapte mi-am stabilit convingerea în această chestiune. De mult cugetam la această chestiune și în dese rânduri mi-am pus în conștiința mea judecata acestei chestiuni care bănuiam că va surveni cum s-a și întâmplat. Am scrutat tot ce-mi poate spune judecata și conștiința mea și din două motive: unul de ordin etic și altul de ordin politic și național, mă împiedică definitiv să primesc soluția de azi. Am fost prea strâns legat de opera regelui Ferdinand I și a lui Ion I.C. Brătianu, am slujit țara sub conducerea acestora în timpuri care prin nimic nu se pot șterge, așa încât este firesc ca să urmez în totul hotărârea lor. Aș considera că mă dezonoarez făcând altfel, și, deci, să sfârșesc cariera mea politică cu un act de dezonoare. Aș trece totuși peste dezonoarea mea, dacă aș avea conștiința că slujesc un mare interes politic și național. Am însă absoluta convingere contrarie. Fapta de astă noapte este cea mai primejdioasă aventură ce s-a putut face și este tot ce poate aduce mai mult rău consolidării noastre naționale și situațiunii Țării în toate privințele. La o primejdioasă aventură nu pot să iau parte, refuz să mă duc chiar dacă viața mea politică ar lua

---

¹⁶³ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 110

¹⁶⁴ Nicolae Iorga, *România contemporană de la 1904 la 1930. Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, București, 1932, p. 437

sfârșit azi. Sfatul ce dau partidului nostru este o intransigență absolută. Vor fi vremuri foarte grele, mergem la o luptă dârză. Prin urmare, să ne numărăm. Vor fi șovăitori, vor fi profitori de noi situațiuni, totuși noi vom învinge. Dl. Brătianu v-a arătat că aceleași timpuri le-am trăit și la Iași unde pe puțini ne-a susținut o credință și totuși, cu această credință am biruit. Nu e vorba să se forțeze conștiința nimănui, fiecare să judece și fiecare să se lase hotărât numai de interesele superioare și permanente ale Țării pe care o slujim. Eu v-am spus întreg gândul meu de la care nimic pe lume nu mă va abate”¹⁶⁵.

Ulterior, în urma producerii Restaurației, deci a faptului deja împlinit, a urcării lui Carol pe tron, Duca, rămânând pe aceleași poziții, va declara categoric: „Nu ne solidarizăm cu ce s-a petrecut. Lăsăm celorlalți răspunderea și așteptăm”¹⁶⁶. Însă nimic nu s-a schimbat, iar omul politic liberal trebuia să mediteze serios la ce era de făcut.

Analizând situația Partidului Național Liberal, în 1930 - mai ales în contextul nefavorabil al începutului domniei lui Carol al II-lea - devenise foarte evident că avea nevoie de un suflu nou, de oameni aflați la conducere care să poată tranșa lupta istorică cu Partidul Național Țărănesc și care să readucă partidul în fruntea țării așa cum fusese în mod strălucit în anii '20. De altfel, mulți membri și adepți ai liberalilor socoteau că partidul își cam pierduse busola la vârf, că Vintilă Brătianu nu mai era capabil să-l ducă în fruntea țării.

Și pentru a putea proba acest lucru să precizăm că în vara lui 1930 se dezvoltase deja un puternic curent de opinie în favoarea lui Ion Gheorghe Duca și ostil lui Vintilă Brătianu. Curent care nu era întreținut sub nicio formă de Duca prin intrigi politice și promisiuni clientelare. La 30 iulie 1930, un grup de șefi din teritorii și membri ai delegației permanente ale organizațiilor județene i-au trimis un memoriu destul de sugestiv lui Ion Gheorghe Duca, în care se susțineau următoarele: „Prietenii noștri activi până ieri care au făcut

---

¹⁶⁵ „Viitorul”, XXII, nr. 6698 din 8 iunie 1930

¹⁶⁶ „Viitorul”, nr.6755 din 17 iunie 1930

maximul de sacrificii în interesul partidului, azi, din cauza situației complicate din lăuntru partidului și a lipsei complete de directive clare, precise și hotărâte din partea conducerii centrale, se simt cu totul descurajați, dezorientați și dezavantajați politicește. Noi înșine ne simțim ca toți cei conștienți, dezorientați și descurajați de ziua de mâine, deoarece vedem dar că în situațiunea de azi partidul merge spre prăbușire sigură. Astăzi suntem în plină criză...”¹⁶⁷. Și într-adevăr, starea de-a dreptul deplorabilă fizică și psihică în care și-a dus ultimele luni de viață conducătorul Partidului Național Liberal impunea rapid o schimbare în fruntea sa. Însă Vintilă Brătianu se menținea și în această stare pe poziții de nezdruccinat¹⁶⁸.

S-a ajuns la ceea ce a rămas cunoscut ca fiind un conflict între generația „bătrânilor” și cea a „tinerilor” între aceștia din urmă aflându-se precum Gheorghe Brătianu, Gheorghe Tătărescu și Mihail Manoilescu care, din păcate, începeau să-și arate din plin devotamentul față de noul suveran. Era vremea frământărilor politice, e drept nu doar în sânul liberalilor. Ca atare partidul se va rupe întrucâtva, vor rezulta aripi dizidente, cea mai importantă cea condusă de Gheorghe Brătianu, dar care nu au afectat major structura sa de bază. În cele din urmă moartea lui Vintilă Brătianu a determinat alegerea lui Ion Gheorghe Duca drept lider al Partidului Național Liberal în ultimele zile din 1930, reprezentând fără doar și poate soluția cea mai potrivită pentru a prelua destinele liberalilor, având în vedere activitatea sa rodnică și meritorie de până atunci în slujba partidului și a țării. Grigore Gafencu, membru al Partidului Național Țărănesc, aprecia că „răbdarea lui față de Vintilă i-a fost pe deplin răsplătită. În loc de a veni contra casei Brătianu, a venit cu concursul ei. Aclamațiile partidului întreg erau adresate nu numai meritelor muncii sale, dar desigur și atitudinii incontestabil elegante față de fostul șef”¹⁶⁹. Erau cuvinte care veneau din partea unui

---

¹⁶⁷ Ioan Scurtu, *Politică și viață cotidiană în România în secolul XX și secolul XXI*, Editura Mica Valahie, București, 2011, p. 54.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 54-55

¹⁶⁹ Grigore Gafencu, *Consemnări politice*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 27

important adversar politic, dar care nu putea să nu recunoască lui Duca meritele și onestitatea politică a lui Duca, aceasta din urmă o calitate destul de rară pe atunci.

Deoarece pentru el importante erau soarta partidului și a țării, pe deplin conștient că noul regim al celui pe care nu-l accepta deloc în sinea lui și împotriva căruia luase deci și o poziție tranșantă, oficială, era aproape imposibil de răsturnat, politica lui Duca pe care a imprimat-o și partidului a fost una strategică, care a părut în aparență a fi una de cedare, de compromis în fața monarhului și a susținătorilor săi care deveneau din interes din ce în ce mai numeroși. S-a susținut de către unii că noul conducător liberal dorea să se împace cu regele pentru a ajunge cu orice chip la guvernare, doar din ambiții politice personale, urmând să înfeudeze partidul acestuia, devenind un supus necondiționat al său¹⁷⁰.

Chiar Constantin I.C. Brătianu, nemulțumit că sorții șefiei au înclinat spre Duca și nu spre el, l-a acuzat pe acesta că duce o politică miluită față de Coroană care va compromite în cele din urmă partidul, indiferent că va ajunge sau nu la putere¹⁷¹. Printre altele s-a speculat mult pe faptul că Duca a încheiat în 1931 un cartel cu Nicolae Iorga și Constantin Argetoianu¹⁷² – acesta din urmă în afara faptului că rămâne un memorialist de frunte al românilor, fiind de fapt cel mai mare migrator politic din politica românească, devenit unul dintre lacheii Coroanei – în ajunul formării guvernului de „Uniune Națională”. Cu siguranță, Carol al II-lea îl sfătuisese pe Argetoianu să facă acea înțelegere cu Duca pentru a-l putea compromite în scurt timp¹⁷³. Un alt fruntaș liberal, Atta Constantinescu a afirmat cum că în urma parafării acestui cartel, Duca nu mai putea „revendica nici pentru azi, nici pentru mâine dreptul de a reprezenta ceea ce a fost marele partid Național

---

¹⁷⁰ Amedeu Bădescu, *Scurt istoric al P.N.L.*, vol I, în „Biblioteca Academiei”, Arhiva Istorică, fond XV, dos.1281, f. 42

¹⁷¹ A.N.I.C., fond Casa Regală, dos. 22/1932, f.13

¹⁷² Florea Nedelcu, *Contradicții și orientări în evoluția Partidului Național Liberal (1930-1931)*, în „Revista de Istorie”, nr.12/1976, tom 29

¹⁷³ A.N.I.C., fond RSA, dos.10172, vol. 3, f.65

Liberal¹⁷⁴. La urma urmei, putem spune că sprijinul acordat de Duca guvernului Iorga–Argetoianu a fost unul normal, în condițiile în care în urma eșecului precedentului executiv al Partidului Național Țărănesc condus de George G. Mironescu, era o soluție perfect justificată, poate cea mai bună, formarea unui guvern de unitate națională care să cuprindă cât mai multe dintre partidele politice sau să beneficieze de susținerea acestora.

În ceea ce privește atitudinea politică a noului lider liberal se înșelau însă cu toții. Ion Gheorghe Duca, în afara faptului că a avut o atitudine corectă, umanitară în tot ceea ce a întreprins în politică, atât la nivelul partidului cât și în funcțiile pe care le-a deținut, era și o persoană inteligentă, capabilă - nu din interes personal, încă o dată subliniez asta - să se adapteze, cu regretele pe care le-a avut desigur, conjuncturii politice în care întrase țara, iar politica deseori înseamnă nu, unele compromisuri. Evident că se poate spune că a dat înapoi de la cele afirmate în discursul ținut la sediul partidului în momentul în care se producea restaurația. Dar nu putea să stea deoparte, și nici să se dea deoparte, ar fi însemnat prăbușirea totală a partidului, lăsat moștenire de mentorul său Ion I.C. Brătianu. La urma urmei, Duca nu a făcut nimic imoral, viața și caracterul său nu-l recomandau pentru așa ceva, pentru a deveni un cameleon politic, a căutat să răzbată, fără a avea vreun aliat sincer, singur într-o lume politică ostilă, care se deteriora treptat. Cu siguranță se poate spune că Ion Gheorghe Duca a fost forțat să devină un politician abil, dar și-a păstrat în același timp gradul său de idealism, de speranță, care l-a caracterizat încă de la începutul carierei sale politice. Drumul său politic se dovedea însă destul de sinuos, anii '30 nu mai semănau cu anii '20.

Duca vroia să ajungă să conducă un partid foarte bine pregătit din punct de vedere al cadrelor care să facă față atât ca oameni de partid cât și ca oameni de stat și de guvernare. Duca a vrut ca, printr-o reorganizare generală a partidului, să aducă în rândul lui

---

¹⁷⁴ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *Viața economică și politică a României (1933-1938)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 29-30

oameni tineri, manifestând o puternică disciplină de partid. Era conștient că numai în acest mod putea să ajungă la guvernare, având în vedere situația politică din anii 1931–1933. Și într-adevăr, desfășurând o activitate organizatorică susținută a reușit să dinamizeze partidul, să-i refacă prestigiul. Timp de trei ani (22 decembrie 1930 - 29 decembrie 1933) se ocupă în mod direct de refacerea organizațiilor județene ale Partidului Național Liberal, străbate fără odihnă țara, verifică în amănunțime felul în care se propagă ideologia liberală, participă personal la selecționarea membrilor de partid.

În plus, Duca va face și o serie de schimbări în conducerea unor organizații județene cărora le schimbă șefii, va schimba o serie de membri ai Comitetului Central și ai altor organisme politice ale partidului. Va reorganiza Centrul de Studii liberale, serviciul de propagandă și în special organizația de tineret, căreia noul lider îi va acorda o mare importanță. El convoacă o serie de congrese ale organizațiilor locale ale partidului în urma cărora sunt înlocuite vechile conduceri din vremea predecesorului său sau sunt introduse o serie de elemente tinere, chiar dacă o parte din filiale se opun acestei schimbări din conservatorism politic¹⁷⁵. Tot el este cel care va promova în posturile de vârf o serie de tineri talentați și cu putere de muncă cum sunt Victor Iamandi, Petre Ghiață, Petre Bejan sau Mihail Cancicov, care doreau adaptarea rapidă și definitivă a partidului la noua situație. Acești tineri au format apoi cele două grupuri de opinie din cadrul partidului, cunoscute sub denumirea de grupul „H” și „Părerii libere”, ambele formate sub înrâurirea ideilor lui Ion Gheorghe Duca. În acestea intrau deci tineri profesioniști remarcabili, unii foști secretari de cabinet, secretari de guvern sau foști prefecți ori primari, în timpul guvernărilor liberale. Ambele grupuri aveau concepții novatoare, susținând ideile neoliberalismului, și în esență cele promovate de Ion Gheorghe Duca, al căror mentor putem spune că le-a fost, în ceea ce privește intervenția statului în economie, motiv pentru care vor fi și percepuți

---

¹⁷⁵ Florea Nedelcu, *op. cit.*, p. 1868-1870.

ca formând aripa de stânga a partidului. Orientarea o imprimă ideologic noul conducător al partidului.

Dar, din păcate pentru eforturile lui Duca, maleficul Carol al II-lea va alimenta conflictul dintre „tineri” și „bătrâni” în interior, acest conflict ducând, cu toate încercările de refacere ale lui Duca, la o scindare serioasă a Partidului Național Liberal. Conflictele pentru puterea politică dar mai ales pentru cea financiară pe care suveranul se va pricepe ca nimeni altul să le întrețină vor duce treptat la măcinarea partidului. Ca atare este pe deplin normală, morală și justificată direcția politicii liberale adoptate de Ion Gheorghe Duca, îndreptată împotriva lui Carol al II-lea, unii fruntași liberali susținând chiar luări de poziții în străinătate împotriva monarhului¹⁷⁶. Nu se știe însă în ce măsură Ion Gheorghe Duca a fost implicat concret în aceasta.

Ca răspuns față de atacurile împotriva palatului regal și puternica campanie a liberalilor împotriva guvernului Vaida-Voevod, Carol al II-lea, în stilul lui caracteristic, bazat pe intrigi și promisiuni deșarte, îi va da lui Duca asigurări, prin câțiva reprezentanți ai anturajului său, Puiu Dumitrescu și Cesianu, cum că el și Partidul Național Liberal vor fi aduși la putere în scurt timp, având în vedere că guvernul național-țărănesc nu va mai putea rezista prea mult¹⁷⁷. Conducătorul liberal s-a arătat însă circumspect față de aceste promisiuni, arătând că liberalii trebuie să fie vigilenți și la nevoie mâna regelui trebuie să fie forțată în cazul în care la putere nu va fi desemnat un guvern liberal¹⁷⁸.

Paralel cu lupta împotriva adversarilor politici, Duca s-a văzut confruntat și cu problema păstrării integrității și și unității partidului, absolut necesară în vederea preluării puterii. Liderii mișcărilor liberale scizioniste precum Gheorghe Brătianu, Constantin Argetoianu, Victor Iamandi sau Petre Ghiață, care îl contestau pe Duca, țintind „mazilirea” sa deveniseră extrem de vehemenți atât în

---

¹⁷⁶ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.*, p. 36

¹⁷⁷ „Viitorul”, anul XXV, nr.7634, din 6 iulie 1933

¹⁷⁸ A.N.I.C, fond Casa Regală, dos. nr.5/1933, f. 3

întrunirile lor publice cât și prin presa proprie de partid. Astfel, Gheorghe Brătianu, ținea morțiș să devină lider al liberalilor: „Gheorghe Brătianu, în calitate de fiu al lui Ion C. Brătianu, se socotea succesori de drept la șefia partidului, deci pentru el Ion Gheorghe Duca era un uzurpator”¹⁷⁹. Acesta a lansat prin oficiosul său, *Mișcarea*, ideea formării, în urma debarcării de la putere a țărăniștilor, a unui guvern liberal condus de către dr. Constantin Angelescu, în care el personal avea să joace un rol important¹⁸⁰.

Însă Duca nu se ocupa de atacuri îndreptate împotriva fracțiunilor, ci activitatea Partidului Național Liberal a rămas concentrată pe obiectivele vitale politice, economice și sociale. Cât despre problemele interne ale partidului, delegația permanentă a emis în iulie 1933 un comunicat oficial în care se preciza: „Casa Partidului Național Liberal rămâne deschisă pentru acei care ar voi să se întoarcă în ea, dar cu respectarea integrală a programului, a ierarhiei și a conducerii actuale a partidului”¹⁸¹.

Deoarece conjunctura o impunea, aflat în postura de lider al celui mai puternic partid aflat în opoziție, Duca a declanșat în 1933 o campanie intensă de răsturnare a unui guvern care se dovedea incapabil și corupt, punctul maxim al acestui fenomen constituindu-l bineînțeles „Afacerea Skoda”. Însă Duca nu a înțeles să procedeze violent și haotic, așa cum făcuseră țărăniștii în 1928, punând în primejdie siguranța și autoritatea instituțiilor statului. Nici nu putea să facă acest lucru tocmai cel care în acea perioadă fusese cel abilitat prin funcția sa de ministru de interne să ia măsuri legale de curmare a agitațiilor declanșate de către Partidul Național Țărănesc și aliații săi. Tactica preconizată de Duca și conducerea liberală a vizat lupta parlamentară și întrunirea de întruniri publice în diferite orașe ale țării în care frunțașii partidului luau poziție împotriva național-țărăniștilor. Au fost însă adunări pașnice, care au respectat legea, iar propaganda făcută de liberali a fost una rațională, bazată pe

---

¹⁷⁹ Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 297

¹⁸⁰ A.N.I.C., fond Saint-Georges, dos. XLV/3/1916-1933, f.56

¹⁸¹ *Ibidem*, f.61

argumente solide, pe principii, nu doar pe discursuri exaltate, instigatoare, pline de ură, de răzbunare.

În acel an, campania Partidului Național Liberal pentru a ajunge la putere a purtat marca „Ion Gheorghe Duca”, fiind una de mare amploare dar liniștită, la obiect, fără a calomnia, așa cum trebuie să arate de fapt orice campanie electorală. Duca a cerut organizațiilor județene să lupte pentru mântuirea țării, pentru reluarea operei de consolidare a României întregite¹⁸². Conducătorul a fost deseori prezent la aceste manifestații, iar prezența sa a fost o garanție a respectării ordinii, legalității, a deontologiei electorale. La una din aceste întruniri care a avut loc în Dâmbovița, el a afirmat că „regimul național-țărănist își trăiește ultimele clipe și că... țara așteaptă salvarea ei de la Partidul Național Liberal”¹⁸³. Duca a făcut apel la „continuarea luptelor începute și pe care suntem decși să le ducem până la capăt pentru biruința cauzei noastre”¹⁸⁴.

Ion Gheorghe Duca se dovedise în acești ani de când preluase șefia a fi singurul politician liberal cu suficientă autoritate pentru a putea menține partidul și de a-l propulsa în fruntea țării.

La 1 octombrie 1933, cu puțin timp ca Ion Gheorghe Duca să fie desemnat prim-ministru, Partidul Național Liberal a adoptat un nou program¹⁸⁵, prin care-și propunea să guverneze după eșecurile regimurilor național-țărăniste, pe criteriul aplicării regimului constituțional-parlamentar, prin respectarea prerogativelor tuturor puterilor constituționale și eliminarea exceselor care au dus la scăderea prestigiului acestora. Printre obiectivele importante erau preconizate măsuri împotriva „mișcărilor anarhice” - evident e vorba de Mișcarea Legionară, care se făcuse remarcată în ultimul timp prin excese de zel, prin violență - modernizarea agriculturii și rezolvarea crizei agricole prin adaptarea ei la condițiile pieței internaționale și printr-o largă conversiune a datoriilor agricole, reducerea impozitelor, degrevări fiscale, îmbunătățirea situației clasei

---

¹⁸² „Viitorul”, anul XXV, nr.7634 din 6 iulie 1933

¹⁸³ „Universul”, anul L, nr.207, din 1 august 1933

¹⁸⁴ *Ibidem*

¹⁸⁵ Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940*, p. 112-113

muncitoare, mai ales după puternicele mișcări greviste din 1933, combaterea șomajului.

Se știe că direcția de bază a Partidului Național Liberal era industrializarea, în condițiile în care în anii '20 ea fusese realizată în bună măsură. De aceea, agriculturii i se acordă de către Duca, așa cum se cuvine, un rol primordial, situația sa fiind analizată în mod amănunțit. Se vedea faptul că fusese odată în fruntea ministerului Agriculturii și cunoștea îndeaproape situația. Sunt vizate raționalizarea, sporirea cantitativă și calitativă a producției agricole, procurarea de semințe și reproducători, dezvoltarea învățământului agricol, valorificarea produselor, organizarea comerțului extern pe baza convențiilor comerciale și organizarea pieței de desfaceri, construirea de silozuri și abatoare, standardizarea și garantarea cerealelor, încurajarea viticulturii, pomiculturii și a creșterii vitelor, sporirea industriilor agricole, armonizarea prețurilor produselor agricole cu prețurile produselor industriale și o gospodărească politică forestieră. O deosebită sollicitudine trebuia să fie acordată podgorenilor pentru a-și asigura o mai bună rentabilitate a produselor lor și pentru a limita supraproducția care creează criza viticolă. Și pentru că era un mare susținător al mișcării cooperatiste, un obiectiv important era sporirea numărului de cooperative agricole. Acestea erau măsurile prin care agricultura urma să renască, creându-se „putința unei rodnice propășiri”.

Problema muncitorească preconiza realizarea unei politici sociale care „să asigure, tuturor categoriilor de muncitori, condițiile de viață cerute de năzuințele timpului, de prețuirea muncii și de respectul demnității omenești”. De asemenea se urmărea „încurajarea tuturor inițiativelor particulare și a întreprinderilor din țară pentru ca printr-o sporire a activității generale și printr-un program de investiții să se ajungă la înlăturarea crizei de muncă și la o mai mare bunăstare materială a păturii muncitoare precum și o bună și rațională întrebuințare a fondurilor de asigurare și de efectivă asistență muncitorească.

La o simplă analiză se pot observa de fapt generoasele idei și principii doctrinare ale liderului liberal, puse în slujba românilor,

preocuparea pentru ca mai ales oamenii de rând să poată trăi mai bine.

Luând cuvântul la dezbaterile programului, Duca a insistat asupra faptului că „Partidul Național Liberal a optat pentru „legi puține dar bune... Nu este nevoie de legi noi, cât de aplicarea efectivă și cinstită a celor existente”¹⁸⁶.

Acest program avea să fie imediat atacat din momentul în care liberalii au venit la guvernare în noiembrie 1933 de către toate partidele din opoziție care au invocat imposibilitatea punerii sale în practică datorită conținutului său prea înaintat¹⁸⁷.

Cunoscând natura umană a celui care a fost Ion Gheorghe Duca, gândirea și faptele sale concrete de până atunci, consider că nu putem să calificăm toate aceste idei și intenții doar ca niște vorbe goale, simple promisiuni politice, demagogice. Din păcate, tragicul eveniment din 29 decembrie 1933, de peste foarte puțin timp, care a pus capăt brutal vieții sale, nu a mai lăsat răgaz ca acest om politic deosebit să-și poată duce la îndeplinire principiile și crezul...

---

¹⁸⁶ „Viitorul”, anul XXV, nr.7786 din 1 ianuarie 1934

¹⁸⁷ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.*, p. 47-49

La apogeul carierei sau scurtul drum spre abis...

Anul 1933 a fost un an foarte agitat care a început prost și s-a încheiat la fel. „A treia curbă de sacrificiu”, grevele ceferiștilor și petroliștilor apoi scandaloasa afacere „Skoda” au „aruncat în aer” scena politică și societatea românească în general. Spre sfârșitul anului vine și vremea încheierii perioadei guvernării național-tărăniste, care începuse în noiembrie 1928, având o pauză în guvernarea Iorga-Argetoianu, între aprilie 1931 și iunie 1932. Guvernul Vaida-Voevod demisionează și cum perspective ale formării unui alt guvern de coaliție sau uniune națională nu mai existau, Carol al II-lea ia o decizie la care nu ar fi recurs poate niciodată și anume să încredințeze sarcina formării unui executiv provizoriu și a organizării de alegeri, Partidului Național Liberal, singura alternativă viabilă. Regele nu-l simpatiza deloc, din contră, pe cel pe care, în calitate de șef al partidului, se vedea pus în situația nedorită de a-l numi prim-ministru. Monarhul nu putea uita sub nicio formă că Duca, în calitate de ministru de Interne se împotrivise ferm revenirii sale în țară în 1928. Nu putea uita de asemenea, reacția și declarațiile potrivnice, din 1930, la momentul urcării sale pe tron, unice de altfel pentru un om politic. Dar Ion Gheorghe Duca personal era bine văzut în străinătate, este vorba desigur în primul rând de cercurile guvernamentale de la Londra și Paris, ale celor două democrații occidentale cu care se afla în relații strânse. Ca atare, suveranul, în pofida sentimentelor sale anti-Duca, a conștientizat că este totuși în interesul statului român să țină seama de simpatia și suportul Angliei și Franței pentru Duca și Partidul Național Liberal, mai ales în vederea susținerii economice și financiare pentru economia românească. La acea vreme, România era fidelă – iar Carol al II-lea de asemenea – politicii tradiționale de alianță cu marile democrații vestice și era argumentul cel mai solid în acest sens¹⁸⁸.

---

¹⁸⁸ Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei*

De cealaltă parte, Duca, deși îl detesta pe suveran, asta pentru că sentimentele față de acesta nu se schimbaseră, a acceptat, nu din ambiție politică cum au insinuat unii, ci din dorința de a încerca să redreseze grava situație a țării și de a repune partidul acolo unde era ferm convins că îi e locul. După cum aflăm de la soția sa, Nadia Duca, „Jean îl detesta pe rege. Nu întâmplător, Carol nu l-a dorit prim-ministru. Se temea de Duca și de orice întărire a vreunui partid politic care ar fi putut să-i amenințe planurile lui de dominație. De câte ori se întorcea de la palat, era dezamăgit de felul în care decurgeau audiențele la rege « Nu pot lucra cu escrocii » îmi spunea mândros dar și abătut. Regele îl primea fără plăcere și destul de rar... Voia el să facă ceva, dar...”¹⁸⁹.

Tocmai de aceea credem că ar fi greșit să-l judecăm aspru pentru că a făcut un „pact cu diavolul”. Astfel de înțelegeri au făcut destui alți politicieni din carierism, slugărnicie, arivism, nu le mai menționăm numele, însă nu e cazul lui Duca.

La data de 2 noiembrie 1933, Duca a fost primit în audiență la rege, cu această ocazie politicianul liberal prezentând măsurile pe care viitorul guvern liberal le va lua pentru redresarea situației interne, asigurându-l pe suveran că Partidul Național Liberal este pe deplin capabil să preia frâiele guvernării. Atitudinea regelui a fost una disprețuitoare și rece, l-a primit distant și l-a ținut tot timpul în picioare, fără să-i întindă mâna, nesocotind cele mai elementare reguli de politețe¹⁹⁰. În timp ce Duca încerca și reușea să-și înfrâneze disprețul față de Carol al II-lea de dragul partidului și conștient de importanța actului de guvernare, monarhul nu făcea același lucru, dovedind că pentru el securea războiului nu fusese îngropată. În aceste condiții, o colaborare normală între regele Carol al II-lea și primul ministru Ion Gheorghe Duca era greu de întrezărit, existând pericolul ca, în cazul, de altfel ușor de anticipat ca Partidul Național

---

de guvernământ în istoria modernă și contemporană, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 365-366

¹⁸⁹ D. Sorescu, *Interviu cu Nadia Duca*, în „Magazin cultural istoric și de informație. Revistă a românilor de pretutindeni”, aprilie, nr.4(170)/ 2008, p. 6

¹⁹⁰ *Ibidem*

Liberal să câștige alegerile, suveranul să saboteze în mod perfid, în felul său caracteristic, deciziile luate de noua putere executorie.

Cu toate că regele Carol al II-lea a vrut mult timp să îngreuneze ajungerea la putere a partidului liberal, și-a dat seama că acesta era cel mai puternic și putea oferi stabilitatea vieții politice și a țării după anii de profundă criză. Cu toate acestea, pe considerentul antipatiei personale față de Ion Gheorghe Duca, dorind să-l irite, el a mai încercat să mai pună unele condiții peste care era convins că acesta nu o să poată trece, cerându-i să coopereze cu Partidul Național Liberal al lui Gheorghe Brătianu și cu Partidul Agrar al lui Octavian Goga. Fără să-și piardă cumpătul, Duca a acceptat să poarte discuții cu cei doi politicieni care s-au situat însă pe poziții egoiste și ireconciliabile¹⁹¹. În consecință, datorită piedicilor puse de monarh și a pretențiilor avute de unii lideri, negocierile care s-au purtat, deși n-au durat mult, au fost foarte dure. Dar liderul liberalilor avea oarecum experiența participării la formarea guvernelor liberale încă din 1914, iar bineînțeles că acest aspect i-a fost util.

Pe lângă toate acestea, primul ministru încă în funcție, Alexandru Vaida-Voevod a insistat cu încăpățănare să rămână în funcție alături de guvernul său, cerând la 7 noiembrie audiență la suveran, în speranța că-l va convinge de acest lucru. Având în vedere că Partidul Național Liberal al lui Duca hotărâse convocarea unei mari adunări publice la București la 15 noiembrie, când se deschidea sesiunea parlamentară¹⁹², deci exista perspectiva unor grave tensiuni politice și sociale, Carol al II-lea nu a putut lua decât singura soluție viabilă, pe care i-a comunicat-o și lui Vaida-Voevod, aceea a depunerii mandatului¹⁹³. În acest fel, sacrificându-l pe Vaida, regele pune capăt unei situații explozive.

În cele din urmă, după demisia la 9 noiembrie 1933 a lui Vaida-Voevod, câteva zile mai târziu, la 14 noiembrie 1933, sub

---

¹⁹¹ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.*, p. 52-53

¹⁹² „Viitorul”, *Partidul Național Liberal proclamă rezistența cetățenească împotriva guvernului Vaida*, anul XXV, nr.7733 din 9 octombrie 1933

¹⁹³ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 366-367

președinția lui Duca, se formează noul guvern de tranziție al Partidului Național Liberal.

Odată investit, guvernul Ion Gheorghe Duca avea misiunea de a reprezenta puterea provizorie, de a organiza alegeri în scurt timp, dar era evident pentru toată lumea că succesul electoral avea să fie de partea sa, în condițiile slăbiciunii celorlalte partide. În componența sa se aflau nume sonore, respectabile, Nicolae Titulescu, la Afacerile Străine, Constantin I.C. Brătianu, la Finanțe, Constantin Angelescu la Instrucțiunea Publică, iar la celelalte ministere se aflau Nicolae Uică la Apărarea Națională, Victor Antonescu la Justiție, Ion Inculeț la Interne, Constantin Dimitriu la Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, Alexandru Lapedatu la Ministerul Cultelor și Artelor, Gheorghe Cipianu la Agricultură și Domenii, Gheorghe Tătărescu la Ministerul Industriei și Comerțului, Richard Franasovici la Lucrări Publice și Comunicații¹⁹⁴. Trebuie spus că dintre toți politicienii din afara partidului, doar Nicolae Iorga și Grigore Filipescu au agreat numirea lui Duca¹⁹⁵.

Carol al II-lea a acceptat cu greu acest lucru, deoarece Duca era o persoană corectă, inflexibilă în ceea ce privește jocurile și afacerile murdare, aranjamentele și tranzacțiile politice cu care el era obișnuit, așa cum procedase de exemplu cu Alexandru Vaida-Voevod. Monarhul și camarila sa îl considerau un obstacol în calea planurilor lor de îmbogățire rapidă. În urma jurământului depus de Duca și membrii guvernului, Carol al II-lea a ținut să spună în mod lapidar: „Nu-mi fac nicio iluzie asupra sarcinii aproape peste puterile omenești care vă incumbă”¹⁹⁶. Cuvinte care spun de la sine că suveranul nu punea preț pe acest guvern, nu se aștepta și nu dorea efectiv ca el să reușească, chiar dacă el a declarat că dorește să lucreze „în cea mai strânsă colaborare cu guvernul”¹⁹⁷. Cu toate

---

¹⁹⁴ A.N.I.C., fond Ministerul Propagandei Naționale, Presa externă, dos. nr. 435/1933-1934, f.5

¹⁹⁵ „Universul”, anul L, nr.312 din 14 noiembrie 1933

¹⁹⁶ A.N.I.C., fond Ministerul Propagandei Naționale, f.2

¹⁹⁷ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 367.

acestea, primul ministru a ținut să replice în mod diplomatic și elegant: „Ne dăm cu toții seama de greutatea deosebită a sarcinii ce ne-ați încredințat”¹⁹⁸. În mod protocolar evident, și doar din acest punct de vedere, Duca și-a exprimat „mulțumirile recunoscătoare” pentru încrederea acordată, asigurându-l pe suveran de „întregul devotament” al guvernului¹⁹⁹.

În cuvântarea sa de investitură, Ion Gheorghe Duca a prezentat direcțiile pe care țara trebuia să le urmeze: conservarea și apărarea regimului parlamentar și constituțional, restabilirea echilibrului bugetar grav afectat și chibzuita gospodărire a finanțelor publice, impozitele reduse, problema conversiunii datoriilor, stimularea energiilor productive, agricultura, dezvoltarea comerțului, întărirea armatei, de fapt punerea în practică a recentului program elaborat²⁰⁰.

Pamfil Șeicaru afirmă despre acele momente ale investirii guvernului: „A doua zi după depunerea jurământului, pe la 11 noaptea, Duca l-a chemat la telefon și l-a rugat pe marele ziarist să vină să-l vadă. Impresia lui era că regele era binevoitor dar în mod evident mai persistau unele reticențe, o oarecare neîncredere. Duca îi vorbise de recenta venire la putere a lui Hitler, acesta dacă-și va aplica planul va provoca un nou război mondial, dacă nu-l va aplica, el și partidul său, vor cădea de la putere deschizând drumul comunismului. Nu arăta nicio satisfacție că a ajuns șeful guvernului, de fapt apogeul carierei oricărui adevărat politician”²⁰¹. Din această mărturisire reiese deci acea trăsătură definitorie a caracterului lui Duca, invocată mai sus, aceea că pentru el puterea politică nu însemna în primul rând prilejul satisfacerii unei mari ambiții personale, a propriului orgoliu, ci mai ales asumarea sinceră a unei mari responsabilități.

La 15 noiembrie 1933, la deschiderea oficială a sesiunii ordinare a Parlamentului ocazionată de prezentarea strategiei de

---

¹⁹⁸ A.N.I.C, fond citat, f.4

¹⁹⁹ *Ibidem*

²⁰⁰ *Ibidem*

²⁰¹ Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 303

guvernare, primul ministru a prezentat un scurt mesaj regal la câteva zile după, printr-un decret semnat de suveran, corpurile legiuitoare au fost dizolvate, alegerile parlamentare fiind fixate pe data de 20 decembrie 1933²⁰².

Primul ministru și-a prezentat și la radio către populație la 6 decembrie 1933 principalele măsuri pe care guvernul său intenționează să le ia, accentuând pe faptul că sarcina esențială pe care o are de îndeplinit este „refacerea națională și morală a țării”, precizând că personal, în calitatea cu care fusese investit, va rămâne credincios regimului parlamentar și constituțional. Adept al ordinii, Ion Gheorghe Duca își lua angajamentul de a opri orice încercare de a provoca dezordine, toate acțiunile care încalcă legile și care ar pune în pericol buna funcționare a instituțiilor fundamentale ale statului”²⁰³. Era clar că pe durata mandatului său, Duca avea de gând de a nu tolera nimic ce ar fi dăunat societății și intereselor țării. Într-un fel, erau anticipate și măsuri stricte, severe, în special împotriva Mișcării Legionare, a Gărzii de Fier care în ultimul timp, pe lângă propaganda electorală, își intensificase acțiunile violente care sfidau autoritățile, mai ales de când naziștii ajunseseră la putere în Germania, la începutul anului. „Echipele morții” care primiseră „binecuvântarea” Căpitanului Codreanu, trecuseră la treabă, înfăptuind un „regim de dreptate”.

De-abia instalat la conducere, au și început atacurile împotriva guvernului Ion Gheorghe Duca, manifestele Partidului Național Țărănesc și ale Partidului Național Liberal al lui Gheorghe Brătianu exprimându-și neîncrederea în posibilitățile noului regim de a-și pune în aplicare programul de guvernare. Gheorghe Brătianu amenința chiar noul guvern că va lupta pentru a-l înlătura de la putere, pentru a pune „în fruntea țării o cârmuire de deplină autoritate națională, politică și morală”²⁰⁴. Se pot observa cinismul celor care fuseseră la guvernare până atunci precum și tupeul unui

---

²⁰² „Curentul”, anul VI, nr.2087 din 22 noiembrie 1933

²⁰³ „Viitorul”, anul XXV, nr.7789 din 5 ianuarie 1934

²⁰⁴ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.*, p. 57

lider politic din neamul Brătienilor, care devenise slugarnic față de Coroană din dorința de a ajunge la putere.

Consider că nu ar trebui să acuzăm de nesinceritate pe Duca, care a afirmat de la bun început că alegerile vor fi libere. Într-o țară cu o democrație imatură, insuficient edificată, un om ca Duca, cu principii nobile, se încapățâna cu ardoare să creadă, în mod idealist, că și la români se poate respecta cu adevărat legea. Ministrul de Interne, Ion Inculeț, fostul fruntaș basarabean, care avea să dezamăgească enorm în scurt timp, trădându-l pe Duca, a trimis tuturor prefecturilor din țară circulare prin care se preciza că „Guvernul este dator și hotărât să asigure și să garanteze deopotrivă tuturor partidelor politice libertate în lupta electorală”²⁰⁵.

Desigur că de la teorie la practică este o diferență, iar experiența electorală de până atunci din România o dovedise din plin. De la afirmația primului ministru, care ne apare destul de naivă, până la ceea ce s-a întâmplat de fapt pe plan local s-a dovedit că partidele politice românești, fără deosebire, nu doreau să tranșeze în mod cinstit bătălia electorală. Așa că au fost dizolvate consiliile comunale, s-a instalat un nou aparat administrativ, s-au numit noi prefecti și chiar judecători la secțiile de votare, jandarmii au bruscăt deseori candidații opoziției, iar în unele localități președinții secțiilor de votare vor distribui în ziua alegerilor buletine de vot având deja ștampila Partidului Național Liberal sau vor interzice exercitarea votului unor alegători care se știau că sunt împotriva partidului²⁰⁶. S-a ajuns chiar ca unul din ziarele de opoziție, care ducea totuși o campanie de presă calomnioasă, depășind limitele, este vorba de „Mișcarea” lui Gheorghe Brătianu, să fie suspendat²⁰⁷. Au fost deci destule nereguli care nu se întâmplau pentru prima oară și nu avea să fie nici pentru ultima oară în România.

La începutul lui decembrie 1933, Garda de Fier își anunță candidații în aproape toate județele țării și dezlănțuie o campanie

---

²⁰⁵ „Universul”, anul L, nr.345, din 17 decembrie 1933

²⁰⁶ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.*, p. 69

²⁰⁷ „Curentul” anul VI, nr.2088 din 23 noiembrie 1933

electorală violentă și sângeroasă. Oficiosul liberalilor „Viitorul” sancționează cu asprime acțiunea extremiștilor considerând-o „mai periculoasă decât cea a comuniștilor” anunțând de asemenea că „orice mișcare de provocare și de anarhie va fi sancționată. România nu poate fi lăsată pradă grupărilor extremiste de dreapta sau de stânga, mai ales în momentele de astăzi”²⁰⁸.

Ion Gheorghe Duca declarase la Paris în vara aceluiași an că guvernul prezidat de Alexandru Vaida-Voevod încurajase Mișcarea Legionară care urmărea schimbarea orientării politicii externe spre Roma și Berlin. Ca urmare, Partidul Național Liberal ceruse atunci sprijinul Occidentului pentru înlăturarea guvernului național-țărănesc și dădea asigurări că partidul său, când va ajunge la putere, va dizolva organizațiile extremiste, vizată fiind mai ales la Mișcarea Legionară și va continua cu fermitate politica externă alături de Franța și Anglia²⁰⁹.

Ne referim acum la importanta dată de 9 decembrie 1933, la care Nicolae Titulescu, ministrul Afacerilor Străine, tocmai sosit din străinătate, a informat pe primul ministru de ecourile nefavorabile pe care le producea în Occident extinderea violenței legionare din România. Titulescu a prevenit pe Duca că alianța ideologică a legionarismului cu nazismul ar putea favoriza un succes neașteptat al Gărzii de Fier la alegeri, generând în acest fel creșterea nefastei influențe în România a Germaniei lui Hitler. Ca atare, Garda de Fier trebuia oprită de la a accede în structurile politice ale țării. Legat de această chestiune, trebuie de asemenea spus că Edvard Beneș, ministrul de externe al Cehoslovaciei, un alt diplomat însemnat al timpului, urmărind cu atenție toate mișcărilor de dreapta din țările vecine, a reținut cu îngrijorare comportamentul și agitația Gărzii de Fier, în măsura în care România era un factor esențial al Micii Înțelegeri. Beneș i-a cerut lui Titulescu, cu care se afla în relații

---

²⁰⁸ „Viitorul”, anul XXV, nr.7758, din 4 decembrie 1933

²⁰⁹ Ioan Scurtu, *România în fața unei decizii majore: Intrarea în cel de-al Doilea Război Mondial*, Comunicare prezentată la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului în ziua de 8 iunie 2011, în „Revista de istorie” nr.3(53)/2011, p. 8

foarte bune, să intervină pe lângă guvernul liberal român pentru a dizolva și interzice această mișcare înainte de alegeri. Nu ar fi fost prima hotărâre în acest sens, precedentele decizii elaborate la nivelul Consiliului de Miniștri fuseseră luate recent în 1931 și 1932. Dar ele nu se dovediseră eficiente și își pierduseră practic rapid valoarea juridică. Dar acum exista posibilitatea ca acest act politic să fie realizat chiar înaintea unui moment electoral important.

Îngrijorat de acțiunile legionarilor, Duca ceruse deja să fie informat de prefectii săi dacă Mișcarea Legionară prezintă vreun pericol de a câștiga alegerile. Toți au fost de aceeași părere ca legionarii nu vor obține mai mult de 7 la sută²¹⁰. Pe 7 decembrie, a convocat o ședință specială a guvernului în care s-a discutat problema dizolvării Gărzii de Fier, iar decizia luată a fost aceea de a nu lua încă această măsură. La solicitarea lui Nicolae Titulescu însă, a mers după aceea împreună cu acesta la rege pentru a-l convinge să dizolve Garda, dar Carol al II-lea nu avea nici un interes să-și pună în cap pe legionari, astfel încât a pasat responsabilitatea acestei decizii Consiliului de Miniștri, deci în primul rând lui Duca. Mai mult de atât, pentru a nu face notă discordantă și a nu părea că ezită și ține partea legionarilor - mai ales că și unii membrii ai camarilei erau vizați de către aceștia - regele a insistat în favoarea acestei decizii²¹¹. Monarhului i se oferea astfel pe tavă soluția politică care-l putea pune într-o situație extrem de delicată pe cel pe care nu putea sub nicio formă să-l înghită. Știind la ce se poate aștepta din partea legionarilor cel care lua o asemenea măsură, Carol găsea în acest fel o modalitate foarte probabilă de a scăpa de Duca.

În luarea unei decizii care avea să-l coste viața a cântărit foarte mult relația personală pe care Ion Gheorghe Duca o avea cu Nicolae Titulescu, slăbiciunea pe care o avea față de marele diplomat.

Probăm acest lucru cu o întâmplare care avusese loc în urmă cu mai mulți ani în urmă. În septembrie 1927, Partidul Național Liberal a căuta să-l convingă pe Nicolae Titulescu să candideze

---

²¹⁰ Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 315

²¹¹ Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România*, p. 371

pentru un loc în Senatul Universității din București. La vremea aceea fiind ministru al Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu nu și-a dorit această magistratură, intuind adversitățile personale cu eventualii săi contestatari. Ion Gheorghe Duca, ministru de Interne al României la acea dată, a insistat foarte mult pe lângă Titulescu sfârșind prin a-l pune, fără voia acestuia, în fața faptului împlinit, cel al unei candidaturi nedorite. Notațiile zilnice ale lui Nicolae Titulescu din acele zile sunt semnificative²¹².

La 28 septembrie 1927, Nicolae Titulescu a reiterat hotărârea de a nu candida la alegerile pentru Senatul Universității din București: „Sunt foarte sensibil la propunerea colegilor mei și foarte doritor a nu-ți face nici ție, nici Guvernului cea mai mică complicație – îi scrie Nicolae Titulescu lui Ion Gheorghe Duca de la Geneva – A candida însă în lipsă la Universitate este și o impolitețe pentru Colegiul universitar și luarea unui risc cu consecințe politice mari”²¹³. Duca a replicat sec: „Așa cum se prezintă situația acum, impolitețea ar fi să nu candidezi. Trimite deci consimțământul tău telegrafic urgent ca să putem îndeplini și formele cerute”²¹⁴. La 1 octombrie 1927, printr-o telegramă, Duca transmitea sec lui Titulescu: „Ai fost ales azi de Universitate cu o covârșitoare majoritate. Felicitări și amiciții”²¹⁵.

Dincolo de comentariile care au fost făcute pe seama acestui eveniment socotit de unii, inclusiv de un alt titan al românilor, profesorul Nicolae Iorga, drept un incident neplăcut și neonorant din partea lui Duca, ar trebui să reiasă mai degrabă nu subiectivismul opțiunii lui Duca ci opinia sa justă că un om ca Titulescu nu putea lipsi din conducerea Academiei Române. O atitudine zicem noi normală pentru care conducătorul liberal a fost însă pe nedrept acuzat.

Revenind la momentele din acele zile de decembrie, datorită presiunii lui Titulescu, vădit influențat de omul pe care, așa cum am

---

²¹² George G. Potra, *op. cit.*, p. 25

²¹³ *Ibidem*, p. 26

²¹⁴ *Ibidem*

²¹⁵ *Ibidem*, p. 27

constatat, îl respecta enorm, mai ales când acesta a amenințat cu demisia în cazul când guvernul va refuza luarea unor măsuri dure împotriva legionarilor, Ion Gheorghe Duca a semnat el în cele din urmă, la 9 decembrie 1933, decretul de dizolvare a Gărzii de Fier. Printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri - care a decis la limită 8 voturi pentru, 7 împotriva (!) - cât de puțin a lipsit ca soarta lui Duca să fie alta - se preciza că această organizație politică urmărea instaurarea „unui regim social și politic contrar celui statornicit atât prin Constituție cât și prin tratatele de pace”²¹⁶. În principalele sale articole se aminteau măsurile luate împotriva Gărzii: „Art. I. Gruparea „Arhanghelului Mihail” astăzi „Garda de Fier” este și rămâne dizolvată. Art. II. Localurile de întrunire ale membrilor acestor grupări vor fi închise, iar arhivele și orice corespondență vor fi ridicate de autoritățile respective, oriunde s-ar găsi. ... Art. IV. Toate listele de candidaturi depuse pe baza legii electorale în vederea alegerilor legislative care încep la 20 decembrie 1933 în numele și cu semnul grupării „Garda de Fier” sunt nule și neavenite”. Miniștrii de Interne și de Justiție erau însărcinați cu ducerea la bună îndeplinire a acestui decret.

Putem deduce că în lipsa intervenției lui Titulescu, nu s-ar mai consumat drama de peste doar câteva săptămâni ! A fost Titulescu vinovat moral, evident fără voia lui, de moartea lui Duca ? În bună măsură da, după ce guvernul luase deja o decizie, ministrul Afacerilor Străine a continuat să insiste forțând mâna primului ministru. Ne punem și noi întrebarea dacă Ion Gheorghe Duca a procedat bine interzicând o grupare politică agresivă sau ar fi fost mai bine dacă ar fi lăsat-o să candideze la alegeri ? Voi încerca să dau un răspuns acestei probleme delicate și controversate, un răspuns pe care Duca și l-a dat, acționând mai mult sub impulsul prieteniei față de Titulescu, dar și al conștiinței datoriei, că așa trebuie procedat corect. Bineînțeles că din punct de vedere legal, etic, al deontologiei profesionale, în contextul unui regim democratic, chiar așa cum era el, imperfect, s-a luat hotărârea justă.

---

²¹⁶ „Monitorul Oficial” nr. 286 bis din 9 decembrie 1933

În mod cert, Garda, paravanul politic al legionarismului, nu ar fi câștigat alegerile, însă cu procentul ei ar fi ajuns în Parlament, ar fi avut oameni în structurile autorităților centrale și locale, ar fi influențat prin metodele ei de acțiune în forță, în afara legii, evoluția vieții politice și publice. Ar fi renunțat Mișcarea Legionară la practicile sale ? Puțin probabil, considerându-se mereu în legitimă apărare, provocată ce-i drept și de atitudinea și comportamentul, deseori la fel de brutale, ale autorităților.

Mișcarea Legionară a îmbinat în mod straniu principiile sale inițiale lăudabile, naționaliste, curate, bazate pe cinste, moralitate, întrajutorare cu practicile deviate, ieșite de sub control pe care le-a promovat mai apoi, ura, intimidarea, violența, crima, sub deviza răzbnării, deseori și împotriva celor care nu ar fi meritat, cum va proceda, fără dubii, în anii 1940-1941, când va ajunge la putere. Între aceste două extreme este o mare diferență, care nu știu dacă poate fi sau nu admisă, indiferent de motivație sau de circumstanțele atenuante acordate. Știm că lupta împotriva unui sistem care se degrada continuu, prin „grija” unui monarh precum Carol al II-lea, era perfect justificată din punct de vedere moral. Analizând însă altfel situația, cum putem califica în ultimă instanță o mișcare politică care apelează la metode teroriste în numele instaurării dreptății și care, ca să dăm un singur exemplu doar, în 1930 încercase să-l asasineze pe dr. Constantin Angelescu, subsecretar de stat atunci la ministerul de Interne, alături de Spiru Haret, poate cel mai important ministru al Instrucțiunii Publice, care a condus învățământul românesc în anii '20 ? Mai contează oare faptul că, așa cum un important istoric al legionarismului românesc, spaniolul Francisco Veiga, apreciază, corect fără îndoială, „Mișcarea Legionară nu a fost niciodată o transpunere întocmai a modelelor fasciste străine și în aceasta constă superioritatea ei asupra unor copii atât de grosolane...”²¹⁷ Cu toate că, chiar diferită în bună măsură fiind față de celelalte mișcări extremiste europene, Legiunea s-a racordat la principiile generale ale

---

²¹⁷ Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941, Mistica ultranaționalismului*, Editura Humanitas, București, 1993, p163

politicii de tip fascist. De fapt, în 1934, fruntașul Ion Moța lua parte la Congresul mișcărilor naționaliste de extremă dreapta de la Montreux din Elveția, unde fusese invitată și Garda de Fier, exprimându-și astfel apartenența la grupul acestora. Iarăși ne mai putem întreba: Mai contează specificul ei mistico-religios, apelând la valorile ortodoxiei, ale culturii românești, atunci când promovează moartea? Nevrând să afirm un punct de vedere clar în această privință care ar putea fi acuzat de prejudecăți, las cititorii să judece singuri și să încerce să dea un răspuns la această problemă, de altfel încă foarte controversată, cea a fenomenului Mișcării Legionare.

Pe de altă parte, din punct de vedere logic privind situația, având în vedere faptul că legionarii aveau o susținere sau o aprobare tacită chiar în vârful conducerii țării, a clasei politice, chiar în persoana șefului statului, efectele acestei decizii nu puteau fi, așa cum s-a și văzut ulterior, decât superficiale, deci în mare parte inutile. Prin urmare, judecând contextul momentului istoric și mai ales cunoscând ce s-a întâmplat ulterior în România, se poate spune că decizia luată de primul ministru apare ca o greșeală, o greșeală inutilă...

Ca persoană, Ion Gheorghe Duca a fost prins la mijloc între un sistem politic de stat care se deteriora treptat, imoral, corupt, adeseori represiv, pe care, deși dorea să-l schimbe, totuși la acea vreme îl reprezenta, fiind în situația de a lua decizii în numele său și o mișcare politică naționalistă, fanatică, care contesta total acest sistem înțelegând să lupte împotriva lui chiar recurgând la violență, la crimă, deseori fără discernământ.

Duca devenise pe deplin conștient de gravitatea deciziei, că de acum înainte era vizat în mod direct de legionari. În aceeași zi după ce și-a pus semnătura pe document, Duca i-a mărturisit surorii sale: „Mi-am semnat condamnarea la moarte!”²¹⁸. A doua zi după interzicerea Gărzii, Duca primește o scrisoare de la generalul Zizi Cantacuzino – Grănicerul, șeful Gărzii de Fier, apropiat al lui Corneliu Zelea Codreanu, și rudă cu el (!), care conținea doar câteva

---

²¹⁸ Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 316

cuvinte: „D-ta și Titulescu v-ați iscălit moartea!”²¹⁹. Iar Duca amplifică spaima soției sale, Nadia, spunându-i: „Am semnat, fiindcă era nevoie pentru țară ca să semnăm, dar eu mă aștept la orice. Dacă vor să mă aibă, mă vor avea, nu poate nimeni să mă scape”²²⁰. De asemenea, soția sa va mărturisi ulterior că arătând unor apropiați și colaboratori scrisorile de amenințare venite pe adresa sa, aceștia, căutând să-l liniștească îi spuneau că „câinele care latră nu mușcă”, la care el răspundea cu gravitate și resemnare: „Vă înșelați domnilor, aceasta se va termina cu sânge”²²¹. Ne imaginăm ce a fost în sufletul lui Ion Gheorghe Duca din momentul luării acelei decizii !

Data dizolvării coincidea, mai mult sau mai puțin întâmplător, cu ultima zi în care puteau fi depuse listele de candidați, aceasta însemnând că Garda nu mai avea timp să conteste măsura luată împotriva sa și nici să încerce vreo manevră ca oamenii săi să participe cumva pe listele altor partide. În urma acestui decret, în noaptea de 9 spre 10 decembrie, au avut loc ciocniri crâncene între legionarii care se vor opune și vor răspunde violent și forțele de ordine. Vor avea loc numeroase schimburi de focuri, descinderi la domiciliile și sediile legionare. Bilanțul a fost de aproximativ 20 de morți și mii de legionari arestați. Dizolvarea Gărzii de Fier a fost urmată și de arestarea fruntașilor legionari, fiind vizat bineînțeles și conducătorul Legiunii, Corneliu Zelea Codreanu.

În urma hotărârii luate, Căpitanul s-a ascuns culmea, la una din rudele Elenei Lupescu – pe care de altfel legionarii aveau s-o treacă mai târziu pe lista adversarilor de eliminat – de unde va trimite pentru a fi publicată o scrisoare amenințătoare la adresa guvernului, privit ca un „făt” al camarilei regale²²², menționând la loc de frunte pe cei vinovați, Ion Gheorghe Duca și Nicolae Titulescu. Codreanu vorbea de nu mai puțin de „200 de morminte

---

²¹⁹ D.Sorescu, *art.cit.*,p. 6

²²⁰ *Ibidem*

²²¹ *Ibidem*

²²² Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940*, p. 129

necesare biruinței !”²²³. Nadia Duca va descrie atmosfera de tensiune în care au trăit în acele zile din decembrie: „Casei noastre îi dădeau târcoale tot felul de suspecți și ciudat... paza care trebuia să fie asigurată prin Ministerul de Interne era ca și inexistentă. Oficial au fost repartizați doi sergenți pentru securitatea casei primului ministru din str. Cometei (unde stătea cu chirie !). Nu știu cum se făcea, dar niciodată nu se aflau la posturile lor. Ministrul de Interne, Ion Inculeț – omul regelui – care cu greu a fost primit de Duca în guvern, știa multe...”²²⁴. Iată că aflăm în acest fel numele unuia dintre complicii criminalilor care și-a încălcat grav deliberat atribuțiile și care ar fi trebuit să fie incriminat pentru vina sa.

Această măsură luată de guvernul liberal nu a fost chiar lipsită de temeii, cum au acuzat după aceea reprezentanți ai Legiunii, având în vedere politica destructivă dirijată de aceștia în ultimii ani. În timpul campaniei electorale comportamentul legionarilor, provocat sau neprovocat, degenerase total, incidentele armate se înmulțiseră²²⁵.

Dând glas nu doar propriei îngrijorări ci și a multor oameni politici de bună credință care considerau că violența și crima trebuie să înceteze, Nicolae Iorga publică un articol în Neamul Românesc, intitulat *Feriți-vă de oamenii sângelui*, în care avertiza asupra posibilității ca legionarii să se dedea la acțiuni extrem de periculoase, primul vizat fiind desigur cel care luase la vârf decizia de a dizolva Garda de Fier: „În zăpăceala alegerilor care vestesc, o samă de oameni umblă cu pumnalul și arma în mână, amenințând cu uciderea pe cei care ar cuteza să le stea în cale. Ca dovadă că sunt în stare a face aceasta aduc omorul pe care l-au săvârșit până acum unii dintre ei”²²⁶.

Revenind la alegeri, Partidul Național Liberal a fost singurul care a depus liste pentru toate județele țării, având și din acest punct

---

²²³ A.N.I.C., fond O, dos.nr. 76921, vol. II, f.48

²²⁴ D.Sorescu, *art.cit.*, p. 6

²²⁵ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, p. 278

²²⁶ „Neamul Românesc” din 1 decembrie 1933

de vedere cele mai mari șanse să câștige²²⁷. Rezultatul a fost unul așteptat, normal, Partidul Național Liberal a obținut majoritatea absolută, circa 52% din voturile exprimate, toate celelalte partide situându-se mult în urma liberalilor²²⁸. În consecință, guvernul lui Ion Gheorghe Duca a trecut la stabilirea măsurilor imediate și de perspectivă ale programului ce urma să fie prezentat în prima sesiune parlamentară de la începutul lui 1934. În următoarele zile, Duca a avut grijă să dea dispoziții tuturor ministerelor și departamentelor pentru a se întocmi proiecte de legi care să fie supuse aprobării Parlamentului și să prezinte orientarea executivului în principalele probleme de politică internă și externă. Cât despre legionarii arestați aceștia au fost eliberați în totalitate din închisori, la sfârșitul lunii nemaieexistând niciun legionar arestat. Se spera și se credea că totul s-a terminat, că situația va fi liniștită, nu se vor mai produce niciun fel de agitații. Acestea erau împrejurările politice post-electorale cu derulare normală putem spune care marcau sfârșitul unui an foarte frământat. Și ajungem la momentele apropiate zilei fatidice de 29 decembrie 1933...

Liderii Mișcării luaseră decizia suprimării lui Duca. Atentatul a fost culmea pregătit de fapt în casa celui care îi era rudă, generalul Zizi Cantacuzino-Grănicerul, „îngerii morții” punând aici la cale planul lor de bătaie, fiind și binecuvântați de un preot legionar²²⁹. Să urmărim în continuare cum au decurs în amănunt - conform surselor vremii, în special din presă – momentele tragicului eveniment.

Pe 27 decembrie, cei trei legionari, Nicolae Constantinescu, rănit în evenimentele din 9-10 decembrie, Ion Caranica și Doru Belimace trec la acțiune. Dar cine erau de fapt aceștia? Primul, Constantinescu, ucigașul efectiv de fapt, originar din Galați, era licențiat al Academiei Comerciale și candidat pe lista Gărzii de Fier la Făgăraș, iar ceilalți doi complici ai săi doi studenți dobrogeni, Caranica, fost cap de listă la Caliacra și Durostor și Belimace, din

---

²²⁷ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.*, p. 61

²²⁸ Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940*, p. 130

²²⁹ Mihail Fătu, Ion Spălățelu, *op. cit.*, p. 103

Turtucaia, fiul portarului de la hotel „Excelsior”, din București. Cât despre Constantinescu, pentru a ne da seama de apetența acestui individ pentru violență, se făcuse „remarcat” în campania electorală înjunghiind primarul dintr-o comună din Făgăraș, acolo unde candida din partea Gărzii.

Pe la prânz, primul ministru iese de la Consiliul de Miniștri și, alături de soția sa se îndreaptă către o recepție. În drum, cei doi se abat de la traseu pentru câteva minute, ca să viziteze niște prieteni. La șosea, explodează o puternică bombă, care era destinată automobilului oficial. Atentatul eșuează, dar atentatorii nu renunță.

În dimineața zilei de 29 decembrie, purtând asupra lor revolvere, un pistol semi-automat și mai multe petarde care detonau cu zgomotul unui obuz, cei trei „îngeri ai morții” se amestecă într-un grup de excursioniști din acel vagon care mergeau la Sinaia. Întrebați fiind de control dacă fac parte din grup, au răspuns: „Nu, dar călătorim și noi clandestin” și nu vor fi deranjați. Ce s-ar fi întâmplat dacă lucrătorii C.F.R. și-ar fi făcut datoria !

Surprinzător sau nu, înaintea plecării lui Duca la Sinaia, informatorul poliției Alexandru Tale, vărul lui Belimace, îi destăinuise șefului poliției, Gavrilă Marinescu, că se pusese la cale un atentat la viața premierului. Marinescu l-a înștiințat imediat pe rege, dar acesta i-a tăiat elanul spunându-i scurt: „Ține nota la birou și n-o transmite mai departe !”. Iată că, în acest fel, Carol al II-lea se face și el vinovat de moartea lui Duca. Deși nu a comandat atentatul, prin cunoașterea și tănuirea posibilității realizării sale, surâzându-i evident ideea, monarhul a devenit complice al asasinilor, asasin la rândul său. Locul său este măcar la judecata postumă a istoriei, pe banca acuzaților de crimă de stat la cel mai înalt nivel. După atentat, șeful Siguranței, Eugen Cristescu, în raportul înaintat lui Armand Călinescu, avea să declare că și el știa de intențiile Gărzii de Fier, că însuși primul ministru fusese prevenit dar că, în acea zi organele subalterne au fost lipsite de vigilență. Măsurile de pază pe care instituțiile statului ar fi trebuit să le sporească, în urma amenințărilor, de altfel cunoscute și previzibile, îndreptate împotriva lui Ion Gheorghe Duca, au fost, în mod inexplicabil, derizorii, așa

cum am aflat din destăinuirile soției omului politic. Primul dintre cei care ar fi trebuit să vegheze, să ia măsuri, era evident ministrul de Interne Ion Inculeț. Ceva mai târziu, fruntașul basarabean de odinioară avea să fie cunoscut drept un simpatizant al legionarilor...

Așa cum vor declara la proces, asasinii au intenționat să-l omoare pe Duca chiar la coborârea în gară, dar s-au răzgândit fiindcă grupul de oameni politici care îl însoțea era mult prea numeros. Între ora 16 și 18, Duca se află în audiență la rege. Între timp, cei trei „nicadori” sau „învingători” - cum au fost supranumiți și în urma unui joc de cuvinte având la bază numele și prenumele acestora - se ospătează la un restaurant din centrul stațiunii. Trenul dinspre Brașov spre București, la care vagonul ministerial urma să fie atașat trebuia să plece la ora 21,15, dar este anunțată o întârziere de 50 de minute. Așa încât, după audiența la rege, Duca trece pe la vila doctorului Emil Costinescu, unde se afla și Dinu Brătianu. De aici, la ora 21,30, pleacă la gară, însoțit de Costinescu, de Vlahide, secretarul general al președinției Consiliului de Miniștri și de câțiva prieteni. Între timp, „nicadorii” își ocupaseră locurile: Caranica la nordul peronului, Constantinescu s-a ascuns la mijloc, într-o nișă situată în dreapta ușii principale, iar Belimace la sud, unde urma să fie anexat vagonul ministerial. Ion Gheorghe Duca ajunge la gară la ora 21,55, coboară din mașină și îi telefonează soției cu care are o scurtă discuție. În timp ce Duca trecea prin culoar pentru a ieși pe peron, unde era așteptat de un grup de simpatizanți, Vlahide i-a propus să se întoarcă și să treacă prin biroul șefului gării, pentru a evita astfel mulțimea. Primul ministru însă nu a acceptat și a trecut pe peron, unde îl pândea moartea. Deci, peronul nu era pustiu, ci plin cu turiști, care se îngrămădeau să-l ovaționeze pe Duca. Unul dintre legionari a aruncat o petardă pentru a provoca panică. La un moment dat, Nicolae Constantinescu, cel care-și asumase efectiv să tragă în primul ministru, auzind pe cineva spunând „domnule președinte”, s-a întors repede și s-a văzut față în față cu primul ministru. Atunci, l-a apucat cu o mână de umăr, iar cu cealaltă a descărcat cincii gloanțe în capul

lui Duca²³⁰.

Imediat după ce Duca a căzut ciuruit de gloanțe pe peronul gării, a fost transportat în sala de vânatoare a castelului Peleş, unde se expuneau cadavrele animalelor ucise, ca trofee pentru vânători. Că a fost voit sau doar o coincidență acest fapt, cel atât de urât de Carol al II-lea devenea în acest fel un „trofeu de preț” făcut cadou acestuia înainte de trecerea în noul an.

Cam așa s-a întâmplat tragicul eveniment, primul dintr-o serie lungă de atentate, crime, violențe, care vor însângera România în anii zbuciumați care vor urma de acum înainte. De altfel nu numai România, dar și Europa, având în vedere că uciderea primului ministru român se înscria într-o serie a victimelor terorii de tip extremist fascisto-nazist, din anii 1933-1934 între care numim pe Albert I, regele Belgiei, generalul Schleicher, fostul cancelar al Germaniei, Engelbert Dollfuss, cancelarul Austriei, Alexandru I, regele Iugoslaviei și Louis Barthou, ministrul de externe al Franței. Lua sfârșit scurtul și nefericitul mandat al lui Ion Gheorghe Duca (14 noiembrie – 29 decembrie 1933). Societatea românească nu va mai cunoaște vreodată liniștea în adevăratul sens al cuvântului.

Presa românească a redat șocul produs de acest asasinat care a zguduit o țară ce se pregătea de trecerea în noul an.

Astfel, Comunicatul oficial al guvernului a precizat imediat următoarele:

„Astăzi, la orele 22, pe peronul gării Sinaia, a fost asasinat cu 4 focuri de revolver primul ministru, Ion G. Duca, de un student de la Academia Comercială anume Nicolae Constantinescu, care avea și doi complici. Nicolae Constantinescu este arestat. El a declarat că aparține Gărzii de Fier și că acest atentat a fost pregătit mai de mult. Corpul primului ministru, conform dorinței Maiestății Sale Regelui, a fost transportat la castelul Peleş”²³¹.

---

²³⁰ Relatarea amănunțită a asasinatului din 29 decembrie în P. Ștefănescu, *Asasinatele politice în istoria românilor*, Editura Vestala, București, 2000, p. 118 și urm.

²³¹ „Viitorul” din 31 decembrie 1933

În același timp a fost redactat Manifestul guvernului către țară:

„Români,

I. G. Duca, primul ministru al Țării, a căzut aseară răpus de o mână vrăjmașă. Crima a cutremurat de durere și de revoltă sufletele românești și conștiința întregii lumi civilizate.

A căzut unul dintre cei mai destoinici fii ai Țării; a dispărut una dintre cele mai strălucite personalități ale lumii intelectuale. A căzut, ucis mișelește, omul care simboliza munca și răspunderile unei grele și patriotice opere de ridicare și de întărire a statului român. S-a prăbușit o mândrie a neamului și o mare nădejde a românismului.

Ion G. Duca a căzut la postul de datorie ca un erou; iar memoria lui va fi păstrată veșnic vie în conștiința poporului român ca o supremă pildă de abnegație, de patriotism și de jertfă.

Conștiința României îndoliate condamnă și înfierează asasinatul săvârșit. Dar totdeodată această conștiință ridică astăzi zid de apărare împotriva acelor care prin teroare și prin crimă urmăresc suprimarea conducătorilor Țării, distrugerea statului și prăbușirea frontierelor întregite.

În fața acestei primejdii, guvernul va ști să-și facă întreaga datorie și de aceia el cheamă pe toți bunii români să-l ajute la împlinirea ei. Sprijinit azi de întreaga suflare românească, guvernul este hotărât și este în măsură să asigure statului liniștea și ordinea de care are nevoie și să chezuiască înfăptuirea operei de refacere națională în numele căreia el a obținut încrederea Coroanei și a Țării.

În acest ceas de dureroasă încercare, cu puterile sporite de gravitatea răspunderilor ce stau în fața noastră, vom ști să ne îndeplinim cu hotărâre și abnegație îndatoririle supreme față de Țară și față de Coroană”²³².

---

²³² „Facla” din 1 ianuarie 1934

Oficiosul Partidului Național Liberal, „Viitorul”, a publicat un articol emoționant Țara și moartea lui I. G. Duca – o covârșitoare și unanimă durere care a prezentat la adevărata înfățișare imaginea celui care fusese răpus pe nedrept: „Știrile ce vin din întreaga țară mărturisesc covârșitoarea durere pricinuită de moartea tragică a lui Ion G. Duca. Pentru întreaga opinie publică odiosul asasinat nu răpește numai pe marele bărbat de stat, Ion G. Duca, în momentul când avea mai multă nevoie de el, ci răpește un om cunoscut și iubit pretutindeni, pentru bunătatea, abilitatea și onestitatea sa.

Cu același binevoitor surâs, care ascundea de multe ori mari osteneli personale, I.G. Duca a cutreierat întreaga țară, a vorbit pretutindeni, fie ca fruntaș politic, fie ca simplu conferențiar. Pretutindeni a fost iubit și respectat. Pretutindeni se adunau oamenii din toate partidele politice și din toate straturile sociale, spre a-l asculta.

Niciodată nu era stăpânit de patimă. O critică obiectivă pentru adversari, unită cu respect pentru opiniile fiecăruia. O prietenie nedesmințită pentru toți, un cuvânt bun și un surâs pentru toți.

Și de aceea jalea Țării este atât de dureroasă: plâng toți nu numai pe marele și patriotul bărbat de stat, ci plâng prietenul pe care l-au cunoscut, l-au ascultat cu evlavie și l-au iubit”²³³.

„Adevărul” a titrat pe prima pagină²³⁴: *Asasinarea lui I. G. Duca*. Sub portretul fostului prim ministru, se tipărește următorul text: „S-a săvârșit o crimă ticăloasă: primul ministru al țării a fost ucis mișelește. Istoria României moderne n-a cunoscut până acum câțiva ani oroarea asasinatului politic. Aceasta era una dintre mândriile noastre. O socoteam - și cu drept cuvânt - o dovadă a superiorității noastre sufletești.

Anii din urmă, dominați de dezmățul extremismului șovin, au introdus revolverul și pumnalul în seria mijloacelor de argumentare și convingere. Iar în ceea ce ne privește, am atras de mult atenția conducătorilor țării asupra acestei primejdii. Glasul nostru a răsunat

---

²³³ „Viitorul” din 1 ianuarie 1934

²³⁴ „Adevărul” din 31 decembrie 1933

în pustiu. Actele de violență au rămas, mai totdeauna, nesancționate. Mai mult: autorii unor atari acte au fost transformați, prin nu știm ce stranie pervertire a simțului moral, în eroi. Nu numai că nu s-a pus frână violenței, pe care o dezlănțuiau metodic, calculat, precis, curente de extremă dreaptă dar chiar și partidele de guvernământ sau cu pretenție de a governa și-au însușit și vocabularul și procedeele acestor curente.

Ultima campanie electorală a fost o penibilă manifestare a acestei jalnice mentalități. Chemările noastre la ordine n-au fost nici de data asta ascultate. Rezultatul, înfiorătorul rezultat, în fața căruia stă încremenită o țară întreagă, iată-l: un om tânăr, un om cinstit, un om de talent, un om care și-a slujit țara cu devotament, cade sub gloanțe.... Asasinatul odios din gara Sinaia este, hotărât, un punct de plecare. Spre ordine, sau spre anarhie ? Depinde numai de cei care dețin autoritatea de stat. În acest ultim ceas, noi ne facem încă o dată datoria de a cere ordine în acțiune, măsură în vorbă, civilizație în lupta politică. Fără o imediată și drastică aplicare a acestor principii, care stau la baza oricărei societăți constituite, ne prăbușim în sălbătecie”.

O altă publicație, „Reporter” a scris despre tragicul eveniment: „Vrăjmași neînduplecați ai primitivismului vulgar și violent, veștejim cu toată indignarea odiosul atentat care a răpus viața primului ministru Ion G. Duca... Fie ca această cumplită jertfă, care a zguduit de groază o țară întreagă sufletele oneste care s-au lăsat târâte de exaltarea mistică a unui curent lipsit de conținut și să le călăuzească pe calea cea dreaptă”²³⁵. Referindu-se la implicațiile politico-diplomatice ale acestui asasinat în aceeași publicație se va preciza într-un alt număr, că „Nu încapă îndoială că una din principalele cauze ale atentatului săvârșit asupra lui I.G. Duca trebuie căutată în politica francofilă a fostului prim-ministru și în curente hotărât francofile care și-au făcut loc în vremea din urmă în rândurile tineretului”²³⁶.

---

²³⁵ „Reporter” din 3 ianuarie 1934

²³⁶ „Reporter” din 10 ianuarie 1934

Exprimându-și tristețea profundă care-l marca ca prieten bun ce-i fusese, Pamfil Șeicaru spune: „În acea seară de sfârșit de decembrie, pe peronul gării Sinaia, slab luminată, I.G. Duca rostogolindu-se la pământ era exact omul care ar fi putut pune frâna unei domnii începând să alunece pe panta primejdioasă a abuzului de autoritate; I.G. Duca nu ar fi putut cuceri afecțiunea lui Carol al II-lea; dar corectitudinea lui, exemplarului devotament față de interesele superioare ale țării, chiar rezistența lui la abuzuri ar fi sfârșit prin a reține pe monarh de la abuzul de autoritate ... cu I.G. Duca a căzut una din frânele de care regele avea nevoie. Rămăs numai cu Iuliu Maniu ca obstacol de învins, regelui Carol i-a fost mult mai ușor să-l manevreze - precipitându-se spre regimul personal, spre lovitura de Stat din 13 februarie 1938, spre toate ororile - ca la sfârșit să alunece pe dâra de sânge lăsată de asasinate, la abdicare”²³⁷.

În străinătate, în special în Franța, acolo unde Ion Gheorghe Duca, unul dintre promotorii principali ai Tratatului franco-român din 1926 era extrem de apreciat pentru sentimentele sale filo-franceze, presa a elogiat pe cel dispărut. Astfel „L’Ordre” a scris că Ion Gheorghe Duca „a fost chemat la putere de regele Carol al II-lea într-un moment deosebit de dificil, era omul pe care țara se bizuia pentru a restabili ordinea și pentru a o călăuzi printre dificultățile internaționale”²³⁸. De asemenea un alt important „Le Temps” a scris că „I.G. Duca a avut experiența și abilitatea politică și tocmai pentru aceasta a fost omul necesar României”²³⁹.

Vom prezenta în cele ce urmează și varianta susținută de Mișcarea Legionară prin care se încearcă justificarea uciderii lui Ion Gheorghe Duca. Astfel, după autorul Șerban Milcoveanu, Duca, intrat în masonerie încă de când se afla la studii în Franța, primise în 1932 în timp ce se afla într-o vizită la Paris, instrucțiuni din partea „Oculței mondiale” - în rândul căreia evreei jucau un rol important –

---

²³⁷ Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 306

²³⁸ „Viitorul”, anul XXV, nr.7787, din 3 ianuarie 1934

²³⁹ *Ibidem*, nr.7786 din 1 ianuarie 1934

ca în cazul în care va ajunge la putere să facă tot posibilul pentru a stăvili ascensiunea în România a extremismului de tip fascist care se afla în expansiune în Europa. De asemenea, pretinde acesta, s-ar fi sugerat politicianului român să sprijine acordarea cetățeniei române pentru circa 300.000 de evrei refugiați din Rusia și Polonia, în acest fel urmărindu-se materializarea unui plan mai vechi – este vorba despre Planul Cremieux-Peixotto, după numele liderilor Alianței Israelite Universale din secolul al XIX-lea - prin care în Moldova și Basarabia s-ar fi creat un adevărat stat evreiesc sub denumirea de Republica Sovietică Socialistă Evreiască !²⁴⁰

Începând cu anii 30, în România, țară în care masoneria era destul de reprezentativă, oameni politici, de cultură și știință de renume fiind masoni, se conturează un cadru din ce în ce mai nefavorabil activității lojelor masonice, prin prisma evoluției și exacerbarii curentului de extremă dreapta cât și al politicii autoritare dusă de Carol al II-lea. În 1937, când situația internă se degradase vizibil, neputând-o controla și dirija conform ambițiilor sale, Carol al II-lea a interzis francmasoneria autohtonă, obligând-o „să intre în adormire”²⁴¹.

Milcoveanu ne mai spune că în vara anului viitor, 1933, cu ocazia unei vizite în capitala Franței, Duca ar fi primit indicația de a face urgent tot posibilul pentru a primi în țară circa 150.000 de evrei, refugiați din Germania, anticipându-se prigoana nazistă. Ca atare, legionarii ar fi reacționat imediat. „Ghiță, i-ar fi spus comandantul legionar Gh. Cantacuzino-Grănicerul lui Duca ajuns prim-ministru, dacă semnezi intrarea în țară a evreilor, băieții (legionarii) te împușcă !”²⁴²

---

²⁴⁰ Șerban Milcoveanu, *Memorii (1929-1989)*, Editura Pământul, București, 2008, p. 120--123

²⁴¹ Despre legătura dintre masoneria română și membrii de seamă ai Partidului Național Liberal în Dan A. Lăzărescu, *Introducere în istoria liberalismului european și în istoria Partidului Național Liberal din România*, Editura Viitorul Românesc, Iași, 1996

²⁴² Șerban Milcoveanu, *op. cit.*, p. 124

Din partea istoriografiei prolegionare aflăm despre o adevărată persecuție sau „prigoană”, declanșată la 9 decembrie 1933 împotriva Mișcării: «Arestările cu sau fără motiv, perchezițiile de tot felul și la orice oră din zi sau noapte, teroarea deslănțuită contra noastră, a constituit ceea ce s-a numit „prigoana lui Duca”. Acest termen, „prigoană” s-a multiplicat apoi pentru noi legionarii și cred că numai aceștia îi pot exprima corect întregul conținut. Urmarea acestei „prigoane” a lui Duca, crudă și fără margini, fără posibilitate de apărare pe căi legale din care fusesem scoși printr-o simplă decizie a guvernului, a fost pedepsirea prin împușcare a primului ministru la Sinaia, în penultima zi a anului 1933»²⁴³.

Un alt scriitor apologet al legionarismului, Faust Brădescu, referitor la justetea asasinării lui Ion Gheorghe Duca, ajunge la următoarea concluzie: «Moartea lui Duca deschidea în sufletul lor o profundă problemă de conștiință. Uciderea unei ființe umane nu era pentru ei, ca legionari și creștini, eliminarea unui obstacol, ci „acceptarea” unui greu păcat... „Nicadorii” și-au asumat răspunderea gestului lor atât în fața justiției umane cât și cea a judecării dincolo de lume. Și pentru un suflet credincios, aceasta din urmă era mult mai importantă decât cea a tribunalului civil. Dar atunci când e vorba de soarta întregului neam, sacrificiul conștient devine apoteoza unei înălțări în spirit și o înțelegere totală a propriei existențe. Dacă suferința neamului nu poate fi stinsă prin alte mijloace decât cele ale dăruirii, un om conștient trebuie să-și ia această răspundere, cu toate consecințele care decurg. În cazul lui Duca, au fost „Nicadorii”»²⁴⁴. Se spune că Duca reprezintă „omul de execuție al mentalității retrograde și umilitoare”²⁴⁵. Sensul uman și național al pedepsirii lui Ion Gheorghe Duca este descris astfel: „Se distrugea o mentalitate de sclav, ce apăsa greu pe sufletul întregului neam. Se punea capăt unei vechi tendințe a guvernelor democrat

---

²⁴³ Puiu Traian, *Începuturi de viață legionară. Amintiri*, Editura Mișcării Legionare, Madrid, 1991, p. 39

²⁴⁴ Faust Brădescu, *Nicadorii, decemvirii, răzbnătorii*, în Luca Călvărășan, *Istoria în lacrimi*, Sibiu, 1998, p. 35

²⁴⁵ *Ibidem*, p. 34

occidentale de a considera neamul românesc la cheremul intereselor lor. Se dădea un avertisment tuturor ocultelor locale și din alte părți, că neamul românesc nu mai accepta amestecul lor în orice problemă de orice natură a națiunii, fără a li se da un răspuns cuvenit”²⁴⁶. Sau se afirmă că « prin gestul lor s-a tras un hotar între trecutul plin de grumazuri plecate peste care călcau falnici și neîndurători tirani și trădători și viitorul văzut de Mișcarea Legionară în care românul ridică fruntea și spune răspicat: „De-acum nu mai permit să mă conducă tâlharii, vânduții și veneticii”»²⁴⁷. Chiar se pretinde că uciderea sa a reprezentat nici mai mult nici mai puțin decât „primul act de emancipare a României moderne”²⁴⁸ care a produs „descătușarea psihică a poporului român”²⁴⁹ !

Dincolo de unele exagerări evidente, construite pe fondul unei exaltări mistice, analizând cele spuse de adepții legionarismului, și axându-ne pe ultimul fragment, nu putem să nu recunoaștem puritatea și esența pozitivă, patriotică, a mesajului sau a ideii principale la care se referă, cea a apărării ființei naționale a neamului. Este adevărat și că imediat după scoaterea în afara legii a Gărzii de Fier s-a folosit violența de către un aparat de stat polițienesc dur și represiv recunoscut ca atare în perioada anterioară, a grevelor și mișcărilor de protest între 1929-1933. Dar tot la fel se comportau în ultimul timp și legionarii. Despre atitudinea privind implicarea masoneriei în problemele interne ale țării noastre mă abțin să fac vreun comentariu, dar cred că trebuie să ne exprimăm serioase rezerve în ceea ce privește șansele de realizare a unei astfel de acțiuni proevreiești în România – asta în cazul în care s-ar fi încercat acest lucru - mai ales în condițiile unui regim cu Carol al II-lea la putere.

Dar legionarii sau neolegionarii săvârșesc o eroare în sistemul lor de gândire. Îl pun pe Ion Gheorghe Duca în fruntea tuturor acuzelor, drept inamicul numărul unu al Mișcării. S-a întâmpat de

---

²⁴⁶ *Ibidem*, p. 36

²⁴⁷ *Ibidem*, p. 13

²⁴⁸ *Ibidem*, p. 36

²⁴⁹ *Ibidem*, p. 34

fapt un fenomen asemănător cu cel din perioada în care Duca fusese ministru de Interne, atunci când subalternii săi din teritorii au recurs deseori în timpul campaniei electorale la practici abuzive și ilegale împotriva reprezentanților opoziției, specifice - așa cum am arătat mai sus - României acelor vremuri. Practici și comportamente pe care ministrul Duca nu le instrumentase personal și chiar a căutat să le atenueze, pentru că nu era posibil ca ele să dispară în totalitate. La fel s-a întâmplat și în acest caz, primul ministru nu a avut nicio legătură cu abuzurile și violențele exagerate care au existat, întreprinse împotriva legionarilor, așa cum a fost acuzat pe nedrept că „el nu apăra neamul, ci trăgea cu gloanțe”²⁵⁰. Este o distanță mare între Ion Gheorghe Duca și cei mai mulți dintre oamenii politici de atunci, lipsiți de merite, corupți, precum și cei care făceau parte din instituțiile statului, referindu-ne desigur și la cei din ministerul de Interne sau Jandarmerie, împotriva cărora furia legionară ar fi fost mult mai întemeiată decât în cazul lui și care se va exprima oricum ulterior la cele mai sângeroase dimensiuni. Tot așa cum a existat o distanță covârșitoare și în cazul Legiunii, între doctrinarii și legionarii cu un crez sincer și mulți dintre reprezentanții săi, aflați și în conducere și ca membri de rând, caracterizați prin violență și primitivism. Să nu uităm că destui legionari, rămași în țară, au trecut în rândurile Partidului Comunist după 1945, din oportunism și pentru că acesta recurgea la forță și violență tot așa cum erau și ei obișnuiți. Cazul legionarului Constantin Țurcanu, torționarul de la Pitești, este edificator. Iar acest aspect a fost valabil, într-o măsură mai mică sau mai mare, la mai toate partidele politice, fiecare cu clientela sa, cu agenții și bătașii săi.

Fiind în fruntea guvernului, pecetea hotărârii luate ca și toate celelalte care au decurs de aici au fost impregnate pe imaginea persoanei sale. S-ar putea spune că o greșeală care a fost făcută, în mod nefericit, a fost aceea a dizolvării Gărzii în timpul campaniei electorale, mai mult de atât chiar la sfârșitul acesteia. Este un argument pe care a insistat ulterior literatura legionară. Acest lucru

---

²⁵⁰ *Ibidem*, p. 35

ar fi putut fi realizat înainte, în timpul guvernului anterior, dar prim-ministru era Vaida Voevod, cel care s-a autointitulat „nașul Gărzii de Fier”.

Pe de altă parte, un om de cinste exemplară, perfect rațional și echilibrat, nu putea fi însă acuzat că s-ar vinde străinilor și ar întreprinde un act politic care ar fi dăunat țării sale și ar fi generat tensiuni interne inutile. Aceasta, chiar dacă i se recomandase din Occident suprimarea organizației politice a Mișcării Legionare, fapt care nu ar trebui considerat un lucru rău ! Cât despre chestiunea condiționării sprijinului occidental de primirea evreilor în România, trebuie spus că, la 16 noiembrie 1933, într-o discuție cu Constantin Argetoianu, la reproșul acestuia că face o mare greșală dacă desființează Garda de Fier, Duca i-a răspuns: „Știu, Argetoianu... dar nu pot să fac altfel. Mi s-a pus această condiție sine qua non și e singura care mi s-a pus. Am primit-o”²⁵¹. Era vorba desigur despre decizia împotriva Gărzii de Fier - așadar, alta nu îi mai fusese impusă și merită să-l credem - și devine evident faptul că afirmația autorului prolegionar în legătură cu evreei vine în contradicție cu cele spuse de Duca, neputând fi decât una falsă, tendențioasă.

Autorul legionar are dreptate când afirmă totuși că „Duca a fost mai întâi de toate victima propriei sale structuri sufletești”²⁵², aceasta deoarece el trecea toate actele politice, deciziile sale, nu numai prin prisma logicii și a rațiunii politice dar și prin cea a afectelor sale personale. Fiind o fire meditativă, analitică, Duca cântărea bine, îndelung, orice pas făcut, luptând deseori cu controversele de orice gen. Acum însă acest pas nefericit a fost făcut sub stăpânirea unui imperiu psihologic enorm.

Revelionul anului 1934 a fost unul îndoliat. Românii au avut parte de o înmormântare tristă, la nivel înalt. Pe 2 ianuarie 1934, aproximativ 400.000 de oameni, după unele estimări, au ținut să treacă pe la catafalcul celui care fusese primul ministru al țării²⁵³.

---

²⁵¹ A.N.I.C., fond nr.104, nr.8609, f.2893

²⁵² Luca Călvărășan, *op. cit.*, p. 35

²⁵³ „Magazin cultural istoric și de informație. Revistă a românilor de pretutindeni”, p. 6

Culmea ironiei, ministrul plenipotențiar al Germaniei la București, Fabricius a fost primul diplomat străin care a venit ulterior în vizită la Măldărești și va semna în cartea de aur de la catafalcul său²⁵⁴. A atras desigur atenția faptul că însuși conducătorul statului nu a fost prezent la ceremonia funerară, ceea ce nu era normal, fapt ce a dat de gândit și care a putut fi interpretat în diferite moduri. Carol al II-lea a dorit apoi să se știe că doar teama de a nu fi în mod asemănător anihilat de legionari l-a oprit de la prezența la înmormântare. Era bineînțeles o tactică specifică monarhului, prin care inducea în eroare opinia publică, reușind în acest fel să se delimiteze de orice fel de legătură cu oribila crimă. Motivația ridicolă găsită de suveran a fost aceea a unei gripe, susținând „că regretă din suflet că nu putea să aducă un ultim salut credinciosului său sfetnic”²⁵⁵.

Meschinul Carol al II-lea nu putea totuși în calitate de șef al statului să nu aibă o reacție la un asemenea eveniment. În cuprinsul ziarului „Adevărul” se va publica *Telegrama regelui către d-na Duca*: Ca de atâtea ori, prefăcut și imoral, Carol al II-lea își transmitea „regretele sale sincere” îndureratei soții: „Adânc impresionat și emoționat de atentatul ce a pricinuit moartea primului meu sfetnic, vă rog doamnă să credeți că iau parte la marea voastră durere...”²⁵⁶.

De altfel, atmosfera care s-a instaurat la nivelul membrilor guvernului lui Duca, ca de altfel și a unor membri ai camarilei lui Carol al II-lea a fost una de panică, de teribilă spaimă de a nu deveni de asemenea victime ale răzbunării legionare: „În ziua înmormântării, miniștrii s-au dus la Ateneu ca și cum ar fi ieșit din tranșee la atac. Regele a anunțat că vine, apoi că nu vine, în fine că iar vine... Toți erau convinși că o bombă îi va curăța pe toți ! Până și locul unde trebuia să se desfășoare ceremonia nu a fost fixat decât în ultimul moment și abia a putut să se hotărască guvernul între Ateneu

---

²⁵⁴ *Ibidem*

²⁵⁵ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, vol. X, partea a VIII-a, 1932-1934, Editura Machiavelli, 1997, p. 519

²⁵⁶ „Adevărul” din 31 decembrie 1933

și biserica Sf. Gheorghe. În fine, în cele din urmă s-a hotărât Ateneul și s-a mai hotărât ca regele să nu vie !”²⁵⁷.

În urma aflării despre asasinat, într-o consfătuire ministerială de urgență, se ia măsura arestării imediate a tuturor capilor Gărzii de Fier: Corneliu Zelea Codreanu, generalul Cantacuzino-Grănicerul, Ion Zelea Codreanu, Nichifor Crainic, Dragoș Protopopescu, Ion Codreanu (fratele lui Zelea Codreanu) ca de altfel și a tuturor șefilor locali legionari, numărul de arestați fiind estimat la aproximativ 300. Șefii legionari nu au putut fi inițial găsiți, „Căpitanul” ascunzându-se din nou în casa unor rude ale Elenei Lupescu, familia Cernăianu, fapt care era cunoscut și de rege !²⁵⁸, ulterior el predându-se poliției. De asemenea au fost reținuți și ideologii Mișcării, profesorul Nae Ionescu, acuzat că, prin articolele sale publicate în ziarul legionar „Cuvântul”, incitase la asasinat²⁵⁹, precum și Nichifor Crainic care condamnase actul de dizolvare a Gărzii de Fier²⁶⁰.

La sugestia „Căpitanului”, cei trei asasini s-au predat Poliției. Nu a trebuit să fie deloc convinși, cultul „jertfei de sânge” specific ideologiei legionare a făcut ca aceștia să se considere „fericiți” că aduseseră la bun sfârșit o „sfântă misiune”. Deși „Nicadorii” au luat asupra lor responsabilitatea crimei, fruntașii Mișcării, adică 40 de oameni, în afară de Corneliu Zelea Codreanu și Cantacuzino-Grănicerul, au fost incriminați oficial ca vinovați morali, dar totul avea să se reducă pentru ei la o simplă defilare prin fața completului de judecată, câștigat la final de partea „cauzei” acuzaților.

De altfel, totul se hotărâse la nivel înalt. În ziua de 5 aprilie 1934, cea a pronunțării deciziei, în momentele dinaintea pronunțării sentințelor, în sala Consiliului de Război, a apărut generalul Gheorghe Moruzi, prieten intim al monarhului, care s-a retras cu membrii completului de judecată în camera de deliberare, revenind după aceea în sală și declarându-i lui Gheorghe Cantacuzino-

---

²⁵⁷ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 519-520

²⁵⁸ Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România*, p. 373

²⁵⁹ „Cuvântul”, XI, nr.3114 din 25 decembrie 1933

²⁶⁰ „Patria”, Cluj-Napoca, XVI, nr.1 din 1 ianuarie 1934

Grănicerul: „Dragă Zizi, vei face Paștele acasă”²⁶¹. Fără comentarii ! Și atunci ne punem următoarea întrebare: Avea dreptate oare Carol al II-lea atunci când afirmase că se teme de legionari sau nu era decât una din farsele sale care să-l scoată în afara oricărei conexiuni, fie ea și la nivel de presupunere, cu asasinatul ?

Într-un final, având în vedere că la proces nu s-a „dovedit” legătura dintre atentatori și liderii Legiunii, doar cei trei vor fi condamnați, la închisoare și muncă silnică pe viață, în timp ce toți ceilalți, în frunte cu liderii Mișcării și ai Gărzii vor fi achitați²⁶². A fost oare o sentință corectă ? Teoretic da, ucigașii efectivii au fost pedepsiți, dar vina a fost numai a lor ?

Ca dovadă că cei care aveau datoria să dea o sentință dreaptă fuseseră câștigați în mod necinstit de partea legionarilor, pentru ca frunzașii Legiunii să nu aibă de suferit, trebuie spus că trei dintre cei cinci judecători, generalii Petrovicescu, Dona și Filip se vor înscrie ulterior în Garda de Fier, primul dintre ei ajungând în 1940 ministru de Interne în timpul regimului național-legionar.

Mișcarea Legionară a încercat deseori să acrediteze faptul că nu are nicio legătură cu străinătatea, că acționează doar în numele său, aceasta deoarece este originală, pur autohtonă, fără nicio afinitate ideologică cu alte mișcări extremiste din afară, fasciste, pronaziste, și fără nici un sprijin din partea vreuneia dintre acestea.

Sunt de acord, așa cum am mai făcut-o ceva mai înainte, cu o parte dintre aceste afirmații, în ceea ce privește originalitatea, specificul religios mistic, racordarea sa la istoria neamului, la înaintașii și eroii săi. Instalarea însă la putere la începutul lui 1933 a partidului nazist în Germania - care a servit drept model de gândire și de acțiune politică pentru Legiune, având de altfel o evoluție asemănătoare în mare măsură - a grăbit stabilirea unor punți de legătură cu „marea purtătoare a revoluției mondiale și a schimbării la față în bine a omenirii”, așa cum se pretindea nazismul. Contactele se vor intensifica, iar, așa cum este și logic, Berlinul se

---

²⁶¹ A.N.I.C, fond O, dos. nr.74921, vol.,II, f.76

²⁶² Mihail Fătu, Ioan Spălățelu, *op. cit.*, p. 105; Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 381

va interesa constant de situația din România, din ce în ce mai importantă pe plan extern pentru regimul nazist care accepta să susțină ideologic și financiar o grupare politică frățească.

Așadar, potrivit punctului de vedere legionar, atentatul împotriva lui Ion Gheorghe Duca a fost „un act spontan”²⁶³, acreditându-se ideea că între conducătorii Legiunii și atentatori nu a existat nicio legătură sau comunicare.

Legionarii au susținut cum că liderul lor, Corneliu Zelea Codreanu, nu a știut despre pregătirea atentatului și nici nu l-ar fi ordonat personal. Există însă dovezi care infirmă acestea. Una dintre ele este aceea că, cu puțin timp înainte de asasinarea lui Duca, „Căpitanul” primea, printr-o scrisoare printr-un trimis al Legiunii la Berlin, aflat în contact cu autoritățile naziste, felicitări din partea acestora pentru „gândul privind trădătorul”²⁶⁴. Devine foarte clar că șeful Legiunii era cel puțin în temă cu intenția eliminării primului ministru. Conținutul scrisorii este în continuare destul de edificator: „Fraza își va cere curând jertfa. Sigur că ai gândit și hotărât modalitatea execuției. Asta spre a nu se întârzia...”²⁶⁵. Și-apoi un lucru care sfidează logica dacă admitem punctul de vedere legionar, cum să nu se aibă la cunoștință intenția de asasinat, când de altfel atentatorii au primit binecuvântarea în casa liderului Gărzii, generalul Cantacuzino-Grănicerul - evident cu știrea acestuia – exclusă fiind evident și supoziția neinformării lui Codreanu de către adjunctul său. Pe de altă parte, în ceea ce privește contactele Legiunii cu naziștii, soția sa, Nadia, în destăinuirile sale ne spune că soțul său avea informații certe că Garda de Fier începuse să primească stipendii de la Berlin de când Hitler ajunsese la putere²⁶⁶. Putem să nu-i dăm crezare ? Cât despre procesul invocat, am văzut cum au stat lucrurile în realitate, spre finalul acestuia !

---

²⁶³ Liviu Vălenaș, *Mișcarea Legionară. Între adevăr și mistificare. Interviu cu Mircea Dumitriu*, Editura Marineasa, Timișoara, 2000, p. 28-30

²⁶⁴ A.N.I.C., fond A, dos.nr. 11, vol. 20, p. 358

²⁶⁵ Mihail Fătu, Ion Spălățelu, *op. cit.*, p. 99

²⁶⁶ „Magazin cultural-istoric și de informație. Revistă a românilor de pretutindeni”, p. 6

Pentru camarila regală, acest asasinat a avut o dublă semnificație. Pe de o parte, a dispărut o personalitate a Partidului Liberal, a grupării „bătrânilor” care era ostilă regelui, adversară a instaurării unui regim de mână forte. Pe de altă parte, camarila avea prilejul ideal de a răsturna ierarhia Partidului Național Liberal prin trecerea în prim plan a grupării tinerilor liberali, înclinați spre a colabora cu regele în privința problemelor economico-sociale ale țării. Suprimarea lui Duca a avut loc, scopul a fost atins. Era clar că cel care murise atât de absurd și nedrept fusese „ales să ispășească greșelile și păcatele unor regimuri nefaste”²⁶⁷. El era singura persoană cu autoritate care putea să îi țină pe liberali uniți. România a pierdut prin el o minte luminată, dar și un om de o înaltă ținută morală. Căci a murit astfel cel care, având o bogată experiență politică, părea capabil să joace rolul unui bărbat de stat. După ce reușise să destabilizeze Partidul Național Liberal, încurajând desprinderea lui Gheorghe Brătianu și a altor fruntași liberali, Carol al II-lea putea de acum să-și continue manevrele murdare care să-l conducă la subordonarea în totalitate a clasei politice românești. Ceea ce a și reușit în cele din urmă.

*

...În acest fel lua sfârșit cariera politică și viața celui care, dincolo de orice speculație sau comentariu, a fost fără îndoială un om deosebit. Ion Gheorghe Duca a devenit ținta extremei drepte, care în România își proba eficacitatea, printr-un asasinat care i-a pus în evidență dramatismul personalității dar și al afirmării valorilor în care a crezut.

Dispărea un om politic care, la începutul secolului, se întorcea în țară după anii studenției - asemeni reprezentanților de odinioară ai generației pașoptiste, ai „partidei naționale” - animat de dorința de a face ceva bun, măreț, pentru țară, de a contribui la schimbarea în

---

²⁶⁷ Stere Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, București, 1991, p. 153

bine a societății românești. Dispărea un om care nu a meritat această moarte, fiind „cel mai puțin indicat să atragă urgia vendetei”²⁶⁸. Ieșea după ultimul său act jucat pe scenă, un adevărat „artist rătăcit în politică”²⁶⁹, o victimă nefericită sacrificată pe altarul politicii care nu iartă !

Așa cum aflăm, după spusele lui Nicolae Petrescu-Comnen, coleg de studenție, Ion Gheorghe Duca afirma pe la 1900 că „generația noastră ori va realiza întregirea neamului românesc, reforma agrară și descătușarea maselor din lanțurile colegilor restrânse, rămânând astfel de pomină în istorie ori blestemul generațiilor viitoare se va abate pe amintirea ei”²⁷⁰. Iar aceste idealuri s-au împlinit în timpul scurtei sale vieți.

Partidul pe care îl condusesese cu înțelepciune, redându-i forța și prestanța, și-a continuat menirea sa istorică și va reuși prin măsurile luate în timpul guvernării lui Gheorghe Tătărescu (1934-1937) – e drept sub „tutela” lui Carol al II-lea – să scoată țara din criză. Și cum Tătărescu s-a angajat inițial să continue, în mare, programul partidului din 1933, se poate spune, fără riscul de a greși, că un merit l-a avut incontestabil și Ion Gheorghe Duca.

---

²⁶⁸ *Ibidem*, p. 152

²⁶⁹ *Ibidem*, p. 155

²⁷⁰ Nicolae T. Negulescu, *Personalitatea lui Ion Gheorghe Duca*, Cuvântare rostită cu prilejul comemorării sale de către Liceul Mircea cel Bătrân, Constanța, 1934, p. 9-10.

CAPITOLUL III

- Jurnalist, scriitor, memorialist -

Ion Gheorghe Duca nu este doar un om care prin prestața sa a lăsat o imagine absolut remarcabilă în politica românească, el a rămas și prin realizările sale literare, căci a fost jurnalist, scriitor și memorialist.

Debutează în presă în 1899, în ziarul „Universul”, cu un articol de politică externă, *Chestia insulelor Samos*. Sub inițialele modeste și anonime I.G.D., începe să redacteze încă din acel an al debutului rubrica dedicată politicii externe pe care o întreține cu mare prestață, fără întrerupere până în 1914. Va fi deci colaborator permanent al ziarului, dar va scrie articole și în revista „Viața Românească” (1906-1911) din Iași, unde semnează de asemenea cronică externă. Trebuie spus faptul că Ion Gheorghe Duca poate fi considerat inițiatorul cronicii de politică externă în presa românească²⁷¹. De altfel, în 1914, atunci când își încetează munca la prestigiosul ziar fiind desemnat ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, primește din partea directorului Luigi Cazzavillan o pană de aur în semn de apreciere.

Este, un timp, codirector al oficiosului liberal „Viitorul”, colaborează la „Curentul” și conduce, în calitate de președinte, Sindicatul ziariștilor. Dar neobositul ziarist acordă atenție, în afara preocupărilor politice, și genului pur literar, scoțând în evidență artistul din el, așa cum se constată din colaborarea la revista „Flacăra”.

Este desigur o carte de vizită impresionantă ca jurnalist care denotă încă de pe atunci calități indiscutabile ale viitorului om de litere și memorialist de valoare. Articolele pe care Ion Gheorghe

---

²⁷¹ Gheorghe Selten, *op. cit.*, p. 14

Duca le-a semnat în primii 15 ani de activitate au avut un rol covârșitor în istoria ziaristicii românești²⁷²

Începând cu aceste scrieri, cronici, în publicistica românească apare un nou mod de a scrie politică externă, o viziune modernă a politicii în presa românească. Duca a conceput aceste articole îmbinând puncte de vedere politice, militare și diplomatice și ajungând în a expune evenimentele analizându-le, ținând seama de toți factorii și de toate problemele care se petreceau peste hotarele țării. În același timp autorul ține seama nu numai de fenomenele politice și diplomatice în comentarea evenimentelor, el mai adaugă și evenimentele sociale și economice ale acestor țări. Ion Gheorghe Duca a susținut în toate articolele sale cauza drepturilor naționalităților și a popoarelor. El afirma că nu se poate cere unui popor să renunțe la naționalitatea sa. Prin limbă orice popor își manifestă toate trăirile, prin limbă își manifestă sentimentul lor național față de străini.

Demersul lui Ion Gheorghe Duca în direcția activității cooperatiste, a băncilor populare, a reformelor în slujba țărănimii, originalitatea, modernitatea, îndrăzneala și eficacitatea punctelor sale de vedere au completat pe plan intern contribuția sa la analiza și definirea fenomenelor externe de la cumpăna dintre cele două veacuri și din primii cincisprezece ani ai secolului nostru. Toate propunerile pe care le-a făcut Duca, atât cele politice cât și cele economice, aveau menirea să crească gradul de civilizație a țărănimii și se regăsesc nu doar în discursurile sale parlamentare ci și în articolele și studiile sale.

Viața politică a lui Ion Gheorghe Duca a fost marcată de două mari idei politice: apărarea democrației împotriva totalitarismului și consolidarea păcii în fața agitațiilor revizioniste. Aceste probleme erau din ce în ce mai amenințătoare pentru viitorul statelor europene. Aceste idei au fost prezentate nu numai în discursurile și demersurile

---

²⁷² Aprecieri generale despre activitatea jurnalistică a lui Duca în Valeriu Râpeanu, *I.G. Duca*, ed. Fundației PRO, București, 2004

sale politice cât și în activitatea sa publicistică.

Scrierile lui aveau un stil aparte de abordare a problemelor internaționale. Cronicile lui abordau numeroase teme, de la revoluții și mișcări de eliberare până la dezbateri parlamentare și acțiuni militare. La elaborarea articolelor avea totdeauna o explicație istorică a evenimentelor. Subiectul articolelor era totdeauna concis, fără ocolișuri, explicând firul evenimentelor și concluzionând precis tema aleasă.

Articolele studiate în problema politicii externe conțin abordări a lui Ion Gheorghe Duca despre marile puteri ale lumii dar și despre statele mici și mijlocii și raporturile dintre acestea. El comentează politica dusă de acestea cât și valorile democrațiilor. Curente și procesele noi erau în discuțiile lui Duca și mai ales în articolele sale. A făcut o radiografie competentă civilizațiilor cu privire la instituțiile statului, rolul și influența lor, a societății care permitea exprimarea punctelor de vedere în mod liber. Era preocupat de atașamentul față de tradiții care nu împiedicau atragerea noului în societate fără ca cerințele vremii să fie ignorate.

În concluzie, jurnalistul Ion Gheorghe Duca se impune nu numai ca un adevărat profesionist în materie, un foarte bun cunoscător al istoriei, al politicii și diplomației dar și ca un susținător entuziast al dreptății, al legității istorice.

Vom exemplifica prin două dintre aceste grăitoare articole publicate în „Viața Românească” având ca subiecte evenimente de pe scena politică internațională, prin care, cel care era deja deputat în Parlamentul României a făcut referire și la aromânii din Peninsula Balcanică. De fapt situația fraților noștri istorici l-a preocupat intens pe Duca, fiind una dintre temele sale predilecte, cum se va vedea din discursurile sale de om politic pe care le va susține mai târziu.

În articolul *Criza orientală și România*, publicat în 1908, subiectul este reinstituirea în acel an a unui regim politic constituțional la Istanbul de către organizația naționalist-reformatoare a Junilor Turci. Acest eveniment intern din Imperiul Otoman a avut trei consecințe în plan extern în Peninsula Balcanică: Bulgaria s-a proclamat independentă față de turci, tot atunci Austro-

Ungaria a anexat provincia otomană Bosnia-Herțegovina pe care o avea sub administrare în urma Congresului de pace de la Berlin din 1878 iar Grecia a anexat insula Creta. Analizând situația creată, deputatul Duca trăgea următoarele concluzii în privința poziției pe care ar fi trebuit să o adopte guvernul liberal condus de Dimitrie Sturdza în această nouă criză a „omului bolnav”, cum era denumit de un secol Imperiul Otoman în cancelariile europene: „Dacă nu ne putem pune nici pe terenul revendicărilor teritoriale, nici pe terenul recunoașterii faptelor îndeplinite în Balcani, nu e mai puțin adevărat că se pot ridica cu ocazia crizei orientale trei chestiuni, în care interesele noastre fiind direct în joc, ele nu se pot rezolva în afară de noi; aceste chestiuni sunt: chestia Dunării, chestia Dardanelelor și chestia Macedoniei...”. Exprimându-se deosebit de incisiv dar pertinent despre soarta aromânilor, preciza: „Iar în chestia macedoneană, dacă n-avem teritorii de revendicat, avem interese românești de apărat și grija noastră neîncetată și stăruitoare trebuie să fie îndreptată înspre stabilirea acolo a unui regim care să asigure fraților noștri deplina egalitate cu toate celelalte naționalități și care să nu împiedice prin nimic libera dezvoltare etnică și culturală a unei naționalități, care a fost întotdeauna în Peninsula Balcanică un element de ordine și un factor de civilizațiune. Punându-ne pe acest teren, singurul solid și singurul serios, putem vorbi și cu tărie și cu demnitate. Necomițând greșeala de a încăleca pe ficțiuni, Europa va avea datoria să ne asculte, și opinia publică a lumii civilizate nu va putea să nu fie de partea noastră...”²⁷³.

Într-un alt articol intitulat articolul *Un moment greu pentru Tinerii Turci*, publicat în 1910, Duca apreciază impactul pozitiv al celor doi ani de guvernare a Junilor Turci asupra situației naționalităților din Macedonia, în pofida problemelor imperiului în domeniile finanțelor, justiției, armatei și administrației: „Nenorocirea este că aceste greutăți îmbărbătează pe toți cei ce au

---

²⁷³ „Viața Românească”, 1908, an III, vol. X, nr. 9, p.418-423 cf. Ion Gheorghe Duca, *Lumea la început de veac*, Editura Eminescu, București, 1994, p. 156.

vreo pretenție asupra Imperiului otoman. Macedonia, - în care iarăși Tinerii turci nu sunt vinovați cu nimic, căci au găsit-o așa cum e azi, - nu așteaptă decât un gest de slăbiciune de la Constantinopole pentru ca să se poie iarăși în mișcare. Bulgarii, sârbii, grecii, cuțovlahii se simt mai fericiți sub regimul constituțional, decât sub despotismul hamidian. Tinerii turci le asigură tuturor o autonomie națională mai desăvârșită, dar în sufletul lor arde încă pofta de a scutura jugul otoman și a se alipi fraților lor, care sunt grupați la hotare în state neatârdate”²⁷⁴.

Se observă că nota comună acestor articole este pronunțarea pentru susținerea egalității în drepturi a aromânilor, pe care îi numește „frații noștri”, cu celelalte naționalități din Macedonia otomană. Se știe că aromânii sau cuțovlahii (vlahii șchiopi), cum au mai fost denumiți, erau singura naționalitate din cele patru menționate în Macedonia otomană, care nu avea un stat protector la granițele Imperiului otoman.

După cele două războaie balcanice din 1912-1913, Serbia, Grecia și Bulgaria și-au împărțit teritoriul Macedoniei otomane. Guvernul român condus de conservatorul Titu Maiorescu a intervenit împotriva Bulgariei în cel de-al doilea război balcanic și a obținut prin tratatul de pace de la București Cadrilaterul bulgar, dar nu a reușit din păcate să includă în document problema drepturilor aromânilor deveniți minoritari în statele naționale balcanice, aceasta rămânând în continuare nerezolvată.

Pamfil Șeicaru, care l-a cunoscut pe Duca în anii războiului, când era deja ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor mărturisește despre acesta că „nu avea nimic solemn, distant, dimpotrivă era de o comunicativitate naturală. Se vedea că era familiarizat cu lumea gazetărească din care făcuse parce într-o oarecare măsură; îl interesa apariția în presă a acelor elemente formate în patetica aventură a războiului. Conversația s-a desfășurat

---

²⁷⁴ „Viața Românească”, 1910, an V, vol. IX, nr. 6, p. 262-263 cf. Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 183

în jurul experienței mele pe front”²⁷⁵. Pe de o parte, din aceste cuvinte care aparțin unui alt memorialist de frunte, reies iată anumite trăsături pozitive ale personalității lui Duca. Pe de altă parte, chiar dacă ajunsese om politic la nivel înalt, totuși pasiunea sa, interesul său pentru jurnalism, rămăseseră la fel de vii.

Aflat în centrul evenimentelor de referință, omul de presă, gazetarul, aveau să cedeze locul scriitorului, memorialistului, pentru că mai ales în acest fel este cunoscut Ion Gheorghe Duca. Duca a publicat numeroase scrieri politico-economice, dar și câteva volume de memorialistică, între care *Portrete și amintiri*, apărut chiar în timpul vieții, în 1932. Ilustrativ pentru finețea portretistului este și eseul *Mâinile* din acest volum. George Călinescu va spune despre Portretele lui Duca că sunt scrise într-un stil sobru „ca marmura bine lustruită”, ceea ce scoate în evidență profunzimea spiritului analitic al autorului.

A cultivat stăruitor și cu talent acest gen, lăsând în manuscris o foarte interesantă serie de *Memorii* editate prima dată destul de târziu la München, în 1981-1982, sub denumirea de *Amintiri politice*, apoi după 1990, în țară, ce fixează în special o perioadă istorică importantă, cea a Primului Război Mondial, anii neutralității (1914-1916) și anii de război (1916-1919). Firește, ele sunt revelatoare în primul rând pentru istoria acelei epoci foarte zbuciumate și au o maximă însemnătate pentru descifrarea vieții politice din ajunul, din timpul Primului Război Mondial, precum și din perioada imediat următoare. Destule pagini dezvăluie însă și calitățile unui scriitor care știe să nareze captivant, să observe detaliul semnificativ, să reînvie dramele oamenilor, să evoce momente de mare înălțare patriotică și, mai presus de orice, să deseneze portrete memorabile.

Aflat aproape de vârfurile ierarhiei politice, Ion Gheorghe Duca dispune de o perspectivă largă și de o informație bogată asupra oamenilor și a evenimentelor, pe care o transmite cu scrupuloasă exactitate cititorului, inclusiv prin transcrierea a numeroase și

---

²⁷⁵ Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 264

diverse documente. În același timp, el trăiește cu intensitate cele povestite și pagina de memorii se conturează în funcție de propria sensibilitate. Mereu preocupat de aspectul moral, talentatul portretist care a fost Ion Gheorghe Duca va da viață unei impresionante galerii de figuri contemporane, care s-au impus prin rolul jucat în viața politică, prin talente sau destine de excepție. Pe oamenii politici el îi definește prin prisma atitudinii lor față de patrie și față de marile comandamente ale momentului istoric, reușind să depășească de multe ori optica partizană. De aceea culorile luminoase ale paletii sale nu sunt rezervate numai colegilor de partid, ca Ion I.C. Brătianu, ci și unor adversari politici, ca Take Ionescu, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga. Duca nu a fost memorialistul nimănui, nu a scris la ordinul nimănui, nici al Casei Regale, nici al șefului său Ion I.C. Brătianu, nu este un cronicar servil de curte sau de partid, pus în slujba unor cercuri politice sau financiare, nu poate fi acuzat de partizanat. El se pune în slujba adevărului, singurul stăpân al gândurilor și rândurilor sale. Iar dacă uneori cititorii putem avea impresia că autorul mai greșește sau exagerează cu anumite întâmplări sau personaje - extrem de rar s-ar putea spune - o face de pe poziția unui susținător al dreptății, pe care vrea să o inducă și cititorului.

Ca un prozator de vocație, Duca știe să descopere amănuntul revelator, capabil să dea întreaga măsură a personajului. Duca surprinde cu o suplețe remarcabilă cele mai importante aspecte și laturi ale personajelor descrise, lăsând cititorului o imagine amplă, cât mai bine conturată și fidelă a acestora. Memorialistul se pricepe să abordeze cu eleganță, suplețe, rafinement, să pătrundă în colțuri discrete ale personalității celor pe care îi descrie. El se dovedește un observator ale epocii sale nu doar din punct de vedere pur istoric, prin ceea ce are strictă legătură cu personajele și evenimentele istorice în sine dar și din punct de vedere moral și psihologic.

Analiza sa se caracterizează aproape întotdeauna printr-o clară obiectivitate, ceea ce sporește desigur valoarea mărturiilor lăsate de el posterității. În aceeași linie a specificului său literar de fin psiholog al personajelor și întâmplărilor și observator al timpului său

se înscriu și alte scrieri care au apărut spre sfârșitul vieții sale și care au ca obiect evidențierea unor mari personalități cărora le dedică în întregime atenția sa: *Ion C. Brătianu*, București, 1932, *Raporturile unui ministru tânăr cu Regele Carol I*, București, 1933, *În memoria lui D.A. Sturdza*, București, 1933.

Memorialistul surprinde personalitățile de prim rang, ale monarhiei și ale clasei politice românești, aflându-se în dese rânduri, încă din tinerețea sa, în preajma lor, în momente dintre cele mai importante, ajungând să-i cunoască în profunzimea caracterului lor.

Dar peste faptul că evidențiază caractere, manevre electorale, subterfugii politice, intrigi de cabinet, aspecte caracteristice ale societății românești precum corupția, sărăcia, mentalitățile înguste, retrograde, Duca dă măsura unui om politic atipic pentru acele vremuri: sincer, cultivat, patriot, capabil să ducă până la capăt idei și raționamente întemeiate.

Scriitorul Ion Gheorghe Duca are eleganța de a fi generos cu posteritatea iluștrilor competitori politici, îi critică, dar nu-i umilește, le pomenește ratările, omagiindu-le totodată calitățile. Ce etică, câtă noblețe ! Un model pentru atitudinile politice de astăzi, un adevărat „gentleman” al politicii și literaturii !

Lui Carol I îi consacră un spațiu relevant, nici nu se putea altfel. În acest caz, unic de astfel de portret, deși încă nenăscut la venirea acestuia pe tronul României, Duca reușește să armonizeze perfect mărturisirile despre perioada anterioară, de fapt cea mai lungă a domniei, în care nu a avut cum să-l cunoască personal cu cea scurtă, în care a avut posibilitatea să se afle în apropierea sa, atunci când se afla la începutul carierei sale politice.

Obiectivitatea de care am pomenit ceva mai devreme și care este specifică unui adevărat istoric, reiese din faptul că primul rege al României este prezentat cu aspectele sale pozitive, dar și negative, cu bune și rele, așa cum a fost de fapt în realitate, necăzând în pericolul de a idealiza imaginea monarhului, lucru care s-a întâmplat adeseori în presa și opinia publică majoritară a vremii, desigur în partea a doua a domniei sale.

Astfel, concluzia sa despre Carol I este cât se poate de realistă: „Vom constata că domnia lui se poate împărți în două epoci. Prima epocă de la 1866 până la 1890, iar a doua de la 1890 până la moarte. În prima epocă, România care, prin excelență, este în materie de judecată a oamenilor «țara legendelor», l-a proclamat pe regele Carol un om fără inteligență și fără capacitate. În epoca a doua, legenda aceasta a dispărut și în locul ei s-a creat alta, în temeiul căreia Regele Carol era socotit un om superior, un rege mare și glorios. Care e adevărul ? Ambele legende sunt deopotrivă inexacte. Regele Carol n-a fost nici un incapabil, nici un geniu, nici un lipsit de personalitate, dar nici un domnitor cu însușiri excepționale”²⁷⁶.

Duca știe să sintetizeze personalitatea monarhului și să aprecieze cum se cuvine ceea ce este mai reprezentativ la acesta: „În genere vorbind, Regele Carol era o adevărată personalitate... Cu o răbdare neobișnuită știa să urmărească ani de-a rândul gândurile sale, toate voințele într-adevăr stăruitoare, nu-și manifesta niciodată pe față intențiile... Dacă adăugăm la acestea o mare mândrie, un simț al datoriei cum rar se întâlnește și o nobilă concepție, nobil în cel mai înalt înțeles al cuvântului, a ceea ce datorează acestui stat și acestui popor, vom avea sinteza însușirilor caracteristice ale Regelui Carol”²⁷⁷.

De asemenea, memorialistul afirmă că „Într-o țară care n-avea noțiunea timpului, regele Carol aducea simțul exactității matematice... Într-o țară de aproximație în toate, el a adus conștiinciozitatea impusă până la meticulozitatea germană. Într-o țară de zvâcnituri, de entuziasm violent și de descurajare pripită sau cel puțin de rapidă plictiseală, el a adus o stăruință nezdruccinată, liniștită și regulată ca bătaile numeroaselor orologii ce umpleau apartamentele sale. Într-o țară plină de nerăbdare și de neastâmpăr, el a adus răbdarea care știe să pregătească și astâmpărul care știe să-i mențină seninătatea,... într-o țară cu mentalitate orientală, el a adus

---

²⁷⁶ Ion Gheorghe Duca, *Portrete și amintiri*, Editura Cartea Românească, București, 1932, p. 9

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 10

un spirit occidental în vremea tocmai când acea țară se străduia să se avânte în marea vâltoare a civilizațiunii occidentale,... într-o țară care, din cauza vicisitudinilor ei istorice, nu era obișnuită cu planuri dinainte făcute și bine definitivate, el a venit urmărind un scop precis, a făcut un program și l-a îndeplinit întocmai”²⁷⁸.

Este, bineînțeles, o extrem de lucidă și rațională imagine a ceea ce reprezenta România în momentul venirii lui Carol I la putere și a ceea ce a adus nou și bun, absolut necesar acestei țări o domnie care i-a modelat societatea în mod civilizator, sub înaltul său patronaj. Este redată, în același sens al ideii, și specificul extrem de disciplinat, milităros, pe care suveranul de origine germană îl adusese și-l imprimase în România, dar pe care autorul nu-și permite să-l judece în niciun fel, nici să-l laude, nici să-l critice, tocmai pentru că își dă seama, că, în ciuda severității sale aparente, care deranja poate pe mulți, acest nou tip de comportament politic avea darul de a induce seriozitate, responsabilitate, de a îndepărta cât de cât metehnele de balcanism oriental care caracterizau – în defavoarea sa și a țării - politica românească și actorii săi de atunci. Astfel, memorialistul Ion Gheorghe Duca descrie, de exemplu, desfășurarea unei ceremonii de investitură a unui guvern, în prezența monarhului, într-un mod rigid, de o factură prusacă, în stil german: „Aveam impresia că suntem o companie militară. Atunci, mi-am dat și mai bine seama cum acest principe german introdusese în toate formele militarismul german de care toată ființa lui era adânc pătrunsă”²⁷⁹.

De la Duca aflăm și un lucru interesant privind un obicei ciudat al regelui: „Nu saluta decât cu un deget. Când îți dădea două degete sau mâna întregă, era o excepție întotdeauna voită și cu un anume înțeles. De altminteri acest deget (arătătorul de la mâna dreaptă) juca un rol însemnat în exprimarea întregii sale personalități. Cu acest deget, și numai cu el, accentua frazele sau își completa gândirea, încolo avea o sobrietate absolută de gesturi. Cu

---

²⁷⁸ *Ibidem*

²⁷⁹ *Ibidem*, p. 11

acest deget mulțimea aclamațiunilor populare, pe el îl întindea celor ce se apropiau, numai el se înălța până la chipiu când trupele defilau și steagurile i se înclinau în față. Iar când stătea liniștit, acest deget încovoiat rămânea atârnat de nasturele tunicii sale, neconfundat nici în această atitudine de rezervă, cu restul mâinei inexistente...”²⁸⁰.

Dar memorialistul care a fost Ion Gheorghe Duca nu-l iartă pe monarh atunci când trebuie să-i scoată în evidență și trăsături sau aspecte care nu i-au făcut cinste și care i-au știrbit imaginea. De exemplu, unul din aspectele pentru care suveranul este blamat este viața sa de familie, care, prin prisma relațiilor și atitudinii sale cu ceilalți membri, nu a fost dintre cele mai fericite și aceasta datorită caracterului rece și adeseori distant: „N-a făcut nimic din ceea ce ar fi trebuit să facă, pentru ca să întărească dinastia. Pe Principele Ferdinand l-a îndepărtat sistematic de la treburile publice, nu l-a inițiat la nimic, era gelos de puterea lui, nu vroia s-o împartă cu nimeni și, cu moștenitorul său, mai puțin decât cu oricine. Se știe că este o tradiție în neamul Hohenzollern ca domnitorii să fie în rele raporturi cu moștenitorii lor. Regele Carol nu s-a abătut de la această tradiție familiară. Nu avea nici o afecțiune pentru Principele Ferdinand, îl tiraniza cât putea și îl umilea mai mult decât trebuia. Dar nici de Principele Carol pe care pretindea că-l iubește – mai puțin totuși decât pe Principele Nicolae, incontestabil nepotul său răsfățat – nu s-a ocupat de fel. A neglijat complet instrucția și educația lui, ca și cum ar fi vrut să lase României urmași cu totul nepregătiți spre a-i lua succesiunea”²⁸¹.

Astfel, Duca scoate în evidență rigiditatea mult prea mare a suveranului, recunoscută de toată lumea, deci nu doar de scriitor. Autorul îl taxează pe Carol I și pentru nerealizările din timpul domniei sale, pe care nu se poate abține a i le reproșa, dovedind că nu este subiectiv și lingușitor: „Iar când aproape 50 de ani ai lăsat ca nici una din problemele mari interne să nu primească o serioasă dezlegare, afară poate de chestia financiară și de unele lucrări

---

²⁸⁰ *Ibidem*, p. 12

²⁸¹ *Ibidem*, p. 13-14

publice, chestia administrativă să se mărginească la diferite încercări nereușite de organizare, chestia școlară să ne poată ridica mai sus de ultima treaptă pe scara analfabetismului european, chestia agrară – cea mai însemnată – să rămână nerezolvată sub un regim de răscoale periodice și în mijlocul multor avertismente sângeroase, când, în fine, ai stat pururea împotriva mișcării democratice și, abia în ultimul an al domniei tale ți s-a putut smulge consimțământul pentru o lărgire a dreptului de vot, nu se poate spune că a fost un om superior și un rege mare”²⁸².

Duca este de asemenea nemilos, dar corect în atitudine, atunci când se referă la lipsa de comunicare pe care deseori suveranul, dintr-o prea mare rigiditate și strictețe, a dovedit-o în raporturile cu clasa politică de atunci. Acest fapt a constituit desigur un defect al regelui, pe care memorialistul i-l impută: „Dacă îl urmărim de-a lungul întregii sale domnii, nu îl vom găsi întrebuițând mijloace mari. Niciodată nu primea lupta în față, căuta întotdeauna să atace din flanc sau pe la spate. Și, de altfel, dacă voiai să-l dezarmezi, trebuia să-l lovești cu hotărâre și pe față, îndată dădea înapoi. În genere era o fire mai mult sperioasă. Prin intimidare erai sigur că-l poți paraliza în acțiunile lui, chiar în acelea mai mult și mai cu artă pregătite. Oamenii noștri politici cunoșteau această slăbiciune și adesea au întrebuițat amenințarea împotriva lui ca să poată reuși în combinațiile lor. Faimoasele manifestații la Palat, prin care fiecare partid își notifica voința de a răsturna adversarul și de a veni la putere, erau obiceiuri deplorabile într-un stat constituțional, izvorâte însă din convingerea dobândită de lumea noastră politică că numai prin amenințări se poate smulge ceva. Și, ciudat lucru, deși procedul era învechit, reușea mereu cu o matematică precizie. În limbaj vulgar acest adevărat principiu de politică internă se sintetiza în formula: « Neamțul știe de frică » !”²⁸³

Duca critică și atitudinea monarhului față de armată, încercând în zadar să-și explice dezinteresul acestuia în special după 1883,

---

²⁸² *Ibidem*, p. 15

²⁸³ *Ibidem*, p. 15-16

după ce România aderase la Tripla Alianță, căpătând astfel o siguranță înșelătoare: „Acesta - spune Duca - nu privea armata noastră decât sub prisma legăturilor cu armatele aliate. În caz de război menirea ei era să fie pe frontul oriental aripa de la extrema dreaptă a armatelor germano-austriece. Întrucât putea îndeplini această funcțiune, armata română răspundea dorințelor lui. De ce să ne muncim și să cheltuim prea mult ? În ziua hotărâtoare, salvarea va veni tot de la ofițerii germani care vor sosi să ne sfătuiască, în armamentul și munițiile pe care germanii ni le vor trimite”²⁸⁴. Câtă dreptate avea Duca se va vedea atunci când România va intra în 1916 în Primul Război Mondial, nepregătită, neînvestită, confruntându-se în scurt timp după campania din Transilvania cu un adevărat dezastru. Și când ofițerii germani nu vor fi de partea noastră, să ne sfătuiască, să ne apare, ci din contra...

Consiliul de Coroană de la Sinaia din 1914 care a dezbătut poziția României față de războiul ce tocmai începuse are evident în centrul său pe monarhul care avea o misiune extrem de dificilă în fața unei clase politice majoritar potrivnice. Memorialistul acordă o importanță aparte acestor secvențe de istorie și tocmai datorită încărcăturii lor psihologice ieșite din comun care sunt imortalizate cum nu se poate mai bine: „A doua zi, pe 21 iulie/3 august, regele se adresa sfătuitoarelor săi, convocați la castelul Peleş, afirmând în prezența principelui moștenitor Ferdinand: «Războiul general a izbucnit. Se dă marea luptă în care pentru o întreagă perioadă istorică se va stabili harta și soarta popoarelor. Desigur că în acest război vor fi învingători și învinși. Dar e neîndoielnic că între cei dinainte și irevocabil meniți să fie învinși vor fi neutrii. Așa fiind, după matura chibzuință, convingerea mea adâncă e ca datoria României e să execute tratatele ce o leagă de Tripla Alianță »”²⁸⁵

Întrunirea amintește de scena unui sfat domnesc medieval, cu boieri temători de venirea turcilor, cu tradiționala dispoziție spre tergiversare, atât de străine bătrânului monarh de o altă origine,

---

²⁸⁴ *Ibidem*, p. 17

²⁸⁵ A.N.I.C.,fond Casa Regală, dos. nr.41/1914, f.1

prusacă. Cu o zi înainte, Take Ionescu, șeful conservatorilor democrați, se lamenta, întărind tabloul general al indeciziei clasei politice românești de atunci aflată la un moment de cumpănă și contrastând puternic cu atitudinea fermă a suveranului: „Suntem o generație nenorocită, războiul este un cataclism îngrozitor, civilizația piere. Ce vom deveni noi în această vâltoare, nu știu”. Acum bătrânul cumnat al lui Alexandru Ioan Cuza, Theodor Rosetti, aflat desigur în opoziție alături de P.P. Carp, îndemna și el în mod teatral și defetist la cumpătare: „Suntem o țară mică, un biet popor ieșit abia de ieri, de alaltăieri, din greutăți și din robie. Nu cred ca stă în putința noastră să facem politica mare. Acum cei mari s-au încăierat, noi nu avem ce căuta în luptele lor. Să stăm deci liniștiți la o parte, să ne vedem de nevoile și necazurile noastre și să ne căznim să păstrăm ceea ce cu atâta trudă am agonisit. Bineînțeles, tratatele trebuie respectate. Dar nu cred că tratatele noastre ne obligă formal și, prin urmare, decât să ne avântăm într-un război contra simțământului public, mai bine să rămânem neutri”²⁸⁶.

Duca se pricepe cum nu se poate mai bine să ne dezvăluie, din intervențiile personajelor, trăsături importante care le definesc dar în aceeași măsură el construiește din punct de vedere stilistic o extrem de reușită antiteză între taberele angrenate în acest eveniment: „La sfârșitul ședinței de consiliu evocate mai sus, el avea să declare, atenție: «De altminteri, domnilor, eu mă consider personal legat față de Puterile Centrale; dacă dumneavoastră credeți că fericirea României îi impune să urmeze de azi înainte altă politică externă, eu sunt gata să mă retrag și, de altminteri, domnilor, succesorul meu e aici, el n-are decât să...»”²⁸⁷.

Naratorul prezintă un adevărat conflict psihologic între actorii acestei scene la nivel înalt: „Principele Ferdinand l-a întrerupt, scuturându-se de pe scaun cu un gest de vehementă protestare. Regele Carol s-a oprit și, cu ochii lui vioi și veșnic mișcători, a aruncat repede în jurul mesei o privire circulară. Nici unul dintre noi

---

²⁸⁶ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. I, p. 58

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 60

n-a mișcat, n-am spus nici un cuvânt, n-am schițat nici un gest. Fețele noastre n-au trădat decât indiferența și cel mult oarecare scepticism. Carol a înțeles că manevra nu a reușit. A stat o clipă pe gânduri și, pe urmă, ca și cum nu ar fi făcut niciodată o declarație de asemenea gravitate, a încercat să vorbească de altceva. Personal am avut viziunea unui joc de cărți”²⁸⁸. Regele, profund afectat a fost nevoit să se încline în fața deciziei majorității, deși a declarat că dorința sa este alta: „Eu mă voi supune majorității. Sunt rege constituțional și nu voi declara singur războiul”²⁸⁹. În acest fel, este scoasă în evidență imaginea unui monarh care a reușit să se înfrângă pe sine însuși, punând rațiunea deasupra sentimentelor. Numai că, în mod surprinzător, decizia Consiliului de Coroană acceptată de monarh și eventuala sa intenție de abdicare aveau să stârnească o adevărată furtună în sânul Casei Regale.

Duca surprinde profunda mâhnire a regelui față de decizia luată în favoarea neutralității, care i-a agravat starea de sănătate și așa șubredă, contribuind la sfârșitul său imediat. El ne destăinuie că regele Carol I „stătea închis în cabinetul său de lucru și nu vedea pe nimeni. În sufletul său se petrecea o adevărată tragedie. Nu știa ce să facă, să asculte țara, să tragă sabia împotriva Germaniei scumpă inimii sale, dar nu-lăsa conștiința... Nu dormea nopți întregi, slăbea, era un chin fără sfârșit. Toate îl dureau, frământările din familia sa, îl dureau toate presiunile miniștrilor Puterilor Centrale în care vedea mereu ascunsă, în formule politicoase, învinuirea de înaltă trădare, îl dureau răzmerița oamenilor politici, până mai ieri atât de supuși voinței sale atât de puternice. Era lovit în afecțiunile, în iluziile, în ambițiile sale, în totul”²⁹⁰. Duca se dovedește, fără îndoială, un excelent observator al celor mai ascunse și intime resorturi ale regelui Carol I, imprimând mărturiilor sale – ca de altfel în atâtea alte rânduri - o nuanță nu doar descriptiv-psihologică dar și una profund umană, de duioșenie, de compasiune, care pot, citite fiind,

---

²⁸⁸ *Ibidem*

²⁸⁹ *Ibidem*, p. 61.

²⁹⁰ *Ibidem*, p. 69.

să sensibilizeze chiar și pe cei care nu ar fi agreat personajul descris.

Memorialistul se simte dator să intervină în această dispută pro și contra război, redă concis ideea esențială și trage concluzia: „Dar problema cea mare era să se știe dacă va fi să luăm armele alături de Antanta sau ba. Or, la această întrebare, țara toată răspundea da, palatul răspundea nu. Conflictul era cu atât mai grav, cu cât a merge cu Antanta însemna pentru țară a înfăptui idealul național, a dezrobi pe frații noștri de peste munți și din Bucovina. A se opune intrării în acțiune cu puterile Antantei, prezența opiniei publice ar fi prezentat Coroana ca împotrivindu-se realizării celor mai scumpe și legitime aspirații naționale”²⁹¹.

Decesul regelui are un impact puternic asupra lui Duca: „În dimineața zilei de 27 septembrie 1914 dormeam încă adânc când mă deșteaptă telefonul. Suna îndelung și cu vădită enervare. Ce s-o mai fi întâmplat ? Alerg la aparat: « Domnul prim-ministru vă roagă să poftiți imediat la dânsul. Majestatea sa Regele a murit subit ». Primul meu sentiment a fost unul de ușurare, soarta a dezlegat ceea ce noi nu puteam dezlega. Iată ieșirea așteptată și zadarnic căutată ! A găsit-o bătrânul suveran, părăsind scena pe care piesa nu se mai juca cu el, a găsit-o nu retrăgându-se de pe tron, ci retrăgându-se de pe lumea aceasta. Îmi mărturisesc păcatul. Pe urmă simțăminte mai omenești m-au cuprins. M-am gândit la toată lunga domnie ce sfârșea într-o așa tragică luptă sufletească. M-am gândit la omul care adormise pentru vecie, la însușirile lui, la binele pe care l-a făcut, la binele pe care ar fi vrut să-l facă. La tot ce opera lui reprezintă în evoluția poporului român, iar mintea mea i-a adus cuviinciosul prinos de recunoștință”²⁹². Această mărturisire constituie de fapt o suită de efuziuni sufletești ale autorului, care trece de la bucuria oarecum logică și în favoarea patriei sale, pe care o exprimaseră și alții, ba chiar putea fi „aruncată” asupra imensei majorități a opiniei publice, așa cum mărturisește tot autorul²⁹³, dar în bună măsură

---

²⁹¹ *Ibidem*, p. 68

²⁹² *Ibidem*, p. 91

²⁹³ *Ibidem*

meschină a efectului produs de decesul regelui, care permitea ca România să se delimiteze de legătura cea mai solidă față de Puterile Centrale. Ființă umană înzestrată cu sentimente, nu doar un observator rece și calculat, Duca alunecă repede pe panta regretului că a putut gândi și s-a putut exprima în acest fel, recunoscându-se vinovat și schimbând tonul discursului său, în favoarea celui care nu mai era în viață și care indiferent de principiile sale, însemnase mult în istoria ultimelor decenii zbuciumate ale poporului român, pe care-l adoptase și pe care înțelesese să-l slujească așa cum considerase el mai bine. Ne apare deci în imagine nu numai scriitorul, memorialistul Ion Gheorghe Duca, dar și omul Ion Gheorghe Duca, căci nu, scriitorii sunt și ei la urma urmei oameni și au și ei voie să-și exprime sentimentele, cu speranțe, cu dezamăgiri... Duca se dovedea totuși mai altfel decât alți contemporani ai săi care au apreciat în mod unilateral, la rece, din punct de vedere, politic și național, acest eveniment al morții lui Carol I, și pe care el l-a încercat și prin prisma umană, a unui om care judecă și cu sufletul nu doar cu cugetul.

Cât despre Regina Elisabeta, memorialistul se apleacă asupra acesteia cu multă bunăvoință și înțelegere pentru felul său de a fi, pentru toate momentele dificile prin care a fost nevoită să treacă alături de soțul său, regele Carol I, Ion Gheorghe Duca notează despre atitudinea activă a reginei în momentul dificil al deciziei Consiliului de Coroană din 1914, scoțând în relief o femeie puternică care până atunci nu se implicase în problemele statului dar acum era alături de soțul său, de suferința acestuia: „Regina Elisabeta era cea mai înverșunată apărătoare a cauzei germane. Le spunea tuturor că niciodată și pentru nimic în lume nu va consimți să stea un ceas pe tronul unei țări în război cu Germania, că, dacă România vrea să facă acest pas, regele trebuie să abdice imediat, că principele Ferdinand și copiii lui ar fi niște trădători față de sângele ce curge în vinele lor dacă n-ar urma fără șovăire pe bătrânul rege în exilul lui”²⁹⁴.

---

²⁹⁴ *Ibidem*, p. 84-85

Duca deplânge de exemplu trista perioadă a singurătății ultimilor ani de viață ai reginei: „Când bătrâna «Aquila Neagră» s-a prăpădit, Regina s-a trezit singură pe lume, fără bărbat, fără copii, fără preoții ei, departe de rude, de țara ei”²⁹⁵.

Figura Regelui Ferdinand este riguros surprinsă în amănunte particulare ale vieții sale. Duca îl prezintă pe succesorul lui Carol I, cum își consolidează cunoștințele despre progresul armamentului, fiind la curent cu ultimele noutăți în domeniul tacticii moderne și apreciind la justa valoare forța combativă a țării. Numeroasele discursuri pe care el însuși le redacta aveau să fie apreciate pentru stilul literar și forma artistică. „Prințul – notează scriitorul – se ținea la curent cu toate manifestările cugetării și geniului omenesc, citea întruna cărțile cele mai variate și literaturile cele mai diverse”²⁹⁶. De asemenea, iar Duca ne dezvăluie și acest lucru, prințul moștenitor era un admirator al muzicii wagneriene „obișnuind să frecventeze concertele de salon și să încurajeze artiștii valoroși, după cum nu era insensibil la tendințele muzicii moderne”²⁹⁷.

Episodul încoronării sale, împreună cu soția sa, regina Maria, surprinde mulțumirea autorului față de atitudinea noului monarh, de la care avea anumite așteptări, ca de altfel toată țara, aceea de a conduce așa cum îi cerea, de atunci înainte, noul curs al opiniei politice și al celei publice: „Când a vorbit regele și a spus că va fi un bun român, a fost în sală un adevărat delir. Cuvântul era fericit, ridica piatra ce apăsa toate conștiințele, asta vroia să știe toată țara și asta aștepta de la noul ei suveran”²⁹⁸. De altfel, Ion Gheorghe Duca, care a avut privilegiul de a fi deseori în preajma lui Ferdinand, a știut, și din discuțiile avute cu acesta, să-l citească cum nu se poate mai bine pe suveran și să-i capteze aprecierea pentru caracterul său integru, de om drept și corect, care respectă evidențele, realitatea, pe care nu i-l poate contesta nimeni, spunem noi, și pe care l-a scos în evidență și autorul.

---

²⁹⁵ *Ibidem*, p. 96

²⁹⁶ *Ibidem*, p. 138

²⁹⁷ *Ibidem*, p. 137

²⁹⁸ *Ibidem*, p. 94

Despre unul din momentele cele mai complicate și delicate din viața lui Ferdinand și din timpul domniei sale, momentul intrării în război în 1916, alături de Antanta, avea să noteze: „Regele Ferdinand, discutabil din atâtea puncte de vedere, a dovedit însă... că este un mare suflet și prin aceasta nu numai că va rămâne, dar se va impune respectului admirațiunii posterității”²⁹⁹. De fapt încă din octombrie 1914, suveranul își exprimase poziția sa fermă că „dacă țara crede că interesul ei îi dictează să meargă împotriva Puterilor Centrale, nu în mine va găsi o piedică la realizarea idealului ei național”³⁰⁰. La Consiliul de Coroană de la Palatul Cotroceni, din 14/27 august 1916, regele a înștiințat de la început reprezentanții tuturor partidelor despre hotărârea guvernului și a sa privind intrarea țării în război pentru înfăptuirea idealului național. Le solicita concursul, dar nu le cerea sfatul, hotărârea fiind luată: România nu poate lupta alături de Puterile Centrale, deoarece ne spune Duca, „ar însemna să meargă împotriva întregii evoluțiuni istorice a neamului nostru”³⁰¹. Totodată, regele a arătat că, spre a ajunge la o atare hotărâre a trecut prin încercări cumplite, dar având în vedere numai interesele țării a cărei Coroana o poartă „s-a învins pe sine însuși”³⁰².

„În mijlocul nenorocirilor războiului - notează Duca – Regele a fost admirabil. A înfruntat înfrângerile, nedreptățile, umilințele cu o tărie sufletească neobișnuită”³⁰³.

În același ton al aprecierii pe care Duca i-a acordă de regulă lui Ferdinand, se înscriu și inserările tuturor mostrelor de patriotism pe care, chiar și la nivel declarativ, verbal, dar de o maximă importanță, le-a evidențiat. De exemplu, memorialistul este atent când introduce în relatările sale reacția pe care monarhul a avut-o față de cerința lui Take Ionescu, în momentul cumplit, extrem, al nefericirii românești, de la începutul lui 1918, atunci când se punea problema capitulării României în fața inamicului, și-anume aceea de

---

²⁹⁹ *Ibidem*, vol. II, Editura Hellicon, Timișoara, 1993, p. 163.

³⁰⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 129

³⁰¹ *Ibidem*, vol. II, p. 126

³⁰² *Ibidem*

³⁰³ *Ibidem*, p. 138

a părăsi tronul: „Cât timp va rămâne liber un petec de pământ al teritoriului național, eu voi rămâne acolo, cât timp va rămâne un soldat și un drapel român, eu voi rămâne alături de ei, oricare ar trebui să-mi fie soarta”³⁰⁴.

Regele Ferdinand apare în mod unic în descrierile lui Duca, care se pricepe ca nimeni altul să surprindă în mod episodic persoana suveranului pe parcursul diferitelor etape ale războiului, cu toate trăirile sale.

La 15 octombrie 1922, cu ocazia încoronării de la Alba Iulia, momentul culminant al ceremoniei a fost cel în care regele Ferdinand și-a pus pe cap coroana de oțel, căreia i s-au adăugat însemnele Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei: „El era fericit că providența divină i-a hărăzit să întrupeze visul secular al neamului peste care îi fusese dat să domnească. Nu-și atribuia lui meritele acestei minunate ursite, o privea ca o favoare cerească în fața căreia se închina cu smerenie”³⁰⁵. În acest fel, personajul Ferdinand I atinge apoteoza, devine nu numai un rege dar și un om împlinit lăsat posterității prin cuvântul magistral al lui Duca.

Obiectivitatea care-l caracterizează nu-l poate însă determina să treacă același personaj la polul opus, trecând de la sublim la ridicol... „Principele Ferdinand era de o timiditate bolnăvicioasă. În public sau cu persoane pe care nu le cunoștea bine, nu spunea un cuvânt. Mai mult, încerca să vorbească și, pe urmă, cuprins de fireasca lui sfială, abia îngăima câteva cuvinte fără înțeles. Spectacolul era penibil. Pe lângă aceasta, gesticulația sa, obiceiul său nesocotit de a se legăna când pe un picior, când pe celălalt, precum și urechile lui cam mari, dezlipite de cap, dădeau înfățișării sale fizice o compromițătoare stângăcie și o lipsă cumplită de armonie și de maiestate”³⁰⁶.

Cum mai apare monarhul ? Și prin intermediul altora, a altor surse, dar memorialistul are grijă – tocmai pentru a nu afecta

---

³⁰⁴ *Ibidem*, vol IV, p. 77

³⁰⁵ *Ibidem*, vol. III, Editura Expres, București, 1994, p. 206

³⁰⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 135

obiectivitatea mărturiei sale – să nu tragă concluzii personale în aceste cazuri: „În aceste condiții – ne destăinuie el – Ferdinand prefera să-și petreacă timpul în cadrul unității militare pe care o comanda și unde putea participa în voie la chefuri, departe de influența unchiului său. Presa antimonarhică și republicană îi atribuia calificative dintre cele mai dure: urecheatul, chibițul, moș Teacă; de asemenea, îl făceau leneș, afemeiat, înclinat spre alcoolism. Despre principesa Maria, aceeași presă spunea că se „iubea” cu bărbați chipeși și vânjoși, în timp ce Ferdinand își petrecea timpul cu „țigănci focoase și cu gura spurcată”.

Rămânând în interiorul Casei Regale, despre regina Maria, strănepoată de regi și împărați, numită și „Regina inimilor” Ion Gheorghe Duca afirmă: „Regina Maria este o ființă de care trebuie să te sfiești. Este strălucitoare la fizic, ca și la moral, încât îți ia vâzul, nimeni nu o poate întrece. Frumoasă de o frumusețe încântătoare, nu cred să fi fost în Europa multe femei care să se fi putut asemui cu dânsa. Inteligentă, fermecătoare, plină de talent pentru pictură, pentru călărie, pentru scris, o conversație sclipitoare, vervă, umor, spontaneitate în gândire, originalitate de expresie și curaj cine n-a văzut-o la Iași în mijlocul epidemiilor, mergând acolo unde primejdia era mai mare? Dragostea de adevăr, de frumos, de bine, nimic nu i-a lipsit...”³⁰⁷. Rolul jucat de regină în timpul războiului care a dus la acordarea apelativului de „mama răniților”. nu avea cum să nu fie evidențiat de memorialist: „Nu știu dacă Regina își dădea seama de toată întinderea primejdiilor ce apăsau asupra noastră, cred mai mult că nu. Știu decât ce i se spunea și ei nu i se spunea totul, în orice caz găsea că ceilalți sunt prea descurajați”³⁰⁸.

Atent și la elementele mondene din care aflăm lucruri interesante mai ales în ceea ce o privește pe regină, Duca notează: „De altminteri îi plăcea să-și zică și să se creadă englezoaică, dar de

---

³⁰⁷ Boris Crăciun, *Regii și reginele României. O istorie ilustrată a Casei Regale*, Editura Porțile Orientului, Iași, p. 28.

³⁰⁸ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, vol. II, p. 69

fapt regina Maria era o Romanov din creștet până în tălpi”, de asemenea ne spune că „nu o încurcă nici frământările îndoielii și nici nefolositoarele scrupule nu o înăbușesc” sau că nu sfârșește în a-și uimi anturajul: „cu regina Maria niciodată nu ai nici o garanție de viitor, te poți aștepta oricând la ceea ce nici dânsa nu bănuiește”³⁰⁹. În concluzie, Duca socotește că regina Maria e o persoană care știe să-și impună voința ei inflexibilă și firea capricioasă.

Chiar dacă o mai și critică pentru felul său de a fi adeseori depărtat de la regulile bunei moralități, scriitorul îi recunoaște în cele din urmă, ca o concluzie finală, meritele reginei obținute în timpul momentelor dramatice ale războiului: „Orice greșeli ar fi comis înainte și după, în timpul războiului, atitudinea ei a fost admirabilă”³¹⁰.

Evident că între oamenii politici ai timpului său nu putem începe cu nimeni altul decât Ion I.C. Brătianu. După cum reiese din memoriile lui Duca, înzestrat fiind cu calități native de om politic, acesta cunoștea din vastele sale lecturi activitatea marilor personalități istorice, modalitățile de rezolvare a unor situații de criză, calea de a ajunge la luarea celor mai judicioase hotărâri în momentele cruciale. Ion Gheorghe Duca scrie: „El nu se hotăra niciodată repede. Elaborarea hotărârilor sale era întotdeauna înceată, uneori chiar greoaie, fiindcă, înzestrat în cel mai înalt grad cu simțul contingențelor, din primul moment îi apăreau în minte toate repercusiunile probabile și posibile ale unui act, așa încât, înainte de a se hotărî să facă acel act, examina, reexamina, contraexamina toate urmările lui și nu trecea de la intenție la fapt decât după ce, cântărind toate argumentele, favorabile și nefavorabile, foloasele îi apăreau mai puternice, mai determinante decât neajunsurile. Din profesiunea lui de inginer rămăsese cu obișnuința de a nu pune niciodată piciorul pe un teren, înainte de a-l fi sondat și de a cunoaște bine soliditatea lui. Dar, o dată gestațiunea terminată, o dată hotărârea luată, nu am întâlnit în toată viața și în toată cariera mea politică, om mai neclintit

---

³⁰⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 142.

³¹⁰ *Ibidem*, vol III, p. 27

în ducerea până la capăt a hotărârilor sale”³¹¹. Nimic mai aproape de adevăr ! Aflat mult timp în apropierea lui Ionel Brătianu, făcându-și de fapt ucenicia politică în preajma sa, Duca reușește să redea extrem de fidel anumite aspecte specifice marelui om politic român, cele mai multe dintre ele, mai puțin vizibile celorlalți contemporani.

Definirea politicii ca fiind o nobilă datorie este cu atât mai relevantă pentru concepția omului politic liberal, cu cât Ion I.C. Brătianu era conștient că „politica îți poate da din când în când satisfacții și onoruri, dar pentru omul iubitor de țară și conștient de răspunderile sale politica este un șir neîntrerupt de griji, de jertfe, un drum pe care ești nevoit să culegi mai mult nedreptate decât răsplată”³¹². Referindu-se, după moartea lui Brătianu, la personalitatea celui care i-a fost mentor, prieten și susținător politic, Ion Gheorghe Duca va afirma: „Pentru el, politica nu era nicio distracție, nici prilej de onoruri, niciun prilej de realizări a unor deșarte și personale ambiții. Pentru el politica era muncă, răspundere, nedreptate, grijă, chinuitoare frământare”³¹³.

O altă trăsătură importantă a ținuturilor politice brătieniste, este aceea că ele se înscriu pe o durată lungă. Stabilirea acestora se făcea în spiritul politicii pe termen lung, Ion I.C. Brătianu acționând vădit „sub semnul eternității”³¹⁴.

Dăruirea și priceperea în ale politicii sunt cu atât mai interesante la Ion I.C. Brătianu cu cât, sufletește, el se pare că nu avea nicio tragere de inimă pentru politică. Memorialistul ne spune că „el se considera un fel de rătăcit în politică. Acest om, inginer prin studii, bărbat politic prin activitatea lui, era convins că dacă ar fi fost liber să-și urmeze imboldul sufletului ar fi ales, fără o clipă de îndoială, cariera de istoric”³¹⁵.

Pledoaria pe care a ținut-o Brătianu la Consiliul de Coroană

---

³¹¹ Ion Gheorghe Duca, *Portrete și amintiri*, p. 26-27

³¹² *Ibidem*, p. 37

³¹³ *Ibidem*

³¹⁴ *Ibidem*, p. 25.

³¹⁵ Ion Bitoleanu, *Șefi de partide priviți cu ochii vremii lor*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2006, p. 91.

din 1914, are darul de a evidenția un prim-ministru și politician conștient de vocea opiniei publice și de suferințele românilor din Transilvania, dar înțelept și rațional în același timp, iar Duca nu scapă acest prilej: „România nu poate să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei națiuni mici...Or, situația românilor din Imperiul Habsburgic s-a înrăutățit continuu. Soarta românilor de peste munți, idealul național al românismului sunt chestiuni pe care niciun guvern nu le poate nesocoti...Nu se poate face un război în vremurile de azi când acest război nu este aprobat de conștiința națională. Să rămânem deci neutri...”³¹⁶. Duca ne mai spune că atitudinea primului ministru era justificată și prin faptul că dorea să-l menajeze pe rege, a cărui stare cumplită de spirit o sesizase.

Cât despre implicarea sa în război, memorialistul ne spune că rezultatul final al tratatelor cu Antanta a fost opera vieții sale: „A fost meritul lui Brătianu că a reușit să-l convingă pe rege că războiul Austro–Ungariei era unul împotriva naționalităților, aflat în contradicție cu interesele românești, deoarece tratatul din 1913, de la București, stabilise pentru prima dată în istorie dreptul statelor din Orientul Europei la stabilirea propriei lor sorți”³¹⁷. Unul dintre cei mai buni prieteni ai săi, Pamfil Șeicaru, un observator și critic lucid al epocii, îl critica pe Ionel Brătianu pentru dezmațul din timpul neutralității și lipsa de înzestrare a armatei, ceea ce lui Duca îi apărea ca o mare nedreptate: „Va veni o zi când acțiunea politică a lui Ionel Brătianu va fi un capitol din istoria României și atunci vei putea măsura cât de greșit ești astăzi”³¹⁸.

Din păcate liderul politic român care condusese țara în timpul războiului, cu meritele și greșelile sale, nu a avut parte de un just tratament după sfârșitul acestuia. La revenirea în țară, de la Conferința de pace de la Paris, unde a avut o atitudine patriotică, refuzând să accepte amestecul flagrant al străinilor în treburile

---

³¹⁶ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. I, p. 57

³¹⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 42 .

³¹⁸ Pamfil Șeicaru, *op. cit.*, p. 287

interne ale țării, opoziția îi pregătise o manifestație de protest în Gara de Nord din București. Pentru a evita o asemenea situație neplăcută, Brătianu a coborât din tren, urmând să-și continue călătoria cu automobilul. Ion Gheorghe Duca redă cu evidentă dezamăgire aceste momente: „Împreună cu Vintilă Brătianu și cu Mârzescu am mers la Predeal întru întâmpinarea lui. Acolo s-a coborât din tren și după un modest dejun în restaurantul gării, ne-am urcat cu toții în automobil și am pornit spre București. Mi-a fost dat astfel să asist la acest spectacol de neînchipuit: omul care înfăptuise visul secular al neamului, omul care aducea în geanta lui tratatul internațional care recunoștea granițele României întregite, străbătând satele și orașele ca un simplu turist, fără o recepție, fără o aclamație, fără un arc de triumf și intrând în Capitala României Mari neobservat de nimeni, ca cel din urmă anonim. El, învingătorul, se întorcea ca un învins”³¹⁹.

La moartea sa, memorialistul îi adresează un adevărat elogiu, dovedind încă o dată prin aceasta prețuirea pe care o a purtat-o până la sfârșit marelui om de stat: „Brătianu se ducea să doarmă somnul de veci după o viață atât de strălucită în istoria neamului său, pe același deal pe care, cu 63 de ani înainte văzuse lumina zilei. Se născuse la Florica pe vremurile României vasale, se odihnește în pace tot la Florica, dar în vremurile României întregite”³²⁰. Accentuând la maximum această idee, ne mai spune că marele om politic murise „în mijlocul conștiinței unui neam întreg cel care fusese parcă sortit unui mare destin”³²¹. Brătianu era omul care „n-a trăit decât pentru România și pentru românism. El a fost apostolul și robul unei cauze: renașterea României moderne”³²². Dintre toate personalitățile pe care le-a descris, spre Ion I.C. Brătianu se poate spune că a dirijat cea mai mare parte a afectelor sale care au creat în acest caz, într-oarecare măsură, un grad relativ de subiectivism, poate prin omisiunea sau ignorarea unor greșeli făcute de acesta,

³¹⁹ Ion Gheorghe Duca, *Portrete și amintiri*, p. 31

³²⁰ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. IV, p. 254

³²¹ *Ibidem*

³²² Ion Gheorghe Duca, *Portrete și amintiri*, p. 35.

nealterând însă adevărul istoric. Așa cum se poate observa din cele de mai sus, figura lui Ion I.C. Brătianu atinge la scriitorul Ion Gheorghe Duca o dimensiune mitică, apoteotică.

Cu câteva luni înainte, aflat pe patul de suferință, Brătianu decisese înființarea unei biblioteci publice chiar în casa în care locuia de pe str. Biserica Amzei, intenție pusă de acord cu Elisa, care va patrona acest nobil deziderat al ilustrului său soț. Acest gest a fost provocat și de faptul că multe biblioteci din diferite case boierești, care adunau multe comori de cărți și documente, au fost distruse în urma unor evenimente triste. La un an după moartea lui, văduva, frații, surorile, prietenii și foștii colaboratori ai lui Ion I.C. Brătianu s-au adunat pentru a întemeia o instituție culturală cu statut juridic, care să-i poarte numele³²³. Destinul bibliotecii a fost încredințat unui consiliu de administrație în care Ion Gheorghe Duca ocupa un loc de frunte alături de soția, Elisa Brătianu și fratele, Constantin Dinu Brătianu.

Într-o conferință ținută la Biblioteca Brătianu în ziua de 7 ianuarie 1932, Duca le mărturisea celor prezenți, că în afară de politică, marele om de stat fusese intens preocupat și de cultură și iubise din plin cartea. Vorbind despre această bibliotecă, el afirmă că cititorului îi este îngăduit „o intrare postumă în intimitatea lui Ion I.C. Brătianu”³²⁴.

Bineînțeles că și fratele, Vintilă Brătianu, a beneficiat de atenția lui Duca, adresându-i în egală măsură cuvinte de apreciere: „În genere, n-a fost idee de progres în ultimele decenii, care să nu fi găsit un răsunet puternic în sufletul său de democrat sincer și fără de ostentațiune. În chestiunile naționale, iubirea de țară și de neam mergeau la el până la fanatism: și istoria întregirei neamului nu se va putea scrie fără ca numele său să fie pomenit cu evlavie”³²⁵.

Despre un alt om politic important, P.P. Carp, memorialistul ne lasă impresii, insistând asupra talentului oratoric de excepție

---

³²³ George Fotino, *Biblioteca Ion I.C. Brătianu*, Imprimeria Națională, București, 1933, p. 7

³²⁴ „Historia”, anul VII, nr.71, noiembrie 2007, p. 30-31

³²⁵ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 66

care-l caracteriza în primul rând pe acesta. Duca notează: „Puteai să știi dinainte dacă avea de gând să țină un mare discurs sau să se mărginească la intervenții de ordin secundar. În acest din urmă caz, venea îmbrăcat în haine obișnuite și vorbea de la locul lui. În primul caz, își punea redingota și urca grav treptele tribunei...”³²⁶.

Îi evocă atitudinea avută în Consiliul de Coroană din 1914, cu această ocazie Ion Gheorghe Duca lăsând posterității imaginea marelui om de stat, surprinzând exact principalele sale trăsături: „Dezaprobam, cu desăvârșire tot ce spunea, până la sublim și până la absurd. Ca atare dar nu mă puteam stăpâni să admir fraza incisivă, vigoarea argumentației, juvenila combativitate a acestui moșneag credincios convingerilor a cărui elocință nu putea sfârși decât în apoteoza unui neîntrecut succes sau în catastrofa unei înfrângeri shakespeareiene”³²⁷.

Contemporan cu P.P. Carp, Take Ionescu, un alt om important, relevant pentru scena noastră politică, este descris de Duca. Astfel, aflăm că „Take Ionescu era bun, bun în toată puterea cuvântului, nu a fost om care să bată la ușa lui fără să-și vadă durerea alinată, sau nevoia împlinită, dând cu aceeași dărnicie din tezaurul statului, ca și din punga lui. Sufletul lui te câștiga definitiv și fără de rezerve, fiindcă dintr-însul se desprindeau luminoase și într-o măsură neîntrecută bunătatea, înțelegerea aproapelui și intuiția profetică a lucrurilor. Era mai presus de toate un om fermecător. Dar farmecul lui nu izvora atât din inteligența, cât din sufletul său. Inteligența lui era sclipitoare, vie, receptivă, înțelegătoare, adaptabilă la orice mediu și la orice împrejurări, însetată de noutate. Totul îl interesa și totul îl pasiona, conversația lui era de asemenea plină de colorit, amintiri, anecdote, descrieri de o minunată putere evocatoare, observațiuni subtile, un orizont larg întinzându-se cu mult peste contingentele locale și judecățile momentane”³²⁸. De altfel, un personaj atât de complex și unic în felul lui în epocă

---

³²⁶ *Ibidem*, p. 72.

³²⁷ *Ibidem*, p. 73

³²⁸ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. II, p. 69

precum a fost Take Ionescu, nu putea să nu-și găsească loc în destăinuirile sale.

Amplul discurs al lui Take Ionescu din Parlament din 16 decembrie 1915 ca răspuns la mesajul Tronului a impresionat pe deputați și pe foarte mulți contemporani. Ion Gheorghe Duca notează: „Dacă acest discurs nu e cel mai splendid, fără îndoială că este cel mai strălucit pe care dânsul l-a rostit de 10 ani cel puțin... Comparativ cu alte discursuri rostite în acel moment istoric, cel al lui Take Ionescu nu putea apărea altfel decât titanic”³²⁹. Aducându-i un ultim omagiu după moartea sa celui supranumit „Gură de Aur”, scriitorul, ca o culme a aprecierii sale, afirmă că „O generație întreagă a trăit sub farmecul cuvântului lui...”, iar discursurile lui „vor împodobi antologiile viitoare”³³⁰.

Dacă nu a fost chiar singurul, atunci cu siguranță a fost printre extrem de puținii adversari politici care i-au recunoscut și evidențiat atâtea trăsături lui Take Ionescu, cel mai combătut om politic, din toate părțile, din câți au fost în epocă. Cuvintele sale sunt lapidare, concise, fără patimă politică și denotă o deplină detașare, „făcând onoare omului Ion Gheorghe Duca”³³¹. Dar la Take Ionescu nu vede doar merite ci și defecte care apar în anumite momente nefaste ale vieții și carierei acestuia.

Cum între protagoniștii și animatorii „Acțiunii Naționale” se afla Take Ionescu aflăm că discursurile rostite la întrunirile din capitală și provincie aveau o puternică tentă patriotică unele frizând însă trivialitatea: „Take Ionescu – ne spune Duca - era și dânsul banal în aceste manifestări oratorice. De altfel și talentul lui era de câțva timp în scădere. Un om care nu cugetă nu poate fi cu adevărat la înălțime și Take Ionescu ducea o astfel de viață încât nu mai avea vreme nici să cugete. Discursurile lui se simțeau de superficialitatea unei veșnice improvizări”³³². Duca îl surprinde la un moment dat

---

³²⁹ *Ibidem*, p. 70-71

³³⁰ Anastasie Iordache, *Take Ionescu*, Editura Mica Valahie, București, 2001, p. 293

³³¹ *Ibidem*, p. 295

³³² Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, vol. I, p. 153

distrus în mod public, în Parlament, în urma atacurilor lui Carp, cel care-l considera un trădător politic: „Take Ionescu părea ca un cadavru politic azvârlit pe târâm de valurile parlamentarismului. Părea a fi primit o lovitură pe cap, stătea pe banca lui roșu, congestionat, enervat și descompus sub privirile răuvoitoare și ironice ale unor adversari fericiți să vadă la pământ un mare antagonist”³³³. Și de această dată, cititorul poate remarca o frapantă, de-a dreptul halucinantă descriere care, având în vedere cele spuse la polul opus, pozitiv, despre acest personaj al său, conduc la crearea unei antiteze extrem de reușite.

Un alt mare om politic dar și de cultură este Titu Maiorescu. Despre el, cu vădită apreciere, ne transmite următoarele: „Cu Titu Maiorescu, în schimb, artificiu și numai artificiu: un meșteșug al cuvântului care nu cred să-și fi avut pereche undeva. Desigur că, dându-și seama de însușirile lui oratorice cu totul specifice, Maiorescu a căutat în tinerețe să le dezvolte în linia originalității lor organice și că astfel, la sfârșit, în măiestria artei lui intra mai mult muncă decât spontaneitate, mai multă pregătire decât inspirație. Dar odată turnată în acest tipar, elocința lui Maiorescu era mai presus de nevoia zilnicelor și trudnicelor elaborări. Pentru contemporani, elocința lui Titu Liviu Maiorescu a fost o delectare; din nenorocire, ea a murit însă cu el și a murit pentru totdeauna”³³⁴.

Autorul nu-l uită bineînțeleles nici pe cel care a fost Nicolae Iorga. Deși i-a fost adversar politic, Duca nu poate să nu recunoască meritele acestui mare om pe care l-au avut românii, cu o multiplă personalitate, înalt emisar al naționalismului și patriotismului pe care ține să-l sublinieze: „Iorga a fost mai presus de orice laudă. El a rostit atunci în Teatrul de la Iași, incontestabil, cel mai elocvent discurs din viața lui. Pot spune, mai mult, unul din cele mai mari discursuri ce s-a rostit vreodată de pe tribuna română... Iorga a știut să exprime ceea ce era în conștiința fiecăruia, să aprindă flacăra care lăncezea în toate sufletele, să redeștepte prin evocarea gloriei

---

³³³ *Ibidem*, p. 73

³³⁴ „Glasul Bucovinei”, anul XV, nr. 3696 din 19 ian. 1932, p. 3-4

trecutului speranțelor naționale, cu o intensitate mișcătoare... cu capul aplecat spre spate, cu barba fluturând, cu o voce tremurând de emoție, cu gesturi de iluminat, azvârlind peste adunare ca un semănător peste ogor sentințe care cucureau, imagini care minunau, perioade oratorice care printr-un avânt neîntrecut răpeau toate inimile. Când s-a așezat jos a fost un adevărat delir. Aproape toată lumea plângea. În acele clipe Iorga a reușit să întrupeze gândul și simțirea unui adevărat neam crunt lovit de soartă”³³⁵.

De la Duca aflăm de asemenea, în favoarea celui care a fost marele Iorga, că, în Primul Război Mondial, în timpul refugiului de la Iași, în acele momente de restriște, de deznădejde, „singur Iorga plutea senin deasupra acestei învâlmășeli de patimi, își instala tipografia adusă de la Vălenii de Munte și era grăbit să reînceapă pentru front apariția Neamului Românesc”³³⁶.

Ion Gheorghe Duca surprinde la Iorga și o altă latură a personalității sale - care a existat într-adevăr și care nu neagă desigur imensa valoare de istoric, om de cultură și mare patriot - aceea a vanității sale exagerate și a hipertrofiei eului său, care s-a manifestat adesea, în viața politică sau în sânul Academiei și care a făcut, din păcate, să fie urât de unii contemporani ai săi. Un eu, ale cărui hotărâri erau determinate – cum spune Duca – „de mărunte și vulgare slăbiciuni omenești”³³⁷. El ne mărturisește că față de Iorga n-a putut rămâne nici cu sentimente de admirație, nici cu sentimente de stimă.

Ca rudă - nepot de vară al liderului conservator³³⁸ - Nicolae Filipescu rămâne în memoriile lui Duca, cu calitățile sale deosebite de mare patriot și om integru. Făcându-i portretul fizic lui Filipescu, memorialistul scrie că prezintă o „statură mijlocie, bine legată, fără eleganță, ochii mari, puțin holbați, verzi-cenușii”³³⁹ sau că are „nasul puțin ridicat, cercetător și obraznic, mușcându-și veșnic buzele

---

³³⁵ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, vol. III, p. 129-130

³³⁶ *Ibidem*

³³⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 38

³³⁸ George Fotino, *op. cit.*, vol. II, p. 279.

³³⁹ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, vol. III, p. 50

senzuale, expresive și nervoase, o mustață incoloră, părul de timpuriu albit, o frunte banală, cu cap prematur înălbit, mâini groase și proletare”³⁴⁰ și „mișcări de panteră care pândește cu perfidie și se aruncă cu sălbăticie”³⁴¹.

În lupta națională, ne mărturisește Duca, de la debutul său în politică și până în anii neutralității, Nicolae Filipescu nu a urmărit interese de niciun fel. El nu dorise nici „onorurile de la minister” nici „șefia de partid” pe care, cum spune Duca, dacă le-a acceptat „le-a primit întotdeauna cu îndoitul dispreț al aristocratului care se socotește mai presus de asemeni distincțiuni trecătoare”³⁴². După adoptarea însă a poziției intervenționiste, după cum scria Duca: „Raționamente, considerațiuni politice, necesități strategice, pregătiri diplomatice, toate acestea dispăreau în fața setei de întregire a neamului ce stăpânea pe Filipescu”³⁴³. Dar nici acest personaj frumos conturat din punct de vedere moral nu scapă de relevarea unor caracteristici de comportament, de altfel specifice oamenilor politici de la noi de orice nivel, vieții noastre politice românești de iz încă oriental care se cobora adeseori la comportamente rudimentare. Astfel, ni se spune cum, în contextul unei campanii electorale, Filipescu „s-a avântat în învâlmășeală și, precedat de o întreagă echipă de bătauși vestiți, conduși de un atlet de meserie, un anume Condruț, s-a dat în întrunirile de mahalale la cele mai nesăbuite violențe și a înjurat grav pe polițaiul orașului”³⁴⁴.

Atent la evoluția vieții politice, Ion Gheorghe Duca reflectează asupra competiției pentru putere în Partidul Conservator: „Cu 30 de ani în urmă, trei tineri, proveniți din straturi sociale deosebite, se amestecau în viața politică, cu intenția de a prelua șefia Partidului Conservator. Unul, Take Ionescu, provenea dintr-o familie de negustori falșiți. Al doilea, Al Marghiloman, provenea dintr-o familie de negustori hrăpăreți, iar cel de-al treilea Nicolae Filipescu

---

³⁴⁰ Ion Gheorghe Duca, *Portrete și Amintiri*, p. 117-118.

³⁴¹ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. III, p. 57-58

³⁴² Ion Gheorghe Duca, *Portrete și Amintiri*, p. 77.

³⁴³ *Ibidem*, p. 79

³⁴⁴ *Ibidem*, p. 80

dintr-o veche ilustră familie boierească. Pentru șefia partidului ei s-au bătut, au repudiat idealuri, au jertfit convingeri, au nesocotit prietenii, au răbdat umilinți, într-un cuvânt au făcut compromisuri cu demnitatea și tranzații cu morala. Treizeci de ani din viața publică a Regatului României a fost frământată de ciocnirea acestor trei ambiții. Ei bine soarta a adus conflictul cea mai neprevăzută din toate dezlegările. A dat șefia la câtești trei, nu succesiv, ci concomitent și Alexandru Marghiloman, și Nicu Filipescu, și Take Ionescu, au fost șefii Partidului Conservator în același timp. Dar ce ironie crudă a soartei, dacă toți au avut șefia, nici unul n-a avut partidul, acesta s-a sfârșit în bucăți și fiecare a trebuit să se mulțumească cu câte un crâmpei”³⁴⁵.

Autorul își dovedește astfel nu numai puternicul spirit critic dar și imparțialitatea, prin faptul că aceleași personaje care fuseseră apreciate pentru anumite calități sunt atacate fără menajamente pentru defectele și viciile lor de caracter, printre acestea aflându-se deci și ruda sa, Nicolae Filipescu. Tocmai de aceea, cititorii lui Ion Gheorghe Duca au un motiv în plus, destul de evident, pentru a da totală încredere celor pe care le înscrie în Memoriile sale. Totodată, în urma lecturării fragmentului de mai sus, avem impresia că îl citim pe Caragiale, că simțim satira lui mușcătoare.

Unul dintre oamenii politici, apreciatul diplomat Constantin Diamandy, este prezentat cu ocazia evenimentelor frământate ale Marelui Război, când era ministru plenipotențiar în Rusia, dar într-o lumină mai mult negativă.

La 1 august 1914 - ne spune Duca - Diamandy dorea să furnizeze la Sankt Petersburg propunerile de alianță ale României cu Antanta cu propunerea cedării imediate a Basarabiei de Nord în schimbul unei alianțe imediate, plus garantarea Transilvaniei și Bucovinei în caz de victorie. Din cauza acestor propuneri, regele nu l-a primit în audiență la Sinaia, Diamandy fiind primit numai de Poklevsky, ambasadorul rus în capitala română. Cât despre Diamandy, aflăm că „La Petersburg, Diamandy, incontestabil

---

³⁴⁵ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. II, p. 18-19.

inteligent, se bucura de încrederea nețărmurită a lui Brătianu și lucra direct cu el, dar nu e mai puțin adevărat că îi restrânsese și dânsul până într-atât orizontul sub influența cercurilor în care trăia în capitala țarilor, încât nu și-a dat seama de vulcanul ce clocotea sub picioarele sale, nici de opera de destrămare ce sub auspiciile lui Rasputin se săvârșea în acele zile. Dacă, în unele privințe, Diamandy ne-a adus servicii netăgăduite, în alte privințe el a fost pentru Brătianu un rău sfetnic. În fine viața lui particulară numai de natură să ne mărească autoritatea morală nu era. Cred, de altfel, că îi va închide în viitor cariera cu desăvârșire”³⁴⁶. Aici, Duca se înșeală, dar nu avea de unde să știe acest lucru, cum nu putea ști nici că vor colabora fructuos în cele din urmă la parafarea importantului tratat cu Franța din 1926. De altfel, despre Diamandy, memorialistul ne spune la un moment dat, punându-l însă într-o postură pozitivă, că „George Diamandy, foarte agitat în această perioadă, s-a plâns de organizarea aprovizionărilor pentru armata română”³⁴⁷.

Și lista personalităților luate în vizor de autor continuă. După spusele sale, George G. Mârzescu a fost singura personalitate populară din acele vremuri deoarece, în calitate de primar al Iașului (27 aprilie 1914–14 decembrie 1916) și de șef al organizației liberale locale, a făcut eforturi deosebite pentru încartiruirea refugiaților și aprovizionarea populației. Trebuie spus că George G. Mârzescu a depus eforturi extraordinare pentru reîntregirea României în hotarele sale naturale, locuința sa din fața Universității ieșene devenind un loc de întâlnire a politicienilor acelor vremi (Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Barbu Delavrancea, Nicolae Iorga, Vintilă Brătianu, Ion Gh. Duca, Vasile G. Morțun, Emil Costinescu și alții). De asemenea, s-a ocupat de buna dezvoltare, gospodărire și reconstrucție a orașului Iași de după Primul Război Mondial. În noiembrie 1916, a fost ales în funcția de vicepreședinte al Adunării Deputaților iar după război a ocupat mai multe portofolii: ministru al Agriculturii și Domeniilor (predecesor al lui Duca), de Interne, al Muncii și Ocrotirii Sociale, al

---

³⁴⁶ Traian Nicola, *op. cit.*, p. 30

³⁴⁷ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 36

Sănătății Publice și al Justiției, în ultima calitate elaborând Legea persoanelor juridice care-i va purta și numele prin care Partidul Comunist a fost scos în afara legii.

Memorialistul ne relevă în termeni halucinanți, cu un talent deosebit, imaginea fantastică lui Alexandru Averescu, erou al războiului, devenit un fel de Mesia al românului de rând. În 1919, fiind candidat în Vâlcea, unde era fieful său electoral, sosit în județ în timpul campaniei electorale, a putut să observe că popularitatea lui Averescu era foarte mare: „Era o mistică, o adevărată nevroză. Treceai cu automobilul pe șosea și te pomeneai cu căruțașii pe care îi întâlneai în drum, salutându-te după obicei, și strigând: «Trăiască tata Averescu ! » Până și femeile îi pomeneau cu evlavie numele... Ne aflam în plină nevroză colectivă și asemenea lucruri, oamenii mi le spuneau mie, pe care mă cunoșteau bine, care le făcusem nenumărate servicii”³⁴⁸. Mai aflăm în acest episod care-l avea în centrul său pe „misticul” Averescu că: „Sate întregi veneau la vot cu secera, semnul țărăniștilor, pusă în vârful unor prăjini și urlând cu frenezie: «Trăiască Averescu !» Îmi aduc aminte că dimineața am mers lângă Râmnicu Vâlcea, la Păușești-Măglași, să văd cum decurg alegerile. Abia sosit, am găsit pe prietenii noștri complet izolați și mulțimea manifestând împotriva noastră”³⁴⁹.

Constantin Stere, un alt personaj interesant al epocii este „un izolat și un dezavuat de prietenii cu care luptase pentru aceeași cauză”³⁵⁰. Duca povestește o întâlnire cu acesta, ocazie cu care a putut constata dragostea sa pentru țara în care se născuse, în momentul în care, în 1916, România a ales să lupte alături de Rusia, sacrificând Basarabia în favoarea Transilvaniei: „În fine, mă țineam dator să fiu indulgent față de dânsul, căci era în joc colbul de pământ în care văzuse lumina zilei, pământul părinților și străbunilor lui, adevărata sa patrie. Basarabia și situația ei reprezenta atunci o dramă îngrozitoare. România, nevăzând încă putința ca din războiul

---

³⁴⁸ *Ibidem*, vol. IV, p. 231

³⁴⁹ *Ibidem*, p. 231-232.

³⁵⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 59

mondial să iasă dezmembrarea ambelor împărății ce țineau pe frații ei subjugăți, era silită să aleagă între dâșii și, alegând, sacrifică deocamdată Basarabia ca să poată salva și întări restul. Se putea tragedie mai dureroasă ? Dacă pe toți ne zguduia până în fundul inimii, ce trebuia să se petreacă în sufletul lui Stere, care era basarabean ? Chiar dacă judecata lui era întunecată, nu era îndreptățită să fie ? Chiar dacă cuvintele lui erau aspre și calificativele lui jignitoare, nu necesitau ele să fie scuzate ? În locul lui am gândi poate ca dânsul, am vorbi poate ca el. Cu oameni cari suferă – și hotărât Stere suferea – ești dator să fii iertător”³⁵¹.

Observațiile lui Duca, fin cunoscător al sufletului omenesc, sunt drepte și surprind bine suferința lui Stere care trăia o mare și răvășitoare tragedie. Această descriere reprezintă clar o mostră de corectitudine, de echidistanță a judecății scriitorului care, deși din punct de vedere politic a consfințit prin votul său intrarea țării noastre în război alături de Antanta, recunoștea și își asuma personal prețul sacrificării unui pământ românesc. Așa cum am remarcat deja până acum, cuvintele exprimate de Duca sunt ale unui om care judecă și scrie nu doar cu mintea, ci și cu sufletul.

Un criteriu care a ghidat pe Duca în înfățișarea personajelor sale este și atitudinea acestora față de propria lor țară în ceea ce privește războiul. Prin contrast cu personajele considerate pozitive, sunt creionate fără echivoc, dar și fără patimă, mai degrabă cu o dureroasă melancolie, într-un stil sobru, în care un epitet sau o metaforă devine cu atât mai expresivă, figurile ale politicianilor considerați drept „colaboraționiști”: P.P. Carp, Lupu Kostache, Virgil Arion și alții.

Un spirit de observație ieșit din comun, calm, meticolos, de înregistrare chiar și a celor mai nebanuite amănunte, le demonstrează Ion Gheorghe Duca în eseu *Mâinile*³⁵², care a surprins prin finețea lui literară. Este o idee și totodată o realizare

---

³⁵¹ *Ibidem*, p. 170-171.

³⁵² Ion Gheorghe Duca, *Portrete și amintiri*, Capitolul *Mâinile*, p. 110-123

unică în literatura noastră, un „giuvaer al genului”³⁵³. Pentru Duca, o simplă strângere de mână definea caracterul omului. Ai la un moment dat impresia că Duca este o persoană efeminată deoarece acordă o așa de mare și ciudată atenție mâinilor personajelor sale. Vom lăsa un spațiu mai mare acestei descrieri care fascinează prin modul în care este realizată.

„În lunga mea carieră politică – precizează autorul - mi-a fost dat să cunosc de aproape pe mulți din oamenii cari au jucat un rol însemnat sau cari au exercitat o hotărâtoare influență asupra destinului României contemporane. Le-am putut aprecia inteligența, admira talentul și pătrunde caracterul; le-am putut constata infinita varietate a temperamentelor și a metodelor. Am stat sub vraja farmecului și a spiritului lor; nu mi-au rămas necunoscute nici virtuțile, nici slăbiciunile lor. Dar, totdeodată, am avut prilejul să le cunosc și... mâinile. Ce mâini curioase și revelatoare, ce mâini simbolice am văzut! Pe dinaintea ochilor mei reapare mereu imaginea lor, sinteză izbitoare și vie a atâtor personalități proeminente. Ași putea vorbi de multe. Totuși voiu reaminti azi numai câteva din cele ce m-au impresionat cu deosebire, ca de pildă mâna minunată a Regelui Ferdinand, mâna elocventă a lui Titu Maiorescu, mâna închisă a lui G. Gr. Cantacuzino-Nababul, mâna deschisă și receptivă a lui Take Ionescu, mâna artistică a lui Alexandru Djuvara, mâna îngrijorătoare a generalului Averescu și mâna molatică a lui I.C. Brătianu”.

Avem deci ocazia să aflăm cum arată mâinile unuia dintre regii României, contemporan cu mari realizări ale neamului nostru: „Da n-am cunoscut nimic mai minunat – afirmă Duca pe un ton entuziast - mai desăvârșit artistic, mai distins, mai armonios și mai aristocratic decât mâna Regelui Ferdinand. Și totuși, această finețe n-avea nimic feminin. Cunosc bărbați cu mâini frumoase, dar cu mâini de femeie. Mâna Regelui Ferdinand era o mână bărbătească și, mai presus de toate, era o mână regală, făcută parcă să ție sceptrul, să răspândească peste popoare binecuvântările ocrotirii și ale păcii.

---

³⁵³ Stere Diamandi, *op. cit.*, p. 154

Dar din mâna Regelui Ferdinand se degaja și o notă specifică de intelectualitate, nu numai de searbădă și plastică eleganță. Era întotdeauna pentru mine, când lucram cu El, o adevărată plăcere estetică să urmăresc mișcările acestei mâini când răsfoia o carte sau când venea în contact cu vreun obiect de artă. Dintr-odată ea îți trăda toată rafinata și variata cultură ce se ascundea sub îndoita învăliuire a modestiei firești și a invincibilei timidități a primului Rege al României întregite. Dintr-odată, fără voe, îți apărea deslușită finețea intelectuală și adâncile cunoștințe ale omului, atâta vreme nesocotit de o societate prea obișnuită să judece cu superficialitate și prea lesne ispitită să proclame reputațiuni nedrepte.

Cunoaștem aspectul mâinilor unui om politic și în același timp un mare om de cultură: „Cu totul alta era mâna lui Titu Maiorescu. O mână inestetică, fără oase și vejtejită, dar vie, agitată, vorbitoare, extraordinar, surprinzător de elocventă. Trei sferturi din elocința, din marea elocință a lui Titu Maiorescu, sta – oricât de paradoxal ar părea – mai mult în mimica mâinii decât în puterea cuvântului său. Când vorbea, degetele lui erau în neconținută mișcare. Ele accentuau, subliniau, completau, luminau, întunecau, subtilizau gândirea sa, nu numai cu o măiestrie neîntrecută, dar cu o putere de evocațiune pe care n-o poate înțelege pe deplin decât cel ce a asistat la manifestațiunile oratorice ale lui Titu Maiorescu. Îndeosebi, un deget, arătătorul, a jucat în elocința lui Maiorescu un rol hotărâtor. Cele mai de seamă din marile sale efecte de tribună, Maiorescu le datorește acestui deget într-adevăr magic. Mi-aduc aminte că cineva spunea cândva: Maiorescu e nu numai un mare orator; el a inventat și un nou gen de oratorie. Rostește cuvinte izolate, le leagă între ele prin gesturi, prin inflexiuni ale degetelor lui și obține, astfel, rezultate pe care cuvântul singur, cu preciziunea lui strictă și limitată, e incapabil să ți le asigure. Și avea dreptate. De altminteri, cea mai bună dovadă: recitiți discursurile lui Maiorescu. Cuvântările cari au fermecat mai mult auditorii lui, vă vor părea banale. La fiecare pagină vă veți întreba; cum a fost cu puțință ca ele să fi stârnit admirațiunea contemporanilor? Elocința e ușoară. Tiparul rece reproduce numai vorbele lui Maiorescu. Mâna lipsește; și fără

ea, fără mimica ei, fără evoluțiunile sugestive ale degetului arătător, a dispărut tot ce caracteriza, tot ce deosebea, tot ce dădea elocinței lui Maiorescu o stranie, unică și vrăjitoare putere.

Cum arată mâna celui mai bogat om al vremurilor?: „În schimb mâna lui G. Gr. Cantacuzino-Nababul – ne mărturisește naratorul - era ascunsă. De cele mai multe ori, arhimilionarul șef al partidului conservator nu-și arăta mâinile. Le ținea dosite în buzunarele lui, de unde interlocutorii săi percepeau zăngănitul aproape ritmic al unor obiecte metalice. Profanii credeau că Nababul făcea să sune monezile ce-i umpleau buzunarele. Inițiații știau că cel mai mare latifundiar al României Mici n-avea niciodată un gologan, că dacă din întâmplare se urca într-o birjă, n-avea cu ce-o plăti și că pur și simplu, printr-un tic nervos, mâinile lui G. Gr. Cantacuzino se jucau cu cheile nenumăratelor sale case de fier. Ce e drept, intimii mai știau că aceste case de fier erau și goale sau, mai precis că nu conțineau maldăre de aur și argint, ci vrafuri întregi de acte și de pergamente – documentele de veacuri ale familiei ilustre a Cantacuzineștilor.

Dar când din întâmplare aceste mâini se arătau la lumina zilei, apăreau două mâini placide și veșnic închise, încleștate, osândite să păstreze cu grijă, să țină cu putere cine știe ce comoară: două mâini sortite parcă să confirme pe deplin cunoscuta legendă a zgârceniei bătrânului bogătaș. Take Ionescu mi-a spus odată: „Lumea zice mereu că Nababul e lipsit de inteligență. E inexact. Nababul, ți-o afirm eu, care îl cunosc bine, e inteligent, foarte inteligent, dar e așa de zgârcit, încât e zgârcit până și... de inteligența lui. Formula era spirituală, dar nu tocmai coresponzătoare adevărului. G. Gr. Cantacuzino avea o reală și incontestabilă inteligență și era departe de a fi așa de zgârcit precum se credea și precum rezulta din sarcastica reflecție a lui Take Ionescu. Desigur, Nababul nu era generozitatea personificată, dar avea un fel prea larg de a concepe lumea și afacerile pentru a putea fi gratificat așa de ușor cu stigmatele banale ale avariției. Procesul psihologic al acestui boier încărcat de avuții și de onoruri era mai complex și mai interesant. Gândindu-mă azi, în perspectiva vremurilor, la el, sunt îndemnat să-l

absolv de acuzațiunile care l-au urmărit până și dincolo de mormânt; dar mărturisesc că pe urmă îmi reappare, cu puterea unei adevărate obsesiuni, viziunea mâinilor sale cu îndărătnicie închise și, nu mai știu... judecata mi se întunecă. Ce contrast între mâna bătrânului șef al conservatorismului istoric și între mâna tânărului șef al conservatorilor democrați !”.

Dar cum sunt mâinile unui mare orator?: „Dacă mâna lui G. Gr. Cantacuzino nu se deschidea niciodată – spune Duca - mâna lui Take Ionescu nu se închidea niciodată. Într-adevăr, mâna lui, de altfel o mână fină și frumoasă, stătea veșnic deschisă cu degetele despărțite unele de altele. Nu apuca lucrurile; le pipăia, le atinge superficial cu un fel de sfială și cu o precipitare nervoasă absolut tipică. De cele mai multe ori era ocupat să frece ușor cu degetele de la o mână unghiile de la cealaltă. De altminteri, avea cele mai curioase unghii pe care le-am văzut; niște unghii lungi, bine desenate, foarte îngrijite, dar înconjurate de un fel de ridicătură care părea neconținut tumefiată. Alte ori, mâna lui se plimba fugitivă și precipitată sau către cravată, spre a o potrivi mai bine, deși era perfect la locul ei, sau către mustață, a cărei naturală simetrie o turbura astfel într-una, fără rost. Mi s-a părut întotdeauna că există o mare analogie între mâna și scrisul lui Take Ionescu. Ai zice că pana lui, o tremurătură de zbor, aluneca imperceptibil pe hârtie, că o atinge abia și că nu o apăsă niciodată. Tot astfel și mâna lui; ea nu se abătea pe lucruri cu greutate, nici cu hotărâre. În gesturile ei nu era nici o categorică afirmare. În schimb, deschisă așa cum era, această mână părea mereu că așteaptă ceva: să prindă vreo veste, vreo noutate, vreo taină a oamenilor sau a naturii. Îți dădea impresia unui receptacol; ceva straniu, pe care nu l-ași putea bine defini, mai mult un organ auditiv decât un organ predestinat muncii și luptei, ceva intermediar între ochiul care privește și antena de telegrafie fără fir gata să captureze undele misterioase ce de pretutindeni ne înconjoară. Prin aceasta, mâna lui Take Ionescu era expresia credincioasă a personalității sale atât de receptivă, atât de înțelegătoare față de ideile, de faptele și de pasiunile omenești. Generos până la exagerație, indulgent până la slăbiciune, intuitiv până la profeție”.

Dar ale unui distins și de valoare politician, dar mai ales diplomat român?: „Văd și azi în fața mea mâna artistică a lui Alexandru Djuvara, cel mai scriitor dintre oratorii și dintre oamenii politici ai sfârșitului veacului trecut și ai începutului veacului de astăzi. O mână subțire, mângâietoare, care se apropia cu smerenie de o pânză și sublinia o comparațiune cu aceleași gesturi cu cari ar fi examinat un obiect de artă și cu cari ar fi evocat o minune a naturii. De fapt, Djuvara era un rătăcit în politică. Întreagă sa făptură îl desemnase să fie artist. Începuse cu succes pictura. Împrejurări vitrege, împotriva cărora n-a reacționat îndată cu destulă energie, l-au azvârlit tânăr și definitiv în arena politică. S-a răzbunat pe soartă continuându-și pe cât putea cariera artistică, pe câmpiile aride ale politicii. Discursurile lui sunt o serie de imagini strălucite; stilul său, o fantezie de culori. Sărmanul, nu s-a putut consola însă niciodată, chiar în mijlocul succeselor și al onorurilor, de a nu fi rămas credincios paletelor și pensulelor lui. Iar mâinile sale, desgustate să fie chemate a se consacra unei alte meniri decât aceleia pentru care evident natura le înzestrase cu atâta dărnicie, se resemnau arătându-se puțin și exteriorizându-se și mai puțin încă. Ca să spunem tot adevărul, mai era și un alt motiv de ordin strict intim pentru care se cuvenea ca aceste artistice mâini să se menție într-o discretă rezervă. Iubitor pasionat al sexului frumos, Djuvara ascundea pururea, cu piatra scumpă întoarsă spre interior, câte un inel de femeie încredințat vremelnic spre purtare delicatelor sale degete. Legenda pretinde că inelele ce astfel s-au perindat pe mâna lui Djuvara au fost infinite ca număr și neîntrecute ca frumusețe. Dar legendele sunt amăgitoare și Djuvara a luat cu el în mormântul său prea de timpuriu închis și acest secret, și mâinile lui, răpite atât de des în viață privirilor noastre admirative și indiscrete”.

Interesant de aflat sunt amănuntele despre mâinile unui mare conducător militar, unul dintre cei doar câțiva mareșali ai românilor, devenit unul din personajele mit ale mentalității colective românești: „De mâinile generalului Averescu mă simț îndemnat să vorbesc cu sfială. Voiu spune chiar: cu o îndoită sfială. Întâi pentru că ele sunt singurele vii în această galerie de mâini peste care moartea a întins

vălul descompunerii și al uitării. Și al doilea, pentru că, într-adevăr simțimântul pe care priveștiștea lor ți-l inspiră este, fără îndoială, îngrijorarea. Din aceste mâini, mari, extrem de fine și de distinse, cu degetele lungi, cu mișcările măsurate, cu inflexiunile feline, se desprinde ceva turburător de enigmatic. Când eram pe băncile opozițiunii și când generalul Averescu stătea în capul băncii ministeriale, în lungile ceasuri de debateri parlamentare monotone și mediocre, mărturisesc că principala mea distracție era să urmăresc evoluțiunile, foarte interesante evoluțiuni ale acestor două îngrijorătoare mâini. Surprindeam, rând pe rând, mișcări străpungătoare de pasăre de pradă și mișcări liniștite de sfătoasă bunătate, gesturi insinuante și gesturi de disprețuitoare superioritate, cripațiuni de mânie concentrată și relaxări de organică îngăduință și, pe deasupra tuturor acestor schimbătoare manifestațiuni, o permanentă reticență. Reticență în porniri și reticență în stăpâniri. Proporția era imposibil de determinat.

Și cu cât te îndărătniciai să pătrunzi misterul, cu atât pe nesimțite te aflai prins în mrejele enigmei, iar degetele lungi cu mlădieri hipnotice exercitau asupra ta o involuntară, dar inconfortabilă fascinațiune. Dacă stai mai mult de vorbă cu generalul Averescu, după câțva timp, vrând-nevrând, ochii tăi nu se mai pot desprinde de pe mâinile lui. Și e lesne de înțeles. Privirea lui e deschisă și obișnuită, mâinile însă, mâinile lui plimbă în fața ta spectacolul veșnic enigmatic și fascinant al îngrijorătoarei lor înfățișări. Instinctiv te întrebi: sunt oare lucrurile simple, lămurite, concrete, ca vorba, sau complicate, întortochiate și neprecise ca involuntarele și permanentele destăinuiri ale mâinilor învingătorului de la Mărăști ? Desigur că vorba e sinceră și mâna înșelătoare. Eu unul nu pot stăpâni însă în mine nici voluptatea perversă pe care mi-o inspiră priveștiștea acestei antinomii, nici simțimântul de vagă îngrijorare ce totuși persistă în sufletul meu după ce voluptatea s-a stins”.

Duca a avut mai des posibilitatea de a surprinde mâinile liderului său de partid, ale unuia din marii oameni de stat ai românilor: „Mâna lui Ion I.C. Brătianu - ne destăinuie Duca - era o

mână care decepționa. Întrupare masivă a chibzuinței hotărâte și a voinței neînfrânte, erai ispășit să crezi că vei găsi la el o mână energetică, care să concentreze toată forța acestei atât de puternice personalități. Pe lângă aceasta și fizicul lui Brătianu te îndrituia să te aștepți la o asemenea mână. Înalt, chipeș, mândru, impunător, acest om nu putea să aibă decât o mână viguroasă. Când colo, avea o mână molatecă, mai mult mică, delicată, elegantă, îngrijită, cu mișcări lente, sfioase și indiferente. Când pumnul său, într-un acces de supremă indignare sau de voită energie, făcea să trosnească pupitrul tribunei parlamentare, era brațul care lovea. Sărmana molatecă mână se supunea resemnată. Ea fusese sortită să colecționeze ediții rare, să întoarcă filele prăfuite ale cronicilor, să claseze manuscrise, gravuri privitoare la trecutul nostru istoric, monezi antice, la nevoie chiar estampe japoneze, dar nu ca să desvăluie publicului celui mare minunata, luminoasă putere de concepție și excepționalele însușiri de voință ce printr-o atavică și providențială împerechere clocoteau în acest mare fiu al neamului. Pentru aceasta soarta îi înzestrăse cu prisosință creierul, sufletul și inima. Mâna, organ periferic și prozaic, își putea fără inconvenient plăti, în asemenea condițiuni, luxul să fie cum era. Gloria lui Ion I.C. Brătianu nu va fi întunecată de înfățișarea decepționantă a mâinii sale”.

Naratorul ne apare ca un sculptor care modelează cu măiestrie, ca un părinte spiritual al operelor sale de artă pe care le aranjează cu grijă într-o expoziție pentru a putea fi privite de către vizitatori cu nesaț.

Autorul acestor superbe, unice și neegalabile descrieri conchide la final: „Cu adevărată emoțiune evoc astăzi aceste mâini. Aceste mâini minunate, elocvente, închise, deschise, proletare, artistice, îngrijorătoare și molatece, fiindcă așa cum le-am văzut în decursul ultimului pătrar de veac, ele au ținut, pe vremuri de pace și de groaznice furtuni, cârma Statului român. Unele cu devotament și biblică abnegațiune, altele cu dibăcie și cu pricepere, altele cu talent, cu entuziasm, cu bărbăție și cu avânt, altele, în fine, cu nepieritoare glorie, printre stânci și printre valuri, ne-au dus de la România Mică,

speranța românismului sfâșiat, la falnica Românie întregită de azi, la România visurilor noastre seculare pe veci înfăptuite”. Elocința deosebită a scriitorului Ion Gheorghe Duca reiese deci și din această pledoarie de final în favoarea celor ale căror mâini, fără deosebire pentru narator, au aparținut făuritorilor României Mari.

Dar nu numai personajele individuale își găsesc locul în scrierile lui Duca, ci și cele colective. Unul din punctele de atracție al Memoriilor sale este descrierea dezbaterilor din Consiliul de Coroană din 1914. Memorialistul redă gravitatea atmosferei care cuprinde crema țării, oamenii politici care trebuiau să hotărască destinele țării: „O tăcere mormântală. Aveam senzația că o mare greutate apăsa peste noi și ne înăbușea”³⁵⁴, „Toți ochii erau ațintiți cu o curiozitate amestecată de ciudă spre documentele nepăsătoare”³⁵⁵. Fiecare personaj cu intervenția sa ne apare ca un luptător încrâncenat care apelează la cele mai bune arme ale sale pentru a câștiga lupta. Pentru că a fost într-adevăr o luptă de idei, de principii, de argumente, care mai de care mai zdrobitoare. Iar Duca, martor sânguinos la acel eveniment important, strânge cu malițiozitate tot ce este mai important. Și va face același lucru și doi ani mai târziu cu prilejul unui alt Consiliu de Coroană care va decide intrarea României în război alături de Antanta.

Cel mai important personaj colectiv îl reprezintă însă, mulțimea, masele.

Față de masele anonime, Ion Gheorghe Duca are numai cuvinte de înțelegere. Se identifică cu marile lor suferințe și le admiră pentru atitudinea demnă și spiritul de jertfă de care au dat dovadă în împrejurările grele ale Primului Război Mondial. Remarcabilă este capacitatea memorialistului de a reînvia evenimentele și de a reconstitui, din detalii precise, o atmosferă socială și morală, cum este aceea a Iașiului înțesat de refugiați, cu tot cortegiul de suferințe și tragedii, de speranțe și eroism: „Cuprinsă de panică, populația din Oltenia, Muntenia și Dobrogea a luat drumul

---

³⁵⁴ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. I, p. 52

³⁵⁵ *Ibidem*, p. 54

exilului. Mii de români – femei, copii, bătrâni, sănătoși sau bolnavi – au pornit în bejenie, cu căruța sau pe jos, pentru a nu cădea în mâna invadatorilor. Toți se îndreptau spre Moldova, fără să știe către ce localitate anume. Imaginea acelor nefericiți, hălăduind prin ploaie, prin zloată și noroi, fără hrană, fără îmbrăcăminte adecvată i-a impresionat pe mulți contemporani”.

Duca, în calitate de ministru, recunoștea că guvernul a dispus retragerea în Moldova a tinerilor, dar nu le-a pus la dispoziție niciun mijloc de transport: „Nenorociții de ei nu aveau haine, alții erau desculți, cerșeau de mâncare, cădeau de oboseală, se îmbolnăveau de frig, mureau pe la porțile hanurilor”³⁵⁶.

Înfrângerile suferite au drept consecință drama și deziluzia întregii populații, nu numai a armatei. Ion Gheorghe Duca apreciază că „Turtucaia a avut două consecințe dezastruoase pentru noi: una morală și una materială. Cea morală: abia pornisem atât de bine, trecusem fără greutate Carpații, ne vedeam înaintând spre inima Ardealului, și iată deodată bătuți la sud de bulgari și amenințați de invazia lor în Dobrogea. Înfrângerea era așa de răsunătoare, încât nu numai că anula toate succesele – netăgăduitele succese de la nord – dar arunca de la început un fel de val de discredit asupra întregii noastre intrări în acțiune. Neajunsurile trebuia repede să le resimțim în armată, iar populația civilă și în afară”³⁵⁷. El sesizează că în rândul românilor „deziluzia era mare, unii, obișnuiți cu succesele ușoare ale campaniei din Bulgariei, concepeau cu greu ideea unei înfrângeri imediate și mai cu seamă a unei înfrângeri provocate de bulgari pe care ne obișnuisem a-i disprețui”³⁵⁸.

Șocul a fost extrem de puternic, afectând grav și factorii de decizie. Prim-ministrul Ion I.C. Brătianu – potrivit relatării lui Duca – „a căzut într-un adevărat marasm. Vreo 15 zile nu a mai fost el, nu îl mai recunoșteam, rătăcea de dimineața până seara din odaie în odaie, nu mai primea aproape pe nimeni, când îi vorbeai parcă nu

---

³⁵⁶ *Ibidem*, vol. III, p. 84-86

³⁵⁷ *Ibidem*, p. 23

³⁵⁸ *Ibidem*, p. 24

auzea ce îi spuneai, cu greu puteai obține să rezolve chestiunile care cădeau direct în sfera lui de atribuțiuni. Era abătut, aproape îmbătrânit, îl cuprinsese o groaznică disperare”³⁵⁹.

Într-o atmosferă de un tragism înduioșător, naratorul înfățișează retragerea Casei Regale în Moldova, amplificată de moartea lui Mircea: „O ultimă trecere prin Cotrocenii pustii; o ultimă îngenunchere pe mormântul ce trebuia părăsit, o ședere de două-trei zile într-o gară din Vaslui – toate acestea îi dăduseră impresia de pribegie și de o nenorocire nebănuită”³⁶⁰.

Stilul folosit de Ion Gheorghe Duca este al unui mare scriitor. Epitetul, metafora, repetiția, alegoria, toate figurile de stil folosite construiesc un scenariu care captivează și dau și mai multă forță și veridicitate celor relatate.

De la pesimismul și aspectele sumbre duse până la extrem ale tragediei românilor din timpul războiului, Duca trece la optimismul înflăcărat, dar nu deșanțat, la immortalizarea unor momente de supremă înălțare sufletească, prilejuite la final de obținerea victoriei și de realizarea idealului Unirii. Antiteza folosită deseori pentru a-și caracteriza cât mai corect și complet personajele revine și în ceea ce privește descrierea unor evenimente și stări de spirit, de data aceasta diferite. Este o trăsătură dominantă a stilului său scriitoricesc cu un efect deosebit asupra cititorului. Iar imaginea colectivă a maselor reiese din nou cu pregnanță, ca de altfel și a patriotismului care răzbate din cuvintele sale.

Naratorul ne mărturisește că, în împrejurările entuziaste dar și frământate ale procesului de unire cu țara a Bucovinei, la Cernăuți, în ziua de 11 noiembrie 1918, trupele române au fost „primite cu mare însuflețire de către populație”³⁶¹. Românii din Bucovina erau îngrijorați de pretențiile Ucrainei asupra provinciei și de tulburarea ordinii publice de către legiuni ucrainene, rusești, sau de rămășițele

---

³⁵⁹ *Ibidem*, p. 26

³⁶⁰ *Ibidem*, p. 106

³⁶¹ Gheorghe Buzatu, *Istorie interzisă*, Craiova, Editura Curierul Doljean, 1990, p. 38

armatei austriece care exercitau „o adevărată teroare în dauna elementului românesc”³⁶².

Despre entuziasmul populației din Iași cu ocazia sosirii delegației din Bucovina condusă de Iancu Flondor, pe 28 noiembrie 1918, care i-a prezentat Regelui actul Unirii, spune că s-a desfășurat într-o „mișcătoare ceremonie”³⁶³.

Ion Gheorghe Duca detaliază primirea făcută suveranilor români la 1 Decembrie 1918, în București: „La 1 Decembrie, regele și-a făcut intrarea solemnă în Capitală. S-a coborât din tren la Mogoșoaia și, de acolo, călare în capul oștirii române și a detașamentelor aliate franceze și engleze, a străbătut orașul până la statuia lui Mihai Viteazul, unde a primit defilarea armatei. De-a lungul parcurului, școlile se înșiruiau alături de o mulțime imensă. Am asistat la minunatul spectacol din tribuna oficială ce se ridicase în fața statuii. Când au apărut regele cu regina și generalul Berthelot, a fost un adevărat delir... Principele Carol nu a apărut la parada alături de părinții lui, ci a defilat cu oștirea călare pe un cal roib, în fruntea Vânătorilor de Munte... Cât privește pe Brătianu, el a ieșit înaintea regelui în Piața Victoriei, unde primarul îi aștepta pe suverani cu tradiționala pâine cu sare... Seara a avut loc în sala tronului un mic banchet în prezența oficialităților civile și militare, a miniștrilor aliați, a misiunilor militare aliate și a bucovinenilor ce veniseră să remită regelui actul Unirii. Știam că la Alba Iulia, în același ceas, trebuia să se proclame și Unirea Ardealului și așteptam dintr-un minut într-altul telegrama din partea fraților noștri”³⁶⁴.

Mulțimea este surprinsă și cu ocazia comemorării de către masele de transilvăneni veniți la Turda la sfârșitul lui mai 1919, pe câmpia unde fusese omorât Mihai Viteazul: „Erau adunate mii și mii de țărani din ținuturile învecinate, toți în haine de sărbătoare, bărbați, femei, copii și bătrâni. După ce s-a sfârșit slujba religioasă de la mormânt, Regele și Regina au trecut pe jos printre miile de

---

³⁶² *Ibidem*

³⁶³ *Ibidem*, p. 40

³⁶⁴ *Ibidem*, p. 42

țărani. Și atunci, populația care nu se aștepta nici la această simplitate, nici la acest contact direct cu Suveranii, s-a dedat în chip spontan la o manifestație care întrece tot ce se poate închipui. Nu numai că uralele nu se mai sfârșeau, dar oamenii cădeau în genunchi, sărutând poalele costumului național cu care Regina era îmbrăcată, aruncau flori, se repezeau să sărute mâna Regelui. Cei mai mulți plângeau de bucurie și de emoție și strigau: „De acum putem muri, că ne-am văzut țara dezrobită și Regele nostru, al românilor”³⁶⁵.

Alături de personalități, în memoriile lui Ion Gheorghe Duca sunt prezentate evenimente și întâmplări semnificative, unele dintre ele chiar controversate. Cum este cazul încă neelucidatei înțelegeri din februarie 1918 dintre primul ministru Alexandru Averescu și bolșevicul Christian Racovski prin care s-ar fi prevăzut: retragerea armatei române din Basarabia, începând cu evacuarea Tîghinei, - dar păstrarea a 10.000 militari în zonă - neamestecul românesc în afacerile interne, promisiuni pentru asigurarea aprovizionării părții române, o comisie internațională de arbitraj³⁶⁶.

Prezentând situația, trebuie spus că guvernul român de atunci, al lui Averescu, ar fi răspuns pozitiv propunerilor, cerând și eliberarea unor prizonieri, dar refuzând acceptarea primei condiții, ceea ce făcea caduc întregul document, pentru că armata română nu elibera pozițiile pe care se afla³⁶⁷. Cu o grabă remarcabilă, partea sovietică a acceptat obiectiile românești. Deși parafat, acordul nu a fost pus în aplicare pentru că Odessa a fost ocupată de trupele germane, iar reprezentanții puterii bolșevice au fugit. La rândul ei, partea română s-a arătat dispusă să abandoneze contactul cu aceștia, imediat ce a aflat că germanii se apropiau de oraș, după cum

---

³⁶⁵ Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, vol. IV, p. 217

³⁶⁶ A.M.A.E., Oficiul de Studii și Documentare, Ion Calafeteanu, *Relațiile româno-sovietice (1917-1940)*, 1967, f.5

³⁶⁷ Laurențiu Constantiniu, *Securitatea națională și statul sovietic. De la mesianismul revoluționar la pragmatismul lui Stalin*, în „Arhivele Totalitarismului”, anul XIII, vol. nr.46-47, nr. 1-2/2005, p. 16-17

recunoștea Constantin Argetoianu³⁶⁸. La aproape 20 de ani de la acele evenimente, ministerul Afacerilor Străine al României constata că din înțelegerea dintre Alexandru Averescu și Cristian Racovski nu s-a aplicat aproape nimic, întrucât partea sovietică a dispărut fizic, iar „ființă legală aceste organizații nu avuseseră vreodată”. Iar dacă nerealizarea altor obligații ce incumbau părții sovietice nu i se puteau imputa, întrucât era în imposibilitate de a le mai duce la bun sfârșit, nici măcar ostaticii români din Odessa nu fuseseră eliberați, ba chiar fuseseră transferați în Crimeea, fapt ce dusesese la protestul guvernului român³⁶⁹.

Acest prim guvern de război al viitorului mareșal nu a avut un ministru al Afacerilor Străine, interimatul fiind deținut de președintele Consiliului. Pe lângă acesta, implicat în relațiile internaționale mai era și Constantin Argetoianu, ministru al Justiției și negociator al României pentru tratativele de pace separată cu Puterile Centrale. Despre toate acestea, Ion Gheorghe Duca se pronunță în sensul confirmării unui asemenea acord cu bolșevicii, pe care-l consideră drept nedemn și rușinos, aruncând stigmatul răspunderii pentru încheierea sa asupra lui Averescu și Argetoianu: „După câte mi s-a spus, din îndemnul lui Argetoianu, ai cărui părinți erau la Odessa, Averescu, cu o ușurință nepermisă, a încheiat cu Rumcerodul, adică de fapt cu Racovski, o convenție, în temeiul căreia el se obliga să evacueze în termen de două luni Basarabia”³⁷⁰.

Duca ne lasă așadar să credem că doar capriciile personale ale lui Averescu au dus la comiterea erorii, lăsându-ne impresia la prima vedere că el face acest acuzații doar pe criteriul partizan al combaterii unui adversar politic al său și al liberalilor. Cu câteva pagini înainte însă, caracterul său onest îndeamnă pe memorialist la unele precizări legate de valabilitatea izvoarelor istorice: „Voi

---

³⁶⁸ Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, vol. al V-lea, partea a V-a, 1918, *Anexe documentare (1916-1918)*, Editura Machiavelli, București, 1995, anexa XVIII, p. 243.

³⁶⁹ A.M.A.E., fondul 71 (1920-1944)/U.R.S.S., vol. 137, Dan Geblescu, *Relațiile dintre România și Rusia, 1917-1937*, f.12

³⁷⁰ Ion Gheorghe Duca, *op. cit.*, p. 156-157

povesti doar pe scurt desfășurarea acțiunii guvernului generalului Averescu, fiindcă nu o cunosc decât prin alții... Fiind la Iași în contact zilnic cu Brătianu, pot spune că eram în măsură să fiu bine informat, dar țin să insist că o valoare prezintă pentru mine faptele la care am luat parte și alta cele ce le cunosc prin ceilalți... Nu pot atribui valoarea istorică pe care alții sunt dispuși s-o acorde memoriilor”³⁷¹. Altfel spus, însuși Duca introduce un element de îndoială asupra spuselor sale, pentru că nu dorește să deformeze intenționat sau din eroare adevărul istoric din momentul în care există incertitudini.

Tot la capitolul probleme controversate putem aminti și evenimentele desfășurate la începutul guvernării liberale, când, cu ocazia manifestației muncitorilor tipografi din 13/26 decembrie 1918 din București, guvernul, pentru a stăvili avântul revoluționar al participanților, a făcut apel la forța armată. Despre incident, Duca menționează în însemnările sale că agitațiile fuseseră rodul fie al propagandei comuniste, fie al unor diversiuni puse la cale de trupele germane în retragere, iar conflictul se declanșase în mod accidental, fără ca guvernul să fi dispus o intervenție armată. Excesele continuaseră însă prin arestarea participanților și bătăile aplicate acestora la poliție³⁷².

Memorialistul ne destăinuie de asemenea din culisele negocierilor politico-diplomatice purtate cu marile puteri înainte și în timpul perioadei de neutralitate. Rusia încerca să scoată România din sistemul Triplei Alianțe. Vizita familiei Țarului Nicolae al II-lea, la Constanța, prin declararea drept scop al călătoriei o eventuală căsătorie a uneia dintre fiicele țarului cu prințul moștenitor al României, viitorul Carol al II-lea a reprezentat cu siguranță cel mai puternic mijloc întreprins în acest sens al apropierii dintre Rusia și România. Dar Sazonov, ministrul de externe rus, a ținut să amintească autorităților române că era posibilă chiar ocupația militară a țării din primele momente ale declarării unui război,

---

³⁷¹ *Ibidem*

³⁷² *Ibidem*, p. 188-189.

obținând de la primul ministru Ion I.C. Brătianu promisiunea neutralității. Duca înregistrează apropierea realizată între punctul de vedere al ministrului de externe al Rusiei și primul ministru Brătianu. El notează: „Cu Sazonov, care a stat vreo patru zile, căci de la Constanța a venit la București și la Sinaia – Brătianu a vorbit îndelung și a aflat multe lucruri. Sazonov i-a spus formal că ei doresc pacea, dar dacă Austria se va atinge de Serbia – deși era înaintea asasinării arhiducelui Franz-Ferdinand, începuseră fricțiuni între Viena și Belgrad – ei vor lua apărarea sârbilor, oricare ar fi consecințele”³⁷³. Stabilirea acestor relații cordiale, dintre Sazonov și Brătianu, au facilitat mai târziu în anii neutralității României, tratatul de bază al intrării în război a României, alături de aliați. Dar exact atunci când la Constanța se pune la cale atragerea României în sfera de influență a țărilor Antantei, Duca anticipează evenimentul care avea să genereze marele conflict: „La Konopischt avea loc vestita întrunire dintre împăratul Wilhelm și arhiducele Franz-Ferdinand, unde știut este că se pune la cale războiul, ce după două luni trebuia să însângereze lumea întreagă”³⁷⁴.

De la Ion Gheorghe Duca aflăm rațiuni serioase care au determinat în cele din urmă trecerea României de partea uneia din taberele aflate în conflict. Astfel, suntem informați că în ianuarie 1915 România acceptă oferta unui împrumut de 150 milioane lei. Nu era un simplu împrumut financiar, ci un pas important de alăturare la Antantă. Duca are dreptate să aprecieze: „În realitate, din acest moment datează alianța noastră cu puterile Triplei Înțelegeri. De atunci înainte nu mai putea fi vorba de o adevărată neutralitate a României”³⁷⁵.

Memorialistul formulează și opinii extrem de critice cu referire la întâmplări și evenimente care-l intrigă, indiferent care sunt personajele care se află la originea acestora. Spre exemplu, despre vizita suveranei României la Paris, în primăvara lui 1919, cu scopul

---

³⁷³ *Ibidem*, vol. I, p. 30.

³⁷⁴ *Ibidem*, p. 31.

³⁷⁵ *Ibidem*, p. 201.

de a influența în favoarea românilor deciziile luate la Conferința de pace de după război, Duca, în mod surprinzător, nu are o părere deloc favorabilă, prin aceea că a fost considerată o gravă greșeală politică. Aceasta deoarece, această vizită, de care memorialistul îl consideră vinovat pe Ionel Brătianu, care a organizat-o de fapt - câtă obiectivitate, să precizăm din nou, Duca recunoaște și scoate la suprafață și greșelile nu doar reușitele mentorului său politic - a dus inevitabil la știrbirea prestigiului regelui, prezentând România „ca o țară ale cărei destine sunt conduse, peste capul suveranului de regină”³⁷⁶. Să recunoaștem că, dintr-un anumit punct de vedere, este o opinie în bună măsură întemeiată, ceea ce probează spiritul pătrunzător al scriitorului. Duca mai conchide că „nu pot pricepe nici azi, cum Clemenceau, care era un cavaler, a putut consimți la un gest atât de incompatibil cu eleganța franceză și cum Brătianu, de obicei atât de mândru, a putut admite ca Regina țării lui să fie tratată în acest chip”³⁷⁷. Autorul făcea referire la atitudinea disprețuitoare pe care unul din cei patru „mari” ai Conferinței a avut-o față de regina Maria, explicabilă într-un fel și prin faptul că, încă din timpul războiului, cel care era poreclit „Tigrul” se arătase de-a dreptul ostil și acuzator față de poziția și diplomația României în ceea ce privește războiul. Și cu acest prilej se poate constata că Duca nu ironizează, nu este caustic, ci formulează critici juste, toate scoțând la iveală de fapt o preocupare pentru binele țării, așa cum el îl vedea, și nu l-a văzut deloc rău.

Demnă de relevat este remarca referitoare la soarta tezaurului românesc. Ion Gheorghe Duca se află poate printre puținii politicieni lucizi care critică decizia de a transporta tezaurul României în Rusia și se exprimă în felul următor: „Nefericită inspirație, pentru că trebuia să ne dăm seama că situația din Rusia e prea nesigură ca să-i încredințăm fără grijă tezaurul nostru !”³⁷⁸

Asistăm și la momente în care memorialistul își pune avântul

---

³⁷⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 223.

³⁷⁷ *Ibidem*, p. 224

³⁷⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 102

patriotic, moral și justițiar în balanță cu logica temperată bazată tot pe recurgerea la spiritul de dreptate, pe un raționament care-i trădează de fapt înțelepciunea și, nu în ultimul rând, umanitarismul. El consemnează că „primul nostru simțământ când ne-am întors de la Iași a fost să procedăm, fără întârziere, la pedepsirea lor, fiind arestați Stere, Lupu Costache, Nenițescu, Virgil Arion, D.D. Pătrășcanu, precum și vreo 20 de ziarști mai mult sau mai puțin mărunți”. Duca apreciază totuși că „era greu de stabilit în fixarea răspunderilor un criteriu precis și drept” și unde „era hotarul colaborărilor permise și al celor nepermise cu inamicul ? Sfera se reducea tot mai mult. Să te mărginești la Carpiști ? La Lupu Costache, la Nenițescu, la Virgil Arion, la Antipa, la Alexandru Beldiman ? Puteai, pe sfânta dreptate, să-i pedepsești, fără a pedepsi și pe Carp, care le-a fost șeful și inspiratorul ? Iar pe Carp, la 80 ani trecuți, după 50 de ani de cinstită viață publică, era bine, era politic să-l dai în judecată ?”. Regele va interveni, opunându-se sancționării: „Ca să fim drepți, trebuie să recunoaștem că la un moment dat – după armistițiul de la Focșani și după iscălirea preliminarilor de la Buftea, Regele se slujise, dacă nu de toți, cel puțin de o mare parte a exponenților politicii germanofile. Îi venea greu să-i considere acum trădători și inamici ai patriei, așa fiind el ne-a cerut stăruitor să punem capăt acestei acțiuni”³⁷⁹.

Campaniile pentru alegeri nu puteau lipsi evident din Memoriile sale. Ion Gheorghe Duca descrie, de exemplu alegerile din 1915, cum opoziția conservatoare se opunea reformei electorale inițiate de liberali în pragul Primului Război Mondial. Duca, al cărui partid governa, era indignat de manevrele opoziției: „... Filipescu și toți proprietarii mari au dat o luptă desperată. N-a fost violență la care să nu fi recurs, n-a fost calomnie de la care să se fi dat în lături”. Campania negativă pe care se axează acum partidele este oglinda celei de la începutul secolului XX. Iată ce scrie Duca: „Aci era incontestabil punctul slab al luptei pentru noi. Filipescu a înțeles-o și a măgulit toate interesele și toate micile patimi ale

---

³⁷⁹ *Ibidem*, vol. IV, p. 246-247

alegătorului de colegii restrânse. A publicat o broșură a cărei temă era următoarea: «Voi, care azi sunteți tot, vreți mâine să nu mai fiți nimic – votați pe liberali ! Colegiul unic înseamnă egalitatea dintre voi și țiganul care vă mână caii pe capră». Pentru proprietari, formula era: «Vreți să vi se ia avuțiile și să fiți sărăciți, votați reformele liberale !». Și argumentele acestea simpliste au prins. În vizitele electorale ne izbeam mereu de efectele produse de ele³⁸⁰. O scenă politică imatură la acea vreme, cum imatură era și clientela electorală.

Memorialistul filozofează asupra războiului, asupra a tot ceea ce au întreprins cei aflați la putere în România, bine sau rău, cu o deosebită măiestrie a gravității morale: „În viața națiunilor - afirmă Duca - sunt afirmări de dreptate care se socotesc mai mult decât izbânzi trecătoare și sunt gesturi de abdicare, de dezertare morală, care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rândul”³⁸¹. O superbă cugetare care sintetizează cum nu se poate mai bine esența etică și morală a deciziilor luate în acele momente de mare cumpănă.

*

Desigur că memoriile sau amintirile lăsate posterității de Ion Gheorghe Duca au o valoare deosebită, ele servind la înfățișarea unei epoci din Istoria românilor cu ce a avut ea mai reprezentativ. Fără mărturiile sale - alături desigur de cele aparținând lui Constantin Argetoianu sau Pamfil Șeicaru - cunoștințele noastre despre o anumită epocă extrem de importantă, având în centrul său un eveniment major cum a fost pentru noi românii Primul Război Mondial, despre personalități de prim rang ale istoriei noastre, ar fi cu certitudine mult mai sărace, mai vagi.

Redactate în ultimii ani ai vieții, pe baza unui jurnal și a documentelor de epocă, memoriile lui Ion Gheorghe Duca constituie

---

³⁸⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 42

³⁸¹ *Ibidem*, p. 281

deci una dintre cele mai însemnate contribuții istoriografice la istoria contemporană a României. Talentul autorului face ca valoarea lor documentară să fie dublată de cea literară, iar istoricul, de romancier. Înzestrat cu o putere de observație și capacitate de abstractizare, educat în spiritul cuvântului elevat, Duca ne-a lăsat în memoriile și lucrările sale literare observații de finețe asupra condiției omului politic, a politicii privită ca artă.

Nu doar personalitățile, evenimentele și diferitele aspecte ale societății românești ale acelor timpuri reies însă din destăinuirile celui care a fost Ion Gheorghe Duca. Din felul în care el descrie, analizează și trage concluzii, din discursul său memorialistic, se conturează și imaginea propriei sale personalități, a naratorului. O personalitate care se distinge prin inteligența și spiritul rațional al celui care a fost nu numai un mare om politic dar care se constituie și într-un strălucit reprezentant al istoriografiei românești. Dar mai ales, ne apare imaginea unui om, cu sentimentele, cu opiniile sale, care a trăit cu adevărat un timp istoric pe care s-a încumetat să-l judece, cât mai obiectiv, pentru noi, urmașii săi.

De aceea îndrăznesc să afirm că Ion Gheorghe Duca, prin scrierile sale memorialistice, aduce ceva nou, original, în literatura istorică românească, un nou stil, prin care tinde să-și apropie cititorii, nu doar prin informațiile oferite, de altfel extrem de prețioase, dar și prin spiritul umanist care a însoțit nu numai opera dar și viața sa.

Scurte considerații de final

Ce mai putem spune la final, în câteva rânduri, despre cel care a fost Ion Gheorghe Duca ? O personalitate polivalentă, eminent jurist, om politic de înaltă valoare, jurnalist talentat și scriitor cu valențe literare profunde, un veritabil „izvor istoric” al timpului său și un om în adevăratul sens al cuvântului. O personalitate a noastră, a românilor, Ion Gheorghe Duca este o personalitate complexă și rară, deoarece a jucat un dublu rol, fiind atât un *martor ocular*, *transmițător al istoriei* cât și un *făuritor de istorie*.

Tocmai de aceea, cunoscutul istoric spaniol Francisco Veiga avea să afirme despre Duca că „a fost cu siguranță ultimul zoon politikon al românilor”.

Este un om despre care se merită cu prisosință să se vorbească mult mai mult în mass-media, în istoriografia actuală și la cele mai înalte cote și astăzi la aproape un secol de la moartea sa și oricând. Aceasta pentru că, prin aureola sa de martir, omul Ion Gheorghe Duca a fost atins de nimbul nemuririi...

Această modestă carte nu se dorește decât a aduce un omagiu unei astfel de personalități pe care noi românii am avut-o, o modalitate de a exprima aprecierea pentru modul în care acest om a înțeles să trăiască, să facă politică și să se implice în societatea timpurilor sale.

Gânduri despre Ion Gheorghe Duca

„Ion Gheorghe Duca, omul fin cu inteligență suplă și talent multilateral, cu cultură aleasă și educație occidentală, cu suflet bun și cinste exemplară și cu un stat de serviciu bogat în slujba țării și a neamului”.

Stere Diamandi

„Inteligență suplă și scilpitoare, cultură frumoasă și educație aleasă, mânuitor meșter al vorbei și al slovei scrise, era omul politic în accepțiunea occidentală a cuvântului, așa cum prea puțini a avut țara românească”.

Stere Diamandi

„Ion Gheorghe Duca încerca să-și ascundă sub autoritatea lui politică, necesară a înfrâna unele înclinări nu prea ortodoxe ale oamenilor săi, o fire sensibilă de romantic, astfel că era un veșnic mereu îndrăgostit...”.

Pamfil Șeicaru

„Avea numai 33 de ani; era cel mai tânăr ministru din Guvern. Mic de statură, amestec de nervozitate și delicateță aproape feminină, ascunzând-și emotivitatea și de-aceea părând timid, reținerea lui era și temperamentală dar și consecința unei alese educații”.

Pamfil Șeicaru

„În I.G. Duca există o sensibilitate, un lirism, conținut pe care le ascundea cu mare grijă. Îi plăceau casele vechi având o adevărată oroare de arhitectura modernă, de acele blocuri care năpădiseră Bucureștiul. Ședeam în strada Romană, într-o casă veche construită pe la 1820. Odăile spațioase, zidurile groase făceau casa călduroasă în timpul iernei și răcoroasă vara. Lui Duca îi plăcea această casă care păstra în arhitectura ei farmecul Bucureștiului de altădată și mai ales bolta de vișă îl încânta. Când m-am mutat și-a manifestat părerea de rău și nici argumentul cel mai serios, mulțimea șoarecilor care de-a lungul unui secol pusese stăpânire pe pivniță și ziduri nu l-a convins”.

Pamfil Șeicaru

„În viața parlamentară, replica sa era spirituală, fără să rănească adânc pe nimeni, vocea îi era clară, debitul precis, niciodată nu dezbătea problema unui atac personal. El considera dezbaterile parlamentare ca o formă de colaborare, pasionată adesea, dar respectând anumite limite ale decenței, ca o formă a stimei pe care, reciproc parlamentarii o datorează față de convingerile celorlalți”.

Pamfil Șeicaru

„Duca îl iubea mult (nr. pe câinele său) și când îl mângâia, îl privea în ochi, căutând în privirea lui căldura unui devotament. Într-o zi mi-a făcut o apropiere între calitățile câinelui ciobănesc și ale țaranului, subliniind faptul că nici câinele ciobănesc și nici țaranul nu sunt agitați; au în liniștea lor o siguranță, o voinică acceptare a primejdiilor eventuale”.

Pamfil Șeicaru

„Un bărbat grozav, elegant, cu fruntea înaltă și ochelari micuți, rotunzi, puși așa, pe rădăcina nasului, fără rame sau șnur. Era o plăcere numai să-l ascuți, chiar dacă nu înțelegeam tot ce zice. Ținea mâinile pe masă, lungi și fine, semn de noblețe ! În vremea aia eram prea tânără, îmi mergea mintea cu sorcova, la joacă, teatre, muzee. Dar îl țin minte ca ieri....”.

Clotilda Averescu

„Era miop, purta ochelari, avea un obraz fin și trandafiriu și supt ochelarii lui de miop niște scăpări de nestinsă curiozitate și vie inteligență. El era un elev de o sânguință și de o exactitate exemplară. S-a afirmat în două-trei luni fruntaș printre fruntași și a dobândit stima profesorilor și a colegilor”.

Gala Galaction

„Duca știa multe și de toate”.

Gala Galaction

„A fost modest până la sfiiciune, cinstit până la abstractizarea persoanei sale, drept până la o indolentă slăbiciune. N-a făcut niciodată paradă de cultura sa vastă, de talentul său superior, de inteligența sa prodigioasă. N-a fost bogat și nu s-a îmbogățit...”.

Gheorghe Selten

„Fără îndoială, Jean era un băiat de mâna întâia, iar mama lui o Ghiculească, originile familiei Duca însă...”.

Aglaie Rosetti

Summary

This book propose to the readers Ion Gheorghe Duca (1879-1933), one of the great political personalities of Romanians. He was a leading politician of National Liberal Party who had a prodigious career accomplishing several times, during The World War I and in the inter-war period, some ministerial functions, Minister of Education (1914-1918), of Agriculture (1919-1920), of Foreign Office (1922-1926) and of the Interior (1927-1928).

He was the initiator of the radical agricultural reform after the war. As expert in foreign policy, Duca directed professionally the Romanian diplomacy as a firm upholder of interests of his country and promoter of peace and international cooperation. Duca was also chief of National Liberal Party (1930-1933). The highest political position was the Premiership, but a little while, at the end of 1933, because he was assassinated at Sinaia, 29 december, by members of the far right, Legionary Movement.

Ion Gheorghe Duca was a man of character, honest, clever, educated, whereof main quality was an extraordinary modesty. In a society dominated by the corruption, dirty business, careerism, fight for the political power and enrichment, Duca represented the image of a nigh singular political model.

This politician is the founder of a real ideology, of doctrine of Romanian neoliberalism adapted at changes of XXth Century, popular, for all the people, not only for a small aristocratic elite. Ion Gheorghe Duca tries to establish modern principles in a conservative society. He was a big promoter and defender of the values of democracy. His political vision was sincere and humanitarian.

Ion Gheorghe Duca is also considered a distinguished man of letters, journalist, writer, and especially memoirist. His main

writings, *Memories* (Political memories), *Portraits and Memories*, offer precious testimonials about many important historical personalities of Romanians like the representatives of the monarchy, kings Carol I and Ferdinand, queens Elisabeta and Maria, great politicians like Ion I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Nicolae Iorga, Take Ionescu, P.P. Carp, Alexandru Averescu, Titu Maiorescu, but also describe crucial facts, especially The World War I with its implications for Romania and Romanian people. We can know relevant informations about life aspects and mentalities of his time.

His literary art is a historiographical fresco truly indispensable for a better understanding of an important Romanian epoch.

This book intends to be a plea for a great man whereof tragic death had given to him an aureole of martyr.

Résumé

Ce livre propose de présenter aux lecteurs Ion Gheorghe Duca (1879-1933), l'une de grandes personnalités politiques des Roumains. Il a été un politicien de premier rang du Parti National Libéral qui a eu une carrière prodigieuse en accomplissant plusieurs fois la fonction de ministre dans les gouvernements roumains pendant La Première Guerre Mondiale et la période interbelique, il s'agit de l'Instruction Publique et des Cultes (1914-1918), de l'Agriculture et des Domaines (1919-1920), des Affaires Étrangères (1922-1926), de l'Intérieur (1927-1928).

Il a été l'initiateur de la radicale réforme agraire après la guerre. Comme véritable spécialiste de la politique étrangère, Duca a conduit professionnellement la diplomatie roumaine comme un ferme partisan des intérêts de son pays et promoteur de la paix et de la coopération internationale. Duca a été aussi chef du Parti National Libéral (1930-1933). La plus grande fonction politique exercitée a été celle de Premier ministre de Roumanie mais pour peu de temps, à la fin de 1933, parce qu'il a été assassiné á Sinaia, le 29 décembre par des membres du Mouvement Légionnaire, formation politique d'extrême droite.

Ion Gheorghe Duca a été un homme d'un grand caractère, honnête, intelligent, culte, instruit, dont la qualité principale a été une modestie extraordinaire. Dans une société dominée par la corruption, les sales affaires, l'arrivisme, la lutte pour le pouvoir politique et pour l'enrichissement, Duca a représenté l'image d'un modèle politique presque singulier.

Cet homme politique est le fondateur d'une vraie idéologie, de la doctrine du néolibéralisme roumain, adaptée aux transformations du XXe siècle, populaire, adressée à tous les gens, pas seulement à

une élite restreinte aristocratique. Ion Gheorghe Duca essaie à introduire des principes modernes dans une société conservatrice. Il a été un grand promoteur et défenseur des valeurs de la démocratie. Sa vision politique a été sincère et humanitaire.

Ion Gheorghe Duca est aussi considéré un homme de lettres de valeur, journaliste, écrivain et surtout mémorialiste. Ses écrits principaux, *Mémoires* (Souvenirs politiques), *Portraits et Souvenirs*, offrent des témoignages précieux en ce qui concerne beaucoup de personnalités historiques importantes des Roumains comme les représentants de la monarchie, les rois Carol I et Ferdinand I, les reines Elisabeta et Maria, grands hommes politiques, comme Ion I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Nicolae Iorga, Take Ionescu, P.P. Carp, Alexandru Averescu, Titu Maiorescu, mais aussi décrivent des événements cruciaux, spécialement La Première Guerre Mondiale avec ses implications pour la Roumanie et le peuple roumain. On peut aussi apprendre des informations rélévantes sur les aspects de la vie et les mentalités de la société de son temps.

Son œuvre littéraire est une fresque historiographique absolument nécessaire pour mieux comprendre une époque importante de l'histoire des Roumains.

Ce livre veut être une plaidoirie à la faveur d'un grand homme dont la mort tragique a lui conféré une auréole de martyr.

Bibliografie

1. LUCRĂRI

Alexandrescu, Ion, Bulei, Ion, Mamina, Ion, Scurtu Ioan, *Enciclopedia partidelor politice din România (1862-1994)*, București, Editura Mediaprint, București, 1995

Argetoianu, Constantin, *Memorii. Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, partea a V-a, 1916-1917, Editura Machiavelli, București, 1995

Argetoianu, Constantin, *Memorii. Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VI, partea a VI-a, 1919-1922, Editura Machiavelli, București, 1996

Argetoianu, Constantin, *Memorii. Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri*, vol. al V-lea, partea a V-a, 1918, Anexe documentare (1916-1918), Editura Machiavelli, București, 1995

Argetoianu, Constantin, *Memorii. Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor care au fost*, vol. X, partea a VIII-a, 1932-1934, Editura Machiavelli, 1997

Bitoleanu, Ion, *Politica externă a României Mari în dezbaterile Parlamentului, 1919-1939*, Constanța, Editura Mondograf, 1995

Bossy, Raoul, *Amintiri din viața diplomatică*, vol. I, Editura Humanitas, București, 1993

Bulei, Ion, *Lumea românească la 1900. Oameni, obiceiuri, moravuri*, vol. II, Editura Fundației Pro, București, 2006

Buzatu, Gheorghe, coordonator, *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)*, Colecția Senatul României, vol. II, Editura Mica Valahie, București, 2011

Buzatu, Gheorghe, *Istorie interzisă*, Craiova, Editura Curierul Doljean, 1990

Buzatu, Gheorghe, *O istorie a petrolului românesc*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009

- Buzatu, Gheorghe, Cheptea, Stelea, Cîrstea, Marusia, *Istorie și Societate*, vol. III, Editura Mica Valahie, București, 2011
- Campus, Eliza, *Din politica externă a României (1913-1947)*, Editura Politică, București, 1980.
- Călvărășan, Luca, *Istoria în lacrimi*, Sibiu, 1998
- Căpreanu, Ioan, *Partide și idei politice în România (1880-1947)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994
- Ciachir, Nicolae, *Istoria relațiilor internaționale*, Editura Oscar Print, București, 1998
- Ciachir, Nicolae, *Marile puteri și România: 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996
- Constantinescu, N. Nicolae, *Istoria gândirii politice românești*, Editura Economică, București, 1999
- Cruceru, D., *Istoria și doctrina cooperatistă în România*, Ed. Artifex, București, 2010
- Dângă, D., Cruceru, D., *Cooperația în România. Tradiție și actualitate*, Editura Artifex, București, 2003
- Diamandi, Stere, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, București, 1991
- Duca, Ion Gheorghe, *Doctrina liberală în doctrinele partidelor politice*, Editura Garamond, București, 1996
- Duca, Ion Gheorghe, *Lumea la început de veac*, Editura Eminescu, București, 1994
- Duca, Ion Gheorghe, *Memorii*, vol. I, Editura Expres, București, 1992
- Duca, Ion Gheorghe, *Memorii*, vol. II, Editura Helicon, Timișoara, 1993
- Duca, Ion Gheorghe, *Memorii*, vol. III-IV, Editura Machiavelli, București, 1994
- Duca, Ion Gheorghe, *Portrete și amintiri*, Editura Cartea Românească, București, 1932
- Dumitrescu Bumbăști, Gheorghe, *Cooperația noastră de ieri și de astăzi. Conferințe cooperatiste*, București, Tipografia „Lupta” N. Stroilă, 1927
- Fabian, Denis, *Marea Britanie și țările din sud-estul Europei în perioada interbelică*, Cahul, 2010

- Fătu, Mihai, Spălățelu, Ioan, *Garda de Fier, organizație teroristă de tip fascist*, Editura Politică, București, 1971
- Filitti, Georgeta, 1880-2010, *Mereu împreună, România-Grecia, 130 de ani de relații diplomatice*, Editura Suvenir, Brașov, 2010
- Gafencu, Grigore, *Consemnări politice*, Editura Humanitas, București, 1991
- Gusti, Dimitrie, *Doctrinile partidelor politice, 19 prelegeri organizate de Institutul Social Român*, București, 1938
- Iancu, Gheorghe, *Probleme ale minorităților etnice din România în documente ale Societății Națiunilor*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2002
- Iordache, Anastase, *Take Ionescu*, Editura Mica Valahie, București, 2001
- Iorga, Nicolae, *România contemporană de la 1904 la 1930. Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, București, 1932
- Kirițescu, Constantin, *I.G. Duca*, Editura Cartea Românească, București, 1934.
- Kogălniceanu, Mihail, *Texte social-politice alese*, Editura Politică, București, 1967
- Lăzărescu, Dan A., *Introducere în istoria liberalismului european și în istoria Partidului Național Liberal din România*, Editura Viitorul Românesc, Iași, 1996
- Liveanu, Vasile, Rusenescu, Mihail, *Relații agrare și mișcări țărănești în România, 1908-1921*, Editura Politică, București, 1967
- Mareș, Nicolae, *Alianța româno-poloneză între destrămarea și solidaritate, 1938-1939*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2010
- Milcoveanu, Șerban, *Memorii (1929-1989)*, Editura Pământul, București, 2008
- Moisuc, Viorica, *Istoria relațiilor internaționale, până la mijlocul secolului al XX-lea*, Editura Fundației România de mâine, București, 2003.
- Mușat, Mircea, Ardeleanu, Ion, *De la Statul dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983

- Nedelea, Marin, *Prim miniștri ai României Mari*, Casa de Editură și Presă Viața Românească, București, 1991.
- Nicola, Traian, *Valori spirituale tutovene. Bibliografii*, vol. III, D-F, Editura Sfera, Bârlad, 2002
- Peneș, Nicolae, Dr. Constantin Angelescu. *Povestea unei vieți*, Editura Monteoru, București, 1998
- Potra, George, *Nicolae Titulescu-Nicolae Iorga. Interferențe*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2011
- Râpeanu, Valeriu, *I.G. Duca*, Ed. Fundației PRO, București, 2004.
- Sbîrnă, Gheorghe, *Românii și proiectele federale europene interbelice*, Editura Sylvi, București, 2002
- Scurtu, Ioan, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988
- Scurtu, Ioan, *Criza dinastică din România, 1925-1930*, Editura Enciclopedică, București, 1996
- Scurtu, Ioan, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.
- Scurtu, Ioan, *România și Marile Puteri (1918-1933)*, Editura Fundației România de mâine, București, 1999
- Scurtu, Ioan, *Politică și viață cotidiană în România în secolul XX și secolul XXI*, Editura Mica Valahie, București, 2011
- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Editura Paideia, București, 1999
- Sonea, Emilia, Sonea, Gavrilă, *Viața economică și politică a României (1933-1938)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978
- Stoenescu, Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România, Eșecul democrației române*, vol. 2, Editura Rao, București, 2006.
- Șeicaru, Pamfil, *Scrieri din exil. Un om necunoscut, I.G. Duca*, vol. I, Editura Saeculum I.O., București, 2002
- Ștefănescu, P., *Asasinatele politice în istoria românilor*, Editura Vestala, București, 2000

Știrban, Marcel, *Din istoria României(1918-1921). Probleme ale vieții politice, economice și sociale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987

Timuș, Gheorghe, *Amintiri cooperatiste despre I.Gh. Duca și Fotin Enescu*, Editura Biblioteca Neoficială a Cooperăției, București, 1934

Traian, Puiu, *Începuturi de viață legionară. Amintiri*, Editura Mișcării Legionare, Madrid, 1991

Vălenaș, Liviu, *Mișcarea Legionară. Între adevăr și mistificare. Interviu cu Mircea Dumitriu*, Editura Marineasa, Timișoara, 2000

Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier, Mistica ultranaționalismului*, Editura Humanitas, București, 1993

2. STUDII, ARTICOLE, COMUNICĂRI

Bădescu, Amadeo, *Scurt istoric al P.N.L.*, vol. I, în „Biblioteca Academiei”, Arhiva Istorică, fond XV, dos.1281

Bulei, Ion, *Elita politică a românilor*, O sinteză a conferinței cu același nume ținută la Teatrul Național, la 12 februarie 2012

Campus, Eliza, *Le caractères européens des traités bilatéraux conclus par la Roumanie dans la décade 1920-1930*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, nr.6/1973.

Constantiniu, Laurențiu, *Securitatea națională și statul sovietic. De la mesianismul revoluționar la pragmatismul lui Stalin*, în „Arhivele Totalitarismului”, anul XIII, vol. nr. 46-47, nr. 1-2/2005

Dobreanu, Dan, *85 de ani*, în „Revista Româno-Americană”, seria a II-a, ianuarie 2012, nr. XXII-XXIII

Duca, Ion Gheorghe, *Comunismul în România*, în „Cronica politică și parlamentară”, anul 1, nr.2, 8 martie 1929, conf. „Historia”, anul 1, nr.5, martie 2002

Duca, Ion Gheorghe, *Politica noastră externă*, Conferință rostită la Cercul de Studii al Partidului Național Liberal, în ziua de 15 ianuarie 1913, București, Institutul de Editură și Arte grafice „Flacăra”, București, 1913

- Georgescu, I.L., *Natura juridică a societății cooperative după Legea din 27 martie 1929*, în „Pandectele Române”, partea a IV-a, 1931
- Jordan, Constantin, *Deschiderile și limitele colaborării interbalcanice 1920-1930*, în „Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană”, vol. V, București, 1989
- Licu, Ion D., *Iuliu Maniu și restaurația*, în „Studii și articole de istorie”, LXXI, 2007
- Negulescu, Nicolae, *Personalitatea lui Ion Gheorghe Duca*, Cuvântare rostită cu prilejul comemorării sale de către Liceul Mircea cel Bătrân, Constanța, 1934
- Scurtu, Ioan, *Politica internă a guvernului liberal (12 decembrie 1918 – 12 septembrie 1919)* în *Analele Universității București*, seria Istorie, anul XXIII, nr.1, 1974
- Scurtu, Ioan, *România în fața unei decizii majore: Intrarea în cel de-al Doilea Război Mondial*, Comunicare prezentată la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului în ziua de 8 iunie 2011, în „Revista de istorie” nr.3(53) /2011
- Sorescu D., *Interviu cu Nadia Duca*, în „Magazin cultural istoric și de informație. Revistă a românilor de pretutindeni”, aprilie, nr.4(170)/2008
- Șandru Dumitru, Saizu Ion, *I.G. Duca – Coordonate economice*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, vol. XXII, partea I, Iași, 1985.
- Vornicu, Cristian, *Acțiuni diplomatice românești în context balcanic, din anul 1919 până astăzi*, în „Studii și Articole de Istorie”, vol. LXIX, 2004

3. COLECȚII DE ACTE ȘI DOCUMENTE

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (A.M.A.E.), fond Convenții

A.M.A.E., fond Geneva

A.M.A.E., fond Înțelegera Balcanică

A.M.A.E., fond Primul Război Mondial

A.M.A.E., fondul 71 (1920-1944) /U.R.S.S

A.M.A.E., Oficiul de Studii și Documentare

Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond Brătianu

A.N.I.C., fond A

A.N.I.C., fond Casa Regală Regență-Mihai

A.N.I.C., fond Casa Regală, Carol Caraiman

A.N.I.C., fond Comitetul Agrar, județul Constanța

A.N.I.C., fond Dumitru Drăghicescu

A.N.I.C., fond Ion Gheorghe Duca

A.N.I.C., fond Ministerul Afacerilor Interne (M.A.I.)

A.N.I.C., fond Ministerul Propagandei Naționale

A.N.I.C., fond O

A.N.I.C., fond R.S.A.

A.N.I.C., fond Saint-Georges

A.N.I.C., fond nr.104

Dezbaterile Adunării Deputaților (D.A.D.)

„Monitorul Oficial”, 1933

4. PRESĂ

- „Adevărul”, 1928, 1933, 1934
- „Buletinul Agricol”, 1919
- „Clujul Românesc” 1927
- „Curentul”, 1928, 1933
- „Cuvântul”, 1933
- „Democrația”, 1913
- „Dimineața”, 1928
- „Dreptatea”, 1928
- „Facla”, 1934
- „Glasul Bucovinei”, 1932
- „Glasul minorităților”, 1922
- „Patria”, 1934
- „Reporter”, 1934
- „Universul” 1928, 1933
- „Viața românească”, 1908, 1910
- „Viitorul” 1927, 1930, 1933, 1934

ILUSTRĂȚII

Ion Gheorghe Duca, în tinerețe...

și la apogeul carierei

Ion Gheorghe Duca (al doilea din dreapta)
în Basarabia, în 1918, după Unirea cu țara

La Londra, în 1924, alături de Nicolae Titulescu,
cu ocazia vizitei suveranilor României în Marea Britanie

În 1925, cu Constantin Dumitrescu,
Constantin Diamandy și Atta Constantinescu

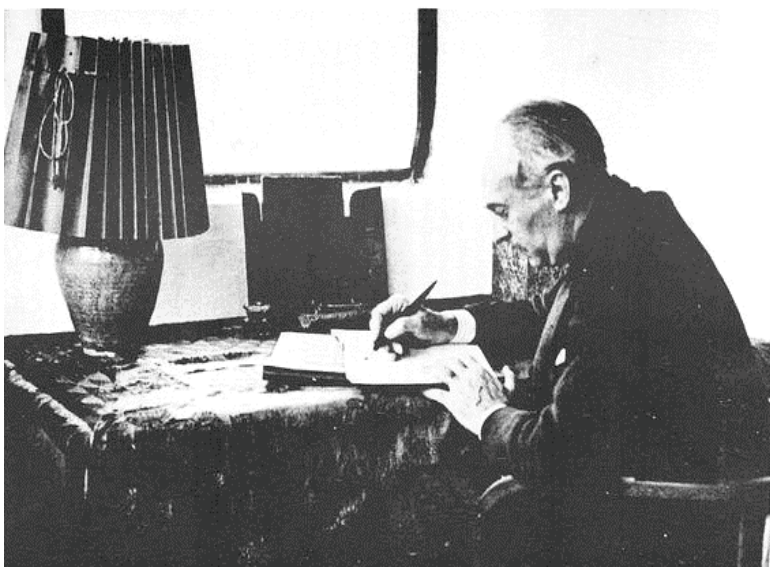

În 1931, împreună cu Iuliu Maniu și Nicolae Titulescu

În campanie electorală

sau la masa de lucru

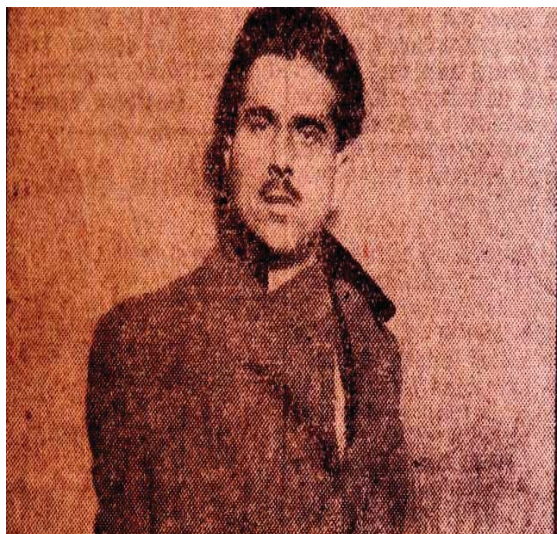
Tragicul eveniment, în cel mai important ziar al timpului

Înmormântarea lui Ion Gheorghe Duca

Plăcuța comemorativă amplasată în gara din Sinaia

Asasinul principal, Nicolae Constantinescu,
imediat după atentat

„Nicadorii”, în timpul procesului

Casa memorială Ion Gheorghe Duca, Măldărești, jud. Vâlcea
construită în 1912 drept casă de vacanță, astăzi muzeu

Cula Ion Gheorghe Duca, fostă Măldărescu

Biserica de la Urșani, apropiere de Horezu,
în pronaosul căreia se găsește mormântul lui Ion Gheorghe Duca

CUPRINS

Cuvânt înainte. De ce Ion Gheorghe Duca ?	5
Scurtă biografie	13
CAPITOLUL I. Ideologul	15
CAPITOLUL II. Activitatea politică	32
În vremuri grele de război	33
În slujba țăranilor	40
Un om potrivit la locul potrivit	52
O misiune extrem de dificilă	77
În fruntea partidului	86
La apogeul carierei sau scurtul drum către abis	99
CAPITOLUL III. Jurnalist, scriitor, memorialist	133
Scurte considerații de final	187
Gânduri despre Ion Gheorghe Duca	188

Summary	.....	191
Résumé	.....	193
Bibliografie	.....	195
Ilustrații	.....	203

Comanda 1441 / 2014
Tiparul executat la S.C. TIPOALEX S.A.
Alexandria, str. Ion Creangă nr. 53
Tel./Fax: 0247 311884
e-mail: tipoalex@gmail.com
www.tipoalex.ro

De același autor:

- *Pagini de diplomatie românească. România și Societatea Națiunilor*, Editura AIUS PrintEd, Craiova, 2009
- *Littérature et Histoire. L'image du héros dans la littérature française*, Editura Tipoalex, Alexandria, 2009
- *Români și francezi de-a lungul istoriei*, Editura AIUS PrintEd, Craiova, 2011
- *Comunismul, între utopie și realitate*, Editura Tipoalex, Alexandria, 2013

„Nu știu dacă s-au luat măsuri. Îmi este indiferent ce va fi cu persoana mea. Eram dator pentru salvarea țării să fac ce am făcut. Am conștiința împăcată că mi-am îndeplinit datoria. Poate voi pieri. Dar ce importă. E riscul sarcinii de a governa”.

Ion Gheorghe Duca,
prim-ministru al României, 1933

ISBN 978-606-621-050-8

9 786066 210508